ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ – ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ»

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Δημήτρης Ανωγιάτης-Pelé

Δημογραφική προσέγγιση της Μέσης Εκπαίδευσης στον Νομό Καβάλας: Η περίπτωση του Γυμνασίου Αρρένων Καβάλας (1919-1944)

Διπλωματική εργασία

ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΤΣΑΚΙΡΙΔΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

Εικόνα εξωφύλλου: Ιούλιος 1929. Ο Γυμνασιάρχης του Γυμνασίου Καβάλας Α. Στάνης με απόφοιτους μαθητές του στο ατελιέ του Ε. Παπά. Διακρίνονται οι: (πρώτη σειρά): Α. Παπαθανασίου, Α. Σισμανόγλου, Φ. Λαζαρίδου-Λαλένη, Α. Στάνης, Ε. Σισμάνογλου, Ο. Δημητρακούδη, Α. Χατζηιωάννου· (δεύτερη σειρά): Βασ. Κρητικός, Γ. Βρακάς, Γ. Ματάνης, Σ. Στεφάνου, Β. Πολυζωίδης, Γ. Αθανασιάδης, Δ. Γιαννακίδης, Αποστολίδη, Χ. Λαλένης, Γ. Μηλιάδης· (τρίτη σειρά): Τ. Θεοδωρίδης, Γ. Παναγιωτίδης, Α. Χάτσιος, Ν. Σαμαρά, Α. Αυγερινός, Κ. Ευαγγελίδης, Γ. Βαφείδης, Α. Προέδρου· (τέταρτη σειρά): Α. Ζαφειρίου, Ν. Δερμετζόγλου, Α. Χαρίσης, Κ. Ελαφρός. [Πηγή: Ευαγγέλου Παπαδοπούλου, *Ιστορία του Νομού Καβάλας*, χ.τ. 1967, σ. 364].

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ – ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ»

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Δημήτρης Ανωγιάτης-Pelé

Δημογραφική προσέγγιση της Μέσης Εκπαίδευσης στον Νομό Καβάλας: Η περίπτωση του Γυμνασίου Αρρένων Καβάλας (1919-1944)

Διπλωματική εργασία

ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΤΣΑΚΙΡΙΔΟΥ

Επόπτες:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΝΩΓΙΑΤΗΣ-PELE
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΚΟΤΟΒΟΣ
ΙΩΑΝΝΑ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

Ιδανικές φωνές κι αγαπημένες
εκείνων που πεθάναν, ή εκείνων που είναι
για μας χαμένοι σαν τους πεθαμένους.
Κάποτε μες στα όνειρά μας ομιλούνε·
κάποτε μες στην σκέψη τες ακούει το μυαλό.
Και με τον ήχο των για μια στιγμή επιστρέφουν
ήχοι από την πρώτη ποίηση της ζωής μας –
σα μουσική, την νύχτα, μακρινή, που σβήνει.

Κ. Π. Καβάφη, Τα ποιήματα, τ. Α', *(1897-1918)*,
επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1991.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 9

ABSTRACT 11

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 13

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ 14

ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 16

ΜΕΡΟΣ Α΄ 18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η πολιτική, οικονομικοκοινωνική και εκπαιδευτική κατάσταση στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου και της Κατοχής 18

1.1. Η Ελλάδα κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου 18

1.1.1. *Ο ερχομός των προσφύγων και οι δημογραφικές αλλαγές* 18

1.1.2. *Ο αστικός μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας* 20

1.1.3. *Πολιτικές εξελίξεις* 22

1.1.4. *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις* 22

1.2. Η Ελλάδα κατά τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου 25

1.2.1. *Οι οικονομικοκοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 1929* 25

1.2.2. *Η εκπαίδευση κατά τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου* 26

1.3. Η εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Κατοχής 29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Συνοπτική αναφορά στην ιστορία της Καβάλας 31

2.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή στην Αρχαία Νεάπολη και στη Βυζαντινή Χριστούπολη 31

2.2. Η Καβάλα στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας 33

2.3. Η Καβάλα στις αρχές του 20ου αιώνα έως την απελευθέρωση 37

2.4. Η Καβάλα του Μεσοπολέμου 39

2.5. Η Καβάλα την περίοδο της Κατοχής και μεταπολεμικά 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η σταδιακή ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα των σχολείων των «Νέων Χωρών» 46

3.1. Εισαγωγικό σημείωμα 46

3.2. Η δεύτερη φάση ενσωμάτωσης (1914-20) 48

3.2.1. *Εκπαιδευτικές Περιφέρειες* 48

3.2.2. *Ο Γενικός Επιθεωρητής* 49

3.2.3. *Ο ρόλος των Σχολικών Εφορειών* 50

3.3. Η τρίτη φάση ενσωμάτωσης (1920-31) 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η Μέση Εκπαίδευση στην Καβάλα, 1919-44 53

4.1. Η ιστορία του Γυμνασίου Καβάλας 53

4.2. Τα υπόλοιπα εκπαιδευτικά ιδρύματα Μέσης Εκπαίδευσης στον Νομό Καβάλας .. 57

4.3. Το ιστορικό κτήριο του Γυμνασίου (Αρρένων) Καβάλας 58

Β΄ ΜΕΡΟΣ 64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας 64

5.1. Εισαγωγικό σημείωμα 64

5.2. Το αρχειακό υλικό του Γυμνασίου Καβάλας 65

5.3. Η κατάσταση διατήρησης του αρχειακού υλικού 70

5.4. Επεξεργασία του αρχειακού υλικού 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αποτύπωση δεδομένων με γραφήματα και πίνακες 74

6.1. Εισαγωγικό σημείωμα 74

6.2. Η εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου Καβάλας 74

6.2.1. *Διακύμανση συνολικού πληθυσμού* 74

6.2.2. *Μαθητικό δυναμικό: Άρρενες και θήλεις* 84

6.2.3. *Προσφυγικό μαθητικό δυναμικό* 93

6.2.4. *Προσφυγικός πληθυσμός: άρρενες και θήλεις* 103

6.3. Ονοματεπώνυμο μαθητών και πατρώνυμο 109

6.3.1. *Εισαγωγικά* 109

6.3.2. *Βαπτιστικά ονόματα μαθητών και μαθητριών* 109

6.3.3. *Πατρώνυμα* 115

6.3.4. *Επώνυμα μαθητών και μαθητριών, επί του συνόλου και επί των προσφύγων* 117

6.3.5. *Ξενικά ονόματα* 120

6.3.6. *Ετυμολογία επωνύμων* 122

6.4. «Επάγγελμα πατρός» 123

6.4.1. *Η Καβάλα του Μεσοπολέμου στο μεταίχμιο των παραδοσιακών και των νεότερων επαγγελμάτων* 123

6.4.2. *Η στήλη «Επάγγελμα πατρός» και οι συγκείμενες δυσκολίες* 124

6.4.3. *Κοινωνική προέλευση των μαθητών ανάλογα με το επάγγελμα του πατέρα* 127

6.4.4. *Κατηγοριοποίηση επαγγελμάτων με μορφωτικά και οικονομικά κριτήρια* ... 133

6.4.5. *Το επάγγελμα του καπνεργάτη* 136

6.5. Ορφανοί μαθητές 148

6.5.1. *Πλήθος ορφανών μαθητών* 148

6.5.2. *Σχέση ορφανών και προσφύγων μαθητών* 150

6.6. «Τόπος προέλευσης» μαθητών 153

6.6.1. *Γενικές παρατηρήσεις* 153

6.6.2. *Γεωγραφική κατανομή μαθητών* 154

6.7. Μαθητικό δυναμικό ανά τάξη φοίτησης 166

6.7.1. *Πλήθος μαθητών ανά τάξη: μαθητικές διαρροές* 166

6.7.2. *Ηλικιακή κατανομή μαθητών ανά τάξη* 168

6.8. Πορεία φοίτησης μαθητών 175

6.8.1. *Συνολική κίνηση φοίτησης μαθητών* 175

6.8.2. *Δημογραφικά χαρακτηριστικά (απολυθέντων) μαθητών ΣΤ΄ τάξης* 183

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Διάφορα θέματα λειτουργίας του Γυμνασίου 195

7.1. Αυστηρότητα ποινών 195

7.2. Εκπαιδευτικά τέλη 196

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 200

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 206

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ (με χρονολογική σειρά) 213

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – ΠΙΝΑΚΕΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ 215

Πίνακας 1: Επώνυμα μαθητών Γυμνασίου (εν συνόλω) 215

Πίνακας 2: Επώνυμα προσφύγων μαθητών 273

Πίνακας 3: Μαθητές με ξενικό επώνυμο, όνομα και πατρώνυμο 290

Πίνακας 4: Βαπτιστικά ονόματα αρρένων (εν συνόλω) 292

Πίνακας 5: Βαπτιστικά ονόματα θηλέων (εν συνόλω) 300

Πίνακας 6: Αρχαίοελληνικα ονόματα μαθητών (εν συνόλω) 305

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ 309

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ – ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 313

1. Πραξη 43/29.04.1932 - Περί ενοχής μαθητών επί κομμουνισμώ 313

2. Πράξη 26/14.06.1933 - Περί τιμωρίας μαθητών 314

3. Πράξη 20/07.04.1929 – Περί εκπαιδευτικών τελών 316

4. Σελίδα μαθητολογίου σχολικού έτους 1919-20 318

5. Σελίδα μαθητολογίου σχολικού έτους 1937-38 319

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV – ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ 320

1. Ενδεικτικό Ημιγυμνασίου Καβάλας σχολικού έτους 1915-16 320

2. Απολυτήριο Εξατάξιου Γυμνασίου Καβάλας σχολικού έτους 1921-1922 321

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανά χείρας μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ιστορική Δημογραφία» του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου και επικεντρώνεται στην καταγραφή και μελέτη των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων των αρχείων του Γυμνασίου Καβάλας από τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του, το 1919, έως το 1944. Η έρευνα αυτή αφενός προσεγγίζει δημογραφικά τη Μέση Εκπαίδευση στην Καβάλα κατά την προαναφερθείσα περίοδο και αφετέρου μελετά τον βαθμό που διάφοροι παράγοντες, όπως η περιρρέουσα κοινωνικοπολιτική κατάσταση, το φύλο, η γεωγραφική και κοινωνική προέλευση του μαθητή κ.ά. επηρέασαν την πορεία της φοίτησής του. Συμπληρωματικά, δεδομένου ότι η Καβάλα την παραπάνω περίοδο δέχεται και μεγάλες προσφυγικές ροές, η έρευνα συμπεριλαμβάνει και την πορεία φοίτησης του πλήθους των προσφύγων μαθητών.

Η μελέτη βασίστηκε στο σωζόμενο αρχειακό υλικό, σε διαθέσιμες διαδικτυακά συνεντεύξεις στελεχών του σύγχρονου Γυμνασίου Καβάλας και στην αποδελτίωση της σχετικής βιβλιογραφίας. Από την έρευνα προέκυψε ότι την εποχή του Μεσοπολέμου η Καβάλα ήταν μια πόλη με έντονο αστικό χαρακτήρα και οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, χωρίς να λείπουν, ωστόσο, και διαστήματα ύφεσης· η ζωή της πόλης εξαρτάται οικονομικά, εν πολλοίς, από τον καπνό. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι στη Μέση Εκπαίδευση συμμετείχαν κυρίως αγόρια των αστικών οικογενειών της πόλης, ενώ ο αριθμός των φοιτούντων από την ύπαιθρο και από το νησί της Θάσου ήταν αναλογικά μικρός. Πολύ μικρό επίσης είναι και το πλήθος των κοριτσιών που φοιτούν στο Γυμνάσιο, συγκριτικά με εκείνο των αγοριών. Η διαρροή των μαθητών ήταν πολύ μεγάλη, με αποτέλεσμα μόνο το 1/5 περίπου αυτών να ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους. Η έρευνα έδειξε ότι οι μαθητές που προέρχονταν από περιβάλλον ανώτερου μορφωτικού επιπέδου είχαν και τις περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους, σε αντίθεση με τις πιθανότητες των μαθητών των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Για τους μαθητές, ωστόσο, που προέρχονται από εύπορες οικογένειες παρατηρείται μια αντίφαση: η πλειονότητα αυτών δείχνει να μην ενδιαφέρεται για την ολοκλήρωση της φοίτησης, κάτι που δεν ισχύει, όμως, για τους γόνους των

βιομηχάνων, οι οποίοι σε μεγάλο ποσοστό φοιτούν στην ΣΤ΄ τάξη και αποφοιτούν. Ελαφρώς βελτιωμένη ως προς την ολοκλήρωση της φοίτησης είναι η κατάσταση με τους μαθητές που προέρχονται από το νησί της Θάσου ή από την ύπαιθρο. Σχετικά με το θέμα αυτό, η ολοκλήρωση ή μη της φοίτησης δεν φαίνεται να επηρεάζεται από το φύλο. Όσον αφορά το πλήθος των προσφύγων μαθητών, η πορεία της φοίτησής τους αποτυπώνεται και αυτή στην παρούσα μελέτη· εδώ ισχύουν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της κατηγορίας του πληθυσμού, που αντανακλούν την τραγωδία του ξεριζωμού και τη γενικότερη δυσκολία της ενσωμάτωσης τους στο νέο κοινωνικό περιβάλλον. Δυστυχώς, στα χρόνια της Κατοχής, 1941-44, το σχολείο έπαψε να λειτουργεί, οπότε δεν υπάρχει αρχειακό υλικό.

Λέξεις-κλειδιά: Γυμνάσιο Καβάλας, Μεσοπόλεμος, Πρόσφυγες, Μαθητικός πληθυσμός, Φύλο, Γεωγραφική προέλευση, Κοινωνική κατάσταση, Ηλικία, Τάξη, Πορεία Φοίτησης, Ολοκλήρωση Φοίτησης.

ABSTRACT

This study has been prepared as a diploma thesis for the Department of Historical Demography of the Ionian University of Corfu and focuses on the recording and study of both quantitative and qualitative data of the archived records of Kavala High School from the first year of its operation in 1919 until 1944. The main objective of the research is the demographical approach to the secondary education in Kavala city and to study the extent in which various factors such as the socio-political situation, the gender and the geographical and social origin of the students affect the course of study. In addition, given that Kavala received large refugee flows at that period the number of refugee students and the course of their studies is been investigated as well.

The research was based on the study of the available archived records, on online interviews of the executives of the modern High School of Kavala and on the study of the relevant bibliography. From this research it emerged that in the interwar period Kavala was a city with a strong urban character and with economic and social development without missing, however, the periods of recession; the life in the city was largely dependent on tobacco. At the same time, it was found that the Secondary Education was attended mainly by boys from urban families while the number of students from the countryside and the island of Thassos was proportionally small. Also, the overall number of girls attending the High School was very small compared to that of the boys. The outflow of the students was very large and only about ¼ of them completed their studies. The research has shown that students from higher educational backgrounds are more likely to complete their studies, while students from the lower social strata are less likely to do so. The students from financially strong environments, a contradiction was observed: the majority of them do not seem to be interested in completing their studies, which is not the case, however, for the offspring of industrialists, who to a large extent attend the 6ht grade and graduate. A slight superiority in the completion of the study was also observed in the students who came from the island of Thassos and from the countryside. On the contrary, the completion or not of the study does not seem to be influenced by gender. Regarding the number of refugee students, the course of their studies is reflected in this thesis with its own special characteristics that reveal the tragedy of uprooting and the difficulty of immediate integration into the new reality.

Unfortunately, during the military occupation years, 1941-44, the school stopped operating, so there isn't any archival records to study.

Keywords: Kavala High School, Interwar Period, Refugees, Student Population, Gender, Geographical Origin, Social Status, Age, Class, Course of Study, Completion of Study.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία παρουσιάζει την κατάσταση στη Μέση Εκπαίδευση στην πόλη της Καβάλας από το 1919 έως το 1944. Ειδικότερα, μελετάται η περίπτωση του Γυμνασίου (Αρρένων) Καβάλας, όπως αυτή αναδεικνύεται από το αρχειακό υλικό, και συγκεκριμένα από τα Μαθητολόγια, τα Βιβλία Γενικού Ελέγχου και τις Πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων του Γυμνασίου (Αρρένων) Καβάλας στην εν λόγω περίοδο. Σκοπός της έρευνας είναι η δημογραφική προσέγγιση και η μελέτη της Μέσης Εκπαίδευσης στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Καβάλας.

Τα γεγονότα της ιδιαίτερης, από κάθε άποψη, περιόδου του Μεσοπολέμου –προσφυγικό, πολιτική αστάθεια, οικονομικό κραχ– και τα σκοτεινά χρόνια της Κατοχής αφήνουν έντονο το στίγμα τους στη ζωή της πόλης, η οποία βιώνει τα γεγονότα αυτά με μεγάλες αλλαγές στη δημογραφική, οικονομική και κοινωνική της σύνθεση. Η παιδεία την περίοδο αυτή διαγράφει και αυτή τη δική της πορεία. Μέχρι τη σχολική χρονιά 1935-36, οπότε και ιδρύεται το Γυμνάσιο Θηλέων Καβάλας, η Μέση Εκπαίδευση στην πόλη, αλλά και στον Νομό γενικότερα, επικεντρώνεται στο Εξατάξιο Γυμνάσιο Καβάλας, το επονομασθέν μετέπειτα «Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας».

Ένα βασικό ερώτημα που τέθηκε προς απάντηση, είναι το αν επιβεβαιώνεται ή καταρρίπτεται (στην εν λόγω περιοχή) η θεωρία ότι η κοινωνική, οικονομική και γεωγραφική προέλευση ενός μαθητή καθώς και οι γενικότερες οικονομικοκοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις επηρεάζουν καθοριστικά τη φοίτησή του. Συγκεκριμένα, επιχειρείται αφενός να καταδειχθεί ανά δεκαετία η κίνηση της φοίτησης των μαθητών και αφετέρου να ερμηνευθεί ο τρόπος και ο βαθμός που αυτή επηρεάζεται και εν τέλει διαμορφώνεται από τους προαναφερθέντες παράγοντες.

Μια σύντομη σχετικά ιστορική αναδρομή στην Καβάλα του Μεσοπολέμου και της Κατοχής φωτίζει τις πτυχές της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής της πόλης, προκειμένου να ερμηνευθούν καλύτερα τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα των αρχείων του Γυμνασίου και να καταστεί δυνατή η εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση μιας διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας αποτελεί απαιτητική αλλά ταυτόχρονα και εποικοδομητική εμπειρία που προσφέρει εν τέλει εκείνη τη γλυκιά αίσθηση της «αποκάλυψης» μιας κρυμμένης γνώσης. Φθάνοντας στο πέρας αυτής της διαδρομής, συνειδητοποιώ ότι η ολοκλήρωσή της είναι καρπός κυρίως προσωπικού αγώνα, ενισχυόμενου όμως και από τη συνδρομή και υποστήριξη πολλών ανθρώπων, στους οποίους και επιθυμώ να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη.

Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην κυρία Ιωάννα Αθανασοπούλου, διδάκτορα του Ιονίου Πανεπιστημίου και διδάσκουσα στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα της Ιστορικής Δημογραφίας, υπό την επίβλεψη της οποίας περατώθηκε και η παρούσα εργασία. Την ευχαριστώ για τη συνολική της στήριξη, την προθυμία της να με βοηθήσει και να με διαφωτίσει σε οποιαδήποτε δυσκολία συνάντησα, είτε σχετική με θέματα ιστορικής ερμηνείας είτε επεξεργασίας των δεδομένων. Η βαθιά γνώση της στο εν λόγω επιστημονικό αντικείμενο αποτέλεσαν πολύτιμο αρωγό στην προσπάθειά μου.

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής: τον κύριο Δημήτριο Ανωγιάτη-Pelé, καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου και επιστημονικό υπεύθυνο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Ιστορική Δημογραφία», και τον κύριο Αθανάσιο Γκότοβο, καθηγητή στον Τομέα Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη συμφοιτήτριά μου, Αικατερίνη Καφτεράνη και τον ξάδελφό μου Κωνσταντίνο Γιαβρούδη για τις ατελείωτες ώρες συζητήσεων, τις οποίες είχαμε. Οι εύστοχες παρατηρήσεις και υποδείξεις τους συνέβαλαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Το μεγαλύτερο «ευχαριστώ», αναμφισβήτητα, το οφείλω στην οικογένειά μου, η οποία αποτέλεσε την πηγή της δύναμής μου όλο αυτό το χρονικό διάστημα. Θα ήθελα να ευχαριστήσω μέσα από την καρδιά μου τους γονείς μου, Δημήτριο και Ζωή, οι οποίοι μου ενέπνευσαν την αγάπη για τη γνώση και με στήριξαν καθ' όλη την προσπάθειά μου με

την υπομονή τους, την κατανόηση και την ενθάρρυνσή τους σε στιγμές πνευματικής κόπωσης και αδυναμίας. Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω τον αδελφό μου Βασίλη για τις χρήσιμες συμβουλές του.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον αδελφό μου Σωτήρη, Πληροφορικό και Προγραμματιστή, για τον άπλετο χρόνο που μου αφιέρωσε και την πολύτιμη συνδρομή του στην επεξεργασία και κωδικοποίηση των δεδομένων του αρχειακού υλικού, αλλά και τη σύζυγό του Παγώνα, για τη γενικότερη συμπαράσταση και βοήθεια. Επιπλέον, αισθάνομαι, πραγματικά, την ανάγκη να ζητήσω μια μεγάλη συγγνώμη από τα μικρότερη μέλη της οικογένειάς μου, τα ανίψια μου Δημήτρη, Αναστασία, Ζωή, Δημήτρη και Μιχάλη, καθώς η πολύωρη ενασχόληση με την εργασία αυτή και η απαραίτητη συχνά ησυχία που απαιτούνταν, αφενός μου στερούσε τη δυνατότητα να τους διαθέσω περισσότερο χρόνο και αφετέρου συχνά επηρέαζε τις δικές τους παιδικές συνήθειες.

Τέλος, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω τον Θεό και την Παναγία που μου χάρισαν, κατά τη δύσκολη περίοδο που εκπονήθηκε η εργασία και εν μέσω ιδιαίτερων υγειονομικών καταστάσεων, τη σωματική και ψυχική μου υγεία για να αντεπεξέλθω στις απαιτήσεις της παρούσας έρευνας και να την ολοκληρώσω.

ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία αναπτύσσεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, όπου παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο, επιχειρείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή της περιόδου του Μεσοπολέμου και των σημαντικών γεγονότων που έλαβαν χώρα το διάστημα αυτό, πολιτικών, οικονομικών και εκπαιδευτικών, τα οποία καθόρισαν εν πολλοίς ολόκληρη τη μετέπειτα πορεία της χώρας. Ειδικότερη μνεία γίνεται στην ιστορία της Μακεδονίας και της Καβάλας, προκειμένου ο αναγνώστης να λάβει υπόψιν και τη γενική εικόνα, τον ιστορικό περίγυρο της Καβάλας του Μεσοπολέμου, ώστε να ερμηνευθούν πληρέστερα πτυχές –κυρίως εκπαιδευτικές– του θέματος μέσα από την εξέταση της ιστορικής εξέλιξης της πόλης.

Το πρώτο μέρος υποδιαιρείται στα εξής κεφάλαια:

Κεφ. 1: Η πολιτική, οικονομικοκοινωνική και εκπαιδευτική κατάσταση στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου και της Κατοχής.

Κεφ. 2: Συνοπτική αναφορά στην ιστορία της Καβάλας».

Κεφ. 3: Η σταδιακή ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα των σχολείων των «Νέων Χωρών».

Κεφ. 4: Η Μέση Εκπαίδευση στην Καβάλα, 1919-44.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, το ερευνητικό, αρχικά αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας και της επεξεργασίας του αρχειακού υλικού. Κατόπιν, καταγράφονται σχηματικά με πίνακες και γραφήματα τα επεξεργασμένα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τα αρχεία του Γυμνασίου, αναλύονται και σχολιάζονται αυτά τα δεδομένα, και, τέλος, εξάγονται συμπεράσματα και διατυπώνονται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα και προβληματισμό. Το δεύτερο μέρος υποδιαιρείται στα εξής κεφάλαια:

Κεφ. 5: Μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας.

Κεφ. 6: Αποτύπωση δεδομένων με γραφήματα και πίνακες.

Αναλυτικότερα, στο 6ο κεφάλαιο μελετώνται:

α) Η εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού· η διακύμανσή του κατά τη συγκεκριμένη περίοδο και η διάκρισή του με κριτήριο το φύλο και τον χαρακτηρισμό *πρόσφυγας* («πρόσφυξ»).

β) Τα κύρια ονόματα (βαπτιστικά και πατρωνυμικά) και τα επώνυμα που απαντούν στα αρχεία με τη μεγαλύτερη συχνότητα.

γ) Το επάγγελμα του πατρός και οι περιπτώσεις των ορφανών.

δ) Ο τόπος προέλευσης των μαθητών.

ε) Το μαθητικό δυναμικό ανά τάξη φοίτησης· πλήθος μαθητών ανά τάξη, μαθητικές διαρροές, ηλικιακή κατανομή.

στ) Η πορεία φοίτησης · ποσοστό μαθητών που ολοκλήρωναν τη φοίτησή τους.

Κεφ. 7: Διάφορα θέματα λειτουργίας του Γυμνασίου.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την τελική ενότητα, τα Συμπεράσματα της έρευνας.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η πολιτική, οικονομικοκοινωνική και εκπαιδευτική κατάσταση στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου και της Κατοχής

1.1. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

1.1.1. *Ο ερχομός των προσφύγων και οι δημογραφικές αλλαγές*

Η περίοδος του Μεσοπολέμου ξεκινά το 1918 και είναι καθοριστική για την Ελλάδα ιδιαίτερα μετά το 1922, δηλαδή μετά την ήττα στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο που ακολούθησε μετά το τέλος του Μεγάλου Πολέμου, και διαρκεί μέχρι το 1940, με την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρόκειται ασφαλώς για εποχή μεγάλων κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών αλλαγών. Καταλυτικό ρόλο στις εξελίξεις της περιόδου διαδραμάτισε ο ερχομός μεγάλου αριθμού προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Οι πρόσφυγες μεταβάλλουν τα δημογραφικά δεδομένα της χώρας, καθώς ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε από το 1920 έως το 1928 κατά περίπου 20%. Σε ορισμένες πόλεις –ανάμεσα σε αυτές και η Καβάλα– οι πρόσφυγες αντιπροσωπεύουν το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού.[1] Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, καταγράφονται οι δέκα δήμοι της χώρας με τη μεγαλύτερη αναλογία προσφύγων στον συνολικό πληθυσμό τους το 1928. Η Καβάλα εμφανίζει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό, ξεπερνώντας ακόμη και τη Θεσσαλονίκη.

[1] Θεόδωρος Κατσουλάκος κ.ά., *Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου από το 1453 μ.Χ. έως σήμερα*, Β΄ Τάξη – 1ου Κύκλου, Υπουργείο Παιδείας Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων – Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», Αθήνα 2012, σ. 115.

Πίνακας 1: *Οι δέκα δήμοι της χώρας με τη μεγαλύτερη αναλογία προσφύγων στον συνολικό τους πληθυσμό (1928)*

Πόλη	**Ποσοστό προσφύγων**
Δράμα	70.2%
Καβάλα	56.9%
Σέρρες	50.4%
Θεσσαλονίκη	47.8%
Μυτιλήνη	46.8%
Ξάνθη	41.4%
Πειραιάς	40%
Ηράκλειο	35.9%
Χίος	35.7%
Κομοτηνή	34.1%

Πηγή: Γιώργος Μαργαρίτης κ.ά., *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Τάξη Ενιαίου Λυκείου Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών και Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων – Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Αθήνα 2016, σ. 167.

Σημαντικότατες ήταν οι αλλαγές που επέφερε η άφιξη των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας. Το 1920 οι μη ελληνορθόδοξοι πολίτες ανέρχονταν στο 20%, ενώ το 1928 το ποσοστό αυτό έπεσε κατακόρυφα στο 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Η κυριότερη, όμως, μεταβολή στην εθνολογική σύσταση, λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων, συντελέστηκε στη Μακεδονία. Από 48%, που ήταν το ποσοστό των μη ελληνορθοδόξων πολιτών το 1920, αυτό μειώθηκε στο 12% το 1928. Αυτή η ενίσχυση του ελληνικού πληθυσμιακού δυναμικού της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία στη διατήρηση και της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Πολλές αραιοκατοικημένες, την προηγούμενη περίοδο, περιοχές της βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποικίστηκαν από πρόσφυγες, προκειμένου να ενισχυθεί το ελληνικό στοιχείο εκεί και να κατοχυρωθούν στην ευρύτερη αντίληψη ως ελληνικές οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό.[2]

[2] Γ. Μαργαρίτης κ.ά., *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Ενιαίου Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο

1.1.2. *Ο αστικός μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας*

Κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου συντελούνται εκείνοι οι πολεοδομικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί που σηματοδοτούν την «αστική ολοκλήρωση» της ελληνικής κοινωνίας[3]. Η παρουσία των προσφύγων υπήρξε καταλυτική, καθώς προκάλεσε αλλαγές και στη δομή της μεγάλης γαιοκτησίας (απαλλοτριώσεις[4], οριστική διανομή τσιφλικιών), αλλά και μεταμόρφωσε τα αστικά κέντρα (Αθήνα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Βόλος, Καβάλα) σε πόλεις με πυκνό πληθυσμό και πολεοδομική εξάπλωση[5]. Την περίοδο αυτή οι πόλεις επεκτείνονται οικιστικά και αποκτούν την ικανότητα να στεγάζουν πολυπληθείς κοινωνικές κατηγορίες διαφορετικών εισοδηματικών επιπέδων. Σταδιακά ενισχύεται ο ρόλος τους και αναδεικνύονται σε διοικητικά, εκπαιδευτικά αλλά και οικονομικά κέντρα, προσελκύοντας μεγάλο ποσοστό των κατοίκων της επαρχίας που καταφθάνουν στις πόλεις αναζητώντας μια θέση εργασίας κυρίως στα εργοστάσια και στις βιομηχανίες, μετασχηματίζοντας έτσι το αγροτικό στοιχείο σε κάποιο είδος βιομηχανικού και εργατικού δυναμικού και δημιουργώντας την αστική εργατική δύναμη. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου

Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», Αθήνα 2016, σ. 167.

[3] Βίκα Δ. Γκιζελή, «Η νεοελληνική πόλη του μεσοπολέμου: κοινωνικοί και πολεοδομικοί μετασχηματισμοί πριν και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 65 (Δεκέμβριος 1997), σ. 42-49, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/65-1.pdf (τελευταία πρόσβαση: 13.11.2021).

[4] Στον *πρωτογενή* τομέα, η ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης το 1917 από την κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη δημιούργησε ένα ευρύ στρώμα μικρών και μεσαίων ιδιοκτητών γης. Το αποφασιστικό βήμα προς την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης έγινε στα ταραγμένα χρόνια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και του «εθνικού διχασμού». Το 1917 η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη αποφάσισε την ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης. Ο στόχος ήταν διπλός: αφενός η στήριξη και ο πολλαπλασιασμός των ελληνικών ιδιοκτησιών γης στις νεοαποκτηθείσες περιοχές και αφετέρου η αποκατάσταση των προσφύγων και η πρόληψη των κοινωνικών εντάσεων στον αγροτικό χώρο. Με βάση αυτά τα νομοθετήματα, η απαλλοτρίωση των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών έγινε δυνατή στα αμέσως μετά τον Πόλεμο χρόνια, όταν η ανάγκη αποκατάστασης των προσφύγων βρέθηκε στο επίκεντρο του κρατικού ενδιαφέροντος, Γ. Μαργαρίτης κ.ά., *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας* ό.π., σ. 44.

[5] «Η ελληνική κοινωνία στο Μεσοπόλεμο, 1923-1940», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση http://www.ime.gr/chronos/14/gr/1923_1940/society/index.html (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

μεταλλάσσουν σταδιακά την κοινωνία από αγροτική σε αστική.[6] Η δημιουργία της Τράπεζας της Ελλάδος (1927) και η εφαρμογή της νέας διατίμησης για την προστασία της εθνικής βιομηχανίας (1926) θα συμβάλουν αποφασιστικά στη βιομηχανική και εμπορική αυτή ανάπτυξη. Μεταξύ του 1907 και 1928, αν και ο ελληνικός πληθυσμός εξακολουθεί να είναι κατά βάση αγροτικός, η σημαντική άνοδος της βιομηχανίας, του εμπορίου και της ναυτιλίας, θα προκαλέσει την αύξηση και του πληθυσμού που απασχολείται σ' αυτούς τους τομείς.[7]

Την περίοδο του Μεσοπολέμου οξύνεται όμως και η ταξική διαίρεση. Μεγάλες ομάδες πληθυσμού περιθωριοποιούνται στα αστικά κέντρα και ιδίως στην πρωτεύουσα. Υπό το πρίσμα της πολιτικής νοηματοδότησης, ο αστικός μετασχηματισμός την περίοδο αυτή αποτυπώνεται κυρίως στην παρουσία της συνεχώς ενισχυόμενης αστικής τάξης των εμπόρων και των βιομηχάνων που αντιμάχεται την πολυπληθή τάξη των εργατών, οι οποίοι εργάζονται και ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες. Η ταξική διαφορά είναι έντονη και οδηγεί συχνά σε συγκρούσεις, όπως στην περίπτωση της εξέγερσης των καπνεργατών στην Καβάλα.

Ο Σ. Μπουζάκης, σχολιάζοντας τις εξελίξεις κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου, επισημαίνει ότι παράλληλα με το κλίμα της πολιτικής αστάθειας που επικρατεί,[8] με τα μίση του διχασμού, τις επεμβάσεις του στρατού, τις απόπειρες πραξικοπημάτων και τις αναστολές στις σχεδιαζόμενες πολιτικές, που προκάλεσαν οι πόλεμοι, εμφανίζεται στο προσκήνιο η μορφή της νέας, σύγχρονης πόλης, που εισάγει και πειραματίζεται με νέες αντιλήψεις στο εσωτερικό της μεταβαλλόμενης κοινωνίας της, στο πλαίσιο ενός εθνικού κράτους γεμάτου βλέψεις και προσδοκίες, με την αστική τάξη να ανδρώνεται και να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας[9].

---

[6] Το 1/3 του πληθυσμού ζούσε πλέον στα μεγάλα αστικά κέντρα, Γ. Μαργαρίτης κ.ά., *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας* ό.π., σ. 52.

[7] Σήφης Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, τ. Α', *Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, 19ος αιώνας, 1913, 1929*, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνική Εκπαίδευση,. Τεκμήρια – Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης 1, γ' έκδοση, Αθήνα 2007, σ. 62.

[8] Είναι χαρακτηριστικό ότι από το 1920 μέχρι το 1928 σχηματίζονται συνολικά 33 κυβερνήσεις, βλ. *στο ίδιο*, σ. 61.

[9] *Στο ίδιο*, σ. 61-62.

1.1.3. *Πολιτικές εξελίξεις*

Οι οικονομικοκοινωνικές αυτές μεταβολές θα επηρεάσουν αναπόφευκτα και τον πολιτικό χώρο. Η πολιτική επικράτηση του κινήματος των Φιλελευθέρων συνδέεται με την άνοδο της αστικής τάξης, η οποία αποκτά πλέον σταθερά ενεργό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. Ωστόσο, η στάση της τάξης αυτής απέναντι στον Βενιζέλο υπήρξε αντιφατική, καθώς μολονότι αρχικά φάνηκε να επικροτεί το ανορθωτικό του έργο, τελικά δεν τον στήριξε στην υλοποίηση του εκσυγχρονιστικού του οράματος.[10] Αλλά και στο εσωτερικό της η αστική τάξη θα παρουσιάσει πολιτικές διαφοροποιήσεις που θα οδηγήσουν στη διάσπασή της στο εμπορικό και στο βιομηχανικό τμήμα της.[11] Στα πρωτοεμφανιζόμενα πάλι εργατικά στρώματα βρήκαν μεγαλύτερη απήχηση οι σοσιαλιστικές παρά οι φιλελεύθερες ιδέες. Το 1918 ιδρύεται το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα, που το 1924 θα μετονομαστεί σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος.[12] Παρ' όλα αυτά, κυρίαρχη πολιτική φυσιογνωμία της περιόδου αναμφισβήτητα θα παραμείνει ο Ε. Βενιζέλος, ο οποίος θα κερδίσει και τις εκλογές το 1928. Η πολιτική σταθερότητα που θα ακολουθήσει, έστω για μία μόνο τετραετία (1928-32), θα επιτρέψει, «την ανάληψη μια νέας προσπάθειας [...] για τη θεσμοθέτηση και εδραίωση της αστικοδημοκρατικής μεταρρύθμισης», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Σ. Μπουζάκης. [13]

1.1.4. *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις*

Πριν κλείσει ο κύκλος της πρώτης αυτής δεκαετίας του Μεσοπολέμου, σημειώνονται σημαντικές για την ιστορία των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων εξελίξεις, αφού προς τα τέλη της δεκαετίας, για πρώτη φορά μετά την αρχική δόμηση του εκπαιδευτικού συστήματος (1830), θα ψηφιστεί στο σύνολό της μια νέα, ολοκληρωμένη, εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Το 1928 το Κόμμα των Φιλελευθέρων κερδίζει τις εκλογές και οι μεταρρυθμίσεις που πρότεινε η νέα κυβέρνηση, προσανατολιζόμενες στο γενικότερο πνεύμα του «αστικού

[10] «Η ελληνική κοινωνία στο Μεσοπόλεμο, 1923-1940», ό.π.

[11] Στο ίδιο.

[12] Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις*, ό.π., σ. 62.

[13] *Στο ίδιο*, σ. 63.

εκσυγχρονισμού[14]» της περιόδου, γίνονται σταδιακά αποδεκτές. Κύριο μέλημα των δύο Υπουργών Παιδείας, αρχικά του Κωνσταντίνου Γόντικα (1928-30) και αργότερα του Γεωργίου Παπανδρέου (1930-32), είναι η διαμόρφωση ενός νέου νομοθετικού πλαισίου, η λεγόμενη και «Μεταρρύθμιση του 1929», η οποία, όπως σημειώνει η Α. Φραγκουδάκη, «βάζει τα θεμέλια του αστικού σχολείου».[15] Το νέο εκπαιδευτικό σύστημα στηρίζεται τόσο σε δομικές μεταβολές, όπως αύξηση της φοίτησης στο Δημοτικό από τέσσερα σε έξι έτη, ενίσχυση της δημοτικής γλώσσας, έμφαση στο μάθημα των «Νέων Ελληνικών», αναβάθμιση του επαγγελματικού κλάδου στη δεύτερη βαθμίδα, όσο και σε λειτουργικές καινοτομίες, όπως εισαγωγή προαιρετικών μαθημάτων στο Γυμνάσιο, έγκριση πολλών διδακτικών βιβλίων ανά τάξη και μάθημα, καθιέρωση των «απογευμάτων ελευθέρας εργασίας» στα σχολεία και εισαγωγή «μαθημάτων ειδικής επιδόσεως» για όσους μαθητές έχουν προφανή κλίση σε ορισμένα μαθήματα. Την ίδια περίοδο, εφαρμόζεται ένα ευρύτατο πρόγραμμα οικοδόμησης σχολείων (χρηματοδοτημένο από ειδικό δάνειο του εξωτερικού) και ιδρύεται το –πρώτο μετά το 1837– νέο πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη.

Σχολιάζοντας τη μεταρρύθμιση του 1929, ο Σ. Μπουζάκης υπογραμμίζει ότι στη μεταρρύθμιση αυτή αντανακλάται το πνεύμα του αστικού ορθολογισμού και ότι βασικό μέλημα των μεταρρυθμιστών είναι η διαμόρφωση εκείνου του σχολείου που θα οδηγεί στην ιδεολογική ενσωμάτωση των μαθητών στην αστική κοινωνία που διαμορφώνεται και στην επαγγελματική κοινωνικοποίησή τους, στην ενσωμάτωσή τους δηλαδή στην αγορά εργασίας. Οι οικονομικοκοινωνικές αντιλήψεις μεταβάλλονται και το σχολείο οφείλει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Κύρια επιδίωξη του σχολείου πρέπει να είναι «η εσωτερική

[14] Ο όρος «αστικός εκσυγχρονισμός» σηματοδοτεί την εξέλιξη κατά το δυτικό πρότυπο στα πλαίσια του καπιταλισμού και της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Στην Ελλάδα την προώθηση του εκσυγχρονισμού στην κοινωνία ανέλαβε η αστική τάξη. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, κύριος εκφραστής της ιδέας αυτής, είχε φιλόδοξες βλέψεις για τον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής κοινωνία με οργάνωση, προσπάθεια και όραμα. (Λήδα-Μαρία Τριτάκη, *Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα από το 1929 έως σήμερα*, πτυχιακή εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής, Αθήνα 2014, σ. 9).

[15] Άννα Φραγκουδάκη, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι: Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο*, εκδ. Κέδρος, ε΄ έκδοση, Αθήνα 1977, σ. 59.

αποτελεσματικότητά του» δηλαδή η παροχή προσόντων για ένταξη στην παραγωγική διαδικασία[16].

Οι παραπάνω επιδιώξεις είναι πρόδηλες στην αγόρευση του γενικού εισηγητή των εκπαιδευτικών νομοσχεδίων Γ. Παπανδρέου[17] στη Βουλή, ο οποίος δήλωνε μεταξύ άλλων: «Ἡ ἐκπαιδευτική μεταρρύθμισις θά ἔπρεπε νά θεραπεύσῃ τά δύο κρίσιμα ἐλαττώματα τοῦ σημερινοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τήν ὀλιγαρχικότητα καί τήν μονομέρειαν. Θά ἔπρεπε νά παράσχῃ αὐτοτελῆ αὐτάρκη ἐκπαίδευσιν καί εἰς τά 95% τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τά ὁποῖα σήμερον παραγνωρίζονται [...]. Θά ἔπρεπε ἐπίσης νά προνοήσῃ ὥστε οἱ πολῖται τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας νά προπαρασκευάζωνται ἐπαρκῶς διά τόν οἰκονομικόν βίον [...]». Και εν συνεχεία δηλώνει ότι θα πρέπει «νά τεθῇ τέρμα εἰς μίαν περίοδον ψευδοῦς κλασσικισμοῦ καί ῥωμαντισμοῦ καί νά ἐγκατασταθῇ ἡ νέα θετική περίοδος τῆς προσαρμογῆς πρός τάς συγχρόνους πραγματικότητας».[18]

Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες που έγιναν για στροφή στις θετικές επιστήμες και την τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση, η ιστορικά διαμορφωμένη εκπαιδευτική κουλτούρα θα λειτουργήσει ανασταλτικά και στη σχολική γνώση θα κυριαρχήσει η κατεύθυνση της γενικής-ανθρωπιστικής παιδείας[19]. Σύμφωνα με τον Α. Δημαρά η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929-32 παρά τον εκσυγχρονιστικό της

---

[16] Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις*, ό.π., σ. 63.

[17] Στο ίδιο πνεύμα και ο Υπουργός Παιδείας Γόντικας το 1929 στη Γενική Εισηγητική Έκθεση «Ἐπί τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων» μεταξύ άλλων δήλωνε: «Συγκεφαλαιώνοντες […] τάς παρατηρήσεις ἡμῶν ἔχομεν νά σημειώσωμεν τά ἑξῆς : 1) Ὅτι τό ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα δέν ἀνταποκρίνεται πρός τάς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας μας διότι ἔλειψεν ἡ ἐνιαία μελέτη τῶν ἀναγκῶν της καί ἡ ἐνιαία διοίκησις καί κατεύθυνσις τῆς παιδείας. 2) Ὅτι τό ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα παρημέλησε τήν ἐκπαίδευσιν τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν, καταστῆσαν τήν παιδείαν ἡμῶν ὀλιγαρχικήν. 3) Ὅτι ἔδωσε μονομερῆ κατεύθυνσιν εἰς τήν παιδείαν, καθαρῶς θεωρητικήν, παραμελῆσαν τήν πρακτικήν μόρφωσιν πρός βλάβην τῶν πλουτοπαραγωγικῶν κλάδων. 4) Ὅτι παρημπόδισε τήν ἐπίγνωσιν τῶν στοιχείων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ πρός βλάβην καί τῆς πνευματικῆς καί τῆς ὑλικῆς τοῦ λαοῦ ἀνυψώσεως [...]», βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Β', εκδ. Ερμής, Αθήνα 1984, σ. 163-166· πρβλ. Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις*, ό.π., σ. 661.

[18] Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις*, ό.π., σ. 64-65.

[19] *Στο ίδιο*, σ. 70-71.

προσανατολισμό παρέμεινε μέσα στα αστικά της όρια.[20] Στη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου, μετά την πολιτική μεταβολή του 1932, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1929-32 θα αρχίσει να ανατρέπεται, για να καταργηθεί εν τέλει τον Αύγουστο του 1936, γεγονός που καθιστά εν τέλει την όλη προσπάθεια εξαιρετικά βραχύβια.

1.2. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

1.2.1. *Οι οικονομικοκοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 1929*

Στη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου (1930-40), η παγκόσμια οικονομία κλονίζεται από τη διεθνή κρίση του 1929, με την Ελλάδα να οδηγείται τελικά στην πτώχευση, το 1932. Αρχικά, η κρίση έγινε αισθητή στη χώρα μέσω της πτώσης των αγροτικών τιμών. Ιδιαίτερα έντονες, μάλιστα, ήταν οι επιπτώσεις της κρίσης στον καπνό: οι εξαγωγές του κατά τα έτη 1931-34 κατέγραψαν σημαντική ύφεση, με την τιμή του προϊόντος να μειώνεται και να προσεγγίζει το 1/3 εκείνης του 1929. Ο βιομηχανικός τομέας, αν και δέχτηκε τον σχετικό αντίκτυπο από την υποτίμηση του νομίσματος, δεν επλήγη αρχικά, η δε βιομηχανική παραγωγή, μέχρι το 1932, δεν σημείωσε αξιοσημείωτη πτώση. Δυσκολίες αντιμετώπισαν οι βιομηχανίες που απευθύνονταν κυρίως στον αγροτικό χώρο, όπως η Εταιρεία των Λιπασμάτων και εν μέρει οι κλωστοϋφαντουργίες. Όσον αφορά τη βαριά βιομηχανία, αυτή θα γνωρίσει ανάπτυξη κατά τη μεταξική περίοδο. Εν όψει της πολεμικής προετοιμασίας της χώρας, ο Ι. Μεταξάς ακολούθησε μια πιο αποφασιστική βιομηχανική πολιτική και στράφηκε προς τη βαριά βιομηχανία.[21]

---

[20] Αλέξης Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης, Το "ανακοπτόμενο άλμα". Τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833-2000*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2013, σ. 203.

[21] Κατά τη μεταξική περίοδο ιδρύθηκαν οι πρώτες μεταλλουργίες σιδήρου στην Ελλάδα («Ελληνική Χαλυβουργία», Δ. & Α. Σταυριανός»), τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά και άρχισε η εκμετάλλευση του λιγνίτη της Πτολεμαΐδας, βλ. Βασίλειος Πατρώνης, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, Κεφ. 8, σ. 180-202, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1705/2/02_chapter_7.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης έγιναν αισθητές και στο πολιτικό πεδίο και αναπόφευκτα επηρέασαν τις πολιτικές εξελίξεις και στην Ελλάδα. Λόγω της κρίσης αυτής ο Ε. Βενιζέλος δεν θα μπορέσει να ολοκληρώσει το όραμά του και να καταστήσει τη χώρα «αγνώριστον». όπως επιθυμούσε .[22] Μετά από τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης, ο Κρητικός πολιτικός χάνει τις εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933[23] και η χώρα περιδινείται σε πολιτική αστάθεια. Στις 4 Αυγούστου του 1936 ο Ι. Μεταξάς, με τη συγκατάθεση του βασιλιά Γεωργίου Β΄[24], αναστέλλει βασικά άρθρα του Συντάγματος και κηρύσσει δικτατορία. Σε διεθνές επίπεδο, ο Ι. Μεταξάς προσέδεσε την Ελλάδα στο άρμα της φιλοαγγλικής επιρροής και ηγήθηκε της ελληνικής αντίστασης στην ιταλική εισβολή.[25]

1.2.2. *Η εκπαίδευση κατά τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου*

Η μεταβολή του πολιτικού τοπίου, από τον Μάιο του 1932, θα επιφέρει και την αποδόμηση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929.[26] Η οριστική

---

[22] Ιωάννης Κολιόπουλος κ.ά., *Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)*, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου και Δ' Τάξη Εσπερινού Λυκείου Γενικής Παιδείας, Βιβλίο μαθητή, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», Αθήνα 2010, σ. 106.

[23] Στις εκλογές αυτές οι βενιζελικοί κερδίζουν σε ποσοστά αλλά χάνουν σε έδρες από το Λαϊκό Κόμμα, βλ. Κατερίνα Δαλακούρα, «Η εκπαίδευση στις αρχές του 20ού - περίοδο του Μεσοπολέμου», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/179-%CE%9A%CE%A0%CE%91030/%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82%20%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AD%CF%82%20%CF%84%CE%BF%CF%85%2020%CE%BF%CF%8D%20%CE%B1%CE%B9%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CE%B4%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%9C%CE%B5%CF%83%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%BF%CF%85.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[24] Τον Νοέμβριο του 1935 μετά από δημοψήφισμα επανέρχεται η Συνταγματική Βασιλεία.

[25] Ιω. Κολιόπουλος κ.ά., *Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου*, ό.π., σ. 107.

[26] Το Εκπαιδευτικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο, το επιτελικό όργανο του εκσυγχρονισμού, καταργήθηκε τον Ιανουάριο του 1933, η νομοθεσία για τα σχολικά βιβλία άλλαξε τον Νοέμβριο, και το πρόγραμμα του γυμνασίου τροποποιήθηκε το 1935 σε όλα τα καινοτόμα στοιχεία του, βλ. Α. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, ό.π., σ. 203. Αντίθετη άποψη εκφράζει Δ. Ρηγοπούλου, η οποία υποστηρίζει

ανατροπή θα πραγματοποιηθεί το 1936, με δύο εκπαιδευτικές νομοθετικές παρεμβάσεις από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου. Η εκπαίδευση, σύμφωνα με δηλώσεις του καθεστώτος είχε πλέον διττό χαρακτήρα: «ἡ κυβερνητικὴ προσπάθεια εἰς τὸ σχολεῖον ἀποβλέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ νὰ δώσῃ εἰς τὴν νεολαίαν ἰδανικὰ καὶ νὰ φρονηματίσῃ αὐτὴν οὕτως ὥστε ν' ἀποβῇ ἀνταξία τῶν ἐπ' αὐτὴν προσδοκιῶν τοῦ ἔθνους […], ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὠθήσῃ αὐτὴν πρὸς τὰς κατευθύνσεις ἐπιβαλλομένας ἀπὸ τὰς σημερινὰς καὶ τὰς μελλοντικὰς ἀνάγκας τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας […] καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὴν εὐημερίαν τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπιτρέπει ὁ ἐθνικός μας πλοῦτος».[27] Την εποχή της διακυβέρνησης της χώρας από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν ευρείες νομοθετικές παρεμβάσεις, οι οποίες συνιστούν και την εκπαιδευτική πολιτική του. Αυτές έλαβαν χώρα σε δύο περιόδους: α) όταν Υπουργός Παιδείας ήταν ο Κ. Γεωργακόπουλος (6 Αυγούστου 1936 – 25 Νοεμβρίου 1938) και β) όταν το Υπουργείο Παιδείας ανέλαβε ο ίδιος ο Μεταξάς (29 Νοεμβρίου 1938 – 28 Ιανουαρίου 1941), επιδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο πόσο μεγάλη βαρύτητα έδινε σε ζητήματα παιδείας και εκπαιδευτικής πολιτικής.[28]

Στις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν αυτήν την περίοδο από το καθεστώς, εντάσσεται α) η κατάργηση της διάρθρωσης των σχολικών

ότι «Και οι δύο μεταρρυθμίσεις της 4ης Αυγούστου, αλλά ιδίως η μεταρρύθμιση του Μεταξά, όχι μόνο δεν ανέτρεψαν τη βενιζελική μεταρρύθμιση, αλλά προώθησαν περισσότερο από εκείνη τα αιτήματα του αστικού εκσυγχρονισμού στην εκπαίδευση», βλ. Δ. Ρηγοπούλου, «Ο δημοτικισμός του Μεταξά ένα ιστορικό παράδοξο», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://archive1936-1944.blogspot.gr/2015/01/blog-post_9.html (τελευταία πρόσβαση: 28.3.2018)· πρβλ. Ελισάβετ Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής κατά τη μεταξική περίοδο. Η περίπτωση του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (1937-1940)*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής: Θεωρητικές, Ερευνητικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία και στην Τοπική Ιστορία», Φλώρινα 2019, σ. 53.

[27] Ευάγγελος Αγγελής, *Μεταξική Προπαγάνδα και Νεολαία 1936-1940*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Αθήνα 2004, σ. 127, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/15585#page/1/mode/2up (τελευταία πρόσβαση: 13.3.2018).

[28] Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 52-53.

βαθμίδων[29] της μεταρρύθμισης του 1929, δίνοντας πλέον έμφαση στη γυμνασιακή βαθμίδα, την οποία κατέστησε οκταετή[30] και χωρισμένη σε δύο κύκλους,[31] περιορίζοντας ταυτόχρονα στα τέσσερα χρόνια τη δημοτική, β) η προαγωγή από το τετραετές Δημοτικό στο Γυμνάσιο ή στο Αστικό Σχολείο μέσω εξετάσεων, γ) η ίδρυση του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών [αργότερα Διδακτικών] Βιβλίων (ΟΕΣΒ/ΟΕΔΒ),[32] η οποία οριστικοποίησε το κρατικό μονοπώλιο στη συγγραφή και έκδοση των εγχειριδίων,[33] και δ) η κατάργηση της συνεκπαίδευσης αγοριών και κοριτσιών. Επίσης, οι παιδαγωγικές ακαδημίες –που λειτουργούν ήδη από το 1933– ονομάστηκαν πλέον ανώτατες[34] χωρίς όμως να επιμηκυνθεί ο εν ισχύι διετής κύκλος σπουδών. Αξιοσημείωτο είναι ότι με πρωτοβουλία του Μεταξά πραγματοποιήθηκε και η συγγραφή της Γραμματικής της Δημοτικής, με βασικό συντάκτη τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη.[35] Ιδιαίτερη μέριμνα έλαβε η διοίκηση και για την εξασφάλιση διδακτικού προσωπικού στη νευραλγική περιοχή των Νέων Χωρών. Με τον Α.Ν. 767/1937 ορίστηκε ως προϋπόθεση διορισμού μετάθεσης ή προαγωγής των λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης στα σχολεία των μεγάλων πόλεων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, του Πειραιά και της Πάτρας η συμπλήρωση πενταετούς προϋπηρεσίας στις «Νέες Χώρες».[36] Με άλλο νόμο[37] κατέστη

[29] Α.Ν. 1800/1939, βλ. Ιωάννης Σαλονικίδης, *«Αναφορά στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης» (νεοελληνικός διαφωτισμός – σήμερα)*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 20, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση https://www.eduportal.gr/wp-content/uploads/2015/01/history-ell-ekp-salnk.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[30] Ωστόσο, δύο χρόνια μετά, το καθεστώς έρχεται να αλλάξει και πάλι τον χώρο της Μέσης Εκπαίδευσης με την ίδρυση των εξατάξιων Γυμνασίων, βλ. Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 67.

[31] Θα περιλαμβάνουν, δηλαδή, έναν κατώτερο πενταετή κύκλο (προγυμνάσιο), για όσους δεν ήθελαν να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές, και έναν ανώτερο τριετή, βλ. Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 61.

[32] Ο Α.Ν. 952/1937 «Περί ἱδρύσεως Ὀργανισμοῦ πρός ἔκδοσιν σχολικῶν κλπ. βιβλίων συνιστά τομή στην ιστορία του σχολικού βιβλίου, καθώς εδραιώνει νομοθετικά το κρατικό μονοπώλιό του, βλ. Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 94.

[33] Α. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, ό.π., σ. 205.

[34] Α.Ν. 953/1937, βλ. Ιω. Σαλονικίδης, *«Αναφορά στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης»*, ό.π., σ. 20.

[35] Α. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, ό.π., σ. 205.

[36] Α.Ν. 767/ 1937, άρθρο 42, σ. 1611, βλ. βλ. Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 125.

δυνατή η πρόσληψη ακόμη και απόφοιτων Γυμνασίου, εφόσον υπήρχε έλλειψη πτυχιούχων, ως αναπληρωτών δασκάλων, για να πληρωθούν οι θέσεις των Δημοτικών σχολείων των «Νέων Χωρών».

1.3. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Η περίοδος του Μεσοπολέμου ολοκληρώνεται, σε όλη την Ευρώπη, μέσα σε κλίμα πολεμικής προετοιμασίας. Από τον Απρίλιο του 1941 η ελληνική επικράτεια τελεί υπό τριπλή κατοχή: γερμανική, ιταλική και βουλγαρική. Ο ελληνικός λαός αγωνίζεται να αντιμετωπίσει τις απάνθρωπες συνθήκες της Κατοχής. Η παιδεία είναι ένας από τους τομείς που πλήττεται περισσότερο. Οι κατοχικές κυβερνήσεις ουσιαστικά εγκαταλείπουν την εκπαίδευση και αδιαφορούν για τα σχολεία, τα οποία πολλές φορές κλείνουν λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και προσωπικού. Στην περιφέρεια, κάποια σχολεία καταφέρνουν να λειτουργήσουν χάρη στη συνδρομή των τοπικών κοινοτήτων. Πολλά σχολικά κτήρια καταστρέφονται ή επιτάσσονται από τους κατακτητές.[38] Πάντως για τη σχολική πραγματικότητα της περιόδου, όπως σημειώνει και ο Α. Δημαράς, «[...] διαθέτουμε μόνο αποσπασματικές μελέτες και συγκεχυμένες πληροφορίες».[39] Κατά την περίοδο του πολέμου, της Κατοχής και του Εμφυλίου, «εἰς ὡρισμένα, ἴσως τὰ πλεῖστα, σημεῖα τῆς χώρας ἡ λειτουργία [του εκπαιδευτικού συστήματος] διεκόπη ἐντελῶς».[40] Αλλά και τα σχολεία που παρέμειναν ανοιχτά[41] δεν λειτουργούσαν ως εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά ως χώροι απασχόλησης και προστασίας των παιδιών ή αργότερα ως κέντρα διανομής συσσιτίου.[42]

Γεγονός, ωστόσο, παραμένει ότι και μετά την Απελευθέρωση και έως τη λήξη του Εμφυλίου, στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν σημειώθηκε καμία

---

[37] Α.Ν. 1297/ 1938, άρθρο 26, σ. 1722, βλ. *στο ίδιο*, σ. 125.

[38] Λ.-Μ. Τριτάκη, *Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 15.

[39] Α. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, ό.π., σ. 208.

[40] Ομάς επιστημόνων (Κ. Δοξιάδης κ.ά.), *Η επιβίωσις του ελληνικού λαού. Εισήγησις εις τον Οργανισμὸς Ανασυγκροτήσεως*, τ. Α', *Τα δεδομένα*, Σειρά Εκδόσεων Υπουργείου Ανοικοδομήσεως αρ. 32, Αθήνα 1947, σ. 303.

[41] Το σχολικό έτος 1940-41 κράτησε μόνο τρεις μήνες και το σχολικό έτος 1941-42 μόλις 20 μέρες, βλ. Ιω. Σαλονικίδης, *«Αναφορά στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης»*, ό.π., σ. 19.

[42] Α. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, ό.π., σ. 208-209.

αλλαγή και ουσιαστικά για τις δύο πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης (το Δημοτικό και το Γυμνάσιο), ίσχυαν τα ωρολόγια και αναλυτικά προγράμματα του 1910. Έκδηλη, όμως, ήταν η επιθυμία σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο για ουσιαστικές αλλαγές.[43]

[43] *Στο ίδιο*, σ. 214.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Συνοπτική αναφορά στην ιστορία της Καβάλας

2.1. Συντομη ιστορικη αναδρομη στην Αρχαια Νεαπολη και στη Βυζαντινη Χριστουπολη

Η αρχαία Νεάπολις, η μετέπειτα ονομασθείσα Καβάλα, υπήρξε αποικία της Θάσου, όπως προκύπτει από αποκατεστημένο ψήφισμα ακρωτηριασμένης επιγραφής. Ιδρύθηκε τον 7ο αιώνα π.Χ., όταν οι Θάσιοι επιχειρούσαν να διεισδύσουν στην απέναντι θρακική χώρα[44]. Η Νεάπολη λόγω της κομβικής γεωγραφικής της θέσης στο Βόρειο Αιγαίο συνέδεε εμπορικά αλλά και πολιτιστικά τον νησιωτικό χώρο του Αιγαίου με τη θρακική ενδοχώρα.

Η Νεάπολη υπήρξε μέλος της Α' Αθηναϊκής συμμαχίας και μάλιστα κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο παρέμεινε πιστή σύμμαχος σε τέτοιο βαθμό, ώστε να στραφεί και κατά της μητρόπολής της, της Θάσου. Μετά τα Περσικά και κατά τα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ. τέθηκε υπό την κυριαρχία των Μακεδόνων[45].

Κατά τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους[46] ο λιμένας της Νεάπολης ένωνε τους Φιλίππους με την Ανατολή διά μέσου της

---

[44] Τον 7ο π.Χ. αιώνα οι μεγάλες πόλεις της Νότιας Ελλάδας στην προσπάθειά τους να επεκταθούν στο Βόρειο Αιγαίο, ενδιαφέρθηκαν για την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας, που ήταν τότε γνωστή ως Θράκη. Την περίοδο αυτή οι Πάριοι αποίκισαν αρχικά τη Θάσο και εν συνεχεία διαπεραιώθηκαν στην απέναντι ηπειρωτική ακτή και ίδρυσαν τη Νεάπολη, προκειμένου να εξασφαλίσουν την κυριαρχία τους από τις επιδρομές των θρακικών φύλων, βλ. Ν. Καραγιαννακίδης, «Προϊστορία – αρχαιότητα», στο: [Νίκος Ε. Καραγιαννακίδης, Κυριάκος Λυκουρίνος], *Νεάπολις – Χριστούπολις – Καβάλα*, έκδοση Δήμος Καβάλας, χ.τ. χ.χ., σ. 13, Αρετή Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας κατά την τελευταία περίοδο των οθωμανικών χρόνων (1864-1912)*, μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Κοινωνικής και Ποιμαντικής Θεολογίας, Τομέας Ιστορίας της Εκκλησίας και Δογματικής Θεολογίας, Ειδίκευση Ελληνισμού και Ορθοδοξίας, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 12.

[45] Ο Φίλιππος Β' επεξέτεινε την κυριαρχία του σε μεγάλο μέρος της σημερινής Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και γύρω στα 346 π.Χ. εξουσίαζε όλη την περιοχή, βλ. Ν. Καραγιαννακίδης, «Προϊστορία – αρχαιότητα», *ό.π.*, σ. 16-17.

[46] Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η Νεάπολη κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών εμφύλιων πολέμων με την περίφημη μάχη των Φιλίππων το 42 π.Χ., βλ. «Γενικά ιστορικά στοιχεία», Δήμος Καβάλας, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://kavala.gov.gr/o-dimos/o-dimos-xthes-kai-simera/istorika-stoixeia-

Αλεξάνδρειας και της Τρωάδας. Αυτόν τον δρόμο ακολούθησε το 54 μ.Χ. ο Απόστολος Παύλος, για να κηρύξει τη νέα πίστη στους Φιλίππους, όπου και ίδρυσε την πρώτη χριστιανική Εκκλησία στην Ευρώπη[47]. Την αρχαία Νεάπολη διαδέχθηκε η βυζαντινή Χριστούπολη.[48] Η αλλαγή του ονόματος κατά τη βυζαντινή περίοδο, σύμφωνα με την Α. Κώτση, «αντανακλά το χριστιανικό χαρακτήρα της πόλης και σηματοδοτεί και επίσημα το πέρασμα στη νέα θρησκεία και σε μια νέα φάση στη ζωή της».[49]

Πολλά είναι τα σημαντικά γεγονότα που σημάδεψαν τη Χριστούπολη κατά τους βυζαντινούς χρόνους: πυρπολήθηκε και καταστράφηκε από του Νορμανδούς[50] (1185), πέρασε στην κυριαρχία των Φράγκων, αν και για σύντομο διάστημα (1204-1224) περιήλθε στην εξουσία του αυτοκράτορα της Νίκαιας Ιωάννη Βατάτζη[51] και αποτέλεσε τη στρατιωτική βάση του Ανδρόνικου Γ'.[52] Η Χριστούπολη παρέμεινε υπό

---

dimou?fbclid=IwAR1TP96saLrtavpjYZipYKK1vzA86_3As1YnUkyVsPObeKfaOiVUonuQFXA. (τελευταία πρόσβαση 27.10.2021).

[47] Ο Απόστολος Παύλος το 49 μ.Χ. αποβιβάζεται στη Νεάπολη για να μεταδώσει το κήρυγμα του Ευαγγελίου στον ευρωπαϊκό χώρο. Στους Φιλίππους, 16 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της πόλης, βαφτίζεται χριστιανή η Λυδία η Φιλιππησία (η πρώτη χριστιανή της Ευρώπης) και δημιουργείται η πρώτη χριστιανική κοινότητα στην Ευρώπη, βλ. «Γενικά ιστορικά στοιχεία», Δήμος Καβάλας, ό.π.

[48] Οι πρώτες μαρτυρίες του νέου ονόματος υπάρχουν σε πηγές του 8ου και του 9ου αιώνα, βλ. Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης, *Η παιδεία στην Καβάλα, 1864-1919*, Καβάλα 1990, σ. 6.

[49] Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 13.

[50] Η πληροφορία προέρχεται από επιγραφή που ήταν εντοιχισμένη στο χερσαίο τείχος, κοντά στις Καμάρες, και σήμερα εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας.

[51] Ο Ιωάννης Βατάτζης το 1246 ολοκλήρωσε την κατάκτηση της Ανατολικής Μακεδονίας και απελευθέρωσε τις πόλεις που κατείχαν οι Βούλγαροι, βλ. Κ. Λυκουρίνος, «Βυζαντινή περίοδος», στο: Ν. Ε. Καραγιαννακίδης, Κ. Λυκουρίνος, *Νεάπολις – Χριστούπολις – Καβάλα*, ό.π., σ. 22.

[52] Η περίοδος 1321-1328 επισκιάζεται από τον εμφύλιο πόλεμο των δυο Ανδρόνικων. Τότε η Χριστούπολη αποτέλεσε στρατιωτική βάση του Ανδρόνικου Γ' και, όταν η διαμάχη κατέληξε στη διανομή της Αυτοκρατορίας, η πόλη εκχωρήθηκε στον εγγονό Ανδρόνικο και αποτέλεσε την οροθετική γραμμή ανάμεσα στις κτήσεις των δυο αυτοκρατόρων. Το 1325 διοικητής της Χριστούπολης ήταν ο Θεόδωρος Παλαιολόγος (βλ. Κ. Λυκουρίνος, «Βυζαντινή περίοδος», στο: Ν. Ε. Καραγιαννακίδης, Κ. Λυκουρίνος, *Νεάπολις – Χριστούπολις – Καβάλα*, ό.π., σ. 22, Κ. Ι. Χιόνης, *Η παιδεία στην Καβάλα*, ό.π., σ. 7 και Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας, των Φιλίππων και της Θάσου*, έκδοση του Δημοτικού Μουσείου Καβάλας, Δημοσιεύματα Ιστορικού Αρχείου, Καβάλα 2000.

βυζαντινή διοίκηση μέχρι περίπου το 1380. Την περίοδο αυτή χτίζονται σημαντικά οχυρωματικά έργα για την προστασία της πόλης από τους επιδρομείς, όπως το «μακρό τείχος», που έκτισε το 1307 ο Ανδρόνικος Β' Παλαιολόγος και κατόρθωσε έτσι να αποκρούσει τους Καταλανούς[53] και να εμποδίσει την επιστροφή τους στη Θράκη.

Μετά την κατάληψή της από τους Οθωμανούς, το 1387, η πόλη κατέστη φόρου υποτελής στον Σουλτάνο και οι κατακτητές ανέθεσαν τη διοίκησή της στον πρώην διοικητή Θεσσαλονίκης, Μανουήλ Πανσέληνο.[54] Λίγο αργότερα, το 1391, η Χριστούπολη καταστράφηκε ολοσχερώς από τα οθωμανικά στρατεύματα. Η ολοσχερής καταστροφή της μνημονεύεται σε κώδικα του αγιορείτικου μοναστηριού του Παντελεήμονος, όπου αναφέρεται ότι η «"Χριστώνυμος πόλις" κατεδαφίσθηκε εκ βάθρων και οι κάτοικοί της διασκορπίσθηκαν».[55] Η οθωμανική κυριαρχία θα σημάνει το οριστικό τέλος της βυζαντινής Χριστούπολης.

2.2. Η ΚΑΒΑΛΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

Σε ένα κείμενο του περιηγητή Angiollelo, που χρονολογείται στο έτος 1470, συναντάμε για πρώτη φορά το τοπωνύμιο «Καβάλα»· αυτό δεν αναφέρεται όμως ως όνομα πόλης αλλά ως τοπωνύμιο που προσδιορίζει την πλαγιά του βουνού. Σιγά-σιγά, όμως, το τοπωνύμιο αυτό επικράτησε σε ολόκληρη την περιοχή, σύμφωνα με τη μαρτυρία οκτασέλιδου φυλλαδίου από τη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη[56], του έτους 1533. Έτσι, από τα μέσα του 16ου αιώνα, κατά την πρώιμη δηλαδή οθωμανική περίοδο, το

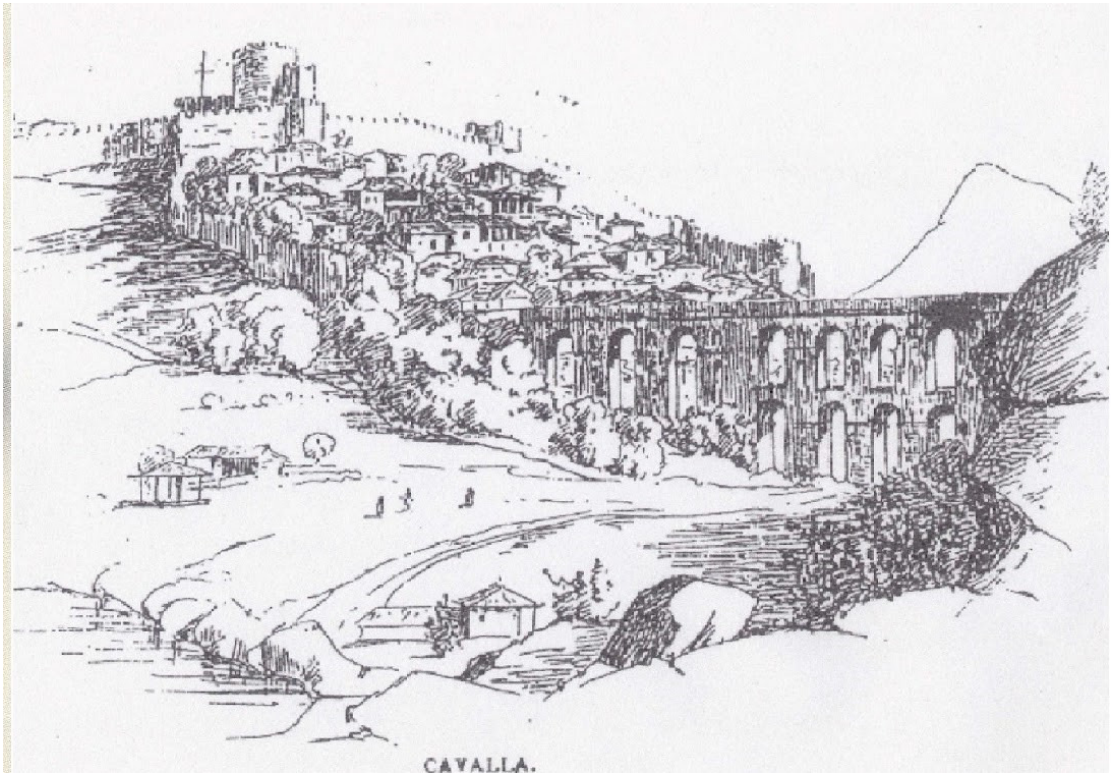
[53] Οι Καταλανοί ήταν πρώην μισθοφόροι του βυζαντινού αυτοκράτορα, που ερήμωσαν τη Θράκη αλλά απέτυχαν να καταλάβουν τη Χριστούπολη. Για τις επιδρομές των Καταλανών βλ. Γεώργιος Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους Μέσους Χρόνους (285-1354)*, έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 371 κ.εξ.

[54] Ιωάννης Μπακιρτζής, «Η οθωμανική κυριαρχία στην Ανατολική Μακεδονία – Ο αγώνας του Ελληνισμού για την επιβίωση», στο: *Ανατολική Μακεδονία*, έκδοση Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κομοτηνή 2009, σ. 184.

[55] Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 15-16, Ιω. Μπακιρτζής, «Η οθωμανική κυριαρχία στην Ανατολική Μακεδονία», *ό.π.*, σ. 184.

[56] Ιω. Μπακιρτζής, «Η οθωμανική κυριαρχία στην Ανατολική Μακεδονία», *ό.π.*, σ. 184.

τοπωνύμιο «Καβάλα» επεκτάθηκε και επικράτησε για τη θέση της παλιάς Χριστούπολης.[57] Γύρω στα 1530, η Καβάλα πρωτοαποικίζεται από Εβραίους, τους οποίους είχαν πάρει μαζί τους οι Τούρκοι επιστρέφοντας από τον πόλεμο της Ουγγαρίας.[58]

Εικόνα 1: Άποψη της Καβάλας [πηγή: https://lykourinos-kavala.blogspot.com/2017/01/blog-post_23.html].

Η Καβάλα στα νεότερα χρόνια γνώρισε τρεις περιόδους ακμής. Η πρώτη σημειώνεται τον 16ο αιώνα, τότε που το λιμάνι της είναι ένα από τα μεγαλύτερα εξαγωγικά κέντρα της Ελλάδας. Από το λιμάνι της Καβάλας και από τα δύο αντίστοιχα του Βόλου μεταφέρονται με πλοία σιτηρά στην Ιταλία, η οποία πάσχει από σχετική έλλειψη.[59] Η δεύτερη περίοδος ακμής είναι βραχύβια. Ξεκινά το 1701 με την ίδρυση του γαλλικού Προξενείου της Καβάλας και λήγει το 1714 με την εκστρατεία των Τούρκων εναντίον της Πελοποννήσου. Δηλωτικό της παρακμής της πόλης αποτελεί ο υποβιβασμός, το 1715, του γαλλικού Προξενείου σε Υποπροξενείο.

[57] Κ. Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 9.

[58] *Στο ίδιο*, σ. 9.

[59] *Στο ίδιο*, σ. 11.

Ωστόσο, στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, το λιμάνι της Καβάλας καταγράφει εκ νέου αύξηση στην εμπορική του κίνηση.[60] Η καίρια γεωγραφική θέση της πόλης την καθιστά σημαντικό εμπορικό σταθμό ακόμη και σε δύσκολες περιόδους.

Όταν ξέσπασε Ελληνική Επανάσταση το 1821, η Καβάλα διένυε περίοδο ακμής. Οι Τούρκοι, προκειμένου να εκφοβίσουν τους Καβαλιώτες, προέβησαν σε βιαιοπραγίες.[61] Με δεδομένο ότι ο ελληνικός πληθυσμός της πόλης ήταν ολιγάριθμος, η δε παρουσία[62] Τούρκων στρατιωτών πολυπληθής, δεν υπήρχαν πολλά περιθώρια για την πόλη της Καβάλας να εμπλακεί η ίδια στον Αγώνα της Εθνεγερσίας· ωστόσο Καβαλιώτες αγωνιστές[63] κατέφυγαν και πολέμησαν στη νότια Ελλάδα.

Η τελευταία περίοδος της ακμής διαφέρει σαφώς από τις προηγούμενες. Από τα μέσα του 19ου αιώνα η Καβάλα θα γνωρίσει μεγάλη ευμάρεια. Χαρακτηριστικά της περιόδου είναι η άρτια οργάνωση της ελληνορθόδοξης κοινότητας, ο πλήρης σχεδόν έλεγχος του εμπορίου από τους Έλληνες, ο οικοδομικός οργασμός και η ανοικοδόμηση ακόμη και έξω από τα τείχη, καθώς και ο πολλαπλασιασμός του ελληνικού στοιχείου[64]. Ο ελληνικός πληθυσμός της Καβάλας κατά το διάστημα μίας πεντηκονταετίας σχεδόν τριακονταπλασιάστηκε.[65] Η ραγδαία αυτή

---

[60] Η εμπορική κίνηση αφορά κυρίως σε κυρίως ακατέργαστα προϊόντα προς Αλεξάνδρεια, Σμύρνη και Μασσαλία. Η Καβάλα μετατράπηκε σε αποθήκη των εμπορευμάτων της Αιγύπτου, της Σμύρνης, των προϊόντων της Θάσου και άλλων νησιών του Αιγαίου. Από το λιμάνι της φορτώνονται, επίσης, σιδερένια βλήματα που κατασκευάζονται στην Πραβίστα, προοριζόμενα για την Κωνσταντινούπολη, βλ. Κ. Χιόνης, «Οικονομική ανάπτυξη της πόλης Καβάλας (1527-1880)», *Σκαπτή Ύλη*, περ. Β' (1978), σ. 92. Βλ. και Κ. Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 12.

[61] Έχει καταγραφεί το όνομα του Κώστα Σερδάρογλου, τον οποίο κρέμασαν οι Τούρκοι σε πλάτανο, για να τρομοκρατήσουν τους Έλληνες, βλ. Ι. Κ. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 10.

[62] Μέχρι το 1840-1850 η Καβάλα ήταν μια μικρή τουρκόπολη 3.000-4.000 κατοίκων με τους Έλληνες να μην ξεπερνούν τους 400,βλ. Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 19, 21.

[63] Είναι γνωστά τα ονόματα του Θεόδωρου Καβαλιώτη και του Ιλαρίωνα Καράτζογλου.

[64] Κ. Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 12.

[65] Η Καβάλα, ώς τα μέσα του 19ου αιώνα, αριθμούσε, όπως προειπώθηκε, περί τους 3.000-4.000 κατοίκους. Το 1821 ο ελληνικός της πληθυσμός αριθμούσε μερικές δεκάδες μόνον και υπολειπόταν κατά πολύ των Τούρκων. Ωστόσο, στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα ο ελληνικός πληθυσμός κυμαίνεται μεταξύ 800-1.000 κατοίκων και στην

αύξηση θα πρέπει να αποδοθεί στο καπνεμπόριο που είχε αρχίσει να αναπτύσσεται και στη συνεπαγόμενη μετακίνηση και εγκατάσταση πολλών εμπόρων και εργατών στην πόλη, κυρίως από την Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία αλλά και από την υπόλοιπη Ελλάδα και επίσης την Ευρώπη. Η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού και η ανάγκη να δημιουργηθούν χώροι που θα διευκόλυναν την αποθήκευση, επεξεργασία και το εμπόριο καπνού, θα οδηγήσουν στην οικιστική επέκταση της Καβάλας εκτός των τειχών της, με ενέργειες της δραστήριας «Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Καβάλας».[66]

Η διείσδυση ευρωπαϊκού κεφαλαίου και η εγκατάσταση στην πόλη πολλών εμπόρων θέτουν τις προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη της πόλης. Η Α. Κώτση στη διπλωματική της εργασία υπογραμμίζει την εξάρτηση της οικονομικής ζωής της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της Καβάλας από τον καπνό, αναφέροντας ότι στην ενδοχώρα η βασική καλλιέργεια είναι αυτή του καπνού, στην πόλη συγκεντρώνονται υπηρεσίες –προξενεία και εμπορικοί οίκοι– που ασχολούνται με τη διεκπεραίωση των καπνεμπορικών υποθέσεων και το λιμάνι της πόλης αναδεικνύεται σε κέντρο επεξεργασίας και διακίνησής του καπνού προς τις εξωτερικές αγορές.[67] Το όνομα της Καβάλας θα ταυτιστεί για πολλές δεκαετίες με το καπνικό εμπόριο και το λιμάνι θα αναδειχθεί στο σημαντικότερο εξαγωγικό κέντρο καπνού της χώρας[68].

απογραφή του 1905 καταγράφηκαν 10.000, με την ελληνική κοινότητα να υπερτερεί της οθωμανικής, βλ. Κ. Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 12-13.

[66] *Στο ίδιο*, σ. 13.

[67] Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 20.

[68] Στις αρχές του 20ού αιώνα η εμπορική ανάπτυξη της Καβάλας την αναδεικνύει σε μεγαλύτερο εξαγωγικό λιμάνι και από εκείνο της Θεσσαλονίκης. Στο εξαγωγικό εμπόριο του λιμανιού συμμετέχουν περισσότερα από τριάντα κράτη, ενώ χάρη στο εμπόριο του καπνού η Καβάλα γίνεται βασικός σταθμός στα δρομολόγια των ακτοπλοϊκών εταιρειών, βλ. *στο ίδιο*, σ. 20.

2.3. Η ΚΑΒΑΛΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ΟΥ ΑΙΩΝΑ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Στις αρχές του 20ού αιώνα η ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας συνταράσσεται από τον ένοπλο Μακεδονικό Αγώνα[69] και εν συνεχεία από τους Βαλκανικούς Πολέμους. Τα σχολεία δεν έμειναν αμέτοχα στην προετοιμασία αυτών των πολεμικών αναμετρήσεων.[70] Η Καβάλα θα διαδραματίσει και αυτή ενεργό ρόλο. Αν και για λόγους στρατηγικής η διεξαγωγή του Αγώνα ήταν δυσχερέστερη στην Ανατολική Μακεδονία από ό,τι στη Δυτική, στην περιοχή της Ζίχνας και του Παγγαίου έδρασαν δύο ονομαστοί ντόπιοι καπεταναίοι, ο Δούκας Ζέρβας και ο Μητρούσης Γκογκουλάκης. Η επιτελική εργασία διεκπεραιωνόταν από το προσωπικό των Προξενείων Σερρών και Καβάλας. Τη διακίνηση των πληροφοριών και των όπλων έφερε εις πέρας αποτελεσματικά πλήθος πατριωτών, οργανωμένων σε εθνικούς συλλόγους και σωματεία.[71] Ψυχή του Μακεδονικού Αγώνα στην Καβάλα θεωρείται ο Κρητικός ποιητής Ιωάννης Κωνσταντινίδης[72], βασικό στέλεχος της «Εθνικής Άμυνας», που είχε συστήσει το 1902 ο Ίων Δραγούμης. Την 1η Ιουλίου 1904 οι καπνεργάτες

---

[69] «Μακεδονικός Αγώνας ονομάστηκε ο ακήρυχτος πόλεμος μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων, ο οποίος κορυφώθηκε μεταξύ των ετών 1903 και 1908 στη Μακεδονία. Ήταν ο αγώνας που ξεκίνησε ως αντίδραση στα επεκτατικά και αφομοιωτικά σχέδια των Βουλγάρων προς τη Μακεδονία. Αρχικά ο αγώνας δεν είχε τη βοήθεια ή τη συμπαράσταση του ελληνικού κράτους, αλλά βασιζόταν μόνος στους Μακεδόνες και στη συνδρομή των Μακεδόνων που ζούσαν στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα. Ακριβής ορισμός είναι δύσκολο να δοθεί για τον Αγώνα αυτό. Ωστόσο, μπορούμε να πούμε ότι είναι η προσπάθεια των Ελλήνων της Μακεδονίας, να κρατήσουν τον Εθνισμό τους, τη θρησκεία τους, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις και τα πάτρια που επεδίωκαν να τους αλλάξουν οι Βουλγαροκομιτατζήδες, αλλά και οι Τούρκοι κατακτητές», βλ. Νίκη Μπρούμπα, *Δασκάλες στον Μακεδονικό Αγώνα και η προσφορά τους*, διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Ειδίκευση Ελληνισμού και Ορθοδοξίας, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 23, και Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ο Μακεδονικός Αγώνας, 1904-1908 ως κορυφαία φάση των αγώνων των Ελλήνων για τη Μακεδονία*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 11-13.

[70] Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 11.

[71] «Η προετοιμασία για την απόκτηση της ελευθερίας περιλάμβανε την ίδρυση φιλόμουσων και φιλόπτωχων αδελφοτήτων, τη διεύρυνση και προαγωγή της παιδείας, την οργάνωση της εργατικής τάξεως στις συντεχνίες και την προβολή σθεναρής αντιστάσεως εναντίον των επιβουλών Τούρκων και Βουλγάρων», βλ. Ν. Μπρούμπα, *Δασκάλες στον Μακεδονικό Αγώνα*, ό.π., σ. 27 και Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 21.

[72] Το όνομά του διασώζεται στην οδό, όπου βρισκόταν το άλλοτε Γυμνάσιο Αρρένων, νυν 1ο Γυμνάσιο Καβάλας.

της Καβάλας, μετά από παρότρυνση του Κωνσταντινίδη, οργάνωσαν μεγάλο συλλαλητήριο ματαιώνοντας την εγκατάσταση Βούλγαρου πρόξενου στην Καβάλα. Σημαντική ήταν και η δράση του νεαρού σημαιοφόρου του Πολεμικού Ναυτικού Στυλιανού Μαυρομιχάλη, που οργάνωσε το Εθνικό Κέντρο Καβάλας και από την 1η Απριλίου 1906, εργαζόμενος ως γραμματέας του Υποπροξενείου Καβάλας, είχε πολύτιμη προσφορά: αναπτέρωσε το εθνικό φρόνημα των κατοίκων της υπαίθρου, οργάνωσε την ένοπλη αντίσταση των ντόπιων και πέτυχε τον οικονομικό αποκλεισμό των Βουλγάρων από τις μεγάλες αγορές της Καβάλας και της Δράμας.[73] Κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους η Καβάλα θα υποστεί την αναίσχυντη κατοχή των Βουλγάρων,[74] ωστόσο θα αντιδράσει με σθένος και θα πανηγυρίσει, στις 26 Ιουνίου του 1913, την απελευθέρωσή της από τον ελληνικό στόλο.[75]

Γενικότερα, η Ελληνορθόδοξη Κοινότητα της Καβάλας, με τη σύμπραξη της Εκκλησίας, των συλλόγων και του εμπορικού κόσμου της πόλης, θα φέρουν εις πέρας μια τεράστια αποστολή: θα δημιουργήσουν όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής κατάστασης, με την ίδρυση πολυάριθμων σχολείων και την πνευματική αναγέννηση του υπόδουλου Ελληνισμού.[76] Η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης και η συσπείρωση του ελληνικού στοιχείου, σε συνδυασμό με την τόνωση της μαχητικότητας, θα οδηγήσει την Καβάλα, μαζί με την υπόλοιπη Ελλάδα, στους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους, με τη λήξη των οποίων και τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου, τον Ιούλιο του 1913,[77] η Καβάλα, όπως και το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας, ενώνεται στον εθνικό κορμό αποτελώντας τμήμα από τις επονομαζόμενες «Νέες Χώρες».[78]

---

[73] Κ. Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 20.

[74] Η πρώτη κατάληψη της πόλης από τους Βούλγαρους πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβρη του 1912.

[75] Κ. Ι. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 21-24.

[76] Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 21.

[77] Δημήτρης Χρ. Ξιφαράς, Ευαγγελία Λούβη, *Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία*, Γ' Γυμνασίου, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Αθήνα 2008, σ. 87.

[78] Η επωνυμία «Νέες Χώρες» απαντά στα ΦΕΚ που κυκλοφόρησαν τον Μάιο του 1914. Το 1913 χαρακτηρίζονται ως «κατεχόμενες στρατιωτικές χώρες» και στους πρώτους μήνες του 1914 ως «προσαρτώμενες χώρες».

2.4. Η Καβαλα του Μεσοπολεμου

Από το 1913 και εξής η Καβάλα ακολουθεί την ιστορική πορεία του σύγχρονου ελληνικού κράτους.[79] Μετά την απελευθέρωσή της και με την παράλληλη ανάπτυξη του καπνεμπορίου η πόλη ευημερεί. Η κατάσταση αλλάζει με την κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από τον Αύγουστο του 1916 η Καβάλα θα βιώσει για μια διετία και για δεύτερη φορά τη σκληρή βουλγαρική κατοχή. Στην πενταετία που ακολουθεί, μετά τη δεύτερη απελευθέρωσή της από τους Βουλγάρους, η Καβάλα γνωρίζει αλματώδη ανάπτυξη. Η επεξεργασία και το εμπόριο του καπνού αποτελούν τον βασικό οικονομικό πνεύμονα της πόλης. Παρά τον περιορισμένο χώρο του λιμανιού, καθιερώνεται τακτική θαλάσσια επικοινωνία και συναλλαγή με τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της Ευρώπης αλλά και με την Αλεξάνδρεια, την Οδησσό, την Πόλη και τα νησιά του Αιγαίου. Μαζί με τα οικονομικά κεφάλαια στην πόλη εισρέει και πληθυσμός, αστικός και εργατικός από τα νησιά, την Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία. Ο συνολικός πληθυσμός της Καβάλας αγγίζει ήδη από το 1915 τους 20.000 και η πόλη θάλλει από ζωή.

Η ευημερία αυτή θα δοκιμαστεί το 1923, όταν με τη Μικρασιατική Καταστροφή μεγάλο κύμα προσφύγων εγκαθίσταται στην πόλη. Με τον ερχομό 27.500 προσφύγων ο πληθυσμός της πόλης διπλασιάζεται. Οι πρόσφυγες, μέχρι το 1928, οπότε και κτίζονται από το Υπουργείο Πρόνοιας οι προσφυγικοί συνοικισμοί, ζουν σε άθλιες συνθήκες, μέσα σε παλιά καπνομάγαζα και πρόχειρες παράγκες.

[79] Σαπφώ Αγγελούδη, «Η Καβάλα ως καπνούπολη», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/06/18-7.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.12.2021) και Ι. Κ. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 24-25.

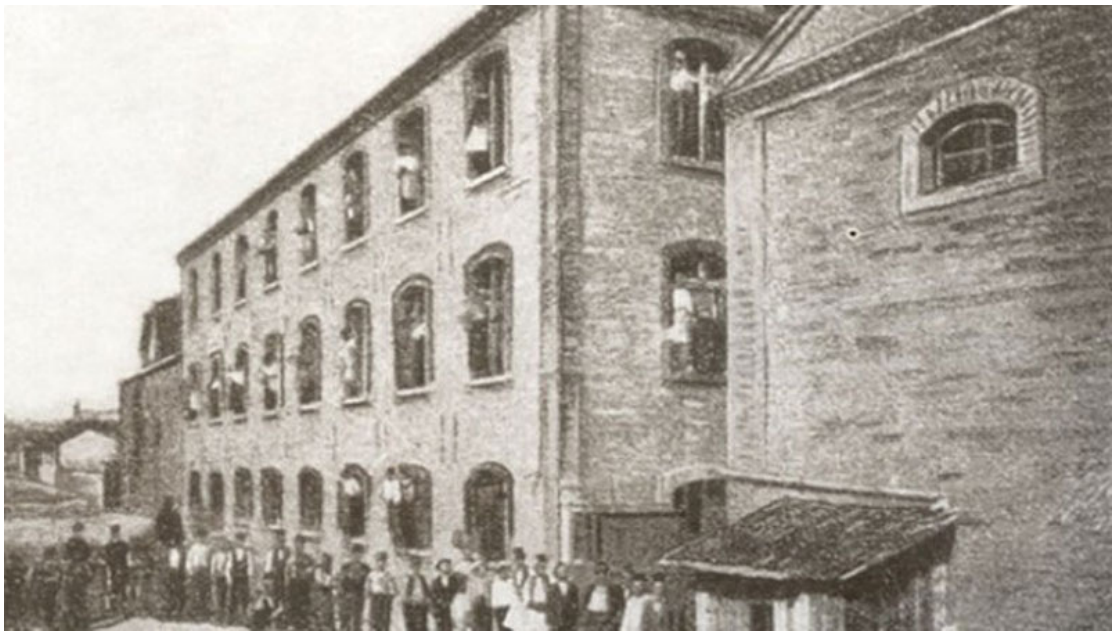

Εικόνα 2: Η δυτική άποψη της χερσονήσου της Παναγίας πριν την κατασκευή του λιμανιού **[**Πηγή φωτογραφίας: Αρχείο ΕΛΙΑ· συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση: Σαπφώ Αγγελούδη, *Η Καβάλα πριν και τώρα*, Έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Καβάλας, Καβάλα 2008, σ. 78].

Εικόνα 3: Τα Χίλια, η μεγαλύτερη προσφυγική συνοικία, δυτικά της πόλης, μετά το 1925 [Πηγή: Αρχείο Θ. Μέλισσα·· συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση: Σαπφώ Αγγελούδη, *Η Καβάλα πριν και τώρα*, ό.π., σ.92].

Οι πρόσφυγες σταδιακά θα ενταχθούν στη ζωή της πόλης· θα τονώσουν αφενός πολιτιστικά με τη μακρά παράδοσή τους την πόλη και θα συμβάλουν αφετέρου στην οικονομική της ανάπτυξη ως φθηνό εργατικό δυναμικό, είτε ως καπνοκαλλιεργητές είτε ως εργάτες στις καπναποθήκες. Τα επεξεργασμένα ελληνικά καπνά έχουν μεγάλη ζήτηση στη διεθνή αγορά. Στην Καβάλα την εποχή αυτή υπάρχουν περισσότερες από 50 εταιρείες καπνού, που διαθέτουν 160 και πλέον αποθήκες στο κέντρο της πόλης, απασχολώντας 14.000 εργάτες,[80] τους μισούς δηλαδή καπνεργάτες της Ελλάδας, οι οποίοι οργανώνονται σε σωματεία και αγωνίζονται για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και των αποδοχών τους.

Εικόνα 4: Η καπναποθήκη Τόμπρου. Χτίστηκε το 1905 και αποτέλεσε τμήμα του συγκροτήματος καπναποθηκών της εταιρείας εμπορίας καπνού Schinasi Bros, που δραστηριοποιήθηκε στην Καβάλα από τα μέσα του 19ου ώς τις αρχές του 20ού αιώνα [Πηγή: https://www.archaiologia.gr/blog].

[80] Τους μισούς δηλαδή από τους όλους τους καπνεργάτες στην Ελλάδα. Οι υπόλοιποι, την εποχή αυτήν, εργάζονται στον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη, την Κατερίνη, το Αγρίνιο, την Ξάνθη, την Κομοτηνή και τη Δράμα, βλ. Σ. Αγγελούδη, «Η Καβάλα ως καπνούπολη», ό.π., σ. 51.

Εικόνα 5: Εργάτες καπνού, την εποχή της οικονομικής ακμής της Καβάλας, στις αρχές του 20ού αιώνα, μεταφέρουν δέματα από και τις καπναποθήκες [Πηγή: https://www.archaiologia.gr/blog].

Η πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου λήγει με τη Καβάλα να διανύει την πιο λαμπρή της περίοδο με έντονη κοινωνική ζωή: διαθέτει εκπολιτιστικούς συλλόγους,[81] ναούς, τρεις κινηματογράφους, τέσσερις σκηνές Καραγκιόζη, κέντρα διασκέδασης και καφενεία με λατέρνες. Ο πληθυσμός της είναι πλέον αμιγώς ελληνικός και φθάνει τους 49.980 κατοίκους. Την περίοδο αυτή εγκαινιάζονται και μεγάλα αναπτυξιακά έργα, όπως το σανατόριο, το νέο λιμάνι της πόλης (από το Βενιζέλο, το 1929), ενώ ανεγείρονται και σχολικά κτήρια.

[81] Οι καπνεργάτες πρωτοστατούν στην κοινωνική ζωή της πόλης. Έχουν δύο εκπολιτιστικούς συλλόγους, τον «Αισχύλο» και τον «Εργατικό Αστέρα», και εκδίδουν δύο εβδομαδιαίες σατυρικές εφημερίδες, το *Κύμα* και το *Ζιζάνιο*, βλ. Σ. Αγγελούδη, «Η Καβάλα ως καπνούπολη», ό.π., σ. 51.

Εικόνα 6: Το Σανατόριο «Ελπίς», 1925. Έργο της Ιατρικής Εταιρίας Καβάλας (ΙΕΚ) [Πηγή: Αρχείο Αστεριάδη Δημήτρη· συμπεριλαμβάνεται στο: Ευθυμία Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα του χθες. Ψηφίδες ιστορίας*, Δήμος Καβάλας, β' έκδοση, [Καβάλα] 2013, σ. 284.

Εικόνα 7: Το τμήμα της επέκτασης του παλιού λιμανιού, δεκαετία 1920. Άποψη της εμπορικής κίνησης [Πηγή: Αρχείο Ι.Λ.Α.Κ. Νίκου Ρουδομέτωφ· συμπεριλαμβάνεται στο: Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 63.]

Η επόμενη δεκαετία του Μεσοπολέμου είναι μάλλον ζοφερή και ταραχώδης. Οι κραδασμοί στην οικονομία από το κραχ του 1929,[82] θα γίνουν αισθητοί και στην Καβάλα. Οι εξαγωγές του επεξεργασμένου καπνού αρχίζουν να περιορίζονται στο ελάχιστο και η ανεργία μαζί με την πείνα μαστίζουν την Καβάλα. Το μεροκάματο μειώνεται στις 27 δρχ. για τη γυναίκα και 50 για τον άντρα. Στα 1934-35 η Καβάλα θα πληγεί, όσο καμία άλλη πόλη, και από τη φυματίωση, σε βαθμό που το σανατόριο δεν επαρκούσε για την περίθαλψη των ασθενών. Αλλά και τα κοινωνικά προβλήματα που υπέβοσκαν την περίοδο αυτή, θα εκδηλωθούν με συχνές κινητοποιήσεις των καπνεργατών, οι οποίες θα καταλήξουν σε αιματηρές συγκρούσεις.

Η πολιτική αστάθεια που επικρατεί στη χώρα, από το 1933 και μετά, με τα αποτυχημένα φιλοβενιζελικά στρατιωτικά κινήματα της 6ης Μαρτίου 1933 και της 1ης Μαρτίου 1935 είχε άμεσο αντίκτυπο και στην πόλη της Καβάλας.[83] Το 1935 η πόλη, έδρα του βενιζελικού κινήματος, βομβαρδίζεται από τον κυβερνητικό στόλο. Ένα χρόνο αργότερα, το 1936, με την εγκαθίδρυση του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου οι οργανώσεις των καπνεργατών διαλύονται.

---

[82] Σύμφωνα με τον ιστορικό Ε. Καραγιαννακίδη, «Η οικονομία της χώρας, επηρεασμένη από το "κραχ" των ΗΠΑ και του υπόλοιπου καπιταλιστικού κόσμου (στα 1929) βρισκόταν σε τραγική κατάσταση. Σε αυτό είχαν συντελέσει: α) η εμμονή του Βενιζέλου (κυβέρνησε από το 1928 μέχρι το 1932 με ευρεία πλειοψηφία) να στηρίξει τη δραχμή έναντι του δολλαρίου, παίρνοντας δάνεια και εξανεμίζοντας το συναλλαγματικό απόθεμα της Τραπέζης της Ελλάδος και β) το ότι τα συναλλαγματοφόρα ελληνικά καπνά παρέμεναν απούλητα στις αγορές των ΗΠΑ και τα εμβάσματα των Ελλήνων των ΗΠΑ είχαν μειωθεί στο ελάχιστο. Ως αποτέλεσμα, η Ελλάδα είχε κηρύξει στάση πληρωμών την άνοιξη του 1932. Η ανεργία και η φτώχεια απλώθηκαν σε όλο τον κόσμο της εργασίας, αγροτικό και εργατικό», βλ. Νίκος Ε. Καραγιαννακίδης, «Μήτσος Παρτσαλίδης, ο πρώτος "κόκκινος" Δήμαρχος», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://edromos.gr/%CE%BA%CE%B1%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%B1-1934-%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CF%85%CE%BF-%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CF%89%CE%BD/?amp (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[83] Ιω. Κολιόπουλος κ.ά., *Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου*, ό.π., σ. 106.

2.5. Η ΚΑΒΑΛΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα θα χωριστεί, όπως προειπώθηκε, σε τρεις ζώνες κατοχής την περίοδο 1941-44: γερμανική, βουλγαρική και ιταλική. Η Καβάλα, όπως και ένα τμήμα της υπόλοιπης Ανατολικής Μακεδονίας και η Θράκη, θα γνωρίσει για τρίτη φορά στην ιστορία της τη σκληρή βουλγαρική κατοχή και θα υποφέρει τα πάνδεινα: ομηρίες, βασανιστήρια, μαζικές εκτελέσεις.[84] Μετά την αποχώρηση των Βουλγάρων, η Καβάλα διανύει εξάμηνη περίοδο τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς η περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και η Θράκη εξακολουθούσαν να βρίσκονται αποκομμένες διοικητικά από την υπόλοιπη Ελλάδα.[85] Από τον Ιούνιο του 1946, πριν προλάβουν να κλείσουν οι πληγές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Καβάλα, όπως και η υπόλοιπη Ελλάδα, θα περιέλθει και αυτή στη δίνη του Εμφυλίου.

Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν, η τεχνολογική εξέλιξη και η μαζική βιομηχανική παραγωγή θα επηρεάσουν αρνητικά και το καπνεργατικό επάγγελμα.[86] Η ζήτηση των εξ Ανατολής καπνών στις διεθνείς αγορές περιορίζεται, με αποτέλεσμα να μειωθεί και η ποσότητα επεξεργασμένου καπνού. Μοιραία άρχισαν να δημιουργούνται στρατιές ανέργων και ο οικονομικός μαρασμός θα οδηγήσει πολλούς Καβαλιώτες στη μετανάστευση. Στη δεκαετία του '50 και κυρίως του '60 πολλοί εξ αυτών θα μεταναστεύσουν στη Δυτική Ευρώπη.[87] Ώθηση στη βιομηχανική ανάπτυξη της πόλης έδωσε η ίδρυση του εργοστασίου φωσφορικών λιπασμάτων στη Νέα Καρβάλη, τη δεκαετία του '60, και η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου που βρέθηκαν στον κόλπο του Πρίνου. Η αλιεία, φυσικά, αποτελούσε –και εξακολουθεί μέχρι σήμερα να αποτελεί– σημαντικό παράγοντα απασχόλησης και πλούτου για την περιοχή.[88]

---

[84] Στις 29 Σεπτεμβρίου του 1941 οι Βούλγαροι πραγματοποιούν άγριες σφαγές σε Δοξάτο, Δράμα και Καβάλα με 15.000 θύματα συνολικά.

[85] Ευθυμία Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα του χθες. Ψηφίδες ιστορίας*, Δήμος Καβάλας, β' έκδοσ◎, [Καβάλα] 2013, σ. 404-405.

[86] *Στο ίδιο*, σ. 411.

[87] Βλ. «Γ◎νικά ιστορικά στοιχ◎ία», Δήμος Καβάλας, ό.π.

[88] Στο ίδιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η σταδιακή ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα των σχολείων των «Νέων Χωρών»

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Προκειμένου να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα της εκπαιδευτικής κατάστασης στην Καβάλα, χρήσιμο είναι να γίνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στον τρόπο με τον οποίο τα σχολεία των «Νέων Χωρών», άρα και της Καβάλας, ενσωματώθηκαν στο κεντρικό ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η σταδιακή ένταξη από το 1913 έως το 1931 των σχολείων αυτών στο ελληνικό κράτος παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δεν είναι ευρύτερα γνωστές ούτε οι διαδικασίες ένταξης και ενσωμάτωσης ούτε οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν κατά τη μεταβατική αυτήν περίοδο. Όλες οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις που έγιναν την περίοδο 1912-31, αποτυπώνουν την παρεμβατική πολιτική του κράτους στο ισχύον[89] κοινοτικό εκπαιδευτικό σύστημα των «Νέων Χωρών».

[89] Σε όλη τη διάρκεια της δουλείας, στο πλαίσιο της οθωμανικής απολυταρχίας, κέντρο της ελληνικής δράσεως ήταν η Εκκλησία. Ειδικότερα στην Καβάλα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1860, σημαντικό ρόλο για το υπόδουλο Έθνος διαδραμάτισε και η νεοσυσταθείσα Ορθόδοξη Χριστιανική Κοινότητα γύρω από την οποία συσπειρώθηκε ο Ορθόδοξος Ελληνισμός της πόλης. Πρόεδρος όλων των επιτροπών και σωματείων της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας ήταν ο Μητροπολίτης: της Δημογεροντίας, της Εφορείας των Σχολών, των Επιτροπών των Ιερών Ναών, του Εκκλησιαστικού Δικαστηρίου και αργότερα της Κεντρικής Επιτροπής, της Αντιπροσωπίας και της Εφορείας του Νοσοκομείου. Από τους σωζόμενους Κανονισμούς της της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Καβάλας, που συντάχτηκαν το 1899 και το 1907, αντλούμε πληροφορίες μεταξύ άλλων και για την Εφορεία των Σχολείων των Ελληνικών Κοινοτήτων και τους πόρους των σχολών. Η Εφορεία των εκπαιδευτηρίων ήταν ένα σωματείο, που είχε καθήκον τη διεύθυνση, τη συντήρηση και την διατήρηση των σχολών της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας. Συγκεκριμένα, στα μέλη της ανατίθεται η οικονομική διαχείριση, η διοικητική εποπτεία, ο τρόπος πρόσληψης του εκπαιδευτικού προσωπικού αλλά και η ρύθμιση θεμάτων που αφορούν σε θέματα εσωτερικής λειτουργίας των σχολικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων, βλ. Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 22-44, και Ευστράτιος Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες και στην ευρύτερη περιοχή την περίοδο 1913-1931: απογραφή και σταδιακή μετάβαση στο ελληνικό κράτος», *Σερραϊκά Χρονικά*, τ. 19 (2019), σ. 81, 88.

Η μακρόχρονη διαδικασία ενσωμάτωσης υποδηλώνει αφενός την ύπαρξη σχετικής ευαισθησίας του κράτους απέναντι στη μακραίωνη κοινοτική εμπειρία στις περιοχές αυτές και αφετέρου την προσπάθεια που καταβλήθηκε για σταδιακή και όχι άμεση μετάβαση από τον κοινοτισμό προς τον κρατικό έλεγχο και τον συγκεντρωτισμό. Ο Ε. Βαχάρογλου μετά από σχετική έρευνα που πραγματοποίησε με βάση τις νομοθετικές ρυθμίσεις της περιόδου και το αρχειακό υλικό που διασώθηκε διακρίνει στη μακρόχρονη διαδικασία ένταξης των σχολείων των ελληνικών κοινοτήτων στο κεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα τρεις επιμέρους φάσεις. Ως καταληκτική χρονολογία ορίζει το 1931, οπότε και δημοσιεύεται το Διάταγμα με το οποίο καθιερώνεται ο νέος θεσμός των Σχολικών Εφορειών. Κατά την πρώτη φάση (1912-14) διατηρείται η κοινοτική εκπαιδευτική πρακτική, κατά τη δεύτερη (1914-20) σημειώνονται οι πρώτες προσπάθειες υπαγωγής των σχολείων με χαρακτηριστική τη συνύπαρξη αρμοδιοτήτων κοινότητας-κράτους σε θέματα διοίκησης της εκπαίδευσης, προσωπικού των σχολείων και διαχείρισης των σχολικών πόρων. Τέλος, κατά την τρίτη φάση (1920-31) καθιερώνεται ομοιόμορφο εκπαιδευτικό σύστημα και διευθετούνται οριστικά ζητήματα που αφορούν στις κοινοτικές και σχολικές περιουσίες.[90] Ο Ε. Βαχάρογλου υποστηρίζει επίσης ότι ο Ν. 5019 της 8ης Ιουνίου 1931 "Περί ίδρύσεως Σχολικῶν Ταμείων καί Σχολικῶν Ἐφορειῶν" συνιστά ουσιαστικά την τελευταία νομοθετική ρύθμιση που σχετίζεται με την ένταξη των σχολείων των «Νέων Χωρών» στο κεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Ε. Βενιζέλου (1929-31) καθιερώνει ομοιόμορφο εκπαιδευτικό σύστημα με έντονα συγκεντρωτικό χαρακτήρα του οποίου, όμως, η βασική δομή[91] ταυτίζεται με τη διάρθρωση που είχε επικρατήσει στα σχολεία των περισσοτέρων κοινοτήτων των «Νέων Χωρών».[92]

[90] Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ. 91.

[91] Έξι χρόνια για τη Δημοτική και έξι χρόνια για τη Μέση Εκπαίδευση.

[92] Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ. 115.

3.2. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ (1914-20)

3.2.1. *Εκπαιδευτικές Περιφέρειες*

Δεδομένου ότι κατά την πρώτη φάση διατηρήθηκε το κοινοτικό εκπαιδευτικό σύστημα της οθωμανικής περιόδου,[93] στην παρούσα εργασία το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί στις δύο επόμενες φάσεις. Σημαντικό βήμα στη διαδικασία της ενσωμάτωσης αποτελεί ο Ν. 240 που ψηφίστηκε το 1914, σύμφωνα με τον οποίο «τά σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τοῦ Βασιλείου μετά τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρών κατανέμονται εἰς δώδεκα ἐν ὅλῳ ἐκπαιδευτικάς περιφερείας».[94] Τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης της Καβάλας υπάγονται στην Θ΄ Εκπαιδευτική Περιφέρεια, που περιλαμβάνει τα σχολεία των Νομών Σερρών και Δράμας, με έδρα τις Σέρρες.[95] Η Καβάλα μέχρι το 1924 δεν αποτελεί ακόμη ξεχωριστό Νομό αλλά υπάγεται στον Νομό Δράμας.[96]

---

[93] Βλ. παραπάνω, υποσ. 89.

[94] Στο άρθρο 15 του Ν. 240, ΦΕΚ αρ. 97 / 16 Απριλίου 1914, τ. Α΄, προβλέπεται ότι «τά σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τοῦ κράτους κατανέμονται εἰς 14 κατ' ἀνώτατον ὅρον ἐκπαιδευτικάς περιφερείας ὧν ἡ ἕδρα καί ἡ ἔκτασις κανονίζεται διά Βασιλικοῦ Διατάγματος προτάσει τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου». Με το Β.Δ. της 10ης Ιουνίου 1914 «Περί κατανομῆς εἰς ἐκπαιδευτικάς περιφερείας τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως», ΦΕΚ αρ. 159 / 13 Ιουνίου 1914, οι εκπαιδευτικές περιφέρειες ορίζονται σε 12.

[95] Β.Δ. της 10ης Ιουνίου 1914 «Περί κατανομῆς εἰς ἐκπαιδευτικάς περιφερείας τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως», ΦΕΚ. αρ. 159 / 13 Ιουνίου 1914.

[96] Το 1914 δεν έχουν ακόμη οριοθετηθεί με ακρίβεια τα σύνορα των νομών των Νέων Χωρών. Όπως δηλώνεται στο άρθρο 3 του Ν. 524, που ψηφίστηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1914, «δύνανται νά μεταβληθῶσι τά ὅρια τῶν συνορευόντων πρός τάς νέας χώρας ὑφισταμένων νομῶν, εἴτε διά συγχωνεύσεως αὐτῶν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει [...]» και ακολούθως στο άρθρο 13, «Οἱ νομοί εἰς οὕς θά διαρεθῶσιν αἱ νέαι χῶραι, δέν δύνανται νά εἶνε πλείονες τῶν πέντε ἐν Μακεδονίᾳ, πέντε ἐν Κρήτῃ, τριῶν ἐν ταῖς νήσοις» (Ν. 524 «Περί διοικητικῆς διαιρέσεως καί διοικήσεως τῶν νέων χωρῶν», ΦΕΚ αρ. 404, τ. Α΄, / 31 Δεκεμβρίου 1914). Το 1915 με Β.Δ. «Περί διοικητικῆς διαιρέσεως τῶν νέων χωρῶν», ΦΕΚ αρ. 120 τ. Α΄, 1 Απριλίου 1915, η Μακεδονία διαιρείται σε πέντε νομούς: Θεσσαλονίκης, Κοζάνης, Φλώρινας, Σερρών και Δράμας. Η Καβάλα θα αποτελέσει μία από τις τέσσερις «υποδιοικήσεις» του Νομού Δράμας. Οι άλλες τρεις είναι η Δράμα, το Πράβιον (μετέπειτα Ελευθερούπολη) και ο Νέστος. Με τον Ν. 3191 του 1924 δημιουργείται ο Νομός Καβάλας, με έδρα την Καβάλα, αποτελούμενος από τις υποδιοικήσεις Καβάλας, Νέστου, Πραβίου και Θάσου. Αποσπάται, έτσι, μαζί με τις υπόλοιπες περιοχές από τον Νομό Δράμας, στον οποίον υπαγόταν μέχρι τότε (Β.Δ. της 14ης Αυγούστου 1924 «Περί συστάσεως Νομοῦ Καβάλλας», ΦΕΚ αρ. 193, τ. Α΄ / 14 Αυγούστου 1914).

3.2.2. *Ο Γενικός Επιθεωρητής*

Σύμφωνα με το άρθρο 15 του Ν. 240/1914,[97] σε κάθε Περιφέρεια διορίζεται ένας Γενικός Επιθεωρητής των σχολείων,[98] που έχει υπό την εποπτεία του τα Γραφεία των Επιθεωρητών της Δημοτικής Εκπαίδευσης, τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης της Περιφέρειάς του, δημόσια και ιδιωτικά, πλην του Διδασκαλείου της Μέσης Εκπαίδευσης (την επίβλεψη του οποίου έχει ο Πρόεδρος του Εποπτικού Συμβουλίου) και επίσης την επίβλεψη όλων των Δημοτικών Σχολείων. Μεταξύ των πολλών του άλλων αρμοδιοτήτων ο Γενικός Επιθεωρητής γνωμοδοτεί για τη σύσταση ή κατάργηση των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης, για την προαγωγή, μετάθεση, τιμωρία ή απόλυση των λειτουργών των σχολείων της και των Διδασκαλείων, καθώς και των διευθυντών και των επιθεωρητών των Δημοτικών σχολείων της Περιφέρειάς του· τηρεί βιβλία διδακτηρίων των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης και συγκαλεί μία φορά τον χρόνο τους Επιθεωρητές της Δημοτικής Εκπαίδευσης, τους Διευθυντές των Αστικών Σχολείων και τους Γυμνασιάρχες της Περιφέρειάς του, με τους οποίους συσκέπτεται για τη διόρθωση και τη βελτίωση των κακώς κειμένων στη λειτουργία των σχολείων.

Από τον Ιούλιο του 1914, όπως επισημαίνει ο Ε. Βαχάρογλου στη μελέτη του,[99] καθίσταται πλέον φανερή η προσπάθεια να λειτουργήσουν τα σχολεία των «Νέων Χωρών» βάσει ενός διοικητικού μηχανισμού, η διάρθρωση του οποίου περιλαμβάνει κρατικά όργανα όπως τον Υπουργό Παιδείας, τον Γενικό Διοικητή Μακεδονίας και τον Γενικό Επιθεωρητή, αλλά και κοινοτικά, όπως τον Μητροπολίτη, τη Σχολική Εφορεία και τη Διεύθυνση Σχολείων. Έτσι, καθιερώνεται ένα νέο σύστημα στη διοίκηση. Εν συνεχεία, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στο Διάταγμα της 19ης Αυγούστου 1914 «Περί τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς καί μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν Νέων Χωρῶν», το οποίο επικυρώνεται με τον Ν. 402/25.11.1914,[100] ρυθμίζονται από το κράτος θέματα σχετικά με τον διορισμό και τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών,

---

[97] Ν. 240, ΦΕΚ αρ. 97, τ. Α΄ / 16 Απριλίου 1914.

[98] Ο θεσμός του Επιθεωρητή θα καταργηθεί επί κυβερνήσεως ΠΑΣΟΚ με τον Ν. 1304/1982. Το 1984 με Προεδρικό Διάταγμα καθιερώνεται ο θεσμός του Σχολικού Συμβούλου.

[99] Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ. 99-104.

[100] ΦΕΚ αρ. 234 / 21 Αυγούστου 1914 και αρ. 348 / 25 Νοεμβρίου 1914.

που συνιστούν και τις κυριότερες αδυναμίες του κοινοτικού συστήματος, καθώς και θέματα σχετικά με τους σχολικούς πόρους.

Ο Ε. Βαχαρόγλου, μελετώντας τις αναλυτικές διατάξεις των νομοθετικών ρυθμίσεων του 1914, υπογραμμίζει καταρχάς ότι η μορφή της λειτουργίας των κοινοτικών σχολείων διατηρείται και αυτό πιστοποιεί ότι το κράτος αναγνωρίζει την ύπαρξη θετικών στοιχείων στη συγκεκριμένη δομή της κοινοτικής εκπαίδευσης. Για τις σχετικές με το προσωπικό των σχολείων διατάξεις παρατηρεί ότι οι διορισμοί και οι μεταθέσεις των εκπαιδευτικών γίνονται μετά από γνωμοδότηση της οικείας εφορείας ή επιτροπής. Η λειτουργία, λοιπόν, της Σχολικής Εφορείας δεν αναστέλλεται, εφόσον τα μέλη της εξακολουθούν να έχουν βασικό ρόλο στην επιλογή και την τοποθέτηση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων.

3.2.3. *Ο ρόλος των Σχολικών Εφορειών*

Κατά τη δεύτερη φάση της ενσωμάτωσης, η διαχειριστική εξουσία των Εφορειών, σύμφωνα πάντα με τον Ε. Βαχάρογλου, «περιορίζεται στην είσπραξη των σχολικών πόρων και την καταβολή τους στο δημόσιο ταμείο. Τα έξοδα της εκπαίδευσης αναγράφονται στον προϋπολογισμό των εξόδων του κράτους και πληρώνονται από το Δημόσιο Ταμείο».[101] Με αυτόν τον τρόπο, όμως, οι Σχολικές Εφορείες δεν έχουν τη θεσμική δυνατότητα να καλύπτουν τις βασικές οικονομικές σχολικές ανάγκες, όπως τη μισθοδοσία του διδακτικού και υπηρετικού προσωπικού, τα ενοίκια και διάφορα άλλα έξοδα των εκπαιδευτηρίων. Οι βασικές αρμοδιότητές της περιορίζονται, ενώ η εκπαίδευση απομονώνεται και από το ευρύτερο πλαίσιο της κοινότητας (γονείς, προκρίτους και Δημογέροντες). Από την άλλη, τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης των «Νέων Χωρών» εξακολουθούσαν να λειτουργούν όπως και παλαιότερα, το 1914: ήταν και πάλι εξατάξια και δεν άλλαξε το καθεστώς λειτουργίας· ομοίως, τα Ημιγυμνάσια, τα Παρθεναγωγεία και τα Αστικά Σχολεία συνέχισαν να λειτουργούν χωρίς αλλαγές μέχρι το 1928-29.[102]

---

[101] Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ.103.

[102] *Το 3ο Γυμνάσιο ξεδιπλώνει τις σελίδες της ιστορίας του, 1936-2015*, [λεύκωμα], έκδοση Δήμου Καβάλας, χ.τ. χ.χ., σ. 13.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, με τον Ν. 1286/10.4.1918 δίνεται η δυνατότητα στο κράτος να παρέμβει σε θέματα σύστασης των Σχολικών Επιτροπών και των σχολικών ταμείων των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης.[103] Οι επιτροπές αυτές, αποτελούμενες από γονείς μαθητών και μαθητριών, διορίζονται από τον Νομάρχη, μετά από εισήγηση του Γενικού Επιθεωρητή, και είναι αρμόδιες για τη διαχείριση των πόρων του σχολικού ταμείου και την αντιμετώπιση των οικονομικών αναγκών των σχολείων. Ωστόσο, ο Ε. Βαχάρογλου διευκρινίζει πως σύμφωνα με το άρθρο 6 του ιδίου Νόμου η Μακεδονία, η Ήπειρος και τα νησιά του Αιγαίου εξαιρούνται από την άμεση εφαρμογή των σχετικών με τη σύσταση σχολικών επιτροπών και ταμείων διατάξεών του. Ως εκ τούτου συμπεραίνει ότι με το Ν. 1286 εν τέλει αναγνωρίζεται η προσφορά των Εφορειών των «Νέων Χωρών» στο κοινοτικό πλαίσιο λειτουργίας των σχολείων και νομιμοποιείται η παρουσία τους.[104]
Ο ίδιος Νόμος καθορίζει με σαφήνεια και τις αρμοδιότητες της Εφορείας, Πρόεδρος της οποίας εξακολουθεί να είναι ο Μητροπολίτης, αλλά αυτές είναι πλέον αρκετά περιορισμένες, λόγω κυρίως της αφαίρεσης του δικαιώματος να διαχειρίζονται τη σχολική περιουσία. Στις πόλεις η Εφορεία είναι υπεύθυνη για την εκλογή, τον διορισμό των μελών των Σχολικών Επιτροπών και την εποπτεία τους.

Συμπερασματικά, κατά τη δεύτερη φάση της ενσωμάτωσης, το κράτος αναγνωρίζει μεν την ύπαρξη θετικών στοιχείων στη δομή του κοινοτικού εκπαιδευτικού συστήματος των «Νέων Χωρών» και παραμένει η μορφή της λειτουργίας των σχολείων εν πολλοίς αμετάβλητη, ωστόσο γίνεται εμφανής, μέσα από τις νομοθετικές διατάξεις της περιόδου, ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας της πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας σε σχέση με το προϋπάρχον εκπαιδευτικό δίκτυο των «Νέων Χωρών».

3.3. Η ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ (1920-31)

Η τρίτη φάση της σταδιακής ένταξης των σχολείων των «Νέων Χωρών» στο ελληνικό κράτος (1920-31) αποτελεί ουσιαστικά και το τελικό στάδιο ενσωμάτωσης του εκπαιδευτικού δικτύου των «Νέων Χωρών» στο εκπαιδευτικό σύστημα του ελληνικού κράτους. Τέσσερις είναι οι

[103] ΦΕΚ αρ. 82 / 16 Απριλίου 1918.

[104] Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ. 104.

σημαντικότερες νομοθετικές ρυθμίσεις την περίοδο αυτήν, που διαμορφώνουν την εκπαιδευτική πραγματικότητα και στις «Νέες Χώρες»: ο Ν. 2442 «Περί ίδρύσεως Ταμείων ἐκπαιδευτικῆς προνοίας πρός κατασκευήν διδακτηρίων καθ' ἅπαν τό κράτος καί προμήθειαν σχολικῶν ἐπίπλων καί διδακτικῶν ὀργάνων», ο Ν. 2508/21.9.1920 «Περί ἐξακριβώσεως καί διαχειρίσεως τῶν περιουσιακῶν καί πόρων τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώραις ἀπό Τουρκοκρατίας Χριστιανικῶν κοινοτήτων», το Διάταγμα της 25ης Φεβρουαρίου 1926 «Περί τροποποιήσεως τοῦ νόμου 2508»[105] –ουσιαστικά με τον Ν. 2508/1920 προβλέπεται η οριστική κατάργηση των Κοινοτήτων και των Εφορειών που λειτουργούσαν κατά την οθωμανική περίοδο– και, τέλος, ο Ν. 5019/8.6.1931 «Περί ίδρύσεως Σχολικῶν Ταμείων καί Σχολικῶν Ἐφορειῶν».[106]

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Ε. Βενιζέλου (1929-31), όπως προειπώθηκε, καθιερώνει ενιαίο εκπαιδευτικό σύστημα, η βασική δομή του οποίου ταυτίζεται με τη διάρθρωση που είχε επικρατήσει στα σχολεία των περισσοτέρων κοινοτήτων των «Νέων Χωρών». Μετά το 1931, λοιπόν, το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας παρουσιάζει ομοιόμορφη δομή και έχει έντονα συγκεντρωτικό χαρακτήρα.[107] Προς την κατεύθυνση αυτήν αποβλέπει και ο Ν. 5019/8.6.1931 «Περί ίδρύσεως Σχολικῶν Ταμείων καί Σχολικῶν Ἐφορειῶν»,[108] με τον οποίο ρυθμίζονται τα σχετικά θέματα.[109] Είναι φανερό ότι το νομοθετικό πλαίσιο για τη λειτουργία των Σχολικών Εφορειών την περίοδο αυτήν είναι ευνοϊκότερο, καθώς προτείνεται μια πιο διευρυμένη μορφή εκπροσώπησης, σε σχέση με ό,τι ίσχυε μετά το 1914, χωρίς να απομακρύνεται, ωστόσο, από μια πολιτική με έντονα συγκεντρωτικό χαρακτήρα.

---

[105] ΦΕΚ αρ. 181 / 11 Αυγούστου 1920, αρ. 221 / 28 Σεπτεμβρίου 1920 και αρ. 79 / 4 Μαρτίου 1926.

[106] ΦΕΚ αρ. 160 / 15 Ιουνίου 1931.

[107] Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ. 115.

[108] ΦΕΚ, αρ. 160 / 15 Ιουνίου 1931.

[109] «Σύμφωνα με το Νόμο 5019, οι Σχολικές Εφορείες είναι πενταμελείς και η σύνθεσή τους περιλαμβάνει τον Διευθυντή του σχολείου, ένα μέλος του Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου, ένα λαϊκό μέλος του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου της ενορίας στην οποία υπάγεται το σχολείο, και δύο γονείς ή κηδεμόνες που εκλέγονται από τη συνέλευση των γονέων», βλ. Ε. Βαχάρογλου, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες», *ό.π.*, σ. 115.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η Μέση Εκπαίδευση στην Καβάλα, 1919-44

4.1. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΒΑΛΑΣ

Η Καβάλα, μέχρι και την απελευθέρωσή της το 1913, δεν έχει να επιδείξει κάποια ιδιαίτερη διάκριση στον τομέα της παιδείας. Τα οικονομικά χαρακτηριστικά της πόλης ήταν τέτοια που δεν ευνοούσαν την πνευματική ανάπτυξη που παρατηρείται σε άλλες πόλεις της ευρύτερης περιοχής, π.χ. στις Σέρρες, που ήταν μεγάλο πνευματικό κέντρο. Ο πληθυσμός της Καβάλας ήταν εργατικός, κυρίως καπνεργάτες. Ακόμη, όμως, και οι πλούσιοι, συνήθως καπνέμποροι, μη Καβαλιώτες, δεν είχαν ιδιαίτερη έφεση στα γράμματα. Όσοι ήθελαν να λάβουν τα παιδιά τους γνώσεις τα έστελναν στη Θεσσαλονίκη ή στις Σέρρες.

Το πρώτο Ελληνικό Γυμνάσιο (ουσιαστικά Ημιγυμνάσιο) στην Καβάλα ιδρύεται το 1879 με πρωτοβουλία του Ν. Φιλιππίδη και με τη σύμπραξη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου «Αριστοτέλης». Λειτούργησε μέχρι το 1919, άλλοτε με περισσότερες και άλλοτε με λιγότερες τάξεις.[110] Η ανοικοδόμηση[111] του γυμνασιακού κτηρίου ξεκίνησε το 1789 και οι εργασίες αποπερατώθηκαν το φθινόπωρο του 1881. Έως τότε, το σχολείο στεγαζόταν σε οίκημα που η Εφορεία των Σχολών είχε ενοικιάσει από ιδιώτη. Ωστόσο, το κτήριο δόθηκε για χρήση του Δημοτικού σχολείου και από το 1881 το Ημιγυμνάσιο θα συστεγαστεί με την Αστική Σχολή στο νέο εκπαιδευτήριο και θα αποτελέσουν το Κεντρικό Αρρεναγωγείο Καβάλας.

---

[110] Ο Νικόλαος Φιλιππίδης, απεσταλμένος της ελληνικής κυβέρνησης του ελεύθερου ελληνικού κράτους, ανέλαβε το συντονισμό ενός μεγαλεπήβολου εκπαιδευτικού προγράμματος που απέβλεπε να καταστήσει την Καβάλα, την έδρα του ελληνικού υποπροξενείου, κέντρο οργάνωσης της παιδείας για τις περιοχές Καβάλας, Δράμας και Ξάνθης, δηλαδή για όλη τη Βορειοανατολική Μακεδονία και Δυτική Θράκη. Ο απώτερος στόχος ήταν η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης του ελληνικού στοιχείου και η πολιτιστική του ανάπτυξη μέσω της παιδείας. Ο Νικόλαος Φιλιππίδης ορίστηκε επιπλέον επιθεωρητής και επόπτης των σχολείων της περιοχής, αλλά συνάμα και διευθυντής του κεντρικού γυμνασίου που επρόκειτο να λειτουργήσει, βλ. Α. Κώτση, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας*, ό.π., σ. 85-88.

[111] Η ανέγερση ευρύχωρου διδακτηρίου σε οικόπεδο που δώρισε ο Πρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου «Αριστοτέλης», ο καπνέμπορος Μιχαήλ Σπόντης, βλ. *στο ίδιο*, σ. 100.

Το Γυμνάσιο της Καβάλας δεν λειτούργησε εξαρχής ως εξατάξιο, γι' αυτό και αναφέρεται ως «Ημιγυμνάσιο». Η ολοκλήρωση και η ίδρυση Κεντρικού Γυμνασίου κατέστη ανέφικτη για οικονομικούς λόγους. Την εποχή αυτήν εξάλλου δεν υπάρχει ακόμη κρατικό κεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα. Οι κοινότητες ήταν αυτές που αναλάμβαναν να συντηρήσουν τα σχολεία και η συντήρηση ενός Γυμνασίου ήταν ασφαλώς πολυδάπανη.[112] Η Κοινότητα της Καβάλας δυσκολευόταν ήδη να καλύψει ακόμη και τις δαπάνες που απαιτούνταν για τις λίγες τάξεις που λειτουργούσαν, εξαιτίας του τεράστιου χρέους που είχε προκύψει από την ανέγερση του νέου διδακτηρίου.

Κατά το σχολικό έτος 1910-11, το Ημιγυμνάσιο μεταστεγάζεται[113] από το Αρρεναγωγείο της Ομόνοιας σε άλλο οίκημα, στο κτήριο Κακάνη, στη θέση των σημερινών γραφείων της Ιεράς Μητροπόλεως Φιλίππων Νεαπόλεως & Θάσου. Η αλληλοεξάρτηση της Αστικής Σχολής Αρρένων και του Ημιγυμνασίου συνεχίστηκε μέχρι το 1914-15, καθώς τη διεύθυνση και των δύο αυτών Σχολών εξακολούθησε να έχει ο Α. Βασιλειάδης, κατά το παλαιό σύστημα που λειτουργούσε το Αρρεναγωγείο. Το 1915-16 η Σχολική Εφορεία μεταφέρει αναγκαστικά το Ημιγυμνάσιο από το οίκημα Κακάνη στο κτίσμα που είχε κατασκευάσει ο Εδουάρδος Αλλατίνι, στην αυλή του Παρθεναγωγείου. Κατά το ίδιο σχολικό έτος στο Ημιγυμνάσιο διορίζεται άλλος Διευθυντής, ο Ν. Φ. Πολίτης, και έτσι οι δύο σχολές διαχωρίζονται. Τη χρονιά αυτή το Ημιγυμνάσιο μάλλον λειτούργησε με 4 τάξεις.[114] Τον Αύγουστο του 1916 εισβάλλουν οι Βούλγαροι στην Καβάλα και η λειτουργία των σχολείων της πόλης διακόπτεται, για να επαναλειτουργήσουν εκ νέου το 1918, όταν απελευθερώθηκε η πόλη. Ένα χρόνο αργότερα, το 1919, η Καβάλα θα αποκτήσει πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο,[115] με πρώτο γυμνασιάρχη τον Νικόλαο Βασικύρου.

---

[112] Τα στοιχεία προέρχονται από την ομιλία του Κυριάκου Λυκουρίνου, διαθέσιμη διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://youtu.be/O7HI2JHOUBY (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[113] Ο διαχωρισμός και η μεταστέγαση του ημιγυμνασίου υπαγορευόταν αφενός από την απόφαση να οργανωθεί το αρρεναγωγείου Καβάλας κατά τα πρότυπα των αστικών σχολών και γυμνασίων της Μακεδονίας και αφετέρου από την αύξηση των μαθητών της αστικής σχολής και την προσθήκη τρίτης γυμνασιακής τάξης, βλ. Κ. Ι. Χιόνης, *Η παιδεία στην Καβάλα*, ό.π., σ. 100-101.

[114] *Στο ίδιο*, σ. 77.

[115] *Στο ίδιο*, σ. 80-81, 98-99.

Οι μαθητές του Ημιγυμνασίου φοιτούν πλέον στο Γυμνάσιο της πόλης, όπως αποδεικνύεται και από τους «Τίτλους σπουδών» όσων ενεγράφησαν στο Γυμνάσιο τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του, το σχολικό έτος 1919-1920. Ώς τότε, καθώς δεν λειτουργούσε Γυμνάσιο στην Καβάλα, οι μαθητές ολοκλήρωναν τις σπουδές τους σε Γυμνάσια που λειτουργούσαν σε άλλες περιοχές της Μακεδονίας, κυρίως στις Σέρρες και στη Θεσσαλονίκη.[116]

Το Γυμνάσιο της Καβάλας αρχικά στεγάστηκε στο κτήριο που χρησιμοποιήθηκε αργότερα ως Ορφανοτροφείο. Μέχρι το 1928 είχε μεταστεγαστεί σε κτήριο που ανήκε στη Βιομηχανική Σχολή. Οι ρωγμές, όμως, που παρουσιάστηκαν στο κτήριο, και η αύξηση των μαθητών, λόγω μεγάλης προσέλευσης από τις επαρχίες Παγγαίου, Νέστου και Θάσου, ανάγκασαν τους υπεύθυνους να αναζητήσουν ασφαλέστερο και μεγαλύτερο κτήριο. Μετά από ενέργειες και διαπραγματεύσεις που διήρκεσαν τέσσερα χρόνια αποφασίστηκε η παραχώρηση του μεγάλου και ιστορικού κτηρίου επί της οδού ποιητού Ιωάννου Κωνσταντινίδου, που στέγαζε τότε το Στρατιωτικό Νοσοκομείο του Δ' Σώματος Στρατού (για το κτήριο αυτό θα γίνει εκτενής λόγος παρακάτω). Η μεταστέγαση του Γυμνασίου δεν έγινε αμέσως, γιατί καθυστερούσε η μεταφορά του στρατιωτικού υλικού από το κτήριο, και κατά το σχολικό έτος 1929-30 το Γυμνάσιο στεγάστηκε προσωρινά στο κτήριο της Ομόνοιας.[117] Το 1930 παραχωρήθηκε το μισό κτήριο και την επόμενη χρονιά, 1930-31, μετακόμισε για πρώτη φορά το εξατάξιο Γυμνάσιο στο κτήριο αυτό. Το 1931-32 δόθηκε εξ ολοκλήρου το κτήριο στο Γυμνάσιο και μέχρι το 1935-36, οπότε ιδρύθηκε το Γυμνάσιο Θηλέων, φοίτησαν σε αυτό και κοπέλες, καθόσον στο υπάρχον Παρθεναγωγείο λειτουργούσαν μόνο δύο γυμνασιακές τάξεις. Από την τελευταία αυτή σχολική χρονιά στο κτήριο στεγάζεται πλέον το « Γυμνάσιο Καβάλας».

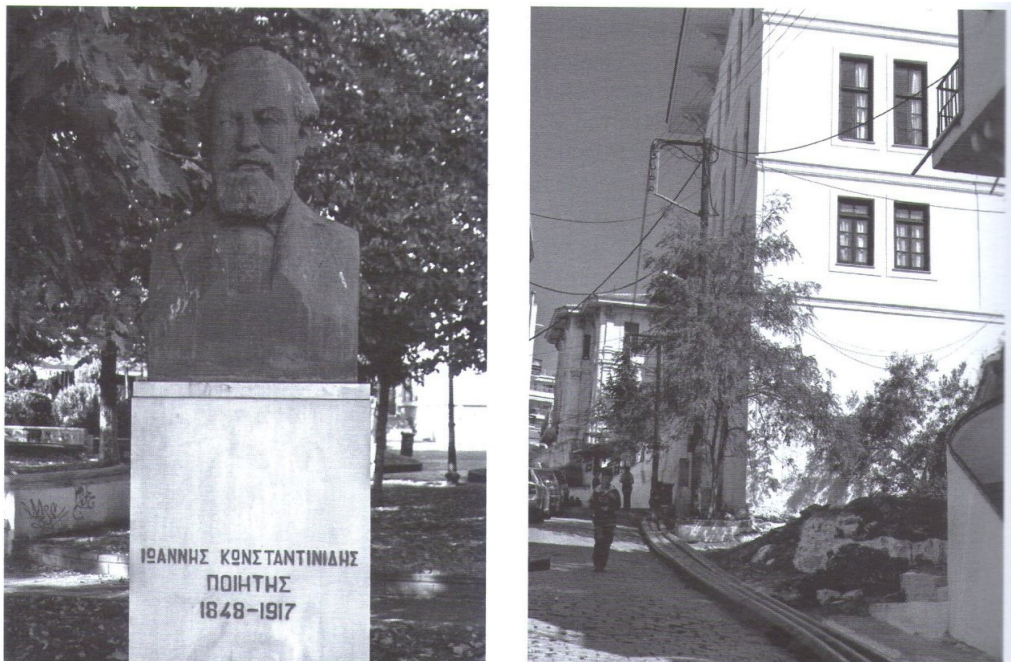
Κάποιες χρονιές, όπως ίσχυσε και μεταπολεμικά, φοίτησαν σε αυτό και μαθήτριες από το Γυμνάσιο Θηλέων του Πρακτικού Τμήματος, λόγω της μη λειτουργίας του αντίστοιχου τμήματος στο τελευταίο. Η λειτουργία του θα συνεχιστεί μέχρι το 1940, οπότε η Καβάλα θα γνωρίσει για άλλη μια φορά τη θηριώδη βουλγαρική κατοχή. Το σχολείο θα επαναλειτουργήσει το 1945 και από τη σχολική χρονιά 1946-47 θα

---

[116] *Το 3ο Γυμνάσιο*, ό.π., σ. 12-13.

[117] Κ. Ι. Χιόνης, *Η παιδεία στην Καβάλα*, ό.π., σ. 109-110.

μετονομαστεί σε Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας και ως τέτοιο θα λειτουργήσει μέχρι το 1972, οπότε και διαιρέθηκε σε 1ο Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας και 2ο Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας. Από το 1976 με τον Ν. 309/1976 (ΦΕΚ Α΄/100) δημιουργήθηκαν τα τριτάξια Γυμνάσια και τα τριτάξια Λύκεια, και στην Καβάλα ιδρύεται το 1ο Γυμνάσιο Αρρένων και το 1ο Λύκειο Αρρένων. Από το σχολικό έτος 1979-80, με την απόφαση Δ/28516 του ΥΠΕΠΘ (ΦΕΚ 714/79, τ. Β΄) για τη μετονομασία των Σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης από Αρρένων και Θηλέων σε Μικτά, το Γυμνάσιο παύει να ονομάζεται πλέον «Αρρένων» και αρχίζει να λειτουργεί ως Μικτό «1ο Ημερήσιο Γυμνάσιο Καβάλας». Έως το σχολικό έτος 1990-91 στο ίδιο κτήριο συστεγαζόταν και το 1ο Λύκειο Καβάλας, το οποίο στη συνέχεια μεταφέρθηκε ψηλά, στην περιοχή Χωράφα.[118]

Εικόνα 8: Αριστερά: Προτομή του ποιητή Ιωάννη Κωνσταντινίδη, στην πλατεία του Δημοτικού Κήπου της Καβάλας (φωτογραφία: Χ.Μ.). Δεξιά: Η οδός Ιωάννου Κωνσταντινίδου, μπροστά από το Γυμνάσιο Αρρένων και τη Μεραρχία (φωτογραφία: Χ.Μ.) [Πηγή: Αγγελική Χ. Κιουρτσή-Μιχαλοπούλου, Νίκος Α. *Οδωνυμικά της Καβάλας. Η Ιστορία και ο Πολιτισμός της μέσα από τα ονόματα των Οδών, Πλατειών, Συνοικιών της*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας, [Καβάλα] 2009, σ. 186].

[118] Τα στοιχεία προέρχονται το ντοκιμαντέρ «Μνήμη απίθανη...» του 1ου Γυμνασίου Καβάλας, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://youtu.be/O7HI2JHOUBY (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

4.2. Τα υπολοιπα εκπαιδευτικα ιδρυματα Μεσης Εκπαιδευσης στον Νομο Καβαλας

Από όταν ιδρύθηκε το Γυμνάσιο Καβάλας, το 1919, θα αποτελέσει, τόσο κατά τον Μεσοπόλεμο όσο και μεταπολεμικά, το εκπαιδευτικό κέντρο του Νομού. Στην ευρύτερη περιοχή της Καβάλας λειτουργούσαν και κάποια Ημιγυμνάσια, όπως το «Ημιγυμνάσιον Κάστρου Λιμεναρίων» και το «Ημιγυμνάσιον Πραβίου» στη Θάσο. Οι μαθητές αυτών των σχολείων, που επιθυμούσαν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους, εγγράφονταν στο Γυμνάσιο, όπως βλέπουμε στους «Τίτλους σπουδών» που εμπεριέχονται στα Μαθητολόγια.

Στην πόλη της Καβάλας, στις αρχές της δεκαετίας του ’30, μετά τη φοίτηση στο Δημοτικό Σχολείο, η Μέση Εκπαίδευση παρέχεται στο Μικτό Εξατάξιο Γυμνάσιο Αρρένων, στο Παρθεναγωγείο, που λειτουργεί ως Ανώτερο[119] και εντάσσεται και αυτό στη βαθμίδα της Μέσης Εκπαίδευσης, και στη Βιοτεχνική-Εμπορική Σχολή Καβάλας, το μετέπειτα Οικονομικό Γυμνάσιο, που λειτούργησε από το 1921 έως το 1979.

Η Εμπορική Σχολή αποτέλεσε σημαντικό κομμάτι της ιστορίας της Καβάλας και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας αλλά και στη στελέχωση της αγοράς. Αρχικά, ιδρύθηκε από το Επιμελητήριο Καβάλας, με σκοπό να αποφοιτήσουν από αυτήν άτομα που θα έβρισκαν εργασία στην αγορά της πόλης ως υπάλληλοι, αποθηκάριοι και πλείστες άλλες ειδικότητες που είχαν απασχόληση σε μια τοπική οικονομία που εκείνη την εποχή εξελισσόταν και άνθιζε. Αργότερα η Εμπορική Σχολή υπάχθηκε στο Υπουργείο Παιδείας, αποκαλείτο μάλιστα και «Μικρό Οικονομικό Πανεπιστήμιο». [120]

---

[119] Οι μαθήτριες μετά το Δημοτικό έχουν την επιλογή ή να φοιτήσουν στο τετράχρονο Παρθεναγωγείο, χωρίς εξετάσεις, ή στο εξάχρονο Γυμνάσιο, με εξετάσεις, βλ. *Το 3ο Γυμνάσιο*, ό.π., σ. 14.

[120] Βλ. Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Καβάλας (Δημωφέλεια), «Εμπορική Σχολή Καβάλας: Το “μικρό Οικονομικό Πανεπιστήμιο” που άφησε το στίγμα του στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.kavalagreece.gr/%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF-%C2%AB%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%81%CF%8C-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF/ (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Στα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του Μεσοπολέμου θα ιδρυθούν στην Καβάλα δύο σχολεία θηλέων: το Δημόσιο Γυμνάσιο Θηλέων Καβάλας, τον Νοέμβριο του 1936, ενώ θα προηγηθεί, δύο μήνες πριν, τον Σεπτέμβριο του ιδίου έτους, το Ιδιωτικό Γυμνάσιο Θηλέων Παπασιδέρη,[121] στο οποίο αργότερα φοιτούσαν και αγόρια.[122] Σημειωτέον ότι στην Καβάλα λειτουργούσαν την περίοδο του Μεσοπολέμου και άλλες ιδιωτικές σχολές –όχι μόνον Μέσης Εκπαιδεύσεως–, όπως το Λύκειο Μ. Καρυωτάκη, η Ισραηλιτική Σχολή, η Γαλλική Σχολή Θηλέων, η Αρμένικη Σχολή καθώς και το Ωδείο Ν. Τερμεντζή και Η. Κωνσταντινίδου, το οποίο διαλύθηκε και κατόπιν ιδρύθηκε η Μουσική Εταιρεία. Επίσης, στην Καβάλα λειτουργούσαν και νυχτερινές σχολές: η Νυκτερινή Σχολή Εμποροϋπαλλήλων και η Νυχτερινή Σχολή Αδελφότητας «Εθνικής Άμυνας».[123]

4.3. Το ιστορικο κτηριο του Γυμνασιου (Αρρενων) Καβαλας

Στη βόρεια προέκταση του υδραγωγείου με τις Καμάρες δεσπόζει στον εκεί λοφίσκο το 1ο Γυμνάσιο Καβάλας. Οι παλαιότεροι Καβαλιώτες, ακόμη και σήμερα, το ενθυμούνται ως «Γυμνάσιο Αρρένων» παρά ως «1ο Γυμνάσιο». Η κατασκευή του κτηρίου του ιστορικού Γυμνασίου της Καβάλας ανάγεται στην εποχή που η Καβάλα βρίσκεται στο μεταίχμιο ιστορικών εξελίξεων και γνωρίζει μεγάλη οικονομική ανάπτυξη, λόγω κυρίως του καπνεμπορίου που αποτελούσε για πολλές δεκαετίες το σήμα κατατεθέν της πόλης αυτής. Πρόκειται για την εικοσαετία 1890-10, η οποία είναι για την Καβάλα περίοδος μεγάλης ακμής της συγκεκριμένης οικονομικής δραστηριότητας.

---

[121] *Το 3ο Γυμνάσιο*, ό.π., σ. 11-14.

[122] Όπως προκύπτει από τα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας, μαθητές μετεγγράφονται από το Γυμνάσιο Παπασιδέρη στο Γυμνάσιο Καβάλας.

[123] Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 369-370.

Εικόνα 9: Το κτήριο του ιστορικού Γυμνάσιου Αρρένων Καβάλας, ένα από τα πιο αξιόλογα νεοκλασικά κτήρια της πόλης, με επιδράσεις από την οθωμανική αρχιτεκτονική και τον γερμανικό νεοκλασικισμό [Πηγή: Παναγιώτη Χρ. Ζιώγα, *Παραδοσιακά κτίρια της νεότερης Καβάλας*, Καβάλα 1982 σ. 56].

Ο Π. Ζιώγας στη μελέτη του για τα *Παραδοσιακά κτήρια της νεότερης Καβάλας* σημειώνει ότι την εποχή εκείνη χτίστηκαν μεγαλύτερες και περισσότερες καπναποθήκες, καθώς και πολλά αξιόλογα κτήρια και αρχοντόσπιτα, τόσο ελληνικά όσο και ξένα. Στα ελληνικά κτήρια κυριαρχεί ο νεοκλασικισμός, που γίνεται η "εθνική" αρχιτεκτονική της Καβάλας, με έντονες όμως εκλεκτικιστικές αποκλίσεις, ενώ εγκαταλείπεται η λαϊκή αρχιτεκτονική. Έντονα νεοκλασικά στοιχεία παρατηρούνται και στα τρία ογκώδη τουρκικά κτήρια που χτίστηκαν στην Καβάλα την περίοδο αυτή. Πρόκειται για τα γνωστά σήμερα ως Κτίριο της Μεραρχίας, ως Δημοτική Καπνοθήκη και ως Γυμνάσιο Αρρένων.[124] Τα

[124] Χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό στοιχείο του κτηρίου αποτελεί το ξύλινο γείσωμα που στηρίζεται σε ξύλινους κιλλίβαντες (φουρούσια), βλ. Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Καβάλας (Δημωφέλεια), «1ο Γυμνάσιο Καβάλας», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://www.castle-kavala.gr/?portfolio=1%CE%BF-

κτήρια αυτά ενσωματώνουν ευρωπαϊκά και ανατολίζοντα αρχιτεκτονικά στοιχεία και ως εκ τούτου δεν μπορούν να χαρακτηριστούν αμιγώς νεοκλασικά.

Το κτήριο του Γυμνασίου χτίστηκε στα 1909-10, αμέσως μετά τη αναγκαστική χορήγηση Συντάγματος στην Τουρκία από τον Σουλτάνο, προκειμένου να στεγάσει ένα τουρκικό σχολείο. Σαφώς και θα πρέπει να συσχετιστεί με το Κίνημα των Νεότουρκων (1908),[125] που υποσχόταν στους λαούς της αυτοκρατορίας ισονομία, ισοπολιτεία και ένα ευρύτατο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα που θα μεταμόρφωνε την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε ένα κράτος σύγχρονο, κατά τα δυτικά πρότυπα, και θα εξάλειφε τις διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων εθνοτήτων, Ελλήνων, Αρμενίων κ.ά.[126] Η ανέγερση ενός σχολείου αποδεσμευμένου από τους Χοτζάδες αποτελούσε ένδειξη της πρόθεσης των Νεότουρκων να προσεγγίσουν την πολιτισμένη Δύση. Ίσως γι' αυτό τον λόγο το σχολείο κτίστηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα (το 1908 δόθηκε η εντολή της ανέγερσης, το 1909 ξεκίνησαν οι εργασίες και το 1910 ολοκληρώθηκε) και μάλιστα στην πιο περίοπτη θέση της πόλης, στον τότε ακάλυπτο από κτίσματα λόφο, πάνω από τις Καμάρες.[127] Στα 1909-10 αποκτά και η μουσουλμανική κοινότητα το δικό της διδακτήριο και ικανοποιείται έτσι η διαμαρτυρία των ολίγων εύπορων Τούρκων της Καβάλας ως προς τη μη ύπαρξη τουρκικού διδακτηρίου.[128] Σύμφωνα με τον Κ. Λυκουρίνο, το

%CE%B3%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BF (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

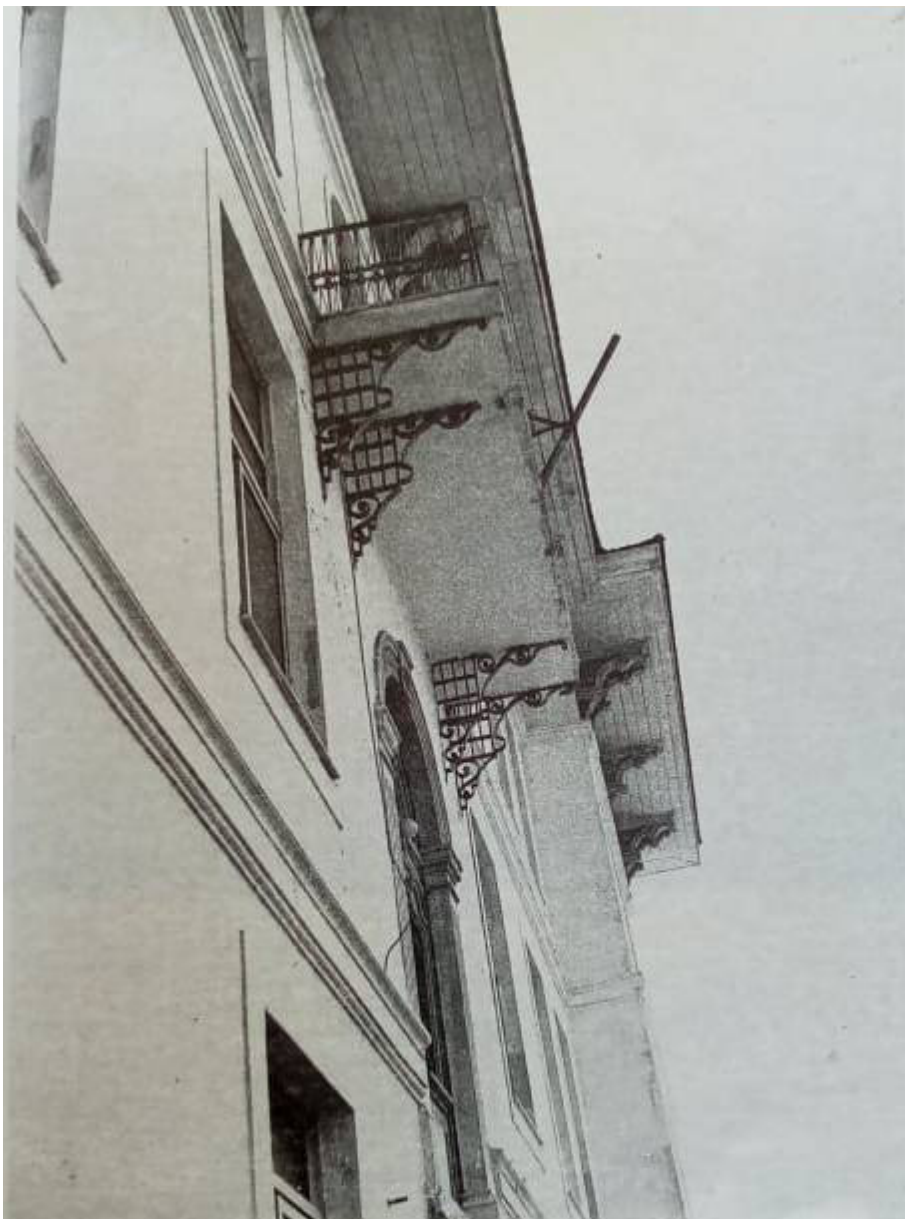
[125] Το 1908 με την επικράτηση του κινήματος των Νεότουρκων, ο Κεμάλ προσλαμβάνει Γερμανούς συμβούλους, οι οποίοι τον συμβουλεύουν να εφαρμόσει δύο πολιτικές: εθνοκάθαρση και παιδεία. Οι Νεότουρκοι, λοιπόν, ιδρύουν σχολεία σε όλες τις αστικές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (τα στοιχεία προέρχονται από το ντοκιμαντέρ «Μνήμη απίθανη...», ό.π.

[126] Οι προσδοκίες αυτές, όμως, γρήγορα διαψεύστηκαν, όταν φάνηκε ότι απώτερος στόχος του Κινήματος ήταν ο εκτουρκισμός της Αυτοκρατορίας, που σύντομα πήρε τη μορφή εθνοκάθαρσης με την εκδίωξη των χριστιανών της χώρας, βλ. Ιω. Κολιόπουλος κ.ά., *Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου*, ό.π., σ. 67.

[127] Γιάννης Κενανίδης, «Η ιστορία του σχολείου [1ου Γυμνασίου Καβάλας]», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://1gym-kaval.kav.sch.gr/istoria.htm (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[128] Η μουσουλμανική κοινότητα της Καβάλας υστερούσε στον εκπαιδευτικό τομέα, σε σχέση με την ελληνική και την εβραϊκή.

σχολείο αρχικά πρέπει να ήταν στοιχειώδους εκπαίδευσης, με ενδεχομένως λίγες γυμνασιακές τάξεις.[129]

Εικόνα 10: Άποψη της νότιας πλευράς του κτηρίου του Γυμνασίου, όπου φαίνονται καθαρά κάποια από τα αρχιτεκτονικά του γνωρίσματα (ανάμειξη νεοκλασικής και οθωμανικής τέχνης). Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι και το ξύλινο γείσωμα που στηρίζεται σε ωραιότατους –ξύλινους επίσης– κιλλίβαντες (φουρούσια) [Πηγή: Παναγιώτη Χρ. Ζιώγα, *Παραδοσιακά κτίρια της νεότερης Καβάλας*, ό.π., σ. 59.

[129] Τα στοιχεία προέρχονται το ντοκιμαντέρ «Μνήμη απίθανη...», ό.π.

Ο Π. Ζιώγας στο προαναφερθέν βιβλίο του αναφέρει ότι, σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, τα έξοδα ανεγέρσεως καλύφθηκαν με υποχρεωτικό έρανο από όλους τους κατοίκους της Καβάλας.[130] Η παράδοση, που έχει διασωθεί σε πολλά κείμενα, θέλει να έχουν δουλέψει και πολλοί μουσουλμάνοι, κάτοικοι της Καβάλας, στην οικοδόμηση του διδακτηρίου. Μάλιστα, σύμφωνα και πάλι με την παράδοση, ο Τούρκος μεγαλοκτηματίας Χατζή Σακίρ αγάς, του οποίου η οικία (πρόκειται για το κτήριο της Μεραρχίας) βρισκόταν πίσω από το διδακτήριο, πρότεινε να κτίσει ο ίδιος το σχολείο με δικά του έξοδα αλλά σε άλλη περιοχή, για να μην εμποδίζεται η θέα από την οικία του. Η πρότασή του, όμως, δεν έγινε δεκτή από τη μουσουλμανική κοινότητα.

Εικόνα 11: Εκτός των τειχών της Καβάλας, δεσπόζουν η μεγαλύτερη οικία της πόλης, αυτή του Χατζή Σεκίρ αγά (δεύτερο στη φωτογραφία, από αριστερά) και το ογκώδες οθωμανικό σχολείο, που κτίστηκε μετά την Επανάσταση των Νεοτούρκων (1909), περιορίζοντας τη θέα από την οικία του αγά [Πηγή: Αρχείο Ελ. Παπαγιαννάκη· συμπεριλαμβάνεται στο: Σαπφώ Αγγελούδη, *Η Καβάλα πριν και τώρα*, ό.π., σ. 82].

[130] Υπάρχει και η πληροφορία ότι, καθώς το σχολείο ήταν ιδιοκτησία της μουσουλμανικής κοινότητας Καβάλας, τα έξοδα ανεγέρσεως καλύφθηκαν με υποχρεωτικό μεν έρανο αλλά από τα μέλη της κοινότητας, βλ. Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Καβάλας (Δημωφέλεια), «1ο Γυμνάσιο Καβάλας», ό.π.

Δεν σώζονται τεκμήρια της κατασκευής ούτε του κτηρίου του νυν 1ου Γυμνασίου, ούτε των άλλων δύο μεγάλων τουρκικών κτισμάτων της ίδιας περιόδου, όπως σημειώνει ο Π. Ζιώγας, ο οποίος προσθέτει ότι κάποια στοιχεία μπορεί να περιέχει το Τουρκικό Κτηματολόγιο, που από χρόνια βρίσκεται σε αχρηστία στα υπόγεια του Πρωτοδικείου Καβάλας. Το πιο πιθανόν πάντως είναι για τον σχεδιασμό και την κατασκευή του κτηρίου να εργάστηκαν, σε συνεργασία με ντόπιους, Δυτικοευρωπαίοι τεχνίτες, οι οποίοι εφάρμοσαν τις νεοκλασικές αντιλήψεις της εποχής προσαρμόζοντάς τες στο πνεύμα της οθωμανικής τέχνης, όπως επέτασσε άλλωστε και η γενικότερη κουλτούρα της εύπορης αστικής τάξης των Τούρκων της Καβάλας.[131] Το όνομα του αρχιτέκτονα δεν είναι γνωστό.

Το διδακτήριο αρχικά χρησιμοποιήθηκε όπως προοριζόταν εξαρχής, δηλαδή ως τουρκικό σχολείο, αλλά αυτό διήρκεσε για λίγο. Δύο χρόνια μετά την πρώτη λειτουργία του, ξέσπασαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Κατά τη διάρκεια τους και μέχρι περίπου το 1916 το κτήριο χρησιμοποιήθηκε ως Ελληνικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Κατά την περίοδο της πρώτης βουλγαρικής κατοχής (1916-18) δεν λειτουργεί κανένα ελληνικό σχολείο και το κτήριο μένει σε αχρηστία. Μετά το 1918 χρησιμοποιείται ταυτόχρονα για τη στέγαση των γραφείων της «Στρατιωτικής Διοίκησης» της περιοχής και του Στρατιωτικού Νοσοκομείου. Τελικά, στο κτήριο θα στεγαστεί, όπως προαναφέρθηκε, το πρώτο εξατάξιο Γυμνάσιο της πόλης· τη σχολική χρονιά 1930-31 μετακομίζει στο μισό κτήριο, για πρώτη φορά, το εξατάξιο Γυμνάσιο και την επόμενη χρονιά παραχωρείται εξ ολοκλήρου στο εν λόγω Γυμνάσιο.

Ο πρώην διευθυντής του 1ου Γυμνασίου κ. Ηλίας Ξυλούδης διευκρινίζει[132] ότι ιδιοκτησιακά το κτήριο από το 1910 που κατασκευάστηκε έως το 1922 ανήκε στο τουρκικό κράτος. Το 1922 περιήλθε στη Διεύθυνση Ανταλλάξιμων Περιουσιών (ΔΑΠ), η οποία το παραχώρησε στο Δήμο για χρήση της Στρατιωτικής Διοίκησης και σ' ένα τμήμα του κτηρίου μάλιστα φιλοξενήθηκε για σύντομο χρονικό διάστημα ένας μικρός αριθμός προσφύγων. Το 1945 το κτήριο θα περάσει στο Δημόσιο και από το 1955 θεωρείται ιδιοκτησία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

---

[131] Γ. Κενανίδης, «Η ιστορία του σχολείου», ό.π.

[132] Τα στοιχεία προέρχονται από το ντοκιμαντέρ «Μνήμη απίθανη...», ό.π.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο Α΄ Μέρος της εργασίας επιχειρήθηκε μέσω της σύντομης ιστορικής αναδρομής να προβληθούν οι σημαντικότερες εξελίξεις που συντελέστηκαν στον χώρο της οικονομίας, της πολιτικής, της κοινωνίας αλλά και της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, γενικότερα, και στην Καβάλα, ειδικότερα, κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Στο Β΄ Μέρος θα παρουσιαστούν επεξεργασμένα τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα των αρχείων του Γυμνασίου Καβάλας την περίοδο 1919-40. Η μελέτη του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου, και συγκεκριμένα η εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της πορείας της φοίτησής του, θα οδηγήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με τον βαθμό που οι διάφορες μεταβλητές επηρεάζουν τη φοίτηση και δη στη Μέση Εκπαίδευση. Δηλαδή, από επιμέρους επαγωγές και υποθέσεις θα καταλήξουμε σε έναν γενικό κανόνα (επαγωγική έρευνα).[133]

Στο πλαίσιο της έρευνάς μας εξετάζουμε μια χρονική περίοδο είκοσι ετών λειτουργίας του Γυμνασίου Καβάλας, η οποία ξεκινάει από το σχολικό έτος της ίδρυσής του (1919-20)[134] και διαρκεί έως και την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου (1940). Η αρχική μας πρόθεση να επεκταθεί η έρευνα και κατά τα επόμενα έτη προσέκρουσε στο γεγονός ότι κατά την περίοδο της γερμανοβουλγαρικής Κατοχής (1941-44) το σχολείο –όπως άλλωστε και όλα τα υπόλοιπα– δεν λειτούργησε, επομένως δεν υπάρχουν δεδομένα προς επεξεργασία· οι Βούλγαροι,[135] μεταξύ άλλων,

---

[133] Ιωάννης Παρασκευόπουλος, *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, τ. Α΄, Αθήνα 1993, σ. 30-31.

[134] Εξαιτίας τ◎ς ενασχόλ◎σ◎ς με ένα θέμα που απέχει χρονικά (100 χρόνια) από τ◎ διεξαγωγή τ◎ς έρευνας –κατ◎γορία ιστορικής έρευνας–- είναι μ◎ ορθολογική ◎ χρήσ◎ πειραματικών μεθόδων για τ◎ συλλογή πλ◎ροφοριών, βλ. Χρήστος Θεοφιλίδ◎ς, *Η συγγραφή επιστημονικής εργασίας. Από τη θεωρία στην πράξη*, εκδόσεις Γ. Δαρδανός, Αθήνα 1995, σ. 95-97.

[135] «Προς τα τέλ◎ Μαΐου του 1941 ◎ Γερμανία πραγματοποιώντας τ◎ν υπόσχεσή τ◎ς στο βασιλιά τ◎ς Βουλγαρίας Βόρι για τ◎ν προσχώρ◎σή τ◎ς στο Γερμανικό Άξονα του

απαγόρευσαν τ◎ λειτουργία των ελλ◎νικών σχολείων, όπως και γενικότερα τ◎ χρήσ◎ τ◎ς ελλ◎νικής γραφής και γλώσσας.[136] Ως εκ τούτου ◎ εργασία στ◎ρίζεται στα δεδομένα των αρχείων των σχολικών ετών 1919-20 έως και 1939-40.

Αναντίρρ◎τα, ◎ εξέτασ◎ μιας εκτενέστερ◎ς χρονικής περιόδου θα οδ◎γούσε σε ασφαλέστερα δ◎μογραφικά συμπεράσματα για τ◎ Μέσ◎ Εκπαίδευσ◎ στ◎ν Καβάλα. Ωστόσο, τόσο ◎ ραγδαία πλ◎θυσμιακή ανάπτυξ◎ τ◎ς πόλ◎ς, αρχικά λόγω τ◎ς προσέλευσ◎ς των προσφύγων αλλά και τ◎ς γενικότερ◎ς στ◎ συνέχεια ανάπτυξ◎ς τ◎ς περιοχής και ◎ συνεπαγόμεν◎ αύξ◎σ◎ του μαθ◎τικού πλ◎θυσμού, όσο και τα ποικίλα και σύνθετα οικονομικοκοινωνικά και πολιτικά γεγονότα τ◎ς μεταπολεμικής περιόδου (Εμφύλιος, πέρασμα από τ◎ χειρωνακτική εργασία στ◎ βιομ◎χανική, ανεργία, μετανάστευσ◎ κ.ά.) καθιστά ιδιαίτερα δυσχερή τ◎ μελέτ◎ μεγαλύτερ◎ς χρονικής περιόδου στο πλαίσιο τ◎ς εκπόν◎σ◎ς διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας. Χρήσιμ◎, ασφαλώς, και συνάμα ενδιαφέρουσα θα ήταν και μια επόμεν◎ μελέτ◎ τ◎ς πορείας του Γυμνασίου Αρρένων Καβάλας μεταπολεμικά, έως το 1976 οπότε, σύμφωνα με τον Ν. 309/1976 (ΦΕΚ τχ. Α΄/100) δ◎μιουργήθ◎καν τα τριτάξια Γυμνάσια και Λύκεια, και το Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας διαχωρίστ◎κε σε 1ο Γυμνάσιο Αρρένων και 1ο Λύκειο Αρρένων.

5.2. Το αρχειακο υλικο του Γυμνασιου Καβαλας

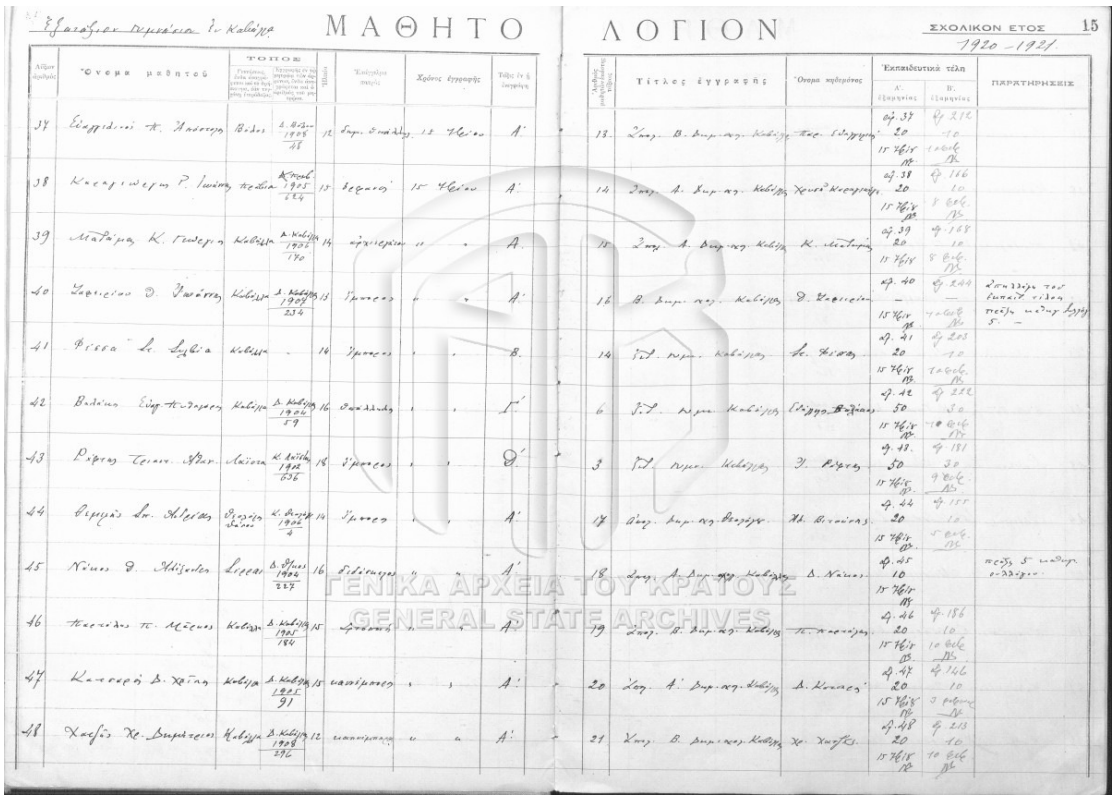
Τα σωζόμενο αρχείο υλικό του Γυμνασίου Καβάλας, από το οποίο και συλλέχθηκαν τα δεδομένα της μελέτης, είναι τα Μαθητολόγια, τα Βιβλία Γενικού Ελέγχου και οι Πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων. Τα αρχεία αυτά απόκεινται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και διατίθενται σε ψηφιοποιημένη μορφή στη σχετική ιστοσελίδα των ΓΑΚ.

Η έρευνά μας στηρίζεται κυρίως στα δεδομένα των Μαθητολογίων και επικουρικά αντλούνται πληροφορίες από τις άλλες δύο κατηγορίες αρχείων. Στα Μαθητολόγια καταγράφονται ο αύξων αριθμός και το ονοματεπώνυμο του μαθητή, το πατρώνυμο, ο τόπος γέννησης ή κοινότητα/δήμος, όπου είναι εγγεγραμμένος ο μαθητής, η ηλικία ή το έτος

παραδίδει την πλούσια περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης», βλ. Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 381.

[136] *Στο* ίδιο, σ. 386.

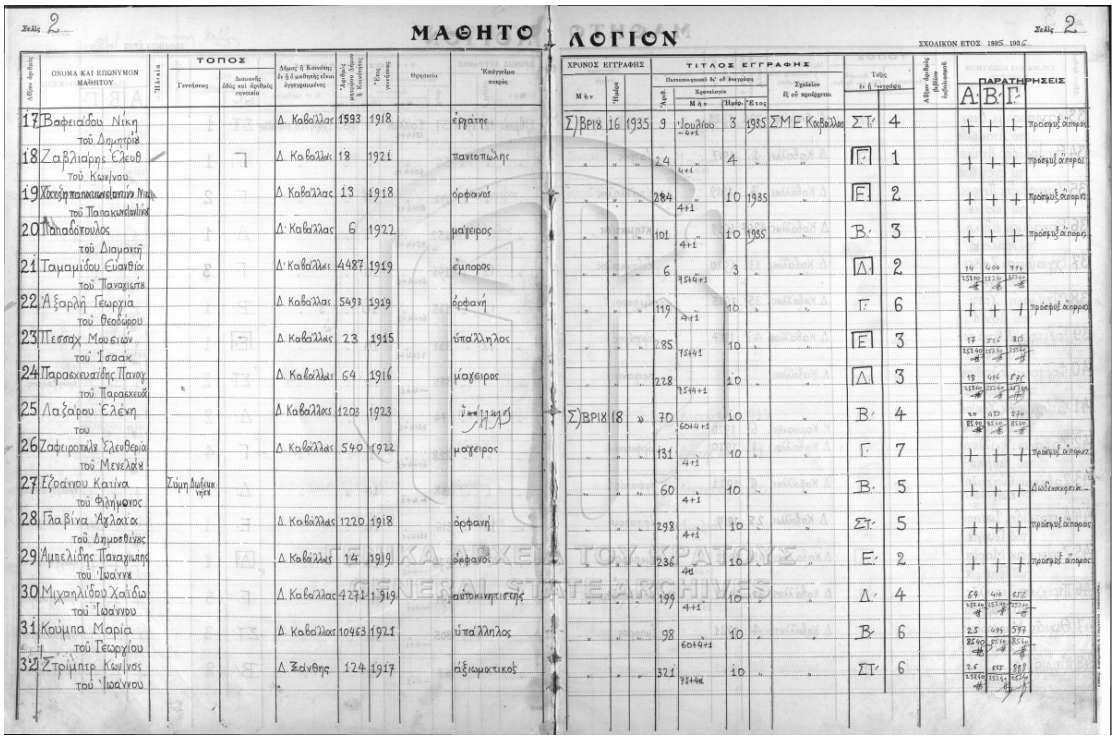
γεννήσεως, το επάγγελμα του πατέρα, ο χρόνος και η τάξη εγγραφής, ο αριθμός μαθητών εκάστης τάξης, ο τίτλος εγγραφής, το όνομα του κηδεμόνα και τα εκπαιδευτικά τέλη. Στο τέλος υπάρχει και μία άλλη στήλη, όπου καταγράφονται οι «Παρατηρήσεις», π.χ. ο αριθμός της Πράξης του Συλλόγου, σύμφωνα με την οποία ο μαθητής απαλλάχθηκε από την καταβολή των εκπαιδευτικών τελών ή ο λόγος για τον οποίο απαλλάχθηκε.

Εικόνα 12: Σελίδα του Μαθητολογίου του Γυμνασίου Καβάλας, σχολικό έτος 1920-21 [Πηγή: ΓΑΚ].

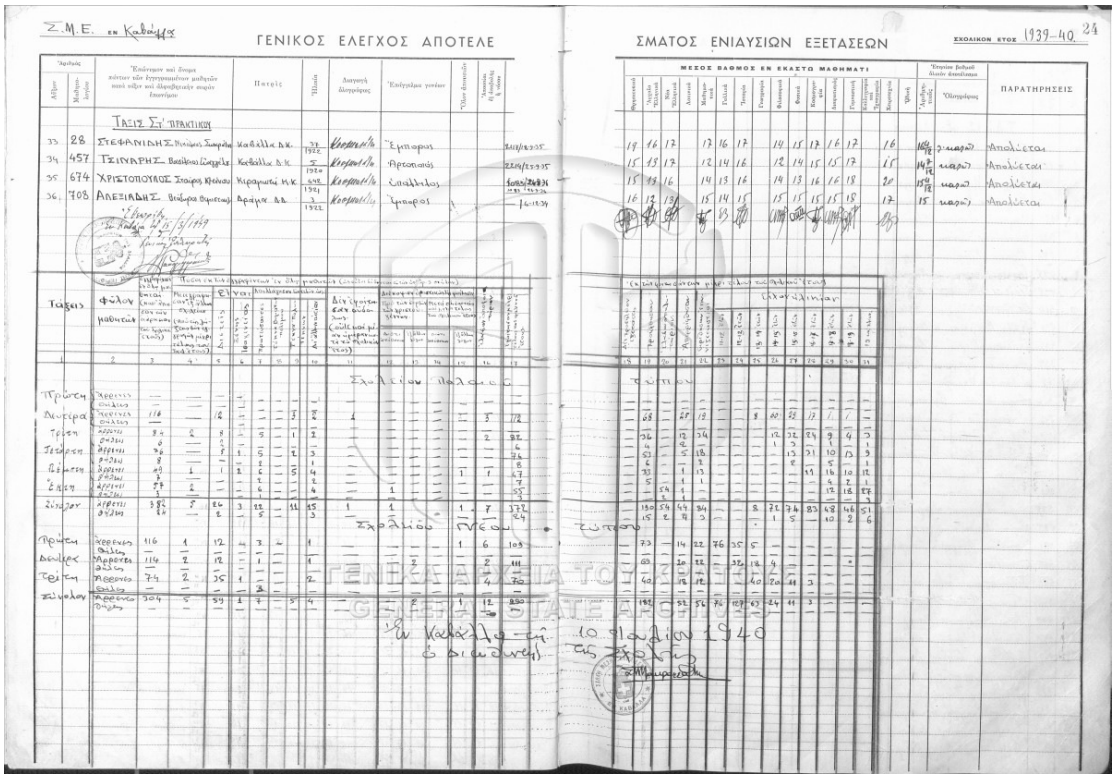
Ωστόσο, σε κάποια Μαθητολόγια της δεύτερης δεκαετίας του Μεσοπολέμου υπάρχει και μία νέα στήλη για την αναγραφή του θρησκεύματος –χωρίς ωστόσο αυτό να καταγράφεται– καθώς και άλλη μία για τη διεύθυνση κατοικίας. Σε κάποια άλλα Μαθητολόγια διαχωρίζεται το σχολείο προέλευσης του μαθητή από τον τίτλο εγγραφής. Γενικότερα, στα νεότερα Μαθητολόγια υπάρχουν περισσότερες στήλες, προκειμένου να καταγραφούν αναλυτικότερα τα προσωπικά στοιχεία του μαθητή.

ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
GENERAL STATE ARCHIVES

Εικόνα 13: Σελίδα του Μαθητολογίου του Γυμνασίου Καβάλας, σχολικό έτος 1935-36 [Πηγή: ΓΑΚ].

Από τα Βιβλία Γενικού Ελέγχου αξιοποιήθηκαν κυρίως η τελική συγκεντρωτική κατάσταση κάθε σχολικής χρονιάς, με την κίνηση των μαθητών, τον αριθμό δηλαδή όσων προάγονται, απολύονται, παραπέμπονται, διακόπτουν ή απορρίπτονται κ.ά. Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι με την πάροδο των ετών η καταγραφή γινόταν πιο αναλυτική και περιλάμβανε και υποκατηγορίες, οι οποίες προσφέρουν πιο ολοκληρωμένη εικόνα της κίνησης των μαθητών, π.χ. στο Βιβλίο του σχολικού έτους 1939-40, πέραν της διάκρισης που υπάρχει ανάμεσα στους μαθητές και τις μαθήτριες που φοιτούν στο «Σχολεῖον Παλαιοῦ τύπου» και στο αντίστοιχο του «Νέου τύπου», καταγράφονται χωριστά οι μαθητές που διέκοψαν οριστικά τη φοίτηση πριν τις εορτές των Χριστουγέννων από αυτούς που την διέκοψαν μετά.

Εικόνα 14: Σελίδα του Βιβλίου Γενικού Ελέγχου του Γυμνασίου Καβάλας, σχολικό έτος 1939-40 [Πηγή: ΓΑΚ].

Τα ποσοτικά δεδομένα στα οποία στηρίχθηκε η παρούσα μελέτη, είναι ο αριθμός ανά σχολικό έτος των εγγεγραμμένων μαθητών στο Γυμνάσιο, συνολικά, αλλά και ανά φύλο και τάξη, ο αριθμός όσων παραπέμπονται, προάγονται, απολύονται, μετεγγράφησαν, διέκοψαν, απεβλήθησαν κ.λπ., ενώ τα ποιοτικά, μη μετρήσιμα δεδομένα είναι η επωνυμία του σχολείου, το όνομα του μαθητή, του πατέρα και του κηδεμόνα, το επάγγελμα του πατέρα, η οικογενειακή κατάσταση του μαθητή, δηλαδή αν είναι ορφανός ή πρόσφυγας, ο τίτλος εγγραφής, η καταβολή ή η απαλλαγή από τα εκπαιδευτικά τέλη κ.ά.

Πέραν των παραπάνω πληροφοριών, στα Μαθητολόγια καταγράφονται και άλλα στοιχεία που αφορούν στη λειτουργία του σχολείου. Συγκεκριμένα, από τη σχολική χρονιά 1919-20 έως και εκείνη του 1932-33[137] η επωνυμία του σχολείου, όπως καταγράφεται στο σχετικό χωρίο του Μαθητολογίου, είναι «Ἑξατάξιον Γυμνάσιον ἐν Καβάλλᾳ» ή

[137] Επειδή στο Μαθητολόγιο του σχολικού έτους 1932-33 δεν αναγραφόταν καμία επωνυμία –ίσως εκ παραδρομής–, τη σχετική πληροφορία την αντλήσαμε από το Βιβλίο Γενικού Ελέγχου της χρονιάς αυτής.

απλά «Γυμνάσιον ἐν Καβάλλᾳ». Από το σχολικό έτος 1933-34 η επωνυμία του σχολείου αλλάζει σε «Σχολή Μέσης Ἐκπαιδεύσεως». Επίσης, στις Πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων, ήδη από την Πράξη 3η/27 Σεπτέμβρη 1933, το σχολείο καταγράφεται ως «Σχολή Μέσης Ἐκπαιδεύσεως».

Η αλλαγή αυτή σχετίζεται προφανώς, αν και εφαρμόσθηκε με κάποια καθυστέρηση, με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, η οποία, μεταξύ άλλων, προέβλεπε και την ονομασία «Σχολή Μέσης Ἐκπαιδεύσεως» για κάθε «πολυπληθές γυμνάσιον ἐν τῷ ὁποίῳ ἤθελε κριθῇ ὑπό τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἀναγκαία ἡ δημιουργία πρακτικοῦ τμήματος καί τἀνάπαλιν, ἐφ' ὅσον τό σχολικόν κτίριον εἶναι κατάλληλον διά τήν λειτουργίαν ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων», όπως χαρακτηριστικά δήλωνε στη Βουλή τον Απρίλιο του 1929 ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Γόντικας, στην εισηγητική του έκθεση «Περί διαῤῥυθμίσεως τῶν σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως».[138] Από το σχολικό έτος 1946-47, σύμφωνα με το Βιβλίο Γενικού Ελέγχου, το σχολείο μετονομάζεται εκ νέου σε «Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας», ονομασία που θα διατηρηθεί έως και το σχολικό έτος 1979-80, κατά το οποίο για πρώτη φορά το εν λόγω σχολείο λειτούργησε ως μικτό.[139]

Σχετική με την παραπάνω μεταρρύθμιση είναι και η αλλαγή στον τίτλο του Γυμνασιάρχη. Παρατηρούμε ότι μέχρι και το σχολικό έτος 1932-33 «κλείνεται το παρόν» βιβλίο, στο τέλος του σχολικού έτους,[140] με την υπογραφή του «Γυμνασιάρχη». Από το σχολικό έτος 1933-34 όμως, το βιβλίο «κλείνεται» από τον «Διευθυντή της Σχολής».[141] Σημειωτέον ότι όλα τα Μαθητολόγια της περιόδου που εξετάστηκαν, «ἐθεωρήθησαν» στις 22 ή 23 Μαρτίου του 1949 από τον ίδιο Γενικό Επιθεωρητή.

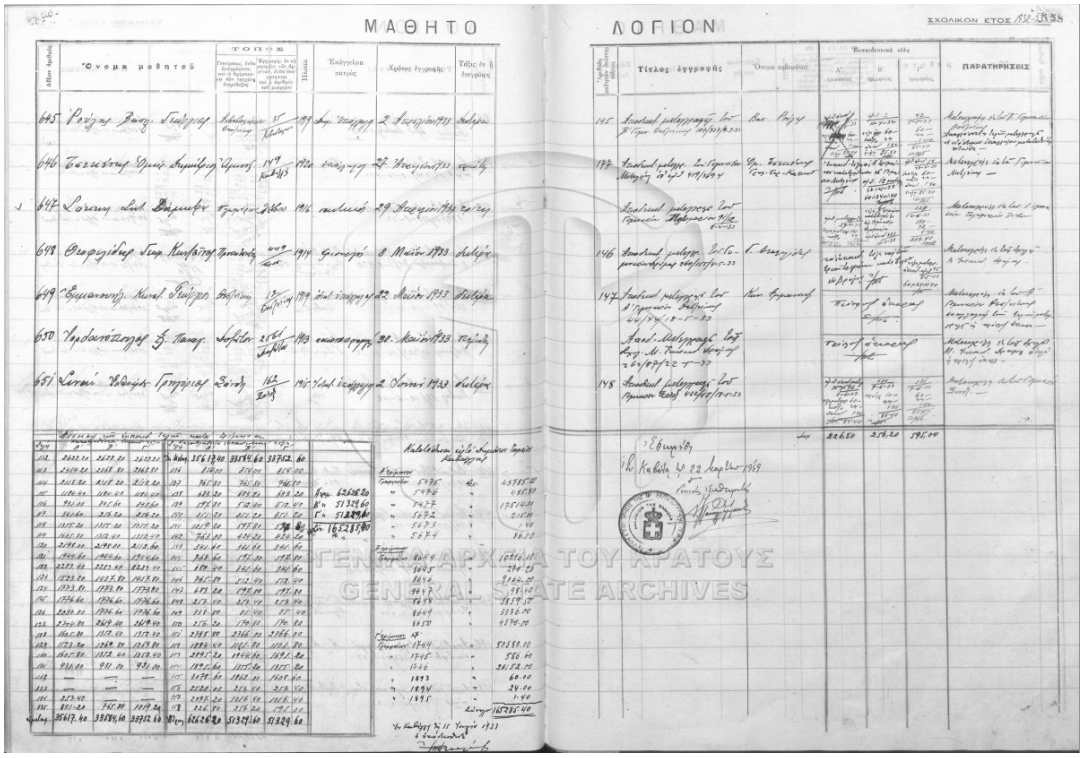
[138] «Εισηγητική Έκθεσις», στο: Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις*, ό.π., σ. 713-714.

[139] Τα στοιχεία προέρχονται από το ντοκιμαντέρ «Μνήμη απίθανη...», ό.π.

[140] Η ημερομηνία λήξης του σχολικού έτους δεν παραμένει αμετάβλητη καθ' όλη την περίοδο του Μεσοπολέμου. Έως το σχολικό έτος 1927-28 ως ημερομηνία λήξης ορίζεται η 10η ή 15η ή 30ή Ιούνη. Εξαίρεση αποτελεί το έτος 1920-21, που λήγει στις 10 Μαΐου. Από το 1928-29 το σχολικό έτος διευρύνεται και λήγει στις 15 Ιουλίου. Προβληματισμοί δημιουργούνται για τα σχολικά έτη 1936-37 και 1937-38, όταν ο Διευθυντής υπογράφει, στις 30 και 29 Σεπτεμβρίου αντίστοιχα, ενώ για τα σχολικά έτη 1938-39 και 1939-40, λόγω της ταραχώδους κατάστασης, δεν υπάρχει υπογραφή από τον Διευθυντή παρά μόνο από τον Γενικό Επιθεωρητή, τον Μάρτιο του 1949, ο οποίος «εθεώρησε» το βιβλίο.

[141] Το Μαθητολόγιο του σχολικού έτους 1932-33 «κλείνεται» από τον Υποδιευθυντή.

Τέλος, στο, τελευταίο φύλλο των Μαθητολογίων των σχολικών ετών 1928-29, 1929-30, 1931-32 και 1932-33, δηλαδή καθ' όλη την περίοδο της διακυβερνήσεως της χώρας από τον Ε. Βενιζέλο, καταγράφονται σε μορφή πίνακα και αναλυτικά για κάθε τρίμηνο τα ποσά που «κατετέθησαν εἰς τό Δημόσιον ταμεῖον».

Εικόνα 15: Σελίδα του Μαθητολογίου του Γυμνασίου Αρρένων Καβάλας, σχολικό έτος 1932-33 [Πηγή: ΓΑΚ].

5.3. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Το αρχειακό υλικό σε γενικές γραμμές σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση. Ως προς την πληρότητά του, σε μία μόνο περίπτωση στο ψηφιοποιημένο αρχείο δεν υπήρχε –ίσως εκ παραδρομής (;)– ένα φύλλο του Μαθητολογίου.[142] Δυσανάγνωστες καταγραφές υπάρχουν κυρίως στα Μαθητολόγια της πρώτης δεκαετίας (1919-30), στα οποία, μάλιστα, αρκετά βαπτιστικά ονόματα όπως και τα περισσότερα από τα πατρώνυμα

[142] Συγκεκριμένα, στο Μαθητολόγιο του σχολικού έτους 1926-27 έχει εκπέσει το φύλλο με αριθμό 131 και 12 καταγραφές.

δεν καταγράφονταν ολογράφως· στη δεύτερη δεκαετία οι περισσότερες καταγραφές είναι ευανάγνωστες.

Προβληματισμό, ωστόσο, προκάλεσε η εμφάνιση ενός καταλόγου στο τέλος του Φακέλου 2, που εμπεριέχει τα ονοματεπώνυμα 562 μαθητριών και κάποιες ελάχιστες πληροφορίες. Στον κατάλογο αυτό αφενός καταγράφονται μόνο μαθήτριες και αφετέρου, αν και έπεται του σχολικού έτους 1932-33, οι ημερομηνίες εγγραφής των μαθητριών κυμαίνονται από τις 12 Σεπτεμβρίου του 1940 έως και τις 22 Οκτωβρίου του 1940, δηλαδή πραγματοποιήθηκαν κατά τις παραμονές της κήρυξης του πολέμου. Επιπλέον, στο τέλος του καταλόγου αυτού δεν υπάρχει υπογραφή ούτε από τον Γενικό Επιθεωρητή αλλά ούτε και από τον Διευθυντή.

Εντούτοις, μετά από σχετική έρευνα, διαπιστώθηκε ότι ο κατάλογος των συγκεκριμένων μαθητριών εμπεριέχεται και στα αρχεία του Γυμνασίου Θηλέων, και μάλιστα με περισσότερα δεδομένα. Δυστυχώς, στα ΓΑΚ δεν διατίθενται τα Πρακτικά του Συλλόγου Διδασκόντων του Γυμνασίου Καβάλας της συγκεκριμένης περιόδου, επομένως δεν είναι δυνατή η ερμηνεία της παρουσίας του συγκεκριμένου καταλόγου θηλέων στα αρχεία του Γυμνασίου. Ως εκ τούτου, στην παρούσα μελέτη δεν θα ληφθούν υπόψη τα δεδομένα του καταλόγου αυτού.

Οι περισσότερες δυσκολίες που ανέκυψαν, σχετίζονται με τις διαφορετικές καταγραφές στο ίδιο «πεδίο», δηλαδή η ύπαρξη διαφορετικών δεδομένων για τον ίδιο μαθητή κατά τα διάφορα έτη της φοίτησής του στο Γυμνάσιο. Ενδεικτικά, για την περίπτωση του «επαγγέλματος» του πατέρα κάποιες φορές καταγράφεται διαφορετικό επάγγελμα, προφανώς λόγω αλλαγής δραστηριότητας, ενώ άλλοτε καταγράφεται μια γενική κατηγορία, π.χ. τη μια χρονιά εμφανίζεται ως «κρεοπώλης» και την επόμενη ως «έμπορος», ή σε άλλη περίπτωση κάποιος είναι «καπνεργάτης» και την άλλη χρονιά απλώς «εργάτης». Στις περιπτώσεις αυτές κρίθηκε προτιμητέα για την εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων η καταγραφή του συγκεκριμένου επαγγέλματος και όχι της γενικής κατηγορίας· στην περίπτωση της αλλαγής επαγγέλματος προτιμήθηκε αυτό που εμφανίζει τη μεγαλύτερη συχνότητα.

Ομοίως, μας προβλημάτισε, ως προς τον τρόπο καταχώρισης, και η αλλαγή, σε αρκετές περιπτώσεις, του δήμου/κοινότητας εγγραφής των μαθητών. Με μεγάλη, σχετικά, συχνότητα, όπως θα δούμε αναλυτικότερα και στη σχετική ενότητα, ο «τόπος προέλευσης» για τον ίδιο μαθητή

διαφοροποιείται. Τέτοιες αλλαγές διαπιστώθηκαν σε μαθητές που ήταν πρόσφυγες ή σε μαθητές-γόνους δημοσίων υπαλλήλων ή αξιωματικών που μετατίθεντο από την υπηρεσία τους. Έτσι, συχνά ο ίδιος μαθητής εμφανίζεται σε μια σχολική χρονιά να είναι εγγεγραμμένος π.χ. στην Αμισό ή στη Μυτιλήνη και σε άλλη σχολική χρονιά στην Καβάλα. Μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις στο πρώτο έτος εγγραφής δεν καταγράφεται κανένας τόπος· οι περιπτώσεις αυτές ομαδοποιήθηκαν υπό την κατηγορία «Κενό».

Επιπλέον, ακόμη και όταν ο τόπος προέλευσης είναι ο ίδιος, μπορεί να διαφοροποιείται η καταγραφή λόγω της μετονομασίας κάποιων περιοχών, π.χ. το «Πράβιον» σε «Ελευθερούπολη», το «Δεδέαγατς» σε «Αλεξανδρούπολη» κ.λπ., κάτι στο οποίο δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή, προκειμένου να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα σχετικά με τη γεωγραφική προέλευση του μαθητή.

Πιο συγκεκριμένα, για τις δυσκολίες που ανέκυψαν στην επεξεργασία των δεδομένων κάθε πεδίου, καθώς και για τη μεθοδολογία που εφαρμόστηκε, προκειμένου αυτές να προσπελαστούν, θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά στις σχετικές ενότητες του επόμενου κεφαλαίου.

5.4. Επεξεργασια του αρχειακου υλικου

Οι εγγεγραμμένοι μαθητές στο Γυμνάσιο την περίοδο 1919-40, οι οποίοι και καταγράφονται στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας, είναι συνολικά 9.659. Δεδομένου, όμως, ότι δεν πρόκειται για μοναδικές εγγραφές, καθώς τα ονόματα των μαθητών που δεν διέκοπταν οριστικά τη φοίτηση επαναλαμβάνονταν και τις επόμενες χρονιές, απαραίτητη κρίθηκε η σχετική επεξεργασία των δεδομένων αυτών, προκειμένου να υπολογιστεί ο αριθμός των μοναδικών εγγραφών. Με τη σχετική, λοιπόν, επεξεργασία στα λογισμικά υπολογιστικά φύλλα excel, όπου καταγράφηκαν όλα τα δεδομένα των Μαθητολογίων, προέκυψε ότι κατά την περίοδο 1919-40 έγιναν 3.807 μοναδικές εγγραφές μαθητών και μαθητριών.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε στην επεξεργασία των δεδομένων των αρχείων, είναι η ακόλουθη: αρχικά τα δεδομένα καταχωρίσθηκαν σε χωριστά, ανά σχολικό έτος, λογισμικά υπολογιστικά φύλλα excel και εν συνεχεία όλα τα δεδομένα ενσωματώθηκαν σε ένα ενιαίο φύλλο

εργασίας, όπου και ταξινομήθηκαν κατά «Επώνυμο», «Όνομα (Βαπτιστικό)», «Πατρώνυμο», «Ηλικία», «Τόπο Προέλευσης» και «Επάγγελμα πατρός». Οι εγγραφές με συγγενή στοιχεία αναγράφηκαν η μία κάτω από την άλλη. Με τον τρόπο αυτόν ήταν εύκολη η ταύτιση εγγραφών και προσώπων, π.χ. μια αναγραφή ενός ονόματος ως «Δημ.», ως «Δ.» ή ως «Δημήτριος» κάπου αλλού, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι τα υπόλοιπα στοιχεία ήταν κοινά. Για τις εγγραφές που έλειπε η αναγραφή της τάξης, αυτή μπορούσε να εξαχθεί από τις υπόλοιπες του ίδιου προσώπου. Αν π.χ. ένας μαθητής είχε εγγραφεί στην Α' τάξη το 1928-29 και έλειπε η αναγραφή της τάξης για την περίοδο 1929-30, υπήρχε, όμως, εγγραφή για την περίοδο 1930-31 στην Γ' τάξη, είναι προφανές ότι η τάξη στην οποία φοιτούσε την περίοδο 1929-30 ήταν η Β'. Με παρόμοια συλλογιστική, από τη λογική ακολουθία εγγράφων σε διαδοχικές τάξεις, συμπληρώθηκαν και όσα στοιχεία έλλειπαν, π.χ. πατρώνυμο και τόπος γέννησης.

Στην τελευταία καταχώριση των δεδομένων αντιστοιχίστηκε ένας ενιαίος και μοναδικός κωδικός σε όλες τις εγγραφές, οι οποίες ανήκουν αποδεδειγμένα στον ίδιο μαθητή. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μια επισήμανση: ο τόπος προέλευσης δεν είναι χαρακτηριστικό της καταγωγής του μαθητή αλλά του τόπου εγγραφής του, αφού, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μπορεί από χρονιά σε χρονιά ο τόπος να αλλάξει. Το ίδιο ισχύει και για την κατάσταση «ορφάνιας», αφού μπορεί ένας μαθητής να ορφάνεψε αργότερα. Η επεξεργασία των δεδομένων ολοκληρώθηκε με σύνταξη πινάκων και γραφημάτων για την παραστατικότερη απόδοση των αποτελεσμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αποτύπωση δεδομένων με γραφήματα και πίνακες

6.1. Εισαγωγικο σημειωμα

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η απεικόνιση μέσω γραφημάτων και πινάκων των επεξεργασμένων δεδομένων που αντλήθηκαν από τα αρχεία, προκειμένου με την παραστατική τους αποτύπωση να καθίστανται περισσότερο εύληπτα τα δεδομένα αυτά, να μελετηθούν, να αναλυθούν με μεγαλύτερη συνέπεια και εν τέλει να συμβάλουν στην εξαγωγή εγκυρότερων συμπερασμάτων.

6.2. Η εξελιξη του μαθητικου πληθυσμου του Γυμνασιου Καβαλας

6.2.1. *Διακύμανση συνολικού πληθυσμού*

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου συντελούνται σημαντικές πληθυσμιακές αλλαγές στην Ελλάδα[143] γενικότερα αλλά και στην Καβάλα ειδικότερα. Ο πληθυσμός του Νομού Καβάλας, σύμφωνα με τις απογραφές του 1928[144] και του 1940, αυξάνει στο μεσοδιάστημα από 119.140 το 1928 σε 138.133 το 1940, δηλαδή καταγράφει αύξηση περίπου 16%. Μεγαλύτερη είναι η πληθυσμιακή αύξηση για την πόλη της Καβάλας την ίδια περίοδο. Στον Πίνακα 2 που ακολουθεί, βλέπουμε την ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση της πόλης από το 1913 έως το 1940, σύμφωνα με τις απογραφές που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή, Από το 1920 έως το 1928 ο πληθυσμός της πόλης αυξάνεται κατά

[143] Σύμφωνα με τα ποσοτικά στοιχεία που αντλούμε από τις *Στατιστικές Επετηρίδες*, ο πληθυσμός της χώρας συνολικά κατά την περίοδο 1921-1940 αυξήθηκε κατά 2.269.415 κατοίκους –από 5.049.500 το 1921 ανήλθε στους 7.318.915 το 1940–, δηλαδή έχουμε αύξηση κατά 45% περίπου, βλ. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1955*, Αθήνα 1956.

[144] Την απογραφή του 1920 δεν την συμπεριλάβαμε, γιατί τότε η Καβάλα δεν ήταν αυτόνομος Νομός αλλά υπαγόταν στον Νομό Δράμας.

116,5% και η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην έλευση και εγκατάσταση των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.[145]

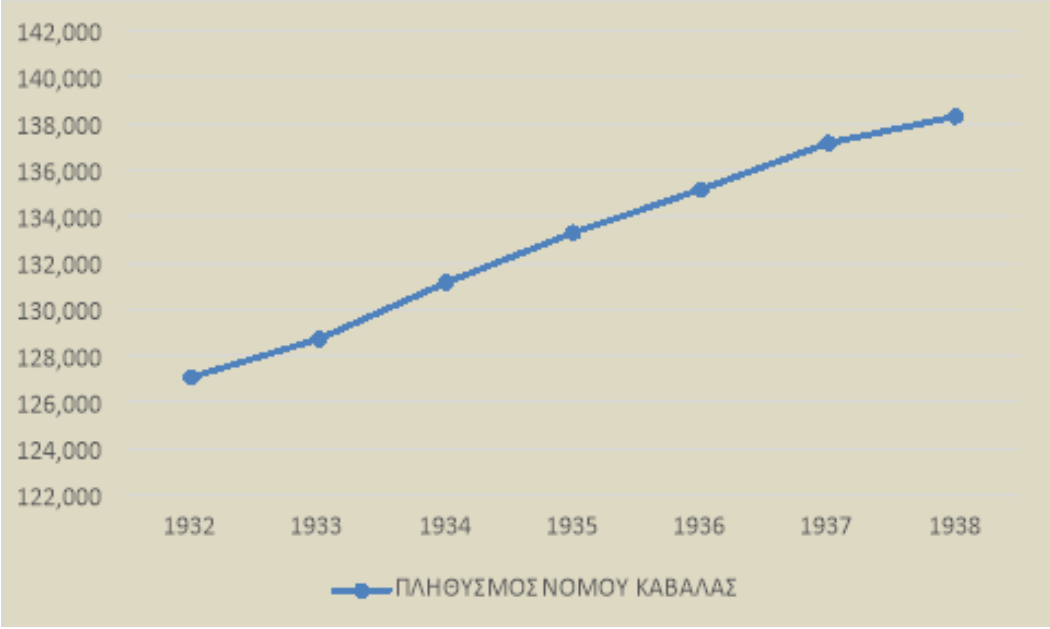
Πίνακας 2: *Πληθυσμός της πόλης της Καβάλας*

ΕΤΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1913	23.378
1920	22.939
1928	49.980
1940	49.667
1951	42.102

Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1930 και 1955*.

Περισσότερα ποσοτικά δεδομένα διαθέτουμε για τον πληθυσμό του Νομού της Καβάλας για τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου. Στο Γράφημα 1 αποτυπώνεται η σταθερή και ανοδική τάση στον πληθυσμό του Νομού Καβάλας από το 1932 έως το 1938.

Γράφημα 1: *Διακύμανση του πραγματικού πληθυσμού του Νομού Καβάλας την περίοδο 1932-39*

Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, ό.π.

[145] Εκτενέστερος λόγος για το προσφυγικό κύμα, και ιδιαίτερα για τους πρόσφυγες μαθητές, γίνεται παρακάτω, βλ. σ. 93 κ.ε.

Το μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου Καβάλας αποτυπώνει και αυτό τις παραπάνω εξελίξεις καταγράφοντας σημαντική αύξηση του αριθμού των εγγεγραμμένων μαθητών του την αντίστοιχη περίοδο. Η μεγαλύτερη αύξηση, της τάξεως του 43% περίπου, σημειώνεται κατά το σχολικό έτος 1925-26. Κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας, δηλαδή από το σχολικό έτος 1919-20 έως το 1929-30, το μαθητικό δυναμικό του σχολείου από 125 μαθητές ανέρχεται σε 530, δηλαδή αυξάνεται κατά 324%, ενώ στη δεύτερη δεκαετία, από το 1930-31 έως το 1939-40 καταγράφει αύξηση μόλις 14%. Συνολικά, από το 1919 έως το 1940 το μαθητικό δυναμικό του σχολείου αυξάνεται περίπου κατά 469%! Η έλευση των προσφύγων κατά την πρώτη δεκαετία ενισχύει και το μαθητικό δυναμικό του σχολείου, όπως και του γενικότερου πληθυσμού της περιοχής. Το μικρό συγκριτικά ποσοστό αύξησης κατά τη δεύτερη δεκαετία θα πρέπει να συνεκτιμηθεί, μεταξύ άλλων, και με την ίδρυση του Γυμνασίου Θηλέων, το 1936, που απορρόφησε το γυναικείο μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου.

Πίνακας 3: *Αριθμός μαθητών Γυμνασίου και ποσοστά αύξησης την περίοδο 1919-40*

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ
1919-20	125	—
1920-21	155	24,00%
1921-22	189	21,94%
1922-23	193	2,12%
1923-24	195	1,04%
1924-25	197	1,03%
1925-26	282	43,15%
1926-27	321	13,83%
1927-28	449	39,88%
1928-29	522	16,26%
1929-30	530	1,53%
1930-31	623	17,55%
1931-32	608	-2,41%
1932-33	637	4,77%
1933-34	662	3,92%
1934-35	660	-0,30%
1935-36	671	1,67%
1936-37	687	2,38%
1937-38	542	-21,11%

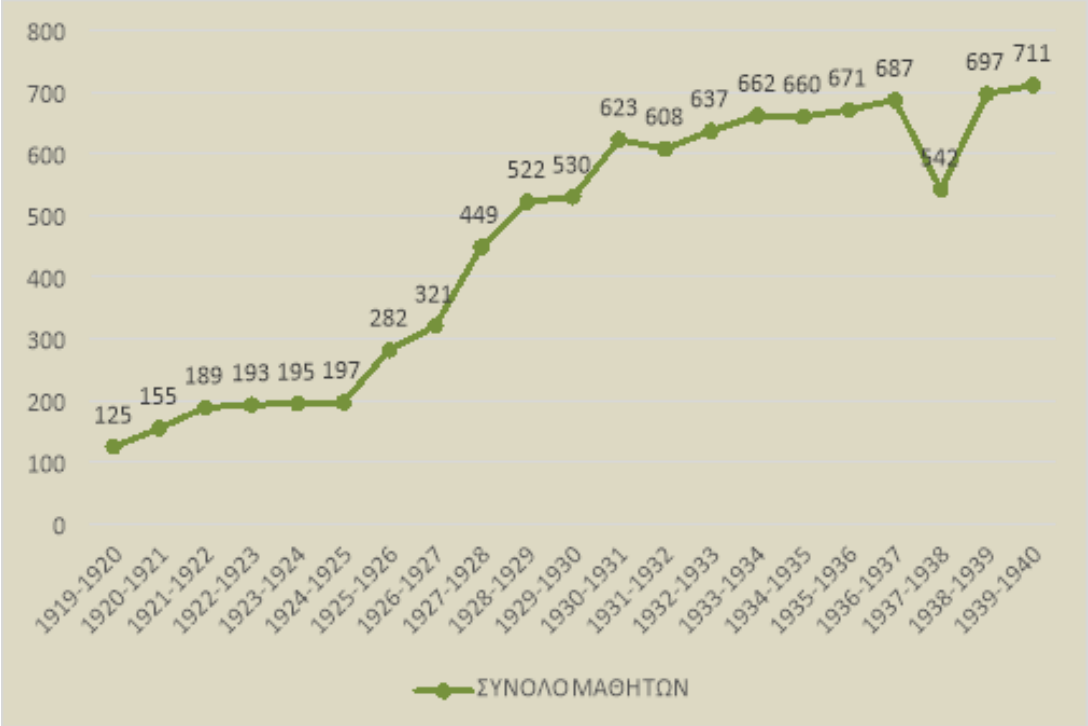
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ
1938-39	697	28,60%
1939-40	711	2,01%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 2 αποτυπώνεται η ανοδική τάση στο μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου καθ' όλη την περίοδο του Μεσοπολέμου. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η μείωση που καταγράφεται κατά το σχολικό έτος 1937-38 και οφείλεται στην ίδρυση του Γυμνασίου Θηλέων.[146] Ωστόσο, προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι η μείωση αυτή καταγράφεται το σχολικό έτος 1937-38 και όχι το 1936-37, οπότε και αρχικά λειτούργησε το Γυμνάσιο Θηλέων. Η απάντηση θα πρέπει μάλλον να αναζητηθεί στο γεγονός ότι τα εγκαίνια του Γυμνασίου Θηλέων έγιναν τον Νοέμβριο του 1936. Οι μαθήτριες αρχικά, δηλαδή τους πρώτους μήνες του σχολικού έτους 1936-37, φαίνονται να είναι εγγεγραμμένες στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας. Ωστόσο, μελετώντας το Βιβλίο Γενικού Ελέγχου της χρονιάς αυτής, απουσιάζει ένας αριθμός μαθητριών.

[146] Η λειτουργία του Γυμνασίου θηλέων αρχίζει στις 23-11-1936. Από το μεταξικό καθεστώς δόθηκε έμφαση στην ίδρυση γυμνασίων θηλέων στις πόλεις της Βόρειας Ελλάδας, για εθνικούς λόγους, «[…] οἱ ὁποῖοι ὑπαγορεύουσι τὴν ἔντονον καὶ ἐπίμονον προσπάθειαν, ἥτις δέον νὰ καταβληθῇ ὅπως προκληθῇ ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητριῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπολυόμεναι τῶν Γυμνασίων θὰ ἀποδίδωνται εἰς τὴν κοινωνίαν πραγματικαὶ Ἑλληνίδες δυνάμεναι νὰ ἐπιδράσωσιν εὐεργετικώτατα ἀπό τε τῆς Ἐθνικῆς πλευρᾶς ἐπὶ μείζονος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κύκλον, ἀποβαίνουσαι οὕτω συντελεσταὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπιδιωκομένης ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπλάσεως», βλ. Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 68.

Γράφημα 2: *Διακύμανση πλήθους μαθητών Γυμνασίου ανά σχολικό έτος*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 2, από το σχολικό έτος 1938-39 ο μαθητικός πληθυσμός του Γυμνασίου καταγράφει αυξητική τάση, η οποία, βέβαια, θα διακοπεί απότομα λόγω του Πολέμου. Η αύξηση αυτή ίσως οφείλεται στις αλλαγές που συντελέστηκαν στο εκπαιδευτικό σύστημα από το μεταξικό καθεστώς και απέβλεπαν στην αναδόμησή του.

Κατά την πρώτη περίοδο του καθεστώτος, επί Υπουργού Παιδείας Κ. Γεωργακόπουλου και σύμφωνα με το άρθρο 2 του Α.Ν. 770/13.7.1937 «Περὶ τῶν Σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως» στα σχολεία αυτής της βαθμίδας περιλαμβάνονταν τα Γυμνάσια, οι Εμπορικές Σχολές, τα Πρακτικά Λύκεια Αρρένων και Θηλέων, τα Αστικά Σχολεία Αρρένων και Θηλέων και οι κατώτεροι κύκλοι Γυμνασίων.[147] Στο άρθρο 12 του ιδίου Νόμου[148] προβλεπόταν ότι όσοι μαθητές ήταν κάτοχοι Ενδεικτικού προαγωγής από τη Δ΄ τάξη του Δημοτικού σχολείου, μπορούσαν να

[147] Στην ίδια βαθμίδα εντάσσονταν και τα Πειραματικά Σχολεία, τα Πρότυπα του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαιδεύσεως, οι Ιερατικές Σχολές και τα Κατώτερα Επαγγελματικά Σχολεία (Α.Ν. 770/13.7.37, άρθρο 2).

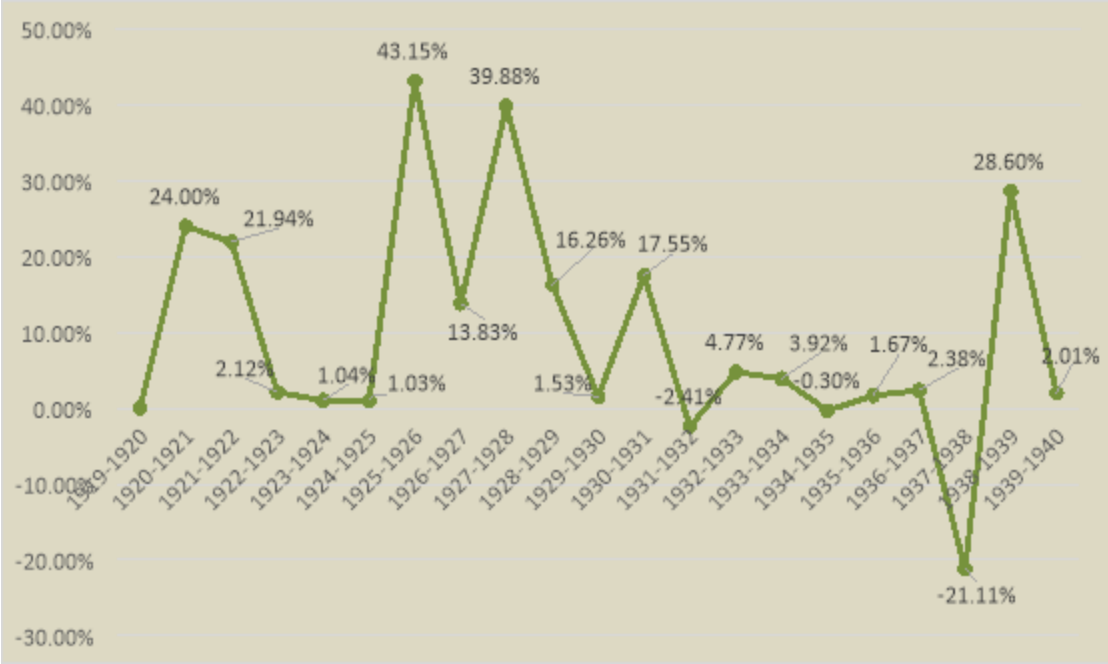
[148] Α.Ν. 770/3.7.37, άρθρο 12.

εγγράφονται στην Α΄ τάξη των παραπάνω σχολείων κατόπιν «εὐδοκίμων εἰσιτηρίων ἐξετάσεων». Αντίστοιχα, όσοι ήταν κάτοχοι Απολυτηρίου Δημοτικού σχολείου μπορούσαν να εγγραφούν στην Γ ΄ τάξη ομοιοτρόπως.

Η αύξηση, λοιπόν, που καταγράφεται στο Γυμνάσιο Καβάλας ίσως οφείλεται σε αυτήν την κινητικότητα μαθητών από τις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού στο Γυμνάσιο· ίσως στο δυναμικό του σχολείου συμπεριλήφθηκαν και οι μαθητές που αντιστοιχούν στην Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού. Αυξητική τάση αλλά μικρότερης ισχύος σημειώνεται και κατά το σχολικό έτος 1939-40. Και εδώ ισχύει κάτι αντίστοιχο με την προηγούμενη χρονιά. Υπουργός Παιδείας ήταν τότε ο ίδιος ο Ι. Μεταξάς και με το άρθρο 3 του Α.Ν. 1849/1939 τροποποιήθηκε μερικώς το αντίστοιχο άρθρο του προγενέστερου Α.Ν 770/1937: οι κάτοχοι Ενδεικτικού προαγωγής από την Δ΄ τάξη του Δημοτικού σχολείου μπορούσαν επίσης να εγγραφούν στην Α΄ τάξη του Γυμνασίου κατόπιν «εὐδοκίμων εἰσιτηρίων ἐξετάσεων» και στη Β΄ τάξη οι κάτοχοι Ενδεικτικού της Ε΄, τουλάχιστον, τάξης, ομοίως κατόπιν «εὐδοκίμων εἰσιτηρίων ἐξετάσεων».[149] Συνεπώς, και τη χρονιά αυτή στο μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου συμπεριλαμβάνονται και οι μαθητές της Α΄ και Β΄ τάξης του Νέου Τύπου, που αντιστοιχούσαν στην Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού.

[149] Α.Ν. 1849/25.7.39, άρθρο 3.

Γράφημα 3: *Διακύμανση της ποσοστιαίας αύξησης του πλήθους των μαθητών*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 3 απεικονίζονται τα ποσοστά αύξησης του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου κατά την εξεταζόμενη περίοδο, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2. Είναι εμφανές ότι τα ποσοστά της αυξητικής τάσης του μαθητικού δυναμικού του σχολείου όχι απλώς δεν είναι σταθερά αλλά καταγράφουν μεγάλες αυξομειώσεις. Μια σχετική σταθερότητα καταγράφεται μόνο στα έτη 1931-37. Τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης καταγράφονται τα σχολικά έτη 1925-26 1927-28 και 1938-39. Από την άλλη, μεγάλη μείωση, της τάξεως του -21%, καταγράφεται, όπως έχει προαναφερθεί, κατά το σχολικό έτος 1937-38. Πολλοί είναι οι παράγοντες που συνδιαμορφώνουν την εικόνα αυτή. Ήδη έγινε λόγος για την έλευση του μεγάλου προσφυγικού κύματος στην περιοχή, για την ίδρυση του Γυμνασίου Θηλέων και για την αλλαγή στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η εξέταση της διακύμανσης του προσφυγικού μαθητικού δυναμικού και της κίνησης της φοίτησης των μαθητών συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της κατάστασης.

Γράφημα 4: *Ποσοστά αύξησης του αριθμού μαθητών του Γυμνασίου και του πληθυσμού της πόλης της Καβάλας κατά τα έτη 1920, 1928 και 1940*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, 1930 και 1955.

Στο παραπάνω γράφημα αποτυπώνονται τόσο η ποσοστιαία αύξηση του πληθυσμού της πόλης της Καβάλας[150], σύμφωνα με τις απογραφές των ετών 1920, 1928 και 1940, όσο και του μαθητικού δυναμικού του Γυμνασίου τα αντίστοιχα έτη. Είναι εμφανές ότι τα ποσοστά αύξησης του μαθητικού πληθυσμού είναι πολύ υψηλότερα από αυτά της πόλης. Αυτό είναι αναμενόμενο δεδομένου ότι οι μαθητές που φοιτούσαν στο Γυμνάσιο Καβάλας δεν προέρχονταν μόνο από την πόλη της Καβάλας αλλά από την ευρύτερη περιοχή ή και από άλλες περιοχές της χώρας ή του εξωτερικού. Για τη γεωγραφική κατανομή των μαθητών θα γίνει λόγος σε επόμενη ενότητα.

Κατά το 1928 καταγράφεται μεγάλη αριθμητική αύξηση στον αριθμό των μαθητών του Γυμνασίου όπως και στον συνολικό πληθυσμό της

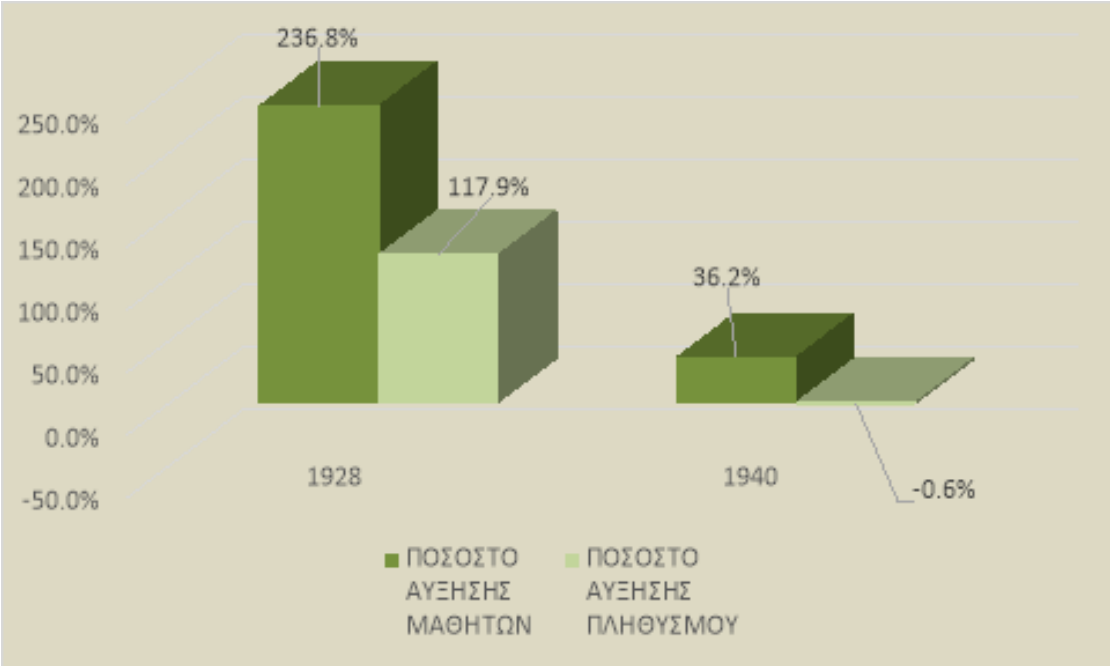
[150] Όπως έχει ήδη αναφερθεί στο εισαγωγικό σημείωμα, η Καβάλα μέχρι το 1924 υπαγόταν στον Νομό Δράμας. Ως εκ τούτου, ποσοτικά δεδομένα για την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας ουσιαστικά διαθέτουμε από την απογραφή του 1928 και μετά. Για την πόλη της Καβάλας, όμως, τα δεδομένα μας είναι περισσότερα.

πόλης. Μάλιστα, το μαθητικό δυναμικό αυξάνεται κατά 237% περίπου από το 1920, ενώ ο πληθυσμός της πόλης κατά 118% περίπου.

Το 1940 καταγράφεται φθίνουσα πορεία στα ποσοστά αύξησης. Ειδικότερα, για το Γυμνάσιο ο αριθμός των μαθητών του συνεχίζει μεν να αυξάνεται αλλά με μικρότερο ποσοστό (36%), ενώ ο πληθυσμός της πόλης καταλήγει να έχει ακόμα και αρνητικό πρόσημο, με μικρή μείωση του πληθυσμού κατά -0,6%. (Βλ. και Πίνακα 2).

Η διαφορά στα ποσοστά αύξησης του μαθητικού δυναμικού του Γυμνασίου και του πληθυσμού της πόλης απεικονίζεται στο Γράφημα 5.

Γράφημα 5: *Ποσοστά αύξησης των μαθητών του Γυμνασίου και του πληθυσμού της πόλης της Καβάλας κατά τα έτη 1920, 1928 και 1940*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, 1930 και 1955.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση του ποσοστού του μαθητικού δυναμικού του Γυμνασίου με αυτό του πληθυσμού της πόλης, σύμφωνα πάντα με τις τρεις απογραφές. Τα ποσοστά που καταγράφονται είναι ιδιαίτερα χαμηλά· το 1920 μόλις το 0,7% περίπου του πληθυσμού της πόλης φοιτούσε στο Γυμνάσιο, το 1928 το 1% και το 1940 το 1,4%. Η πολύ μικρή αύξηση που καταγράφεται δεν αναιρεί τη γενική εικόνα. Δυστυχώς,

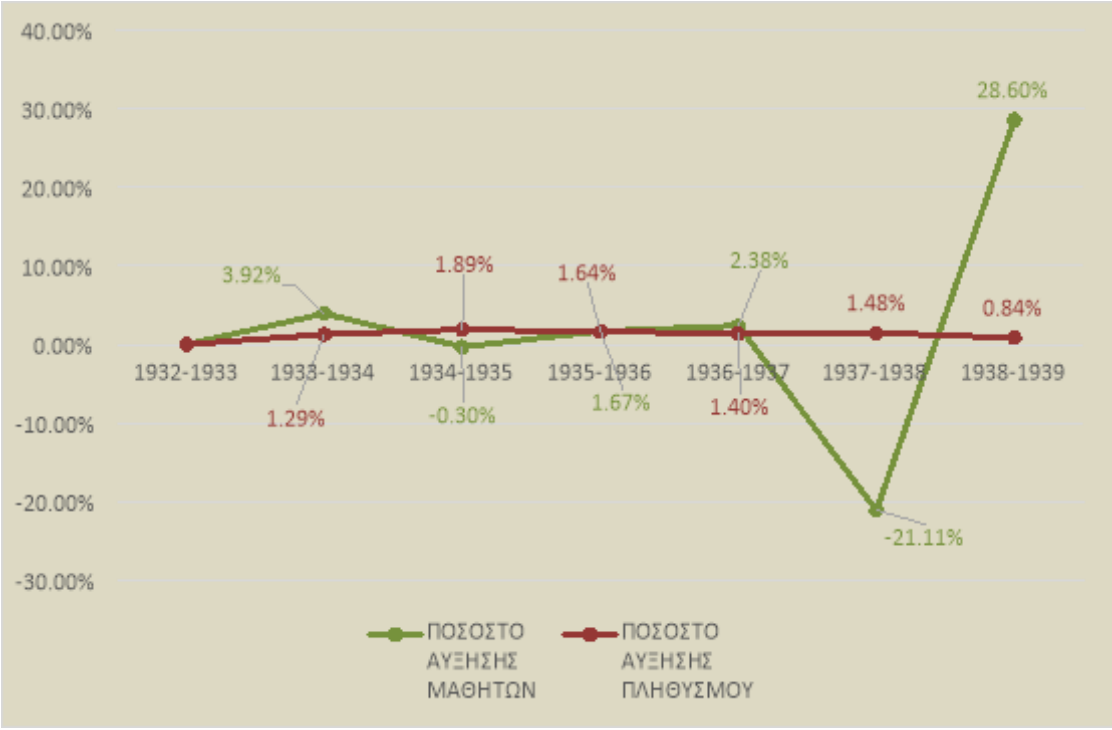
δεν διαθέτουμε ποσοτικά δεδομένα για τον πληθυσμό συγκεκριμένων ηλικιακών ομάδων της πόλης (ηλικίες 12 έως 19), που θα επέτρεπαν την εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων για το ποσοστό των νέων που φοιτούν στο Γυμνάσιο επί του συνόλου του πληθυσμού. Παρ' όλα αυτά, διαφαίνεται ότι πολύ λίγοι νέοι φοιτούν στο Γυμνάσιο, δηλαδή στη Μέση Εκπαίδευση.

Πίνακας 4: *Ποσοστό μαθητικού δυναμικού του Γυμνασίου επί του συνολικού πληθυσμού της Καβάλας*

ΕΤΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
1920	0,68%
1928	1,04%
1940	1,43%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, 1930 και 1955.

Γράφημα 6: *Συγκριτική διακύμανση της ποσοστιαίας αύξησης των μαθητών και του πληθυσμού του Νομού Καβάλας την περίοδο 1932-39*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, έτη 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938 και 1939.

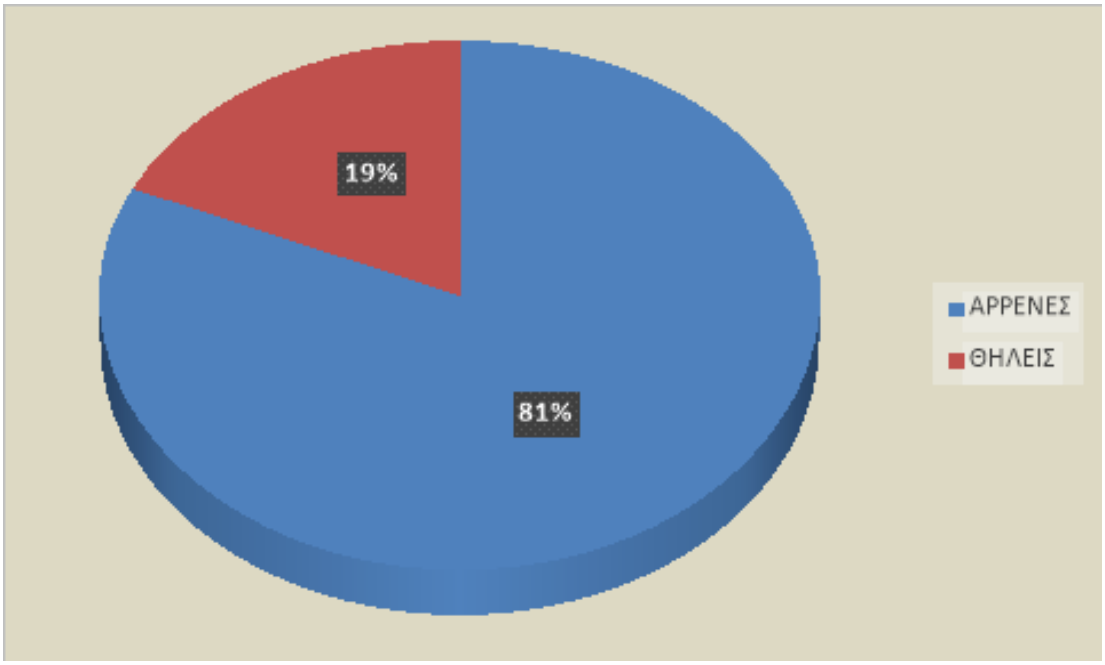
Από τις *Στατιστικές Επετηρίδες* διαθέτουμε ποσοτικά δεδομένα για τον πληθυσμό του Νομού Καβάλας κατά την περίοδο 1932 έως 1939. Στο Γράφημα 6 απεικονίζεται η ποσοστιαία αύξηση του πληθυσμού του σχολείου και του πληθυσμού του Νομού Καβάλας κατά την περίοδο αυτή. Παρατηρούμε ότι μέχρι και το 1936-37 τα ποσοστά αύξησης των δύο κατηγοριών δεν παρουσιάζουν μεγάλη διαφορά· η μεγαλύτερη, 2,6% περίπου, σημειώνεται το 1933-34, οπότε ο μαθητικός πληθυσμός αυξάνεται κατά 3,9% περίπου, ο δε πληθυσμός του Νομού κατά 1,3% περίπου. Το 1935-36 οι δύο γραμμές στο Γράφημα σχεδόν συμπίπτουν, το οποίο σημαίνει ότι κατά μέσο όρο ο πληθυσμός του Γυμνασίου αύξανε αναλογικά σχεδόν με αυτόν του Νομού.

Μεγάλη διαφορά στα ποσοστά αύξησης καταγράφεται τα δύο επόμενα σχολικά έτη: ενώ ο πληθυσμός του Νομού συνεχίζει να αυξάνεται βαθμιαία και σταθερά, το μαθητικό δυναμικό καταγράφει μεγάλη μείωση (-21%) το 1937-38 αλλά ακολουθεί αύξηση (28%) την επόμενη σχολική χρονιά, για τα οποία έχει ήδη γίνει λόγος. Οι δύο αυτές αυξομειώσεις αποτυπώνονται εντυπωσιακά στο Γράφημα με την κατακόρυφη σχεδόν γραμμή του μαθητικού δυναμικού να τέμνει τη γραμμή του πληθυσμού του Νομού.

6.2.2. *Μαθητικό δυναμικό: Άρρενες και θήλεις*

Το Γυμνάσιο Καβάλας, όπως ήδη επισημάνθηκε, δεν ήταν εξαρχής «Αρρένων» αλλά μικτό. Το πλήθος, ωστόσο, των αρρένων μαθητών που φοιτούσαν στο Γυμνάσιο, ήταν κατά πολύ μεγαλύτερο έναντι αυτού των θήλεων. Κατά την περίοδο 1919-40, το συνολικό πλήθος των μαθητών και των μαθητριών που ενεγράφησαν στο Γυμνάσιο –είτε φοίτησαν μέχρι την ΣΤ΄ τάξη και αποφοίτησαν είτε διέκοψαν– ανέρχεται στους 3.807. Από αυτούς τα αγόρια ήταν 3.101 (81% του συνόλου) και τα κορίτσια μόλις 706 (19% του συνόλου).

Γράφημα 7: *Κατανομή μαθητών ανά φύλο*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

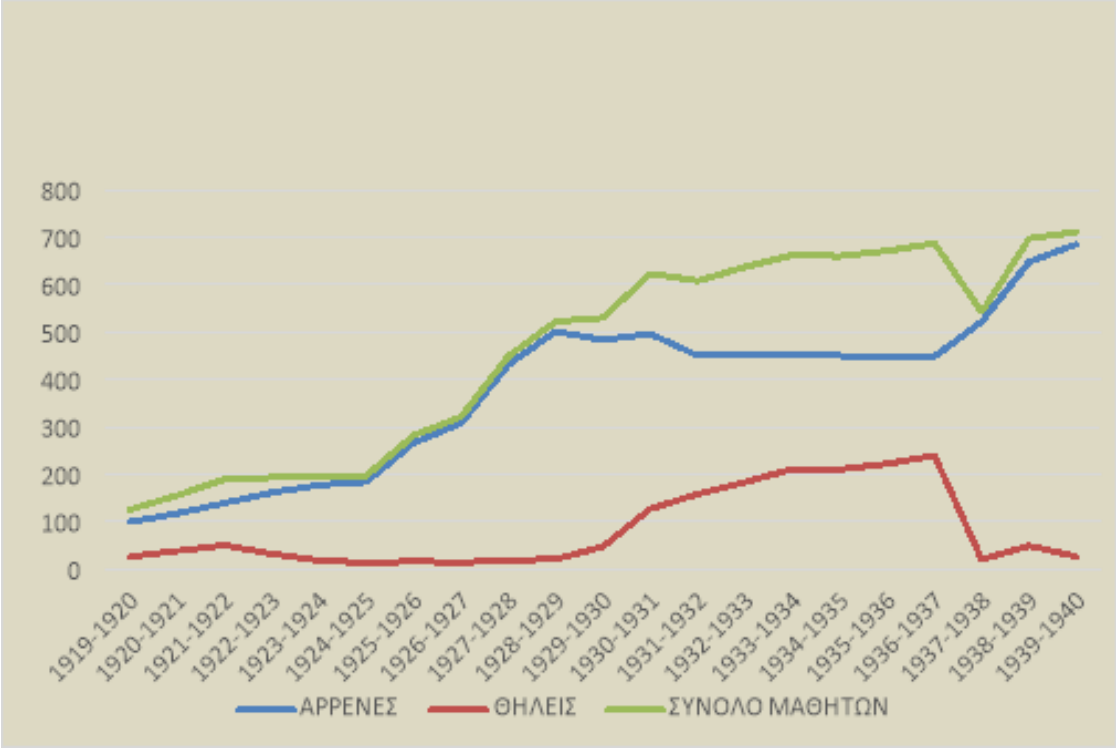
Πίνακας 5: *Κατανομή μαθητικού δυναμικού ανά φύλο και σχολική χρονιά*

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΡΕΝΕΣ			ΘΗΛΕΙΣ		
	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ
1919-20	99	79%	—	26	21%	—
1920-21	117	75%	18%	38	25%	46%
1921-22	139	74%	19%	50	26%	32%
1922-23	161	83%	16%	32	17%	-36%
1923-24	177	91%	10%	18	9%	-44%
1924-25	184	93%	4%	13	7%	-28%
1925-26	266	94%	45%	16	6%	23%
1926-27	307	96%	15%	14	4%	-13%
1927-28	431	96%	40%	18	4%	29%
1928-29	501	96%	16%	21	4%	17%
1929-30	483	91%	-4%	47	9%	124%
1930-31	496	80%	3%	127	20%	170%
1931-32	450	74%	-9%	158	26%	24%
1932-33	454	71%	1%	183	29%	16%
1933-34	451	68%	-1%	211	32%	15%
1934-35	450	68%	0%	210	32%	0%
1935-36	449	67%	0%	222	33%	6%

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΡΕΝΕΣ			ΘΗΛΕΙΣ		
	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ
1936-37	448	65%	0%	239	35%	8%
1937-38	522	96%	17%	20	4%	-92%
1938-39	648	93%	24%	49	7%	145%
1939-40	685	96%	6%	26	4%	-47%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 8: *Διακύμανση αριθμού μαθητών ανά φύλο και σχολικό έτος*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 8 απεικονίζεται η διακύμανση του συνολικού πλήθους των μαθητών του Γυμνασίου, αρρένων και θηλέων, ανά σχολικό έτος, καθ' όλη την περίοδο που εξετάζουμε. Η υπεροχή του αριθμού των αγοριών έναντι των κοριτσιών είναι εμφανέστατη. Επίσης, εμφανής είναι και η μεγάλη αυξητική τάση του αριθμού των αγοριών, αρχικά έως το 1928-29· το ποσοστό αύξησης κατά τη σχολική χρονιά 1925-26 ανέρχεται στο 45%. Μάλιστα, κατά την περίοδο 1924-25 έως και το σχολικό έτος 1928-29 το σύνολο των μαθητών του Γυμνασίου σχεδόν ταυτίζεται με τον

αριθμό των αγοριών, καθώς το διάστημα αυτό πολύ λίγα κορίτσια φοιτούν στο Γυμνάσιο· τα ποσοστά που καταγράφουν τα κορίτσια, από το 1923-24 έως και το 1929-30, δεν ξεπερνούν ανά έτος το 10% (Πίνακας 4).

Η μεγάλη αύξηση στον αριθμό των αρρένων και ο μικρός αριθμός των θηλέων, που καταγράφεται από το σχολικό έτος 1923-24 έως το 1929-30, αποτυπώνεται και στο Γράφημα 8 με τη συνεχώς αυξανόμενη απόσταση των αντίστοιχων γραμμών της παράστασης. Η μεγαλύτερη διαφορά για το διάστημα αυτό σημειώνεται κατά το σχολικό έτος 1928-29, οπότε ο αριθμός των αρρένων ανέρχεται σε 501, ενώ των θηλέων μόλις σε 21 (Πίνακας 4). Η διαφορά αυτή ερμηνεύεται με βάση τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα. Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των αρρένων θα πρέπει να συνδεθεί με την έλευση των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Γιατί, όμως, τότε δεν παρατηρείται και αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των θηλέων; Σύμφωνα με την Ε. Πέγιου, «οι ντόπιες γυναίκες αλλά και οι προσφυγοπούλες που ήρθαν στην Καβάλα εκ των πραγμάτων δεν είχαν πολλές επαγγελματικές επιλογές. Κατ' ανάγκη έπρεπε να γίνουν μοδίστρες, καπελούδες, καπνεργάτριες και οι πιο αναξιοπαθούσες παραδουλεύτρες, νταντάδες-βυζαχτάρες, πλύστρες σε σπίτια πλουσίων ή να ασκήσουν το αρχαιότερο επάγγελμα της πορνείας. Στον επιστημονικό τομέα η γυναικεία παρουσία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, όπως και στους κλάδους των δημοσίων υπαλλήλων και εκπαιδευτικών που απασχολούσαν ένα μικρό ποσοστό στο σύνολο του αγράμματου γυναικείου πληθυσμού».[151] Δεδομένης, λοιπόν, αυτής της κοινωνικής πραγματικότητας, βασικό ζητούμενο για τις νεαρές προσφυγοπούλες, όπως και για τις υπόλοιπες κοπέλες άλλωστε, ήταν η εκμάθηση κάποια γυναικείας τέχνης που θα εξασφάλιζε σε αυτές τα απαραίτητα προς το ζην. Η σχολή ραπτικής που λειτουργούσε στην Καβάλα, ή το Παρθεναγωγείο, όπου, πέραν των γενικών μαθημάτων, διδάσκονταν και Κοπτική-Ραπτική, θεωρούνταν πολύ καλύτερη επιλογή για τα κορίτσια από ό,τι το Γυμνάσιο, τουλάχιστον μέχρι και την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου. Οι απόφοιτες του Παρθεναγωγείου, από την άλλη, προκειμένου να συνεχίσουν τη φοίτηση τους στο Μικτό Εξατάξιο Γυμνάσιο έπρεπε να δώσουν εξετάσεις για να γραφούν στην Δ' τάξη[152], η δε επιτυχία σε αυτές δεν ήταν πάντα δεδομένη.

---

[151] Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 267.

[152] Κ. Ι. Χιόνης, *Η παιδεία στην Καβάλα*, ό.π., σ. 119.

Εικόνα 16: Μαθήτριες της Σχολής Ραπτικής που λειτούργησε στην Καβάλα το 1918 [Πηγή: Αρχείο Δημοτικού Μουσείου Καβάλας· συμπεριλαμβάνεται στο: Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης, *Η Παιδεία στην Καβάλα 1864-1991,* Καβάλα 1990, σ.118].

Ωστόσο, από το σχολικό έτος 1929-30 και κυρίως από το 1930-31 καταγράφεται μεγάλη αύξηση στον αριθμό των μαθητριών του Γυμνασίου· από 21 μαθήτριες που φοιτούσαν το 1928-29, την επόμενη χρονιά, 1929-30, ο αριθμός τους διπλασιάζεται σε 47 και το 1930-31 στο Γυμνάσιο εγγράφονται 127 μαθήτριες. Το ποσοστό αύξησης τη χρονιά αυτή ανέρχεται στο 170%. Αλλά και στα σχολικά έτη που ακολουθούν, η αυξητική τάση συνεχίζεται και ο αριθμός των εγγεγραμμένων κοριτσιών ανέρχεται σε 183 το 1932-33 και 239 το 1936-37. Συνολικά, κατά τα σχολικά έτη 1929-30 έως και 1936-37 το μαθητικό δυναμικό των κοριτσιών του Γυμνασίου αυξάνεται περίπου κατά 409%. Στο Γράφημα 8 παρατηρούμε ότι η γραμμική απόδοση της αυξητικής τάσης του πληθυσμού των θηλέων για την περίοδο αυτή παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με αυτήν του συνολικού πληθυσμού, καταγράφοντας σχεδόν παράλληλη πορεία. Αντίθετα, το πλήθος των αρρένων μαθητών κατά τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου καταγράφει αρχικά μικρή μεν αλλά φθίνουσα πορεία και από το 1932-33 έως και το 1936-37 μένει μάλλον σταθερό. Άρα, η αύξηση του συνολικού μαθητικού πληθυσμού, που αποτυπώνεται στο Γράφημα 8,

οφείλεται στην αύξηση του πλήθους των θηλέων την περίοδο αυτή. Η μεγάλη αυτή αύξηση θα πρέπει μάλλον να συνδεθεί με τις προσδοκίες για εξομοίωση της εκπαίδευσης μαθητών και μαθητριών, που ευαγγελιζόταν η μεταρρύθμιση του 1929 (Ν. 4373/1929), η οποία εξασφάλιζε ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης στους μαθητές και στις μαθήτριες και καθιέρωνε Γυμνάσια Θηλέων και Αρρένων στις πόλεις και Μικτά Γυμνάσια στις επαρχίες[153].

Για τα Γυμνάσια Θηλέων προβλεπόταν σε γενικές γραμμές το ίδιο πρόγραμμα με τα Γυμνάσια Αρρένων, αλλά, παράλληλα, είναι εμφανής η προσπάθεια του νομοθέτη να ικανοποιήσει και τις απαιτήσεις των γονέων που ήθελαν μια «ειδική» εκπαίδευση για τα κορίτσια τους.

Σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας της Καβάλας *Κήρυξ*[154] (2 Οκτωβρίου 1930), παρατηρούνταν η τάση στις μαθήτριες να προτιμούν πλέον να συνεχίζουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και όχι στο Παρθεναγωγείο. Καταλυτικό ρόλο στην αλλαγή αυτή έπαιξε το γεγονός ότι το πτυχίο του Παρθεναγωγείου δεν εξασφάλιζε τη δυνατότητα συνέχισης στο Πανεπιστήμιο, όπως αυτό του Γυμνασίου. Κάποιες άλλες μαθήτριες εξέφραζαν την επιθυμία να διδαχθούν Άλγεβρα και Λατινικά, τα οποία δεν διδάσκονταν στο Παρθεναγωγείο.[155] Την ίδια περίοδο, το 1933, ψηφίζεται και ο Ν. 5802 που αφορούσε στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες.[156] Σύμφωνα με τον Νόμο αυτό, η φοίτηση στις Ακαδημίες οριζόταν να είναι δίχρονη και προϋπέθετε Απολυτήριο Γυμνασίου ή Πρακτικού Λυκείου και επιτυχείς εισαγωγικές εξετάσεις. Η Ε. Αράπογλου,[157] αποδίδει την εγγραφή πολλών κοριτσιών στο Γυμνάσιο στην επιθυμία τους να φοιτήσουν μετά το πέρας των σπουδών τους στις

---

[153] Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η εκπαίδευση των γυναικών. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση. Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση (18ος-20ός αι.)*, Αθήνα 2015, σ. 138-139.

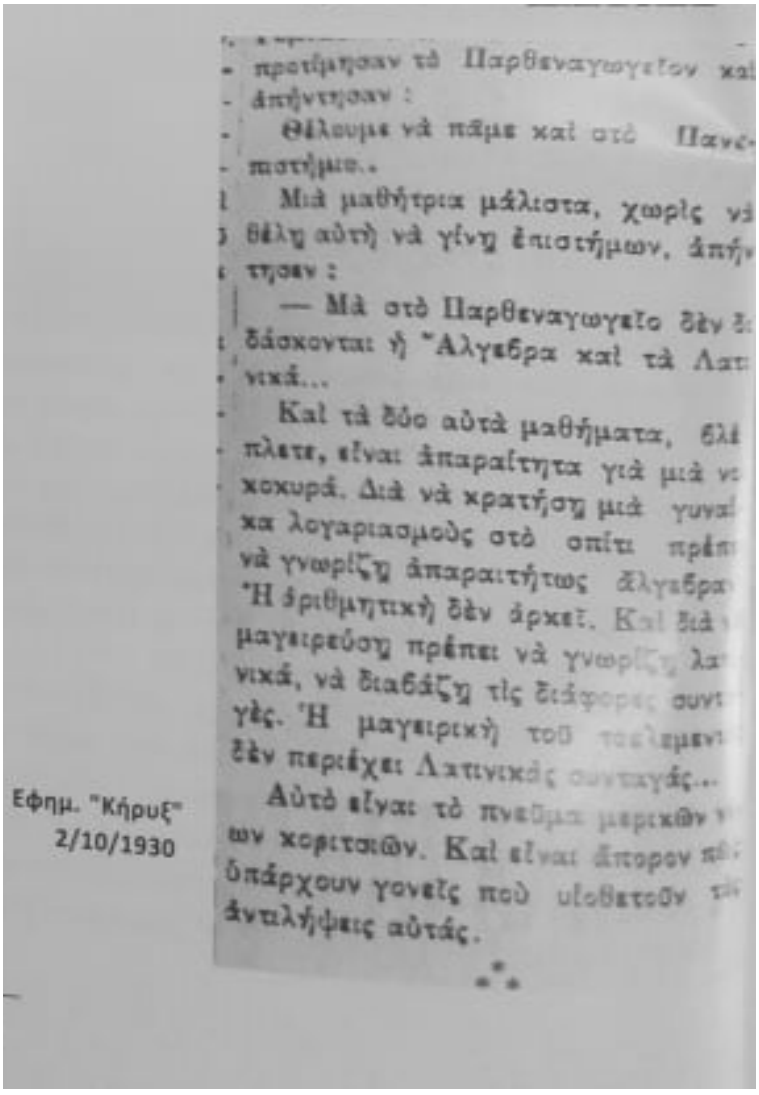
[154] *Το 3ο Γυμνάσιο*, ό.π., σ. 14.

[155] Στο Παρθεναγωγείο διδάσκονταν Γαλλικά, Αγγλικά ή Γερμανικά, προαιρετικά, Αρχαίους Συγγραφείς σε μετάφραση, Ζωγραφική, Μουσική, Χειροτεχνία, Οικιακή Οικονομία και Οικιακά.

[156] Ν. 5802, «Περί ἱδρύσεως Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν», ΦΕΚ αρ. 286, τχ. Α' / 29 Σεπτεμβρίου 1933.

[157] Ελένη Αράπογλου, «Η Μέση Εκπαίδευση στην Έδεσσα (1930-1950)», *Τετράδια Ιστορικής Δημογραφίας* 8 (2013), σ. 15, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://history.ionio.gr/postgraduate/demography/download.php?f=publications/demography_08_2013.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Παιδαγωγικές Ακαδημίες παίρνοντας το δίπλωμα της δασκάλας. Σύμφωνα και με το Ανώτατο Συμβούλιο Εκπαίδευσης (ΑΣΕ)[158], η αύξηση που σημειώνεται στον αριθμό των θηλέων που φοιτούν στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης οφείλεται «καὶ εἰς τὴν σὺν τῷ χρόνῳ αὐξανομένην ῥοπὴν τῆς κτήσεως ἐκπαιδευτικῶν προσόντων πρὸς εὕρεσιν βιοποριστικῆς ἐργασίας μὴ χειρωνακτικῆς».[159] Πάντως, ακόμα και μετά τη λειτουργία του Γυμνασίου Θηλέων, παρατηρούμε ότι ένας μικρός αριθμός κοριτσιών εξακολουθεί να φοιτά στο Γυμνάσιο, λόγω του Πρακτικού Τμήματος που επέλεγαν.

προτίμησαν τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ
ἀπήντησαν :
Θέλουμε νὰ πᾶμε καὶ στὸ Πανε-
πιστήμιο..
Μιὰ μαθήτρια μάλιστα, χωρὶς νὰ
θέλῃ αὐτὴ νὰ γίνῃ ἐπιστήμων, ἀπήν-
τησεν :
— Μὰ στὸ Παρθεναγωγεῖο δὲν δ
δάσκονται ἡ Ἄλγεβρα καὶ τὰ Λατ
νικά...
Καὶ τὰ δύο αὐτὰ μαθήματα, ἐλέ
πλετε, εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ μιὰ νο
κοκυρά. Διὰ νὰ κρατήσῃ μιὰ γυναί
κα λογαριασμοὺς στὸ σπίτι πρέπ
νὰ γνωρίζῃ ἀπαραιτήτως ἄλγεβρα
Ἡ ἀριθμητικὴ δὲν ἀρκεῖ. Καὶ διὰ
μαγειρεύσῃ πρέπει νὰ γνωρίζῃ λα
νικά, νὰ διαβάζῃ τὶς διάφορες συντ
γὲς. Ἡ μαγειρικὴ τοῦ τελειωμέν
δὲν περιέχει Λατινικὲς συνταγές...
Αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα μερικῶν γ
ων κοριτσιῶν. Καὶ εἶναι ἄπορον πῶ
ὑπάρχουν γονεῖς ποὺ υἱοθετοῦν τὶ
ἀντιλήψεις αὐτάς.
Εφημ. "Κήρυξ"
2/10/1930

Εικόνα 17: Απόσπασμα του άρθρου της εφ. *Κήρυξ* για τις εκπαιδευτικές επιλογές των κοριτσιών [Πηγή: *Το 3ο Γυμνάσιο*, ό.π., σ. 25.]

[158] Το Συμβούλιο αυτό λειτούργησε κατά τη μεταξική περίοδο.

[159] Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 226.

Η απόφαση της ίδρυσης Γυμνασίου Θηλέων προσέκρουε σε μεγάλα προβλήματα όπως η εξεύρεση κατάλληλου χώρου και η κάλυψη των δαπανών λειτουργίας. Τον Σεπτέμβριο του 1936 ιδρύθηκε στην Καβάλα το ιδιωτικό Γυμνάσιο Θηλέων από τον Π. Σιδέρη, το οποίο, αν και προκάλεσε θετικά σχόλια, δεν ικανοποιούσε πλήρως την τοπική κοινωνία. Τελικά, το Γυμνάσιο Θηλέων Καβάλας αρχίζει τη λειτουργία του στις 23.11.1936.[160] Κάποιες μαθήτριες, ενώ είχαν εγγραφεί για το σχολικό έτος 1936-37 στην επονομασθείσα πλέον «Σχολή Μέσης Εκπαιδεύσεως» (ΣΜΕ) συνέχισαν τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο Θηλέων. Η πλειονότητα, ωστόσο των μαθητριών της ΣΜΕ θα εγγραφεί στο «Γυμνάσιο Θηλέων» κατά το σχολικό έτος 1937-38. Η μείωση, από 239 μαθήτριες το 1936-37 σε 20 την επόμενη χρονιά, δηλαδή ποσοστό -92%, που αποτυπώνεται στο Γράφημα 8 με την κατακόρυφη γραμμή, οφείλεται σε αυτήν τη μετακίνηση του αριθμού των κοριτσιών στο νεοϊδρυθέν Γυμνάσιο Θηλέων. Μάλιστα, η μείωση του πληθυσμού των θηλέων συμπαρασύρει σε φθίνουσα πορεία και το συνολικό δυναμικό, όπως αποτυπώνεται στο ίδιο Γράφημα.

Κατά τα τελευταία έτη του Μεσοπολέμου, ο αριθμός των αρρένων σημειώνει σημαντική αύξηση, πάνω από 90%. Η σύνδεση της αύξησης αυτής με τον Α.Ν. 770 του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, με τον οποίο καθίστατο υποχρεωτική η φοίτηση στα Αστικά σχολεία όλων των παιδιών που το είχαν εγκαταλείψει,[161] είναι μάλλον παρακινδυνευμένη. Ο Πόλεμος του 1940 και το κλείσιμο των σχολείων από τους κατακτητές δεν επιτρέπουν μια ολοκληρωμένη έρευνα που θα οδηγούσε σε ασφαλή συμπεράσματα για το εκπαιδευτικό σύστημα της μεταξικής περιόδου, το οποίο, σημειωτέον, δεν ήταν αμετάβλητο καθ' όλη την τετραετία. Με τα ποσοτικά δεδομένα που διαθέτουμε, φαίνεται πάντως πως κατά την περίοδο αυτή, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, καταγράφεται άλλοτε μεγαλύτερη και άλλοτε μικρότερη αύξηση του μαθητικού δυναμικού, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στο σχολείο της έρευνάς μας.

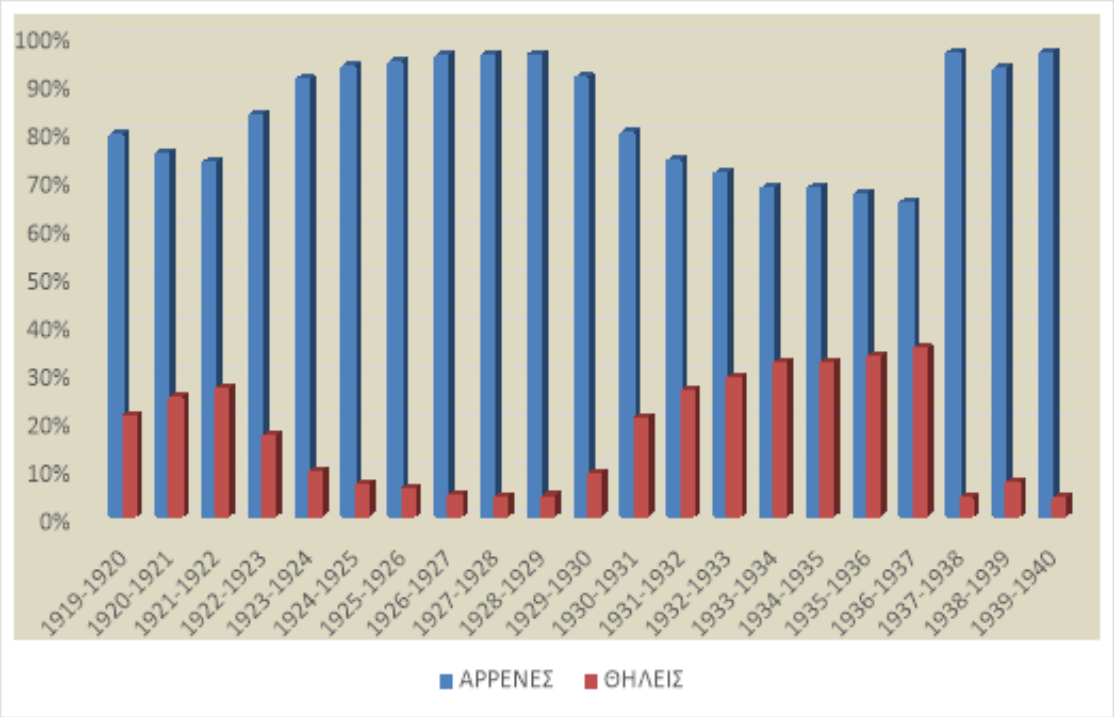
Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η μικρότερη διαφορά μεταξύ του αριθμού των αγοριών και των κοριτσιών καταγράφεται κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας του Γυμνασίου, το 1919-20, και η μεγαλύτερη κατά το τελευταίο προπολεμικά, 1939-40 (Γράφημα 8).

---

[160] *Το 3ο Γυμνάσιο*, ό.π., σ. 25.

[161] Α.Ν. 770/13.7.37, άρθρο 4.

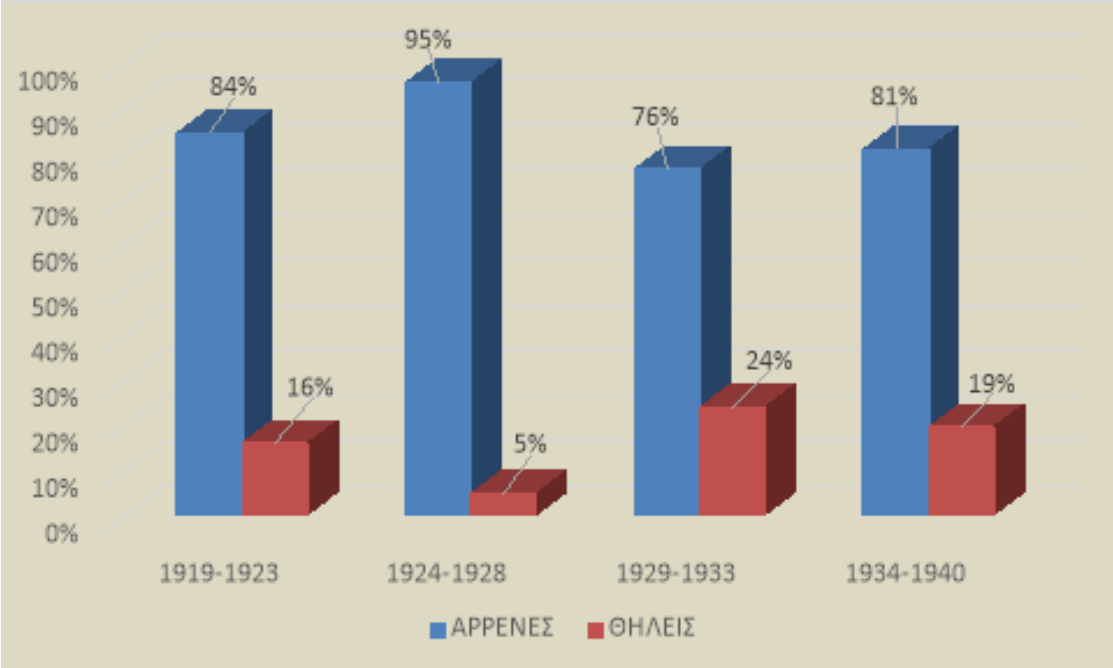
Γράφημα 9: *Ποσοστιαία κατανομή φύλων ανά σχολικό έτος*

Πηγή: ΓΑΚ. Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 9 αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή των δύο φύλων ανά σχολικό έτος. Η συντριπτική υπεροχή του ποσοστού των αγοριών στο συνολικό μαθητικό δυναμικό αλλά και η σχετική αύξηση του ποσοστού των κοριτσιών στα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του Μεσοπολέμου είναι εμφανή. Τα χαμηλότερα ποσοστά για τα κορίτσια και τα υψηλότερα για τα αγόρια καταγράφονται το 1923-1930 και το 1937-1940 αντίστοιχα.

Γράφημα 10: *Ποσοστιαία κατανομή φύλων ανά πενταετία*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 10 απεικονίζεται η ποσοστιαία κατανομή των μαθητών και μαθητριών του Γυμνασίου Καβάλας ανά πενταετία. Η μεγαλύτερη διαφορά καταγράφεται την πενταετία 1924-28, οπότε οι άρρενες αντιστοιχούν στο 95% επί του συνόλου του μαθητικού δυναμικού και τα κορίτσια μόλις στο 5%. Στην τελευταία πενταετία του Μεσοπολέμου η διαφορά, αν και εξακολουθεί να είναι μεγάλη, μειώνεται από 90% σε 62%.

6.2.3. *Προσφυγικό μαθητικό δυναμικό*

Στο Α΄ Μέρος της παρούσης εργασίας επισημάνθηκε ότι η Καβάλα ήταν μια από τις ελληνικές πόλεις που δέχθηκε πολύ μεγάλο αριθμό προσφύγων. Σύμφωνα με την απογραφή του 1928, η Καβάλα κατέχει τη δεύτερη θέση ανάμεσα στους Δήμους της χώρας που κατέγραψαν τη μεγαλύτερη αναλογία προσφύγων στον συνολικό πληθυσμό της πόλης, ξεπερνώντας ακόμη και τη Θεσσαλονίκη. Η πόλη της Καβάλας, σύμφωνα με την ίδια απογραφή, δέχθηκε μετά την Μικρασιατική Καταστροφή

25.072 πρόσφυγες, δηλαδή το ποσοστό των προσφύγων επί του συνόλου του πληθυσμού της πόλης[162] ανερχόταν περίπου στο 57%.[163]

Στην ευρύτερη περιοχή της Καβάλας, σύμφωνα πάντα με την απογραφή του 1928, εγκαταστάθηκαν 74.692 πρόσφυγες: 5.400 πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή και 69.292[164] μετά.

Πίνακας 6: *Πληθυσμός και αναλογία προσφύγων επί του πληθυσμού του Νομού Καβάλας*

ΑΠΟΓΡΑΦΗ 1928 / ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	
Πραγματικός πληθυσμός	119.140
Πρόσφυγες εν όλω	74.692
Πρόσφυγες πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή	5.400
Πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή	69.292
Αναλογία επί 1.000 κατοίκων	626,93
Πρόσφυγες πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή	45,33
Πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή	581,60

Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, 1930.

Τα αρχεία του Γυμνασίου Καβάλας της περιόδου 1919-40 παρέχουν τη δυνατότητα να μελετήσουμε τον αριθμό των εγγεγραμμένων προσφυγόπουλων ανά έτος αλλά και την πορεία της φοίτησής τους. Στόχος της έρευνας αυτής είναι η εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων, σχετικών με τον βαθμό προσαρμοστικότητας και ενσωμάτωσης των προσφύγων στο νέο γι' αυτούς κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Ο συνολικός αριθμός των προσφύγων μαθητών που φοίτησαν την περίοδο αυτή στο Γυμνάσιο Καβάλας, είναι 506. Κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του Γυμνασίου, ο αριθμός των προσφύγων μαθητών είναι μηδενικός. Η πρώτη αύξηση, της τάξεως του 1900%, σημειώνεται κατά το σχολικό έτος 1922-23, οπότε και εγγράφονται 40 μαθητές. Μετά την Καταστροφή και μέχρι και το 1925-26 υπάρχει μια σταθερά αυξητική

[162] Σύμφωνα με την απογραφή του 1920, ο πληθυσμός της πόλης ανερχόταν σε 22.939 κατοίκους, ενώ σύμφωνα με την απογραφή του 1928 σε 49.980, βλ. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (Γ.Σ.Υ.Ε.), *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, έτος 1930, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1931.

[163] Βλ. παραπάνω, σ. 19, Πίνακας 1.

[164] ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, έτος 1930, ό.π.

τάση, η οποία μάλιστα το 1925-26 αγγίζει το 45%. Ωστόσο, το προσφυγικό μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου θα εκτιναχθεί, όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 11, τη σχολική περίοδο 1927-28 έως και το 1933-34, οπότε οι εγγεγραμμένοι στα Μαθητολόγια μαθητές που φέρουν τον χαρακτηρισμό «πρόσφυγες», ανέρχονται στους 307 και αποτελούν το 46,4% του συνόλου των μαθητών, δηλαδή οι μισοί περίπου εγγεγραμμένοι μαθητές του Γυμνασίου ήταν πρόσφυγες. Στο Γράφημα 11 απεικονίζεται χαρακτηριστικά η πληθυσμιακή αυτή κορύφωση των προσφύγων μαθητών. Από το επόμενο, όμως, σχολικό έτος και μέχρι το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου ο αριθμός των προσφύγων μαθητών καταγράφει φθίνουσα πορεία· το σχολικό έτος 1939-40 οι εγγεγραμμένοι πρόσφυγες μαθητές είναι μόνο 60 και αποτελούν μόλις το 8,4% του συνόλου των μαθητών. Συνολικά από το 1934-35 έως το 1939-40 το πλήθος των προσφύγων μαθητών μειώθηκε κατά -78%. Στο Γράφημα 12 αποτυπώνεται η διακύμανση του ποσοστού των προσφύγων μαθητών επί του συνολικού αριθμού των μαθητών του Γυμνασίου την περίοδο 1919-40. Η γραφική παράσταση παρουσιάζει αναλογίες με αυτήν της διακύμανσης του πλήθους των μαθητών.

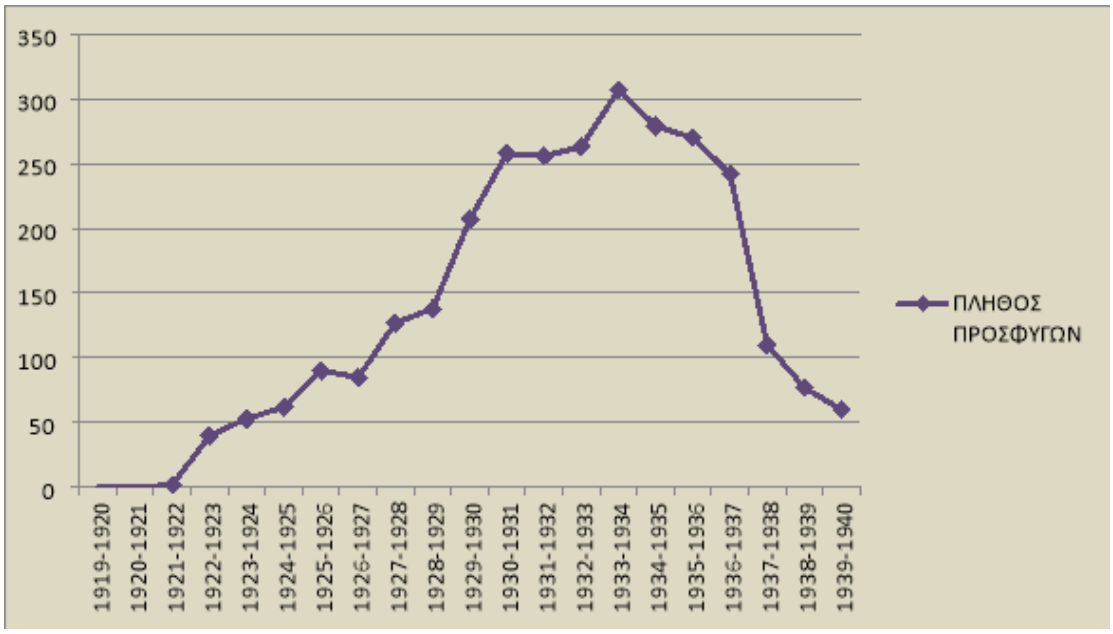
Πίνακας 7: *Αριθμός προσφύγων μαθητών, ποσοστό αύξησής τους και ποσοστό επί του συνόλου των μαθητών*

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	**ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ**
1919-20	0	0,0%	0,0%
1920-21	0	0,0%	0,0%
1921-22	2	0,0%	1,1%
1922-23	40	1900,0%	20,7%
1923-24	53	32,5%	27,2%
1924-25	62	17,0%	31,5%
1925-26	90	45,2%	31,9%
1926-27	85	-5,6%	26,5%
1927-28	127	49,4%	28,3%
1928-29	138	8,7%	26,4%
1929-30	207	50,0%	39,1%
1930-31	258	24,6%	41,4%
1931-32	256	-0,8%	42,1%
1932-33	263	2,7%	41,3%
1933-34	307	16,7%	46,4%

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	**ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ**
1934-35	279	-9,1%	42,3%
1935-36	270	-3,2%	40,2%
1936-37	242	-10,4%	35,2%
1937-38	110	-54,5%	20,3%
1938-39	77	-30,0%	11,0%
1939-40	60	-22,1%	8,4%

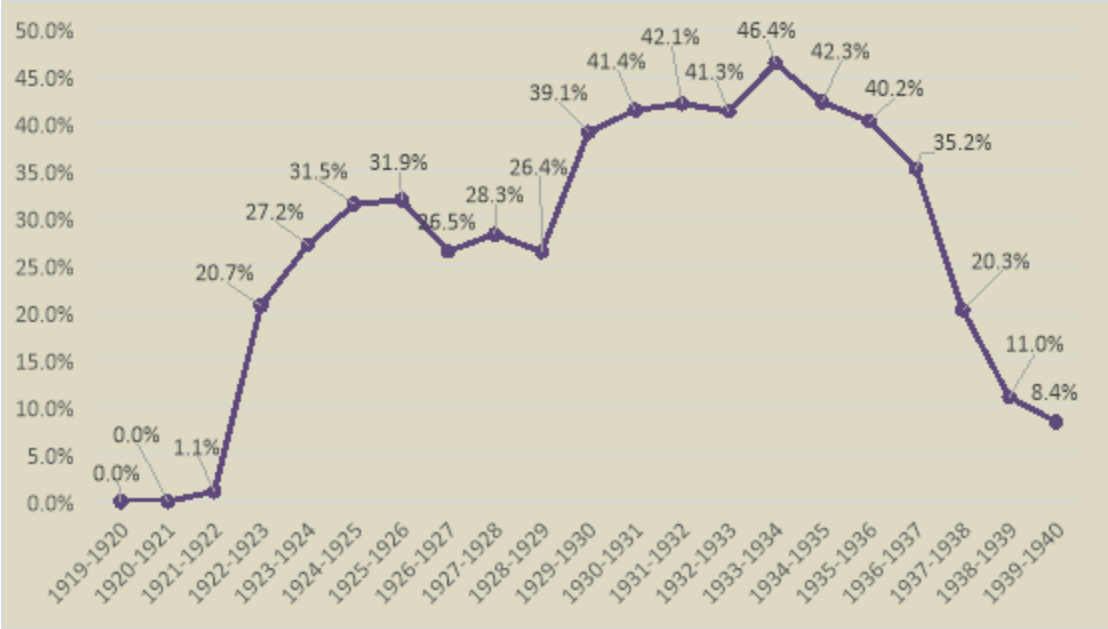
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 11: *Διακύμανση πλήθους προσφύγων μαθητών την περίοδο 1919-40*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

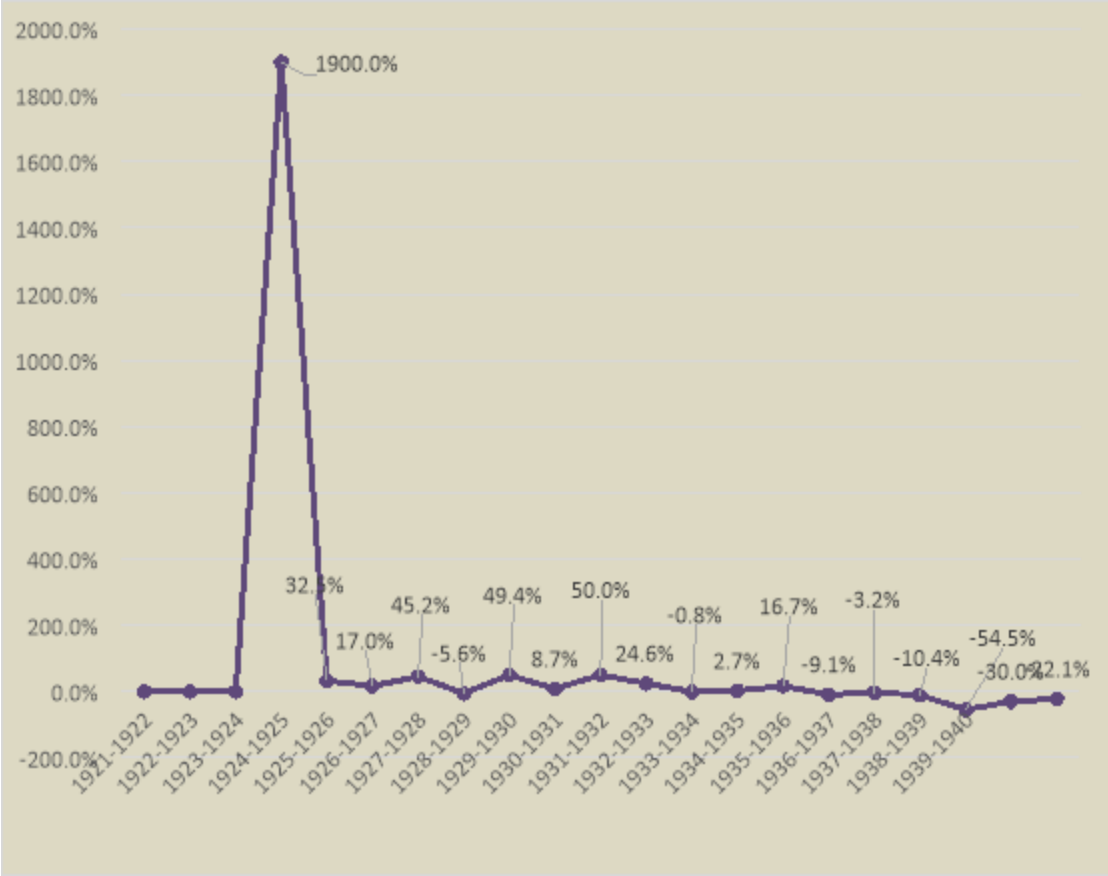
Γράφημα 12: *Διακύμανση ποσοστού προσφύγων μαθητών επί του συνόλου των μαθητών την περίοδο 1919-40*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Μελετώντας τα ποσοστά αύξησης των προσφύγων μαθητών ανά σχολικό έτος (Πίνακας 7), διακρίνεται η ιλιγγιώδης αύξηση (κατά 1900%) που σημειώνεται το σχολικό έτος 1923-24, καθώς από τις μηδενικές εγγραφές προσφύγων μαθητών κατά τα δύο πρώτα έτη της λειτουργίας του σχολείου, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή εγγράφονται 40 μαθητές. Κατά τα επόμενα σχολικά έτη, σημειώνονται αυξομειώσεις στον αριθμό των εγγραφών, όχι πάντα μικρές, δεν προσεγγίζουν όμως την αρχική μεγάλη αύξηση. Στο Γράφημα 13 αποτυπώνεται και η κορύφωση του 1923-24 και η ελαφρά διακύμανση των ποσοστών αύξησης των επόμενων ετών.

Γράφημα 13: *Διακύμανση ποσοστού αύξησης προσφύγων μαθητών την περίοδο 1919-40*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Επιχειρώντας να ερμηνεύσουμε την παραπάνω διακύμανση του πλήθους των προσφύγων μαθητών, θα εξετάσουμε τα ιστορικοκοινωνικά γεγονότα της εποχής. Καταγράφοντας το χρονικό της τραγικής περιπέτειας των προσφύγων αξίζει να σταθούμε στα εξής σημεία: το φθινόπωρο του 1922, μετά την Καταστροφή, οι πρόσφυγες που κατέφθασαν στην Ελλάδα ήταν περίπου 900.000 (ανάμεσά τους και 50.000 Αρμένιοι). Οι περίπου 200.000 Έλληνες που παρέμειναν στην Καππαδοκία και γενικότερα στην Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα το 1924 και το 1925 με τη φροντίδα της Μικτής Επιτροπής.[165] Αλλά και με την έλευσή τους στην Ελλάδα η μόνιμη εγκατάστασή τους σε μία περιοχή δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Έντονη κινητικότητα καταγράφεται

[165] Γ. Μαργαρίτης κ.ά., *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας* ό.π., σ. 146.

ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια, καθώς οι πρόσφυγες γύριζαν από περιοχή σε περιοχή αναζητώντας το μέρος με τις καλύτερες συνθήκες για εγκατάσταση. Ωστόσο, η αίσθηση αυτής της προσωρινότητας, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, επιβράδυνε την κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση των προσφύγων στην τοπική κοινωνία.[166] Η κινητικότητα αυτή των προσφύγων απαντά και στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την περίπτωση πρόσφυγα μαθητή που, κατά τη διάρκεια της φοίτησής του, καταγράφονται στα Μαθητολόγια τρεις «Τόποι προέλευσης» που ουσιαστικά αποτυπώνουν την πορεία της μετακίνησής του: «Πέτρα Θράκης», ο τόπος γέννησης από όπου ξεριζώθηκε, «Αλιβέριον Εύβοιας», ο τόπος προσωρινής εγκατάστασης, και «Καβάλα», ο τόπος της μόνιμης εγκατάστασης. Σημειωτέον ότι στα Μαθητολόγια, έως το σχολικό έτος 1932-33, δηλωνόταν και ο τόπος γέννησης του μαθητή, ενώ από το 1933-44 μόνο ο Δήμος ή η Κοινότητα όπου ήταν εγγεγραμμένος. Με άλλα λόγια, οι συνθήκες μετά την Καταστροφή ήταν τέτοιες, που δικαιολογούν την όποια χρονική καθυστέρηση στην ένταξη των προσφύγων στη σχολική ζωή. Έτσι, μπορεί να ερμηνευθεί και ο μικρός σχετικά αριθμός εγγεγραμμένων προσφύγων μαθητών στο Γυμνάσιο μέχρι και το 1926-27. Ενδιαφέρον πάντως θα παρουσίαζε για τον βαθμό ενσωμάτωσης των προσφύγων στην εκπαιδευτική ζωή της χώρας, ιδίως κατά τα πρώτα χρόνια, αλλά και για την κατανόηση του μορφωτικού επιπέδου τους, η συγκριτική μελέτη του πλήθους των προσφύγων μαθητών που φοίτησαν στο Δημοτικό με τον αριθμό εκείνων που συνέχισαν στο Γυμνάσιο. Γενικότερα, πάντως, η επικρατούσα τάση ήταν μετά την υποχρεωτική φοίτηση στο Δημοτικό οι νεαροί πρόσφυγες να μην προχωρούν στη Μέση Εκπαίδευση αλλά να αναζητούν μια εργασία ή να βοηθούν την οικογένειά τους στις αγροτικές εργασίες, αν ήταν εγκατεστημένοι στην ύπαιθρο.

Ο βασικότερος, όμως, λόγος που απομάκρυνε πολλά παιδιά προσφύγων από το σχολείο, τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους, ήταν οι αντίξοες συνθήκες διαβίωσης και η υψηλή θνησιμότητα λόγω αυτών των άθλιων συνθηκών αλλά και εξαιτίας των επιδημιών. Οι αρρώστιες κατέβαλλαν τους πρόσφυγες που ήταν ταλαιπωρημένοι, πρόχειρα στεγασμένοι και υποσιτίζονταν. Ο τύφος, η γρίπη, η φυματίωση (κυρίως στις πόλεις) και η ελονοσία (κυρίως στην ύπαιθρο) τους θέριζαν.

[166] *Στο ίδιο*, σ. 149, 155.

Σύμφωνα με στοιχεία της Κοινωνίας των Εθνών, σημαντικός αριθμός προσφύγων πέθαναν μέσα σε ένα χρόνο από την άφιξή τους στην Ελλάδα.[167] Οι 25.000 περίπου πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην πόλη της Καβάλας, βρέθηκαν εκτεθειμένοι σε πολλούς κινδύνους. Σύμφωνα με την Ε. Γ. Πέγιου,[168] «οι γνωστές κακές συνθήκες κατοίκησης των προσφύγων σε ανήλια και υγρά υπόγεια στο συνοικισμό της Παναγίας, η έλλειψη νερού, η παντελής κρατική νοσοκομειακή περίθαλψη και η κακή διατροφή μαζί με τη μυρωδιά του πασταλιού,[169] ανακατεμένη με την αλμύρα της θάλασσας υπήρξαν οι βασικότεροι παράγοντες που συνέτειναν στην εξάπλωση θανατηφόρων ασθενειών, όπως της φθίσης, της αδενοπάθειας και της μεταδοτικής σπηλαιώδους φυματίωσης». Αλλά και στις υπόλοιπες συνοικίες της Καβάλας, όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες, π.χ. στη συνοικία των Πεντακοσίων, οι συνθήκες δεν ήταν καλύτερες. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στο χαμηλό ποσοστό των προσφύγων που εγγράφονταν στο Γυμνάσιο μέχρι και το 1926-27.

Εικόνα 18: Η συνοικία των Πεντακοσίων, δεκαετία του 1930 [Πηγή: Αρχείο Δημοτικού Μουσείου Καβάλας· συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση: Σαπφώ Αγγελούδη, *Η Καβάλα πριν και τώρα*, ό.π., σ.102].

[167] *Στο ίδιο*, σ. 147.

[168] Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 285.

[169] Δέμα από φύλλα καπνού.

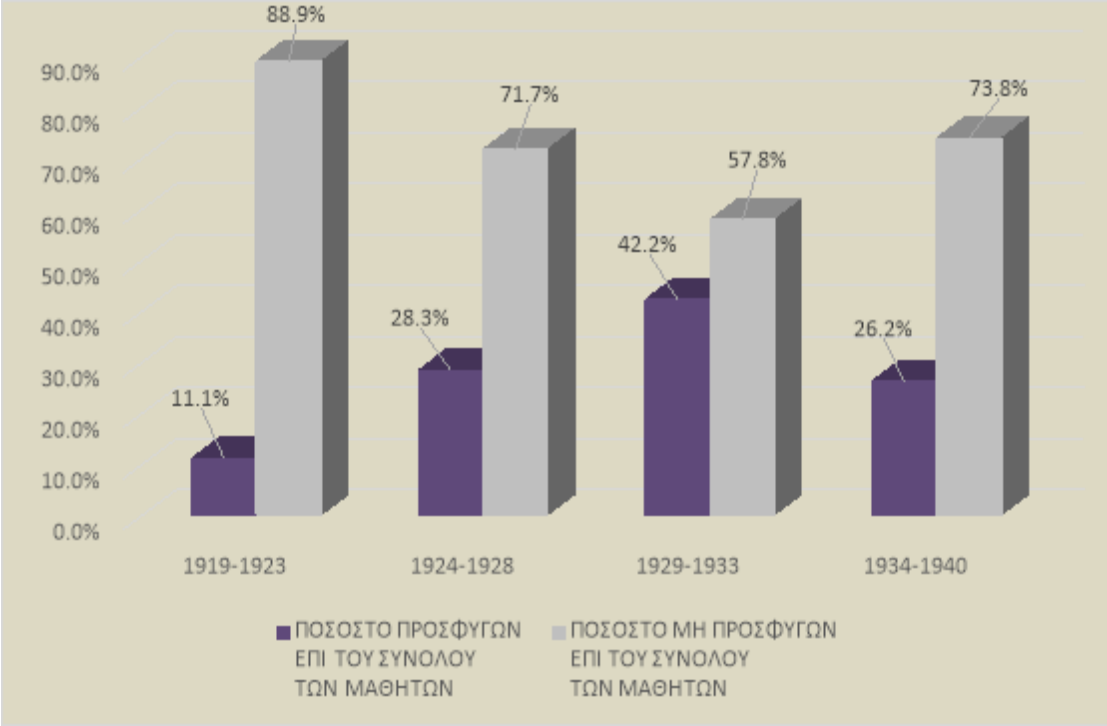

Εικόνα 19: Υπαίθριες μπουγάδες στις προσφυγικές παράγκες [Πηγή: Αρχείο Ευθυμίας Πέγιου· συμπεριλαμβάνεται στο: Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 34].

Η αύξηση του αριθμού των προσφύγων κατά τα επόμενα χρόνια υποδηλώνει τη συνειδητοποίηση εκ μέρους τους ότι η εγκατάστασή τους στην Ελλάδα δεν ήταν προσωρινή, όπως πίστευαν αρχικά, και ότι η προσαρμογή και η ένταξή τους στην τοπική κοινωνία ήταν πλέον επιτακτική ανάγκη. Από την άλλη, η φθίνουσα τάση που παρατηρείται από το 1934 και μετά, είναι μάλλον αναμενόμενη, δεδομένου ότι αφενός τα προσφυγικά ρεύματα είχαν μειωθεί και αφετέρου οι πρώτοι εγγεγραμμένοι πρόσφυγες μαθητές είτε είχαν αποφοιτήσει είτε είχαν διακόψει τη φοίτησή τους· σε κάθε περίπτωση δεν περιλαμβάνονται πλέον στο μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου.

Στο Γράφημα 14 απεικονίζεται η ποσοστιαία κατανομή των προσφύγων μαθητών επί του συνόλου των μαθητών ανά πενταετία, την περίοδο 1919-40. Κατά την πενταετία 1923-33 καταγράφεται η μικρότερη ποσοστιαία διαφορά (15,6%) μεταξύ των προσφύγων μαθητών και των γηγενών. Όπως αναλύθηκε και παραπάνω, πρόκειται μάλλον για το χρονικό σημείο που οι πρόσφυγες αρχίζουν να ενσωματώνονται στην τοπική κοινωνία και επιθυμούν να εντάξουν τα παιδιά τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας.

Γράφημα 14: *Ποσοστιαία κατανομή προσφύγων επί του συνόλου των μαθητών ανά πενταετία την περίοδο 1919-40*

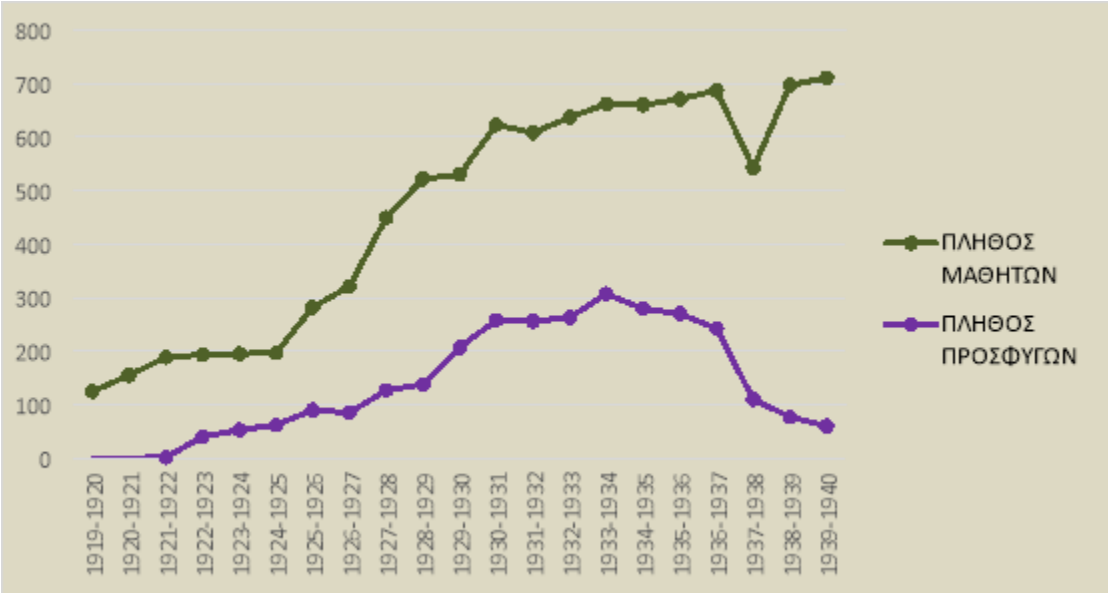
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Η συγκριτική μελέτη του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου σε σχέση με το σύνολο των προσφύγων μαθητών οδηγεί σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Σε γενικές γραμμές, μέχρι και το 1933-34 καταγράφεται αυξητική τάση και στους δύο μαθητικούς αυτούς αριθμούς. Από το 1934-35, όμως, η εικόνα διαφοροποιείται: το σύνολο του μαθητικού δυναμικού συνεχίζει να καταγράφει αύξουσα πορεία μέχρι το τέλος της περιόδου, με μοναδική εξαίρεση τη σχολική χρονιά 1937-38, οπότε σημειώνεται η προαναφερθείσα, λόγω της λειτουργίας του Γυμνασίου Θηλέων, μείωση. Αντίθετα, για τον πληθυσμό των προσφύγων μαθητών από το 1934 έως και το 1940 η πορεία είναι σταθερά φθίνουσα.

Στο Γράφημα 15 βλέπουμε, ωστόσο, ότι, μολονότι η πορεία των δύο γραμμών μέχρι το 1933-34 είναι αυξητική, τα τοπικά μέγιστα και ελάχιστα δεν συμπίπτουν. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε ότι –θεωρώντας το 1933-34 ως όριο της κοινής πορείας– η κορύφωση για το σύνολο των μαθητών σημειώνεται το 1930-31, ενώ για τους πρόσφυγες το 1933-34. Αυτό σημαίνει ότι το πλήθος των μαθητών του Γυμνασίου επηρεάζεται και από

άλλες παραμέτρους. Συμπερασματικά, η έλευση των προσφύγων συνέβαλε στην αύξηση του αριθμού των μαθητών του Γυμνασίου μέχρι και τη σχολική χρονιά 1933-34, χωρίς όμως να είναι ο μόνος παράγοντας αυτής της αύξησης.

Γράφημα 15: *Συγκριτική διακύμανση του αριθμού των μαθητών επί του συνόλου και επί των προσφύγων μαθητών*

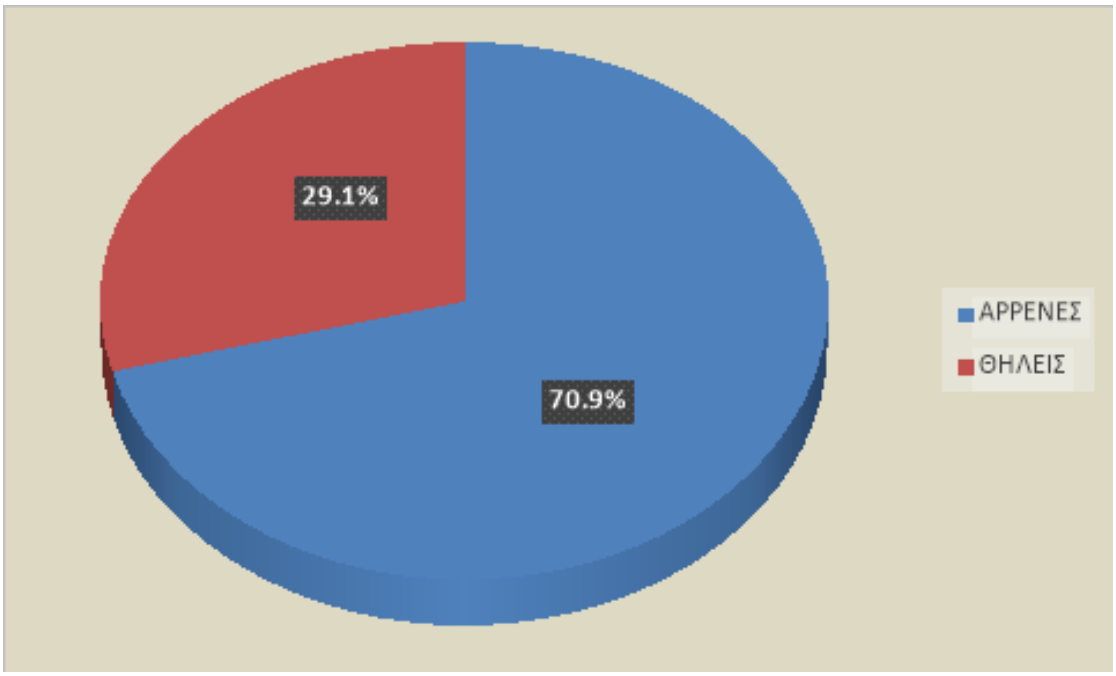

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.2.4. *Προσφυγικός πληθυσμός: άρρενες και θήλεις*

Το σύνολο των προσφύγων μαθητών του Γυμνασίου την περίοδο 1919-40, όπως ήδη αναφέρθηκε, ήταν 506. Από αυτούς οι 359 (ποσοστό 71%) περίπου ήταν άρρενες και μόνο οι 147 (ποσοστό 29%) θήλεις (Γράφημα 16). Και εδώ δηλαδή ίσχυε ό,τι και στον γενικό πληθυσμό του Γυμνασίου: το ποσοστό των αρρένων είναι κατά πολύ υψηλότερο από αυτό των θηλέων.

Γράφημα 16: *Ποσοστιαία κατανομή πλήθους προσφύγων μαθητών ανά φύλο την περίοδο 1919-40*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Κατά τα δύο πρώτα έτη της λειτουργίας του Γυμνασίου, πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή, δεν καταγράφεται κανένας πρόσφυγας στα Μαθητολόγια του σχολείου. Το 1921-22 θα εγγραφούν σε αυτό οι δύο πρώτοι άρρενες μαθητές. Η πρώτη ουσιαστική παρουσία προσφύγων μαθητών στο Γυμνάσιο εμφανίζεται το 1922-23, οπότε εγγράφονται 28 προσφυγόπουλα και οι πρώτες 12 προσφυγοπούλες. Ωστόσο, από την επόμενη σχολική χρονιά υπάρχει σαφής διαφοροποίηση στην τάση των δύο μαθητικών ομάδων. Το πλήθος των αρρένων προσφύγων διαγράφει αυξητική πορεία έως και το 1933-34 (η μικρή μείωση κατά τα σχολικά έτη 1931-32 και 1932-33 δεν αλλοιώνουν τη γενική τάση). Συνολικά, από το 1922-23 έως το 1933-34, ο αριθμός των αρρένων αυξάνεται κατά 165 μαθητές (ποσοστό 671%). Στο Γράφημα 17 αποτυπώνεται η αυξητική αυτή πορεία του πλήθους των αρρένων προσφύγων, καθώς και οι δύο κορυφώσεις, κατά το 1930-31 και 1933-34. Έκτοτε και έως το τέλος της περιόδου, το πλήθος των αρρένων εμφανίζει φθίνουσα τάση, η οποία είναι της τάξεως του -73% και αποτυπώνεται με την πτωτική πορεία της γαλάζιας γραμμής στο Γράφημα 17.

Αντίθετα, το πλήθος των θηλέων προσφύγων μέχρι και το 1928-29 καταγράφει σταθερά πολύ χαμηλές –μονοψήφιες– τιμές· είναι χαρακτηριστική η απεικόνιση των τιμών αυτών με την ευθεία σχεδόν κόκκινη γραμμή του Γραφήματος 17, που ελάχιστα απέχει από τον οριζόντιο άξονα. Αύξηση στον αριθμό των θηλέων προσφύγων αρχίζει να καταγράφεται από το 1929-30, οπότε και εγγράφονται στο Γυμνάσιο 18 προσφυγοπούλες. Την επόμενη χρονιά ο αριθμός τους αυξάνεται σε 48, για να κορυφωθεί το 1933-34, οπότε στο Γυμνάσιο φοιτούσαν 91 κορίτσια πρόσφυγες. Σημειωτέον ότι την ίδια σχολική χρονιά καταγράφει κορύφωση και ο πληθυσμός των αρρένων, ενώ μετά από αυτήν εμφανίζει φθίνουσα τάση. Η μεγάλη μείωση και εδώ, όπως και στον γενικό αριθμό των θηλέων του Γυμνασίου, σημειώνεται το 1937-38, με τη μετεγγραφή των κοριτσιών στο Γυμνάσιο Θηλέων.

Σύμφωνα με τα ποσοτικά δεδομένα του Πίνακα 8, η μεγαλύτερη ποσοστιαία διαφορά μεταξύ αρρένων και θηλέων καταγράφεται κατά το σχολικό έτος 1928-29· οι εγγεγραμμένοι άρρενες πρόσφυγες μαθητές ήταν τότε 134 και αντιστοιχούσαν στο 97% του προσφυγικού μαθητικού δυναμικού, ενώ τα εγγεγραμμένα κορίτσια μόλις 4. Αντίθετα, η μικρότερη ποσοστιαία διαφορά –αν δεν συμπεριλάβουμε τα πρώτα έτη με τις μηδενικές εγγραφές– σημειώνεται κατά το 1936-37, με 160 εγγραφές αρρένων (ποσοστό περίπου 66%) και 82 εγγραφές θηλέων (ποσοστό περίπου 34% επί του συνόλου του προσφυγικού μαθητικού δυναμικού).

Μάλιστα, κατά την πενταετία 1924-28, το ποσοστό των αρρένων στο σύνολο του προσφυγικού μαθητικού δυναμικού αγγίζει το 95,2% και η διαφορά εκτινάσσεται περίπου στο 90%, ποσοστό ανάλογο με αυτό που καταγράφηκε στα δύο φύλα επί του συνόλου των μαθητών.[170] Η μικρότερη ποσοστιαία διαφορά σημειώνεται κατά την περίοδο 1934-40, οπότε το ποσοστό των θηλέων αυξάνεται και αγγίζει το 27%, μειώνοντας τη διαφορά στο 46%, που αποτελεί και τη μικρότερη τιμή για την εικοσαετία (Γράφημα 20).

Πίνακας 8: *Αριθμητική και ποσοστιαία κατανομή προσφύγων μαθητών ανά φύλο*

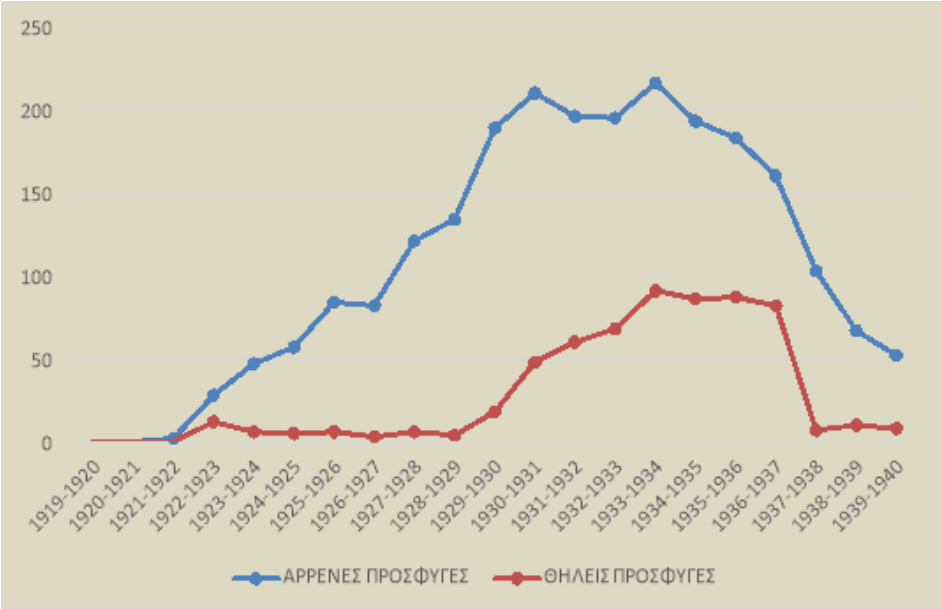
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΡΕΝΕΣ		ΘΗΛΕΙΣ	
	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1919-20	0	—	0	—

[170] Βλ. παραπάνω, σ. 93, Γράφημα 10.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΑΡΡΕΝΕΣ		ΘΗΛΕΙΣ	
	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1920-21	0	—	0	—
1921-22	2	100,0%	0	—
1922-23	28	70,0%	12	30,0%
1923-24	47	88,7%	6	11,3%
1924-25	57	91,9%	5	8,1%
1925-26	84	93,3%	6	6,7%
1926-27	82	96,5%	3	3,5%
1927-28	121	95,3%	6	4,7%
1928-29	134	97,1%	4	2,9%
1929-30	189	91,3%	18	8,7%
1930-31	210	81,4%	48	18,6%
1931-32	196	76,6%	60	23,4%
1932-33	195	74,1%	68	25,9%
1933-34	216	70,4%	91	29,6%
1934-35	193	69,2%	86	30,8%
1935-36	183	67,8%	87	32,2%
1936-37	160	66,1%	82	33,9%
1937-38	103	93,6%	7	6,4%
1938-39	67	87,0%	10	13,0%
1939-40	52	86,7%	8	13,3%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

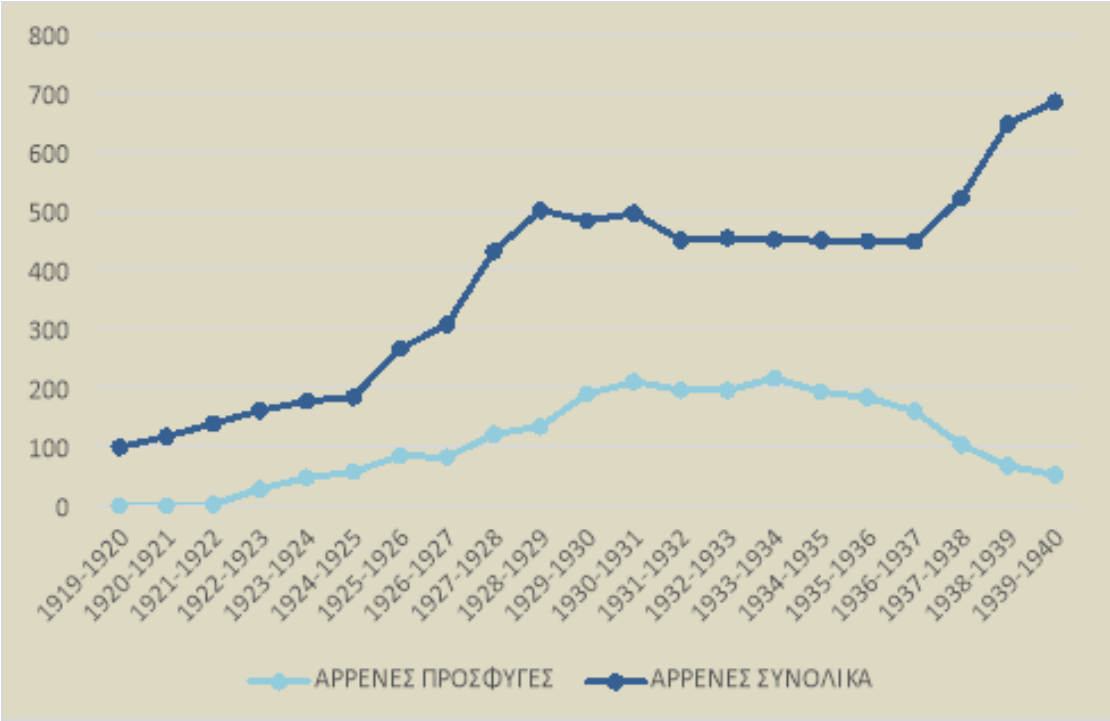
Γράφημα 17: *Διακύμανση του πλήθους των προσφύγων μαθητών ανά φύλο*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

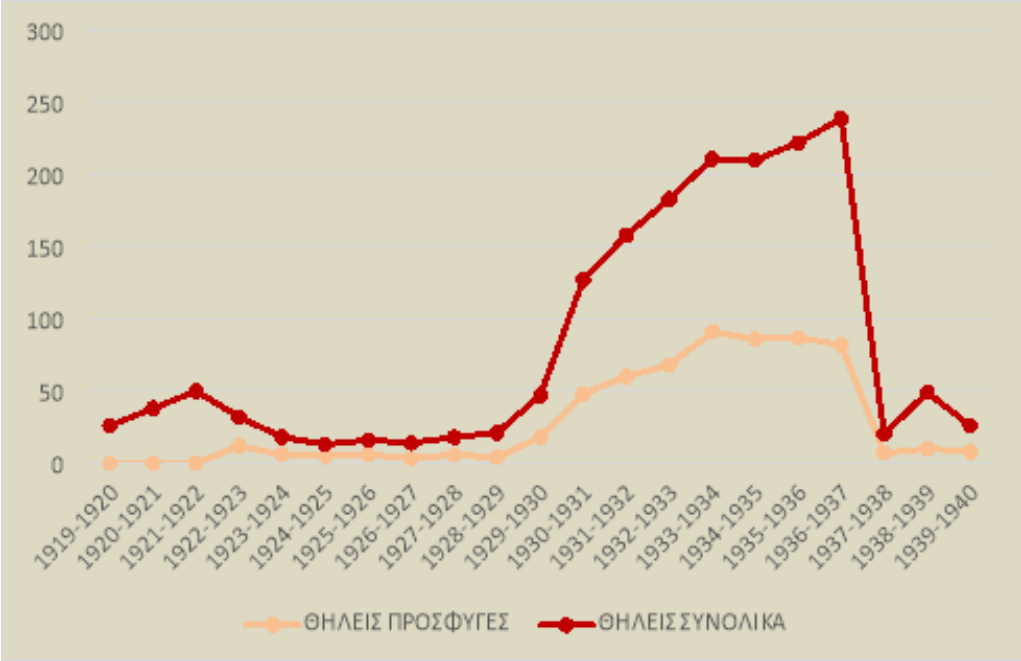
Συμπερασματικά, από την ανάλυση των παραπάνω δεδομένων προκύπτει ότι και στον προσφυγικό πληθυσμό τα κορίτσια δεν φοιτούν στο Γυμνάσιο όσο τα αγόρια· ο αριθμός τους είναι κατά πολύ μικρότερος. Επιπλέον, αν λάβουμε υπόψη ότι μέχρι και το 1928 ελάχιστες προσφυγοπούλες φοιτούσαν στο Γυμνάσιο, συμπεραίνουμε ότι η ενσωμάτωση στη νέα για τους πρόσφυγες πραγματικότητα –εδώ εκπαιδευτική– ήταν δυσκολότερη για τις κοπέλες. Πάντως, σε γενικές γραμμές η διακύμανση του πλήθους των αρρένων και των θηλέων προσφύγων παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με αυτή των αντίστοιχων ομάδων του μαθητικού δυναμικού συνολικά, όπως αποτυπώνεται στα Γραφήματα 18 –όπου η μόνη ουσιαστική διαφορά καταγράφεται στα τελευταία έτη της περιόδου με τη σταδιακή μείωση των προσφύγων– και 19 αντίστοιχα.

Γράφημα 18: *Διακύμανση πλήθους αρρένων προσφύγων μαθητών και αρρένων μαθητών επί του συνόλου*

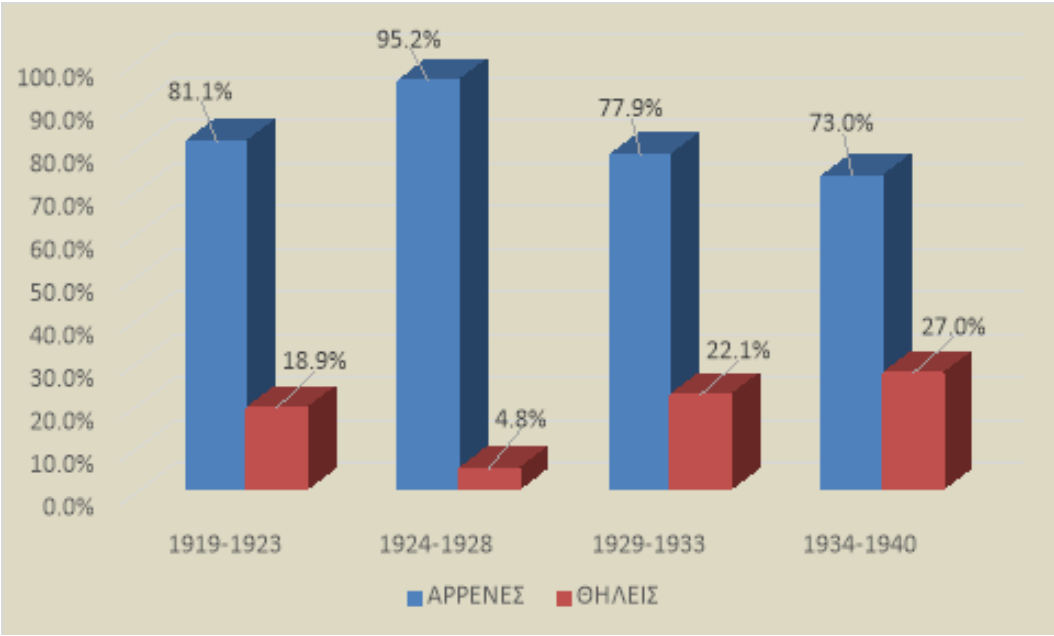
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 19: *Διακύμανση πλήθους θηλέων προσφύγων μαθητριών και θηλέων μαθητριών επί του συνόλου*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 20: *Ποσοστιαία κατανομή προσφύγων αρρένων και θηλέων ανά πενταετία*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.3. ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ

6.3.1. *Εισαγωγικά*

Στη μελέτη των βαπτιστικών ονομάτων των μαθητών και μαθητριών, και κυρίως των πατρωνύμων, παρουσιάστηκε σοβαρή δυσκολία. Πολλά ονόματα καταγράφονται στα Μαθητολόγια με συντομογραφία, πχ. Χρ., Δημ. κ.λπ., άλλα με παρεμφερείς τύπους (παρωνύμια), π.χ. *Σπυρίδων* αλλά και *Σπύρος*, και άλλα με διαφορετική ορθογραφία, π.χ. *Χρίστος* και *Χρήστος*. Προκειμένου, λοιπόν, να εξεταστεί η συχνότητα της εμφάνισης των βαπτιστικών ονομάτων και των πατρωνύμων, κρίθηκε απαραίτητη στην πρώτη περίπτωση η απόδοσή τους ολογράφως στην πλέον πιθανή κατά το δοκούν ονομασία, π.χ. η συντομογραφία *Δημ.* αποδόθηκε ως *Δημήτριος*, ενώ στη δεύτερη περίπτωση υιοθετήθηκε ο επικρατέστερος τύπος. Ειδικότερα για τον τρόπο επεξεργασίας των ποιοτικών αυτών δεδομένων έγινε λόγος στην ενότητα 5.2.

Τα βαπτιστικά ονόματα και τα πατρώνυμα των 3.807 μαθητών και μαθητριών που ενεγράφησαν στο Γυμνάσιο Καβάλας κατά την εξεταζόμενη περίοδο, ποικίλλουν: πρόκειται για ονόματα χριστιανικά, αρχαιοελληνικά αλλά και εβραϊκά, αρμένικα κ.ά., που προδίδουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της Καβάλας του Μεσοπολέμου. Υπάρχουν και περιπτώσεις μαθητών με ελληνικό βαπτιστικό αλλά εβραϊκό ή πάντως ξενικό επίθετο. Στο Παράρτημα Ι της παρούσης εργασίας παρατίθεται συγκεντρωτικός κατάλογος με τα επώνυμα των εγγεγραμμένων στο Γυμνάσιο μαθητών και μαθητριών, καθώς και η συχνότητα εμφάνισής τους.

6.3.2. *Βαπτιστικά ονόματα μαθητών και μαθητριών*

i) Βαπτιστικά ονόματα αρρένων εν συνόλω[171]

Τα βαπτιστικά ονόματα των αρρένων μαθητών, που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα, είναι τα συνήθη, ακόμη και σήμερα, ονόματα των μεγάλων αγίων του χριστιανισμού: *Γεώργιος*, *Κωνσταντίνος*, *Ιωάννης*, *Νικόλαος*, *Δημήτριος*. Τα ονόματα αυτά απαντούν συνολικά σε 1.175 εγγραφές από τις συνολικά 3.101 ή αλλιώς συγκεντρώνουν ποσοστό

[171] Βλ. Παράρτημα, σ. 292.

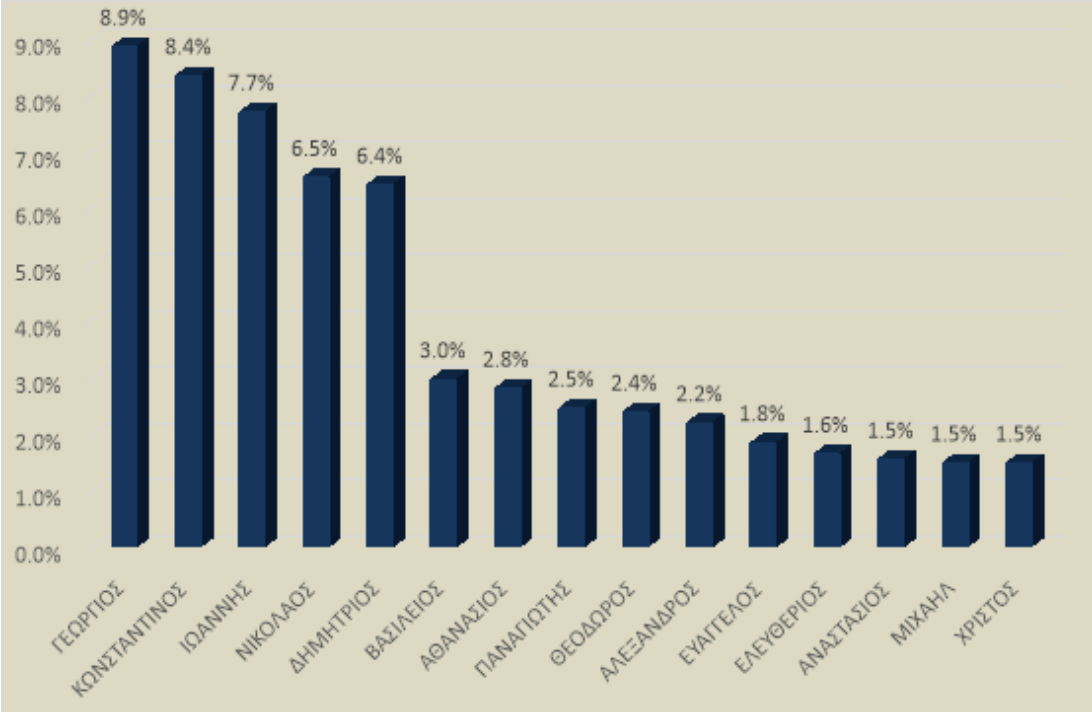
περίπου 37% επί του συνόλου των βαπτιστικών ονομάτων των αρρένων. Μάλιστα, τα δέκα πρώτα σε συχνότητα βαπτιστικά (Πίνακας 9) αναλογούν στο 51% περίπου των ονομάτων. Με άλλα λόγια, οι μισοί περίπου άρρενες μαθητές του Γυμνασίου είχαν ένα από τα παρακάτω δέκα ονόματα. Αντίθετα, τα ονόματα που εμφανίζονται μόνο μία φορά είναι 153 ή αλλιώς το 5% περίπου επί του συνόλου. Στο Γράφημα 21 απεικονίζονται τα 15 πιο συχνά βαπτιστικά με τα αντίστοιχα ποσοστά της συχνότητάς τους.

Πίνακας 9: *Τα δέκα συχνότερα βαπτιστικά ονόματα των αρρένων μαθητών εν συνόλω*

ΟΝΟΜΑ ΑΡΡΕΝΟΣ ΜΑΘΗΤΗ	**ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ**
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	275
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	259
ΙΩΑΝΝΗΣ	239
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	203
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	199
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	92
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	87
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	76
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	74
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	68

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 21: *Ποσοστιαία κατανομή των 15 συχνότερων ονομάτων των αρρένων μαθητών εν συνόλω*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

ii) Βαπτιστικά ονόματα αρρένων προσφύγων

Δεδομένου ότι το προσφυγικό ρεύμα κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι μεγάλο, θεωρήθηκε χρήσιμη και η καταγραφή των βαπτιστικών ονομάτων μόνο των προσφυγόπουλων. Και εδώ τα ονόματα με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι αυτά των μεγάλων αγίων: *Κωνσταντίνος*, *Γεώργιος*, *Ιωάννης*, *Δημήτριος*, *Νικόλαος*· οι διαφοροποιήσεις είναι ελάχιστες.

Πίνακας 10: *Τα δέκα συχνότερα βαπτιστικά ονόματα των αρρένων προσφύγων μαθητών*

ΟΝΟΜΑ ΑΡΡΕΝΟΣ ΠΡΟΣΦΥΓΑ ΜΑΘΗΤΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	71
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	60
ΙΩΑΝΝΗΣ	47
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	41
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	40
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	23
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	21
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	20
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	20
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	19

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

iii) Συχνότητα βαπτιστικών ονομάτων θηλέων εν συνόλω[172]

Τα βαπτιστικά ονόματα των θηλέων μαθητριών, που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα, είναι τα *Ελένη*, *Μαρία*, *Ευαγγελία*, *Αικατερίνη*, *Αναστασία*. Αυτά τα πέντε ονόματα αναλογούν συνολικά σε 161 εγγραφές από τις 706 των θηλέων ή αλλιώς συγκεντρώνουν ποσοστό περίπου 23% επί του συνόλου των θηλυκών ονομάτων, μικρότερο συγκριτικά με το επικρατέστερο των αρρένων. Τα δέκα πρώτα σε συχνότητα βαπτιστικά (Πίνακας 11) αναλογούν στο 33% περίπου των ονομάτων. Και εδώ το ποσοστό συχνότητας είναι μικρότερο από το αντίστοιχο των αγοριών. Δηλαδή, στην περίπτωση των κοριτσιών το 1/3 περίπου του συνόλου φέρει ένα από τα παρακάτω δέκα ονόματα, και όχι το 1/2 που ίσχυε αντιστοίχως στα αγόρια. Τα ονόματα που εμφανίζονται μόνο μία φορά είναι περισσότερα στο σύνολο συγκριτικά με εκείνα των αρρένων: 111 ονόματα κοριτσιών ή το 15,7 % του συνόλου των θηλυκών ονομάτων. Στο Γράφημα 22 αποτυπώνονται τα 15 πιο συχνά βαπτιστικά ονόματα των κοριτσιών και τα αντίστοιχα ποσοστά της συχνότητά τους.

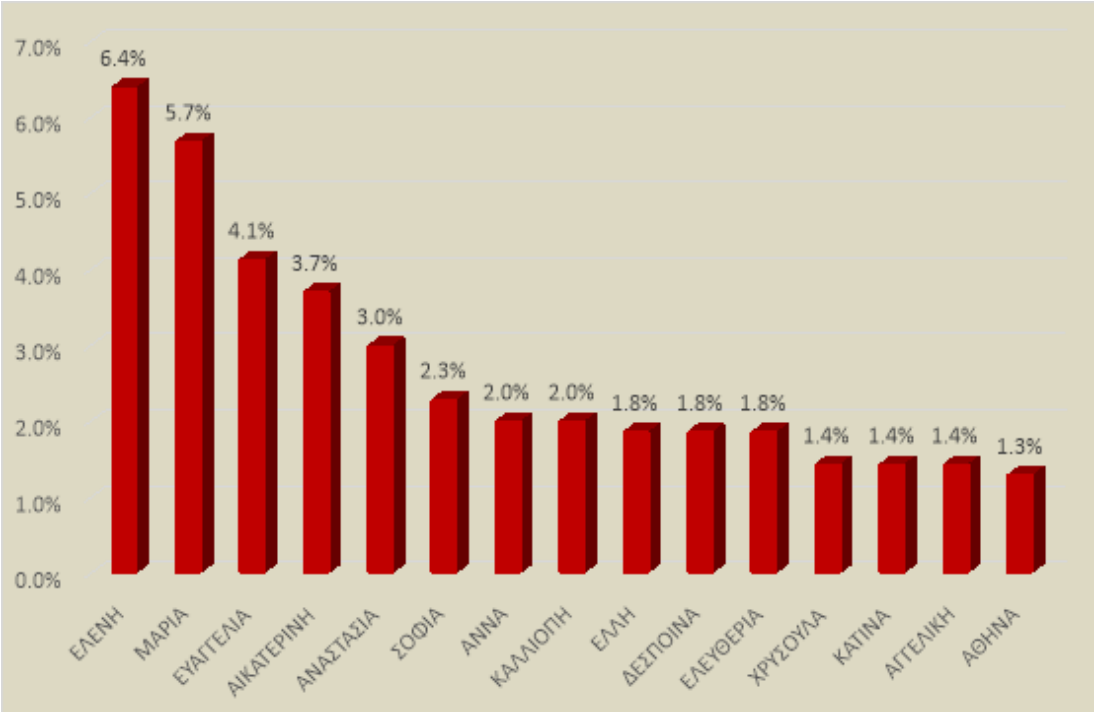
[172] Βλ. Παράρτημα, σ. 300.

Πίνακας 11: *Τα δέκα συχνότερα βαπτιστικά ονόματα των μαθητριών*

ΟΝΟΜΑ ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ
ΕΛΕΝΗ	45
ΜΑΡΙΑ	40
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	29
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	26
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	21
ΣΟΦΙΑ	16
ΑΝΝΑ	14
ΚΑΛΛΙΟΠΗ	14
ΕΛΛΗ	13
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	13

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 22: *Ποσοστιαία κατανομή των 15 συχνότερων ονομάτων των μαθητριών εν συνόλω*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

iv) Βαπτιστικά ονόματα θηλέων προσφύγων

Τα ίδια περίπου γυναικεία βαπτιστικά ονόματα εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα και στις προσφυγοπούλες μαθήτριες, με μικρές διαφοροποιήσεις ως προς τη συχνότητα. Εδώ το όνομα με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι αυτό της αγίας *Αικατερίνης* και ακολουθούν το όνομα της Παναγίας, *Μαρία*, και των αγίων *Σοφίας* και *Αναστασίας*, και τέλος το όνομα *Ευαγγελία* (Πίνακας 12).

Πίνακας 12: *Τα δέκα συχνότερα βαπτιστικά ονόματα θηλέων προσφύγων*

ΘΗΛΕΙΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ (ΟΝΟΜΑΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ)	
ΟΝΟΜΑ	**ΠΛΗΘΟΣ**
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	10
ΜΑΡΙΑ	9
ΣΟΦΙΑ	9
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	8
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	7
ΚΑΛΛΙΟΠΗ	7
ΕΛΕΝΗ	7
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	6
ΑΝΝΑ	4
ΝΙΚΗ	4

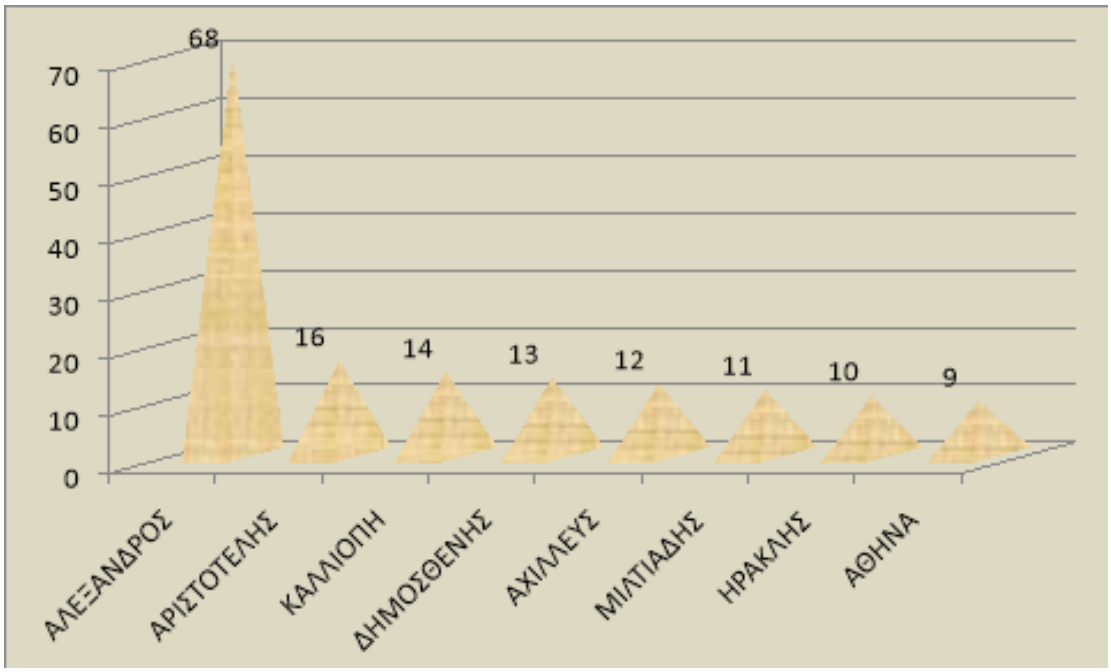
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

v) Αρχαιοελληνικά ονόματα[173]

Οι μαθητές που φέρουν αρχαιοελληνικό όνομα είναι αρκετοί. Συνολικά καταγράφονται 441 αρχαιοελληνικά ονόματα, που αναλογούν στο 11,6% επί του συνόλου των ονομάτων των εγγεγραμμένων μαθητών του Γυμνασίου την περίοδο 1919-40. Το επικρατέστερο όνομα είναι το αναμενόμενο, λόγω της γεωγραφικής θέσης της Καβάλας και της ιστορίας της περιοχής, *Αλέξανδρος*, και ακολουθεί το *Αριστοτέλης* και το θηλυκό *Καλλιόπη* (Γράφημα 23).

[173] Βλ. Παράρτημα, σ. 305.

Γράφημα 23: *Ποσοστιαία κατανομή των 15 συχνότερων αρχαιοελληνικών ονομάτων*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.3.3. *Πατρώνυμα*

i) Πατρώνυμα εν συνόλω

Η μελέτη των πατρωνύμων έδειξε ότι τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζουν τα ονόματα που επικρατούσαν και στα βαπτιστικά των μαθητών, αλλά με διαφορετική συχνότητα (Πίνακας 13). Η χρήση των ονομάτων αυτών ισχύει μέχρι σήμερα, καθώς σχετικά πρόσφατη έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ, με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2011, έδειξε ότι τα 5 πιο συνηθισμένα ανδρικά ονόματα στην ελληνική επικράτεια είναι τα *Γεώργιος*, *Ιωάννης*, *Κωνσταντίνος Δημήτριος* και *Νικόλαος*, σαφής ένδειξη της δύναμης της παράδοσης που συνέχει την ελληνική κοινωνία.

Και στα πατρώνυμα τα πέντε πρώτα εμφανίζονται με υψηλή συχνότητα και αντιστοιχούν σε 1.418 από τους 3.807, δηλαδή το 37% περίπου των πατρωνύμων που εμφανίζονται στις συνολικές εγγραφές.

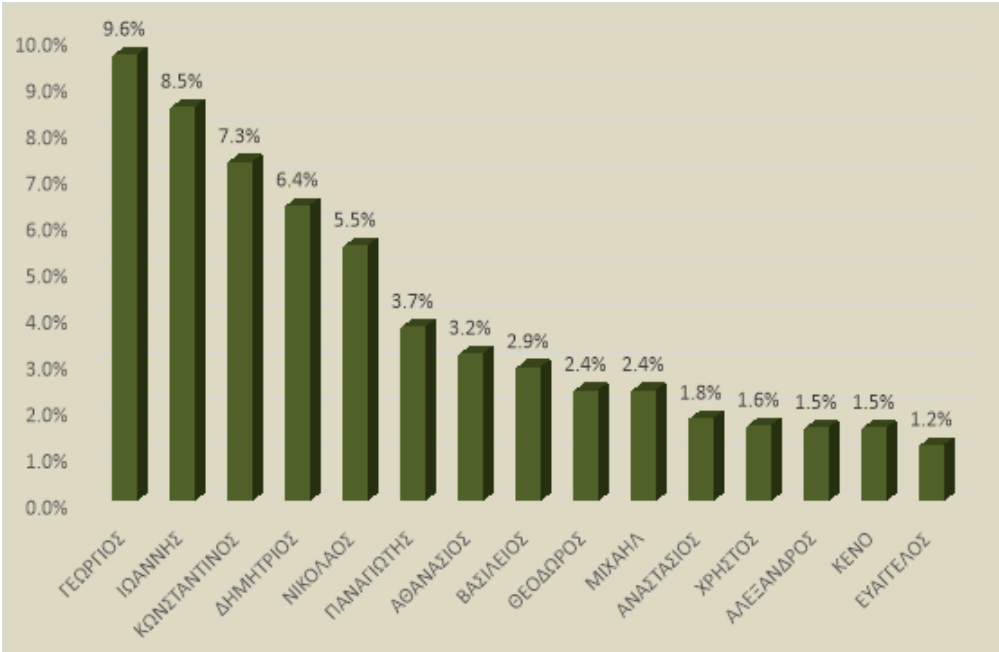
Ομοίως, τα 10 πιο συχνά πατρώνυμα αντιστοιχούν στο 52% περίπου του συνόλου. Στο Γράφημα 24 αποτυπώνονται τα 15 πιο συχνά πατρώνυμα και τα αντίστοιχα ποσοστά της συχνότητάς τους.

Πίνακας 13: *Τα δέκα συχνότερα πατρώνυμα εν συνόλω*

ΠΑΤΡΩΝΥΜΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	366
ΙΩΑΝΝΗΣ	323
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	278
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	242
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	209
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	142
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	120
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	109
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	90
ΜΙΧΑΗΛ	90

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 24: *Ποσοστιαία κατανομή των 15 συχνότερων πατρωνύμων*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

ii) Πατρώνυμα προσφύγων

Στα πατρώνυμα των προσφύγων μαθητών την υψηλότερη συχνότητα εμφανίζουν και πάλι τα γνωστά *Κωνσταντίνος*, *Γεώργιος*, *Ιωάννης*, *Δημήτριος*· ακολουθεί το *Παναγιώτης*. Συνολικά, στα βαπτιστικά ονόματα των αρρένων (μαθητές και πατρώνυμα), διαπιστώνουμε ότι τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζει το όνομα *Γεώργιος* .

Πίνακας 14: *Τα δέκα συχνότερα πατρώνυμα των προσφύγων*

ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	**ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ**
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	82
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	81
ΙΩΑΝΝΗΣ	68
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	52
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	42
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	37
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	35
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	30
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	25
ΧΡΙΣΤΟΣ	18

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.3.4. *Επώνυμα μαθητών και μαθητριών, επί του συνόλου και επί των προσφύγων*

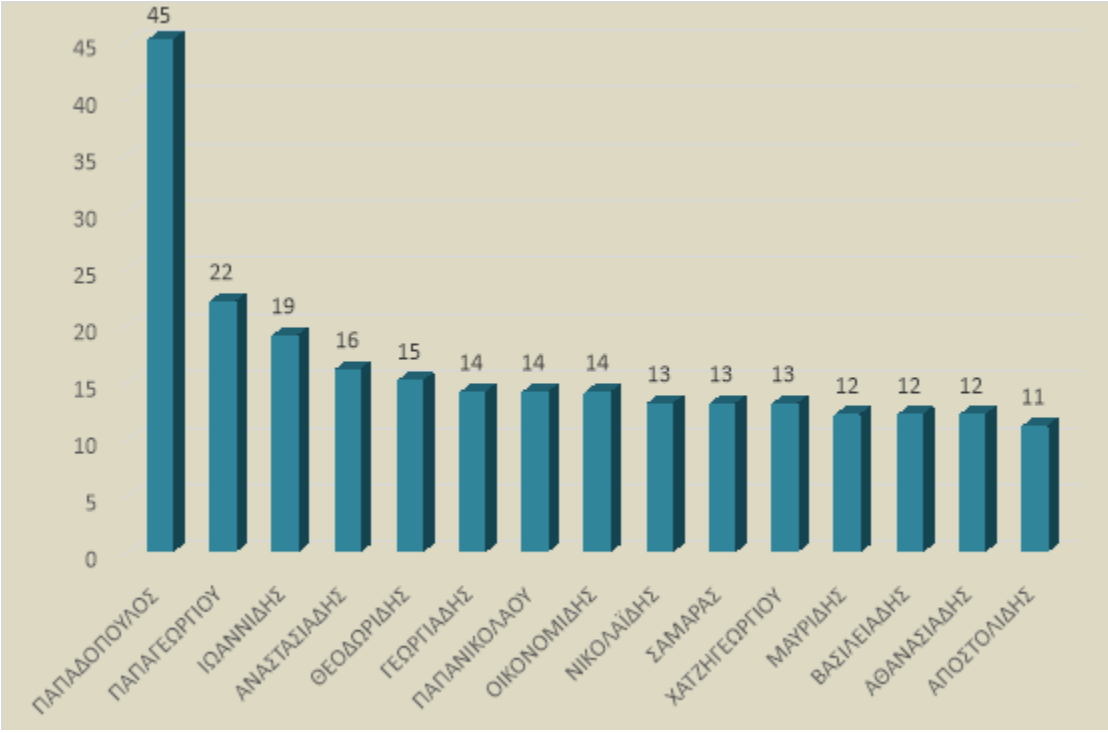
Λίγα είναι τα επώνυμα που εμφανίζουν υψηλή συχνότητα. Στην κορυφή (45 εγγραφές στο σύνολο των μαθητών) βρίσκεται το επώνυμο *Παπαδόπουλος* (Γράφημα 25)· συγγένεια ή συνωνυμία είναι δύσκολο να εξαχθεί με ασφάλεια, πέραν των περιπτώσεων των μαθητών που με κριτήριο και το πατρώνυμο μπορούμε να στηρίξουμε την ύπαρξη συγγενικής σχέσης. Μάλιστα, το συγκεκριμένο επίθετο εμφανίζει τη μεγαλύτερη συχνότητα και στις μαθήτριες (Γράφημα 26) με 11 καταγραφές επί του συνόλου των θηλέων (706). Την υψηλότερη συχνότητα, 18, εμφανίζει το επίθετο *Παπαδόπουλος* και στο σύνολο των

προσφύγων μαθητών (Γράφημα 27). Ωστόσο, στις προσφυγοπούλες τη μεγαλύτερη συχνότητα (και μάλιστα με διαφορά) εμφανίζει το επώνυμο *Οικονομίδου* (Γράφημα 28).

Στο σημείο αυτό να επισημάνουμε ότι τα 15 πιο συχνά επώνυμα επί του συνόλου των μαθητών (Γράφημα 25) συνιστούν ταυτόχρονα και τα 15 συχνότερα επί του συνόλου των αρρένων μαθητών –είτε εν συνόλω είτε στους πρόσφυγες–, δεδομένου ότι το ποσοστό των αρρένων μαθητών υπερίσχυε κατά πολύ έναντι αυτού των θηλέων, οπότε είναι λογικό τα συχνότερα επώνυμα να είναι αρσενικά.

Εν κατακλείδι, τόσο τα επώνυμα των αρρένων όσο και των θηλέων δεν εμφανίζουν υψηλή συχνότητα. Αντίθετα, τα περισσότερα επώνυμα εμφανίζονται μία ή δύο φορές. Το ποσοστό των επωνύμων που εμφανίζονται μόνο μία φορά, ανέρχεται στο 45,2% επί του συνόλου· όσα εμφανίζονται δύο φορές ανέρχονται στο 10,5%, ενώ όσα εμφανίζονται τρεις φορές είναι μόνο 3,2 %.

Γράφημα 25: *Κατανομή των 15 συχνότερων επωνύμων επί του συνόλου*

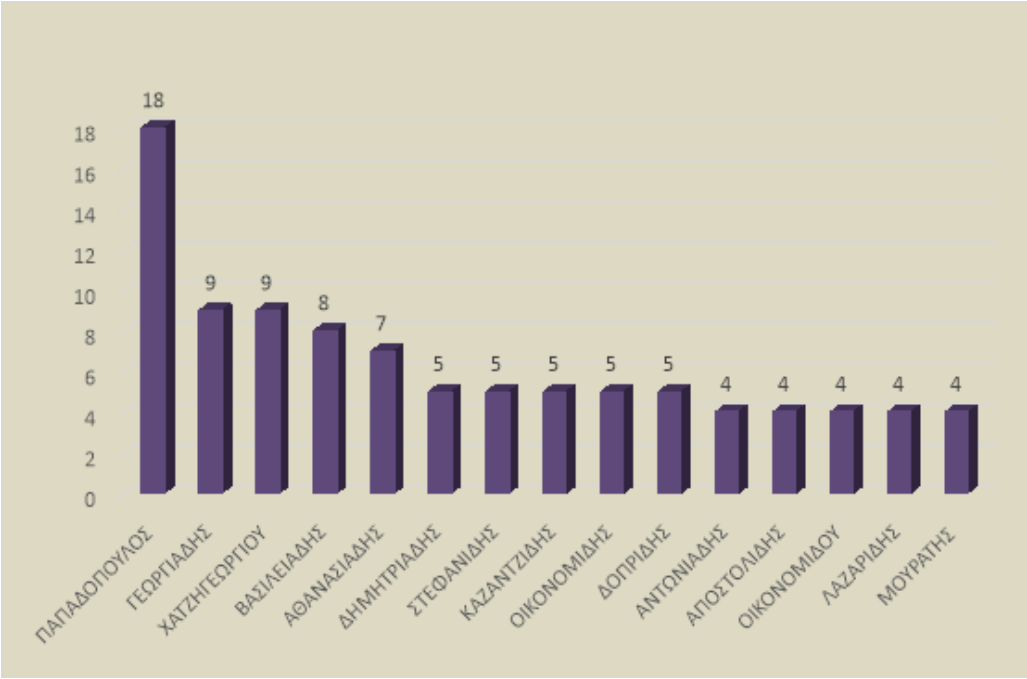
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 26: *Κατανομή των 15 συχνότερων επωνύμων των μαθητριών*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 27: *Κατανομή των 15 συχνότερων πατρωνύμων των προσφύγων μαθητών επί του συνόλου*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 28: *Κατανομή των 15 συχνότερων επωνύμων των προσφύγων μαθητριών*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.3.5. *Ξενικά ονόματα*[174]

Στον κατάλογο των επωνύμων των μαθητών του Γυμνασίου απαντούν και 70 μαθητές με ξενικά επώνυμα . Σε κάποιες περιπτώσεις το επώνυμο είναι μεν ξενικό αλλά το όνομα Ελληνικό, υποδηλώνοντας ή την περίπτωση μεικτών γάμων ή τη διάθεση των ξένων να ενσωματωθούν στην τοπική κοινωνία. Ενδεικτικά αναφέρουμε την περίπτωση μαθητή που δηλώνεται ως ξένος υπήκοος, φέρει το επώνυμο «Γκρος» και το βαπτιστικό όνομα «Γεώργιος», με πατρώνυμο «Ροβέρτος».

Η ξενική προφορά των επωνύμων αυτών, με τις αρκετές παραλλαγές, αποτυπώνεται και στις διαφορετικές καταγραφές στα Μαθητολόγια. Σε κάποιες περιπτώσεις διακεκριμένων προσώπων της κοινωνίας της Καβάλας ήταν δυνατή η διόρθωση και η καταχώριση του επωνύμου με μία μορφή. Σε αρκετές άλλες όμως περιπτώσεις αυτό κατέστη αδύνατο. Στον κατάλογο με τα ξενικά ονόματα ξεχωρίζουν τέσσερις περιπτώσεις επιφανών Εβραίων που διακρίθηκαν στο εμπόριο:[175]

[174] Βλ. Παράρτημα, σ. 290.

[175] Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 358.

ο υφασματέμπορος Βενβενίστε (ή Βεμβενίστ ή Μπενβενίστε), ο καπνέμπορος Σαμπετάι Τσεμίνο (ή Σαμπύ Τσιμίνο), ο καταστηματάρχης νεωτερισμών Νεσίμ (ή Νισίμ) αλλά και ο γνωστός στην κοινωνία της Καβάλας για το ύψος και την όμορφη σύζυγό του Πε(σ)σάχ. Διαπιστώνεται ότι σε ελάχιστες περιπτώσεις δηλώνεται η μειονοτική κοινότητα στην οποία ανήκει ο μαθητής, π.χ. «Ισραηλίτης» ή «Αρμενική κοινότητα». Η παρουσία των ονομάτων αυτών όχι μόνο δεν προκαλεί εντύπωση αλλά και αιτιολογείται απολύτως, λαμβάνοντας υπόψιν την ιστορία της Καβάλας.

Η πόλη της Καβάλας, ως προς την πληθυσμιακή της σύνθεση πριν το 1922, αποτελούσε ένα μωσαϊκό εθνοτήτων. Στην Καβάλα των 25 χιλιάδων περίπου κατοίκων οι 12 χιλιάδες ήταν Έλληνες, οι 8 χιλιάδες Τούρκοι και οι 5 χιλιάδες Ευρωπαίοι, εβραίοι και Αρμένιοι. Στην πόλη λειτουργούσαν σχολεία ισραηλίτικα, αρρένων και θηλέων, ένα σχολείο της Αρμενικής κοινότητας, ένα σχολείο Καθολικό και εννέα τουρκικά. Αρμένιοι και ισραηλίτες μαθητές που φοιτούσαν στο Γυμνάσιο, έφεραν αποδεικτικό από τα αντίστοιχα της κοινότητάς τους σχολεία. Επίσης, στην πόλη λειτουργούσαν και ευρωπαϊκά ταχυδρομεία, όπως και τα Προξενεία της Αυστροουγγαρίας, της Αγγλίας, της Ιταλίας, της Ρωσίας και (πριν την απελευθέρωση) και της Ελλάδος.[176]

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, η πληθυσμιακή σύνθεση αλλάζει, αλλά εξακολουθούν να συμβιώνουν στην Καβάλα διαφορετικές εθνότητες και θρησκευτικές ομάδες. Με τη Σύμβαση περί Ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών του 1923 αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή οι μουσουλμάνοι κάτοικοί της και συνάμα σημαντικός αριθμός Ελλήνων προσφύγων (αλλά και Αρμενίων) εγκαθίσταται στην πόλη. Κατά την περίοδο του 1930 η Κοινότητα των Αρμενίων στην Καβάλα αυξάνεται και αριθμεί περί τα 1.000 με 1.500 μέλη. Αναντίρρητα, η μεγαλύτερη σε πληθυσμό μειονοτική θρησκευτική κοινότητα στην Καβάλα πριν από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε αυτή των ισραηλιτών. Όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα, η παρουσία των Εβραίων στην περιοχή αυξήθηκε σημαντικά, όταν οι Τούρκοι μετέφεραν το 1526-1527 Ούγγρους ισραηλίτες για να εποικίσουν τις περιοχές που είχαν κατακτήσει. Μέχρι το 1943 ο εβραϊκός πληθυσμός της Καβάλας αριθμούσε περί τα 2.200 με 2.300 άτομα.

[176] *Στο ίδιο*, σ. 20-21.

6.3.6. *Ετυμολογία επωνύμων*

Η μελέτη των επωνύμων παρουσιάζει και γλωσσολογικό ενδιαφέρον. Τα επώνυμα με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης, 201 ή 5,3%, είναι αυτά με πρώτο συνθετικό τη λέξη *παπάς*: *Παπαδόπουλος, Παπαγεωργίου, Παπανικολάου, Παπαθανασίου* κ.ά., και ακολούθως, με συχνότητα εμφάνισης 86 και ποσοστό 2,3%, έχουμε επίθετα με πρώτο συνθετικό το προσωνύμιο *χατζής*: *Χατζηγεωργίου, Χατζηαθανασίου, Χατζηνικολάου, Χατζηιωάννου* κ.ά. που φανερώνουν χριστιανικές καταβολές. Συγκεκριμένα, τα επίθετα με πρώτο συνθετικό τη λέξη *παπάς* υποδηλώνουν ότι στην οικογένεια υπήρχε πρόγονος που ήταν ιερέας. Το επίθετο χατζής, αυτόνομο ή ως πρώτο συνθετικό, αποτελούσε ουσιαστικά τίτλο τιμής, δηλωτικό όσων είχαν προσκυνήσει στους Αγίους Τόπους.[177] Η λέξη προέρχεται από το αραβικό «χατζ» που σημαίνει «στέκομαι μπροστά σε μια θεότητα σε ιερό μέρος» ή «ταξίδι σε ένα ιερό μέρος».

Επιπλέον, κάποια από τα επώνυμα αποτελούνται από σύνθετα προσδιοριστικά επίθετα, όπου το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το δεύτερο που είναι ένα κύριο όνομα π.χ. Μαυρομιχάλης, Δασκαλογιάννης, Βλαχογιάννης, Καλογιαννίδης, ενώ άλλα περιγράφουν κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα, π.χ. Ατακτίδης, Καμπουρίδης, Λεβέντης, Ταπεινόπουλος, ή έχουν σχέση με ένα επάγγελμα, π.χ. Ασβεστάς, Βαφειάδου, Βιολιτζής, Γανωτής,[178] Γλύπτης, Ιατρού, Καλαϊτζής, Καφετζής, Ψάλτου, ή τον τόπο καταγωγής π.χ. Αρβανιτόπουλος, Βουτσάς, Δεδές,[179] Ιβηρίτης, Προυσαλίδης κ.λπ.

[177] Με την επιστροφή ενός «χατζή» στον τόπο του η τοπική κοινωνία τού επεφύλασσε ιδιαίτερα τιμητική υποδοχή ως φέροντα την ευλογία από τους Αγίους Τόπους.

[178] Γανωτής ή γανωτζής ή γανωματής ήταν ο τεχνίτης που επικάλυπτε τα χάλκινα σκεύη με κασσίτερο.

[179] Πιθανότατα ο καταγόμενος από το Δεδέαγατς. Μέχρι την απελευθέρωση της Θράκης, την 14η Μαΐου 1920, η πόλη της Αλεξανδρούπολης ονομαζόταν Δεδέαγατς.

6.4. «ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΡΟΣ»

6.4.1. *Η Καβάλα του Μεσοπολέμου στο μεταίχμιο των παραδοσιακών και των νεότερων επαγγελμάτων*

Η έρευνα των επαγγελμάτων, όπως καταγράφονται στη στήλη «Επάγγελμα πατρός» στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας, «ζωντάνεψε» μια ολόκληρη κοινωνία της εποχής του Μεσοπολέμου, τότε που δίπλα στα παραδοσιακά επαγγέλματα[180] άρχισαν να προβάλλουν δυναμικά και νέα που μαρτυρούσαν την πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας. Πολλά από τα επαγγέλματα αυτά αντικατοπτρίζουν την αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση της Καβάλας την περίοδο αυτήν.

Η Καβάλα, μια πόλη με μακραίωνη ιστορία, σημείο συνάντησης και αλληλεπίδρασης διαφορετικών πολιτισμών, χώρος κοινωνικοπολιτικών ζυμώσεων και εξελίξεων, με ιδιαίτερη οικονομική ανάπτυξη λόγω της κομβικής γεωπολιτικής της θέσης, με το λιμάνι της να συναγωνίζεται τα μεγάλα λιμάνια της χώρας και να εξάγει τεράστιες ποσότητες καπνού ανά την υφήλιο, αυτή η Καβάλα κατά τον Μεσοπόλεμο θα φιλοξενήσει στους κόλπους τους ένα πλήθος επαγγελμάτων, μια δημιουργική έκφραση των παραπάνω εξελίξεων.

Έτσι, κατά την ίδια χρονική περίοδο, στην Καβάλα θα συναντήσει κανείς δίπλα στον παραδοσιακό καρραγωγέα τον οδηγό αυτοκινήτου και τον μηχανοδηγό· θα συναντήσει τον παραδοσιακό σαγματοποιό, τον στιλβωτή, τον βυρσοδέψη, τον σαρωθροποιό, τον σανδαλοποιό, τον τσαρουχά, τον λεμβούχο και τον μυλωθρό, τον εριουργό αλλά και τον ηλεκτρολόγο, τον δικηγόρο, τον μεσίτη, τον εργολάβο μεταφορών, τον οφθαλμίατρο, τον οδοντίατρο, τον παθολόγο ιατρό, τον φαρμακοποιό, τον τυπογράφο, τον φωτογράφο, τον δημοσιογράφο αλλά και τους λειτουργούς της δημόσιας κρατικής μηχανής, όπως τον δημόσιο υπάλληλο, τον τραπεζικό και ταχυδρομικό υπάλληλο, τον διευθυντή τραπέζης, τον εισαγγελέα, τον ειρηνοδίκη, τον δικαστικό, τον καθηγητή, τον δάσκαλο, τον επιθεωρητή κ.ά. Θα συναντήσει, επίσης, επαγγέλματα που φανερώνουν την οικονομική ευρωστία της πόλης, τον βιομήχανο ή τον εμποροβιομήχανο, τον χρυσοχόο, τον ξενοδόχο, τον αργυραμοιβό, καθώς και άλλα που μαρτυρούν τον οικοδομικό οργασμό της

[180] Βλ. Παράρτημα, σ. 309.

πληθυσμιακής ανάπτυξης, π.χ. τον αρχιτέκτονα, τον εργολάβο οικοδομών, τον μηχανικό κ.ά. Τέλος, μάρτυρες της πολυπολιτισμικότητας της Καβάλας η παρουσία του αρχιρραβίνου δίπλα στον ιερέα, τον ψάλτη και τον ιεροδιάκονο, αλλά και το επάγγελμα του διερμηνέα.

Ένας επαγγελματικός κλάδος που άνθησε ιδιαίτερα στην Καβάλα ήταν οι κουρείς-κομμωτές, καθώς και οι υποδηματοποιοί-τσαγκάρηδες. Μάλιστα, οι κουρείς συνήθως ασκούσαν και χρέη πρακτικού ιατρού και δη δερματολόγου, καθώς θεράπευαν τις δερματοπάθειες. Στα Μαθητολόγια, ωστόσο, υπάρχουν μόνο 33 καταγραφές με το επάγγελμα κουρέα-κομμωτή και 54 με αυτό του υποδηματοποιού. Ιδιαίτερη βέβαια θέση στην επαγγελματική ζωή της Καβάλας κατέχουν τα επαγγέλματα τα σχετικά με τον καπνό, για τα οποία θα γίνει ιδιαίτερη μνεία στη συνέχεια.

6.4.2. *Η στήλη «Επάγγελμα πατρός» και οι συγκείμενες δυσκολίες*

Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου συντελείται ο βιομηχανικός και αστικός μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας. Η έρευνα του επαγγέλματος που ασκούσε ο πατέρας του εκάστοτε μαθητή του Γυμνασίου Καβάλας, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, συμβάλλει αφενός στην εξακρίβωση του κατά πόσο στην Καβάλα του Μεσοπολέμου έχει συντελεστεί αυτή η αστικοποίηση και αφετέρου –και κυρίως– στην εξέταση του βαθμού που η κοινωνική προέλευση του μαθητή, που απορρέει από την επαγγελματική κατάσταση του πατέρα, επηρεάζει τη φοίτησή του. Για την επίτευξη αυτού του διττού στόχου τα ποιοτικά δεδομένα που αντλήθηκαν από τη στήλη «Επάγγελμα πατρός» των Μαθητολογίων κατηγοριοποιήθηκαν αρχικά με κριτήριο τον τομέα στον οποίο εντάσσεται το επάγγελμα του πατέρα, δηλαδή σε πρωτογενή, δευτερογενή ή τριτογενή τομέα, και στη συνέχεια εξετάστηκαν συγκεκριμένες ομάδες κάθε κατηγορίας.

Στη μελέτη των δεδομένων συναντήσαμε αρκετές δυσκολίες. Άλλοτε το ίδιο επάγγελμα δεν καταγραφόταν με σταθερή ονομασία αλλά παραλλαγμένο, π.χ. *μελισσοκόμος-μελισσοτρόφος, τυροκόμος-τυροποιός, καπνέμπορος-καπνοπώλης, αγωγιάτης-καρραγωγεύς* κ.λπ., άλλοτε πάλι για το ίδιο επάγγελμα χρησιμοποιούνταν είτε συγκεκριμένη ονομασία του είτε μια γενικότερη κατηγορία στην οποία ανήκε, π.χ. *καφεπώλης* αλλά και *έμπορος*, *Δικαστικός* αλλά και *Εισαγγελέας*. Σε άλλες περιπτώσεις αυτή η γενική και ελλιπής διατύπωση αφορούσε στον φορέα,

όπου εργαζόταν ο πατέρας, π.χ. *υπάλληλος*, γενικά, χωρίς να διευκρινίζεται πάντοτε αν είναι σε ιδιωτική ή δημόσια υπηρεσία. Τέλος, η μεγαλύτερη δυσκολία προήλθε από την εναλλαγή των επαγγελμάτων που ασκούσε ένας πατέρας κατά τη διάρκεια της φοίτησης του παιδιού του, π.χ. *κουρεύς-γραμματεύς, μάγειρας-παντοπώλης, εργάτης-καφεπώλης, ποτοποιός-ποτοπώλης* κ.ά., που συχνά συνεπαγόταν και αλλαγή επαγγελματικού τομέα. Υπάρχουν καταγραφές στα Μαθητολόγια που αποδεικνύουν την εναλλαγή και τριών επαγγελμάτων, π.χ. *ιδιωτικός υπάλληλος, καπνομεσίτης, έμπορος* ή *καπνοπαραγωγός, καπνεργάτης, καπνέμπορος*.

Για να προσπελαστούν οι παραπάνω δυσκολίες, στη μεν περίπτωση των ποικίλων ονομασιών επιλέξαμε την επικρατέστερη για ένα επάγγελμα, στη δε περίπτωση των πολλών επαγγελμάτων το επάγγελμα που άσκησε τα περισσότερα χρόνια ο πατέρας. Η επιλογή του φορέα – δημόσιου ή ιδιωτικού– ήταν πιο δύσκολη. Στην περίπτωση αυτή, εφόσον στην καταγραφή του επαγγέλματος δεν δηλωνόταν ρητά ο δημόσιος φορέας απασχόλησης, θεωρήσαμε ότι ανήκε στον ιδιωτικό τομέα. Όπως και να έχει, ο ελλιπής και ασαφής συχνά τρόπος καταχώρισης των επαγγελμάτων μάς υποχρεώνει να δεχθούμε την πιθανότητα μικρής απόκλισης στα τελικά ποσοστά και να τα εκλάβουμε περισσότερο ως ενδεικτικά της κατανομής των επαγγελμάτων. Αυτό αφορά κυρίως στον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα, καθώς συχνά το επάγγελμα του πατέρα εντασσόταν και στους δύο τομείς, π.χ. *ποτοποιός* αλλά και *ποτοπώλης*, *αρτοποιός* αλλά και *αρτοπώλης*, και αναγκαστικά έπρεπε να επιλεγεί για τις ανάγκες της εργασίας μας ένα.

Από τη στήλη «Επάγγελμα πατρός» αντλούμε και άλλες πληροφορίες σχετικές με τον πατέρα του μαθητή ή της μαθήτριας, π.χ. αν έχει πεθάνει, οπότε υπάρχει η καταγραφή «ορφανός» ή «ορφανή», ή αν είναι «αιχμάλωτος, «ανίκανος» ή «άεργος». Επίσης, σε ποσοστό 4,5%, κατά μέσο όρο ανά έτος, δεν υπήρχε καμία καταγραφή (Πίνακας 15). Όλες τις παραπάνω περιπτώσεις τις συμπεριλάβαμε στην κατηγορία «Λοιπά». Τα «ορφανά» αποτέλεσαν χωριστή κατηγορία, για την οποία θα γίνει ιδιαίτερος λόγος στην επόμενη ενότητα. «Λοιπά» και «ορφανά» δεν συμπεριλήφθηκαν στον υπολογισμό του ποσοστού των επαγγελμάτων. Ωστόσο, προκειμένου να απεικονιστεί η ποσοστιαία κατανομή όλων των ποιοτικών δεδομένων που αντλήθηκαν από τη στήλη «Επάγγελμα πατρός» συνολικά την περίοδο 1919-40, παρατίθεται και το Γράφημα 29.

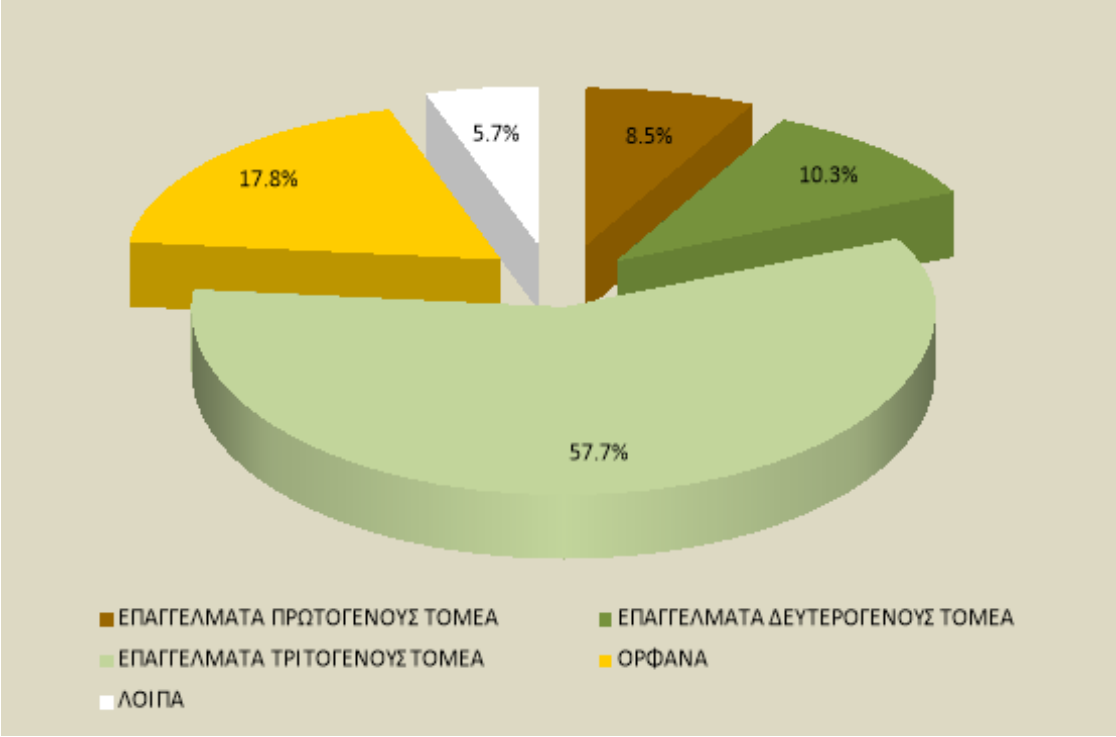
Για το σύνολο της εξεταζόμενης περιόδου υπολογίστηκε ο μέσος όρος των αντίστοιχων δεδομένων ανά έτος.

Πίνακας 15: *Κατανομή (μέσοι όροι ανά έτος) των δεδομένων της στήλης « Επάγγελμα πατρός*

ΕΙΔΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΠΑΤΡΟΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Επαγγέλματα πρωτογενούς τομέα	**41**	**8,5%**
Επαγγέλματα δευτερογενούς τομέα	**49**	**10,3%**
Επαγγέλματα τριτογενούς τομέα	**276**	**57,7%**
Ορφανά	**85**	**17,8%**
Άεργος	3	0,5%
Δυσανάγνωστο	1	0,2%
Αιχμάλωτος	1	0,2%
Ανίκανος	1	0,2%
Κενό	22	4,5%
Λοιπά	**27**	**5,7%**
Συνολικός μέσος όρος ανά έτος	**479**	**100,0%**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 29: *Ποσοστιαία κατανομή / μέσοι όροι ανά έτος των δεδομένων της στήλης «Επάγγελμα πατρός»*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Όπως αποτυπώνεται και στο Γράφημα 29, από τα συνολικά δεδομένα που καταγράφονται στη στήλη «Επάγγελμα πατρός», το μεγαλύτερο ποσοστό (58%) περίπου αφορά σε επαγγέλματα του τριτογενούς τομέα. Σε αρκετά υψηλό ποσοστό (περίπου 18%) έχουμε και μαθητές με χαρακτηρισμό *ορφανός/ορφανή*. Οι μαθητές αυτοί ή ενεγράφησαν εξ αρχής ως ορφανοί ή στη διάρκεια της φοίτησής τους προέκυψε θάνατος του πατέρα. Έτσι, ενώ αρχικά δηλώνεται το επάγγελμά του, π.χ. *καπνεργάτης* ή *έμπορος*, την επόμενη σχολική χρονιά ή τη μεθεπόμενη η καταγραφή αλλάζει σε *ορφανός* ή *ορφανή*. Στην καταμέτρηση υπολογίστηκε η τελική κατάσταση.

6.4.3. *Κοινωνική προέλευση των μαθητών ανάλογα με το επάγγελμα του πατέρα*

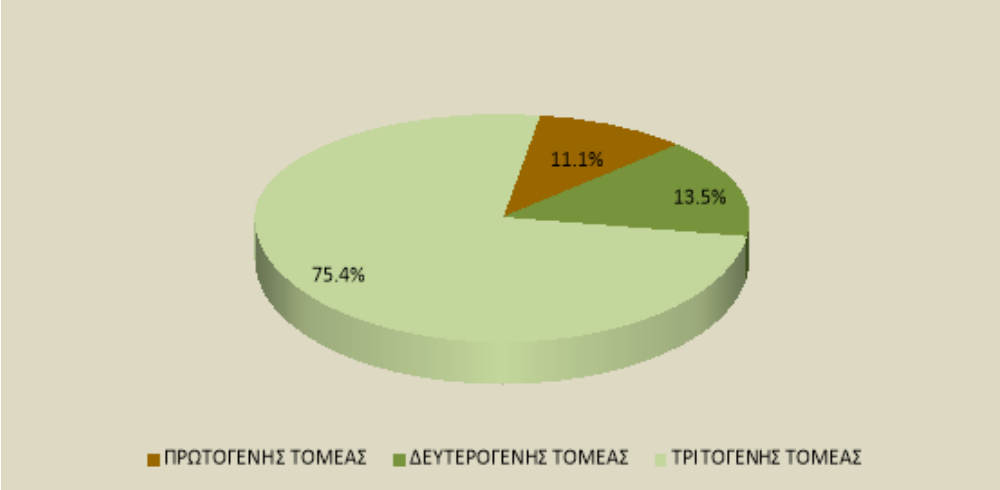
Η κατάταξη των επαγγελμάτων σε κατηγορίες και η σχετική επεξεργασία τους ανέδειξε την επικράτηση των επαγγελμάτων του τριτογενούς τομέα. Κατά μέσο όρο ανά σχολική χρονιά στο Γυμνάσιο Καβάλας εγγράφονταν 366 μαθητές. Από αυτούς σε 41 δηλώνεται επάγγελμα (πατρός) που ανήκε στον πρωτογενή τομέα, δηλαδή ποσοστό 11% περίπου, ενώ σε 49 μαθητές δηλώνεται επάγγελμα στον δευτερογενή τομέα· στο συντριπτικό 75,4% επί του συνολικού μέσου όρου των επαγγελμάτων ανά έτος δηλώνεται κάποιο από τα επαγγέλματα του τριτογενούς τομέα. Από τα επαγγέλματα δε του τριτογενούς τομέα, το μεγαλύτερο κατά μέσο όρο ποσοστό καταγράφουν τα σχετικά με το εμπόριο και την παροχή υπηρεσιών, πλην του δημοσίου.

Πίνακας 16: *Μέσοι όροι επαγγελμάτων ανά σχολικό έτος και ανά τομέα*

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ	Μ.Ο. ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Επαγγέλματα πρωτογενούς τομέα	41	**11,1%**
Επαγγέλματα δευτερογενούς τομέα	49	**13,5%**
Σώματα ασφαλείας	11	3,0%
Δημόσιοι λειτουργοί	19	5,3%
Επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών (πλην Δημοσίου)	111	30,3%
Εμπόριο	135	36,8%
Σύνολο επαγγελμάτων τριτογενούς τομέα	**276**	**75,4%**
Συνολικός μέσος όρος επαγγελμάτων ανά έτος	**366**	100,0%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 30: *Ποσοστιαία κατανομή των επαγγελμάτων ανά τομέα με βάση τους μέσους όρους ανά έτος*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

i) Πρωτογενής τομέας

Αν και ο πρωτογενής τομέας την περίοδο αυτήν στη Μακεδονία είναι ανεπτυγμένος, λόγω και της εγκατάστασης των προσφύγων στην εύφορη πεδιάδα της περιοχής,[181] το πλήθος των μαθητών που προέρχονται από το αντίστοιχο περιβάλλον, είναι χαμηλό. Συνολικά, την περίοδο που εξετάζουμε, ενεγράφησαν στο Γυμνάσιο 354 μαθητές, δηλαδή ποσοστό 9,3% επί του συνόλου των μαθητών ή 11,6% επί των συνόλου των μαθητών των οποίων ο πατέρας ασκούσε κάποιο από τα επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα. Από αυτούς τα κορίτσια ήταν μόνο 29, ή αλλιώς το 4% περίπου των κοριτσιών που φοιτούσαν στο Γυμνάσιο προερχόταν από το αντίστοιχο κοινωνικό περιβάλλον. Το ποσοστό των αγοριών –

[181] «Δέκα χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή η καλλιεργήσιμη έκταση στην Ελλάδα είχε αυξηθεί κατά 55% και η αξία της αγροτικής παραγωγής της χώρας είχε διπλασιαστεί. Οι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στους μικροσκοπικούς κλήρους των Σερρών, της Καβάλας, της Δράμας και της Ξάνθης επέδειξαν μεγάλη ενεργητικότητα και ζήλο στην καπνοκαλλιέργεια [...]. Τα 2/3 της παραγωγής του καπνού, του κατεξοχήν εμπορευματικού προϊόντος που αντικατέστησε στις εξαγωγές τη σταφίδα στο μεσοπόλεμο, παράγονταν από πρόσφυγες καλλιεργητές», βλ. Β. Πατρώνης, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, ό.π., , Κεφ. 7, σ. 9.

πλήθος καταγραφών 325– κυμαίνεται στο 10,5 % περίπου επί του συνόλου.

Τα χαμηλά αυτά ποσοστά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι σε μεγάλο βαθμό τα παιδιά όσων ασχολούνταν με κάποιο από τα επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα δεν φοιτούσαν στο Γυμνάσιο Καβάλας. Η απόσταση που πρέπει να διανύσουν –αφού κατά κανόνα με τον πρωτογενή τομέα ασχολούνται οι κάτοικοι της υπαίθρου– ή η ανάγκη να βοηθήσουν τις οικογένειές τους στις αγροτικές εργασίες είναι οι βασικοί λόγοι που απομακρύνουν τα παιδιά των αγροτικών οικογενειών εκείνης της περιόδου από τη φοίτηση στη Μέση Εκπαίδευση. Ιδίως η καλλιέργεια των καπνών, που ευδοκιμούσε στην περιοχή, απαιτούσε πολλά «χέρια» στη συγκομιδή. Συχνά τα παιδιά παρατούσαν το σχολείο για να βοηθήσουν την οικογένειά τους.

Κάποια από τα επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα που απαντούν στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου, είναι τα εξής: *αλιεύς, αμπελουργός, γεωργός, ελαιοπαραγωγός, ιχθυοτρόφος, καπνοκαλλιεργητής* ή *καπνοπαραγωγός, κτηνοτρόφος, ποιμήν, υλοτόμος, μελισσοκόμος ή μελισσοτρόφος.* Σημειωτέον ότι όλοι οι μελισσοκόμοι-μελισσοτρόφοι που καταγράφονται στα Μαθητολόγια, προέρχονται από το νησί της Θάσου που παραδοσιακά ασχολείται μέχρι και σήμερα με τη μελισσοκομία.

ii) Δευτερογενής τομέας

Στον δευτερογενή τομέα των επαγγελμάτων απαντούν επαγγέλματα όπως αυτό του αμμοκονιαστή, του μεταλλουργού, του σιδηρουργού, του χαλκιά, του ασβεστά, του βυρσοδέψη, του κεραμοποιού, του πιλοποιού, του εριουργού, του μεταξουργού, του θηλοποιού, του υαλοποιού, του ξυλουργού/επιπλοποιού, του καρεκλοποιού, του σαγματοποιού, του σανδαλοποιού και υποδηματοποιού, του σαπωνοποιού, του σαραθρωποιού, του λεπτουργού, του λιθοξόου, του αρτοποιού, του ζαχαροπλάστη, του τυροκόμου, του μυλωθρού, του καφεκόπτη / καφεψά, του οινοπνευματοποιού, του ποτοποιού και φυσικά του καπνεργάτη. Ως επί το πλείστον, δηλαδή, συναντάμε κάποιο από τα παραδοσιακά επαγγέλματα που στηρίζονται στη γνώση μιας «τέχνης» για την επεξεργασία και τη μεταποίηση των πρώτων υλών. Το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από το αντίστοιχο κοινωνικό περιβάλλον, είναι μικρό. Κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο από τους 366 μαθητές που

εγγράφονταν στο Γυμνάσιο, οι 49, δηλαδή ποσοστό 13,5%, προέρχονταν από το αντίστοιχο κοινωνικό περιβάλλον (Πίνακας 16). Υποθέτουμε, λοιπόν, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις τα παιδιά όσων ασκούσαν μια τέχνη είτε επέλεγαν την Εμπορική Σχολή που λειτουργούσε στην Καβάλα είτε –το πιθανότερο– «φοιτούσαν» κοντά στον τεχνίτη πατέρα τους και συνέχιζαν την τέχνη του.

Στον δευτερογενή τομέα εντάσσεται βέβαια και το επάγγελμα του βιομήχανου, που σηματοδοτεί και τη σταδιακή μετάβαση προς την εκβιομηχάνιση της οικονομίας αλλά και την αστικοποίηση· οι βιομηχανίες –κυρίως του καπνού– στην πόλη της Καβάλας θα προσελκύσουν πολλά εργατικά χέρια, όχι μόνο από την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας αλλά και από άλλα διαμερίσματα της χώρας. Αυτά τα τελευταία επαγγέλματα, αν και ανήκουν στον ίδιο τομέα με τα παραπάνω, ωστόσο διαφοροποιούνται ως προς το ότι εξασφαλίζουν ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο.[182] Το πλήθος των μαθητών που προέρχονται από το αντίστοιχο κοινωνικό περιβάλλον, είναι μόλις 16, με ποσοστό 0,4% επί του συνόλου των μαθητών. Στο σύνολο αυτό καταγράφεται μόνο ένα κορίτσι, ενώ τα υπόλοιπα είναι αγόρια. Ασφαλώς ο αριθμός των βιομηχάνων στην πόλη της Καβάλας δεν θα μπορούσε να συγκριθεί με αυτόν των τεχνιτών ή των εμπόρων. Ωστόσο, ο μικρός αριθμός αυτών των μαθητών μπορεί να ερμηνευθεί και με βάση μια άλλη παράμετρο: οι πλούσιοι βιομήχανοι είχαν τη δυνατότητα να στείλουν τα παιδιά τους στα Γυμνάσια των περιώνυμων ως εκπαιδευτικών κέντρων πόλεων των Σερρών ή της Θεσσαλονίκης. Πάντως, γενικά η παράδοση ήθελε τους εύπορους πολίτες της Καβάλας να μην επιδεικνύουν ιδιαίτερο ζήλο για τη μόρφωση των παιδιών τους.[183] Μια άλλη μελέτη της κίνησης της φοίτησης των μαθητών θα αναδείκνυε τι ίσχυε εν τέλει στην περίπτωση των βιομηχάνων.

iii) Τριτογενής τομέας

Η διόγκωση του τριτογενούς τομέα οφείλεται στη μεγάλη ανάπτυξη του εμπορικού κλάδου και των επαγγελμάτων που σχετίζονται με την παροχή κάποιας υπηρεσίας. Η πλειονότητα των κατοίκων της Καβάλας,

---

[182] Τα επαγγέλματα που εξασφαλίζουν υψηλό βιοτικό επίπεδο θα εξεταστούν σε επόμενη ενότητα.

[183] Τα στοιχεία προέρχονται από συνέντευξη του Κυριάκου Λυκουρίνου, βλ. Γ. Κενανίδης, «Η ιστορία του σχολείου», ό.π.

μιας παραδοσιακά εμπορικής πόλης, ασχολούνται κατά βάση και την περίοδο αυτή με το εμπόριο. Στα Μαθητολόγια άλλοτε χρησιμοποιείται γενικά ο χαρακτηρισμός *έμπορος* ή *παντοπώλης* και άλλοτε προσδιορίζεται το εμπορεύσιμο είδος. Έτσι, συναντάμε τον *καπνέμπορο*, τον *αλευρέμπορο*, τον *ξυλέμπορο*, τον *υφασματοπώλη*, τον *κρεοπώλη*, τον *υαλοπώλη*, τον *ποτοπώλη*, τον *καφεπώλη*, τον *ιχθυοπώλη*, τον *χαρτοπώλη*, τον *βιβλιοπώλη* και τον *βιβλιοχαρτοπώλη*, τον *γαλακτοπώλη*, τον *οπωροπώλη*, τον *εμπορορράπτη*, τον *δερματοπώλη*, τον *ανθρακοπώλη*, τον *μικροπωλητή*, τον *οπλοπώλη*, τον *ενδυματοπώλη*, τον *οινοπνευματέμπορο*, τον *ζωέμπορο*, τον *αργυραμοιβό*, τον *πράκτορα αυτοκινήτων*, τον *καφεζυθοπώλη*, τον *πράκτορα*, τον *εμποροβιομήχανο*, τον *αργυραμοιβό*, τον *χρυσοχόο* και τον *ωρολογοποιό*, που κατασκεύαζαν και εμπορεύονταν συνάμα τα κοσμήματά τους. Η Καβάλα του Μεσοπολέμου είναι μια πόλη, όπου κανείς μπορεί να βρει και να αγοράσει από ήδη πρώτης ανάγκης, τροφής και ένδυσης, μέχρι προϊόντα ποικίλης χρήσης· η ευημερία της πόλης αντικατοπτρίζεται στα εμπορεύσιμα προϊόντα της.

Κατά μέσο όρο κάθε σχολική χρονιά φοιτούσαν στο Γυμνάσιο 135 παιδιά εμπόρων, δηλαδή το 37% περίπου των μαθητών του Γυμνασίου. Υψηλό ήταν και το ποσοστό των μαθητριών, που άγγιζε το 22% περίπου· στο σύνολο των 706 μαθητριών οι 153 προέρχονταν από εμπορική οικογένεια.

Εξίσου υψηλό ήταν και το ποσοστό του κλάδου των επαγγελμάτων που αφορούσαν γενικότερα στην παροχή κάποιας υπηρεσίας, είτε από ελεύθερους επαγγελματίες, π.χ. *αγωγιάτης / αμαξηλάτης*, *αχθοφόρος*, *βαφέας*, *κουρέας*, *στιλβωτής* κ.ά. είτε από οργανωμένες επιχειρήσεις όπως τραπεζικές υπηρεσίες, π.χ. *τραπεζικός υπάλληλος*, *διευθυντής τραπέζης* κ.ά., οικοδομικές, π.χ. *εργολάβος οικοδομών*, *αρχιτέκτων*, *μηχανικός*, μεσιτικές, π.χ. *εμποροσμεσίτης*, *καπνομεσίτης*, εκπαιδευτικές, π.χ. *δάσκαλος*, *καθηγητής*, *επιθεωρητής*, *γυμναστής*, *μουσικός*, μεταφορικές, π.χ. *εργολάβος μεταφορικών*, *οδηγός αυτοκινήτου*, *μηχανοδηγός*, *πλοηγός*, υπηρεσίες διανομής, π.χ. *διανομέας τηλεγραφείου*, *υπάλληλος ταχυδρομείου* κ.ά., πληροφόρησης, π.χ. *δημοσιογράφος*, ιατροφαρμακευτικές, π.χ. *ιατρός*, *φαρμακοποιός*, *οδοντίατρος*, *οφθαλμίατρος*, δικαστικές, π.χ. *δικαστικός υπάλληλος*, *δικηγόρος*, *δικολάβος*, *συμβολαιογράφος*, *εισαγγελέας*, *ειρηνοδίκης*, *δικαστικός*, υπηρεσίας ασφάλειας, π.χ. *στρατηγός*, *στρατιωτικός*, *πυροσβέστης*, *ασφαλιστής*. Κατά μέσο όρο κάθε χρόνο για τους 111 από τους 366

μαθητές δηλωνόταν ως επάγγελμα πατέρα κάποιο από τα σχετιζόμενα με παροχή υπηρεσίας. Εντούτοις, όλα τα επαγγέλματα αυτού του τομέα δεν τύγχαναν ούτε της ίδιας κοινωνικής αναγνώρισης ούτε των ίδιων οικονομικών απολαβών. Το ποσοστό των μαθητών που προέρχεται από ένα κοινωνικά απαξιωμένο επάγγελμα, π.χ. αυτό του αχθοφόρου, του αγωγιάτη ή του στιλβωτή, είναι ιδιαίτερα χαμηλό, συνολικά μόνο 80 εγγραφές καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο, δηλαδή μόνο το 2% του συνόλου των μαθητών· και από αυτούς μόνο τα 21 ήταν κορίτσια.

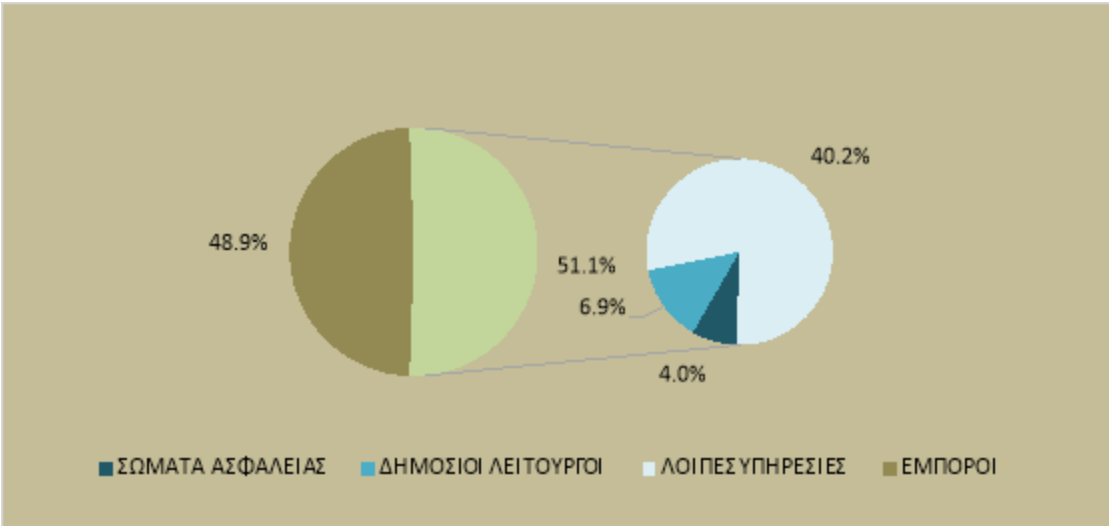
Η επισκόπηση, πάντως, των επαγγελμάτων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Καβάλα κατά την περίοδο 1919-40 είναι μια επαρχιακή πόλη που ευημερεί και παρέχει στους κατοίκους της όλες εκείνες τις υπηρεσίες που συναντάμε και σε μια σύγχρονη μεγαλούπολη για μια άνετη και ποιοτική ζωή. Η διόγκωση του τριτογενούς τομέα αποδεικνύει την αστικοποίηση της Καβάλας, η οποία την εν λόγω περίοδο έχει τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης μεγαλούπολης.

Ωστόσο, τόσο το ποσοστό των λειτουργών του δημοσίου όσο και αυτό των σωμάτων ασφαλείας είναι ιδιαίτερα χαμηλό, 5,3% και 3% κατά μέσο όρο ανά έτος, αντίστοιχα. Συνολικά κατά την περίοδο αυτή φοίτησαν μόνο 164 μαθητές με πατέρας δημόσιο λειτουργό και 108 με πατέρα που εργαζόταν στα σώματα ασφαλείας. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι στα Μαθητολόγια του σχολείου δεν συναντήσαμε ούτε έναν αστυφύλακα ή χωροφύλακα. Μόνο μία καταγραφή υπάρχει με τον γενικό χαρακτηρισμό *φύλακας*, που το πιο πιθανό είναι να δηλώνει έναν απλό φύλακα σε κάποια επιχείρηση ή π.χ. στο τελωνείο. Με τα δεδομένα που διαθέτουμε πάντως από τα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας, φαίνεται ότι δεν υπάρχει διόγκωση του κρατικού μηχανισμού και της δημοσιοϋπαλληλίας, κάτι που μπορεί να σχετίζεται και με τη σχετικά πρόσφατη τότε (το 1913) ένταξη της Καβάλας στον εθνικό κορμό. Ωστόσο, για πιο ασφαλή συμπεράσματα επ' αυτού απαραίτητη κρίνεται η μελέτη των Μαθητολογίων της Εμπορικής Σχολής, από την οποία αποφοιτούσαν άτομα που προορίζονταν για την αγορά της πόλης, όπως υπάλληλοι, αποθηκάριοι και πλείστες άλλες ειδικότητες, καθώς και η μελέτη των Βιβλίων του ιδιωτικού Γυμνασίου Παπασιδέρη, που ιδρύθηκε περί τα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του Μεσοπολέμου.

Στο Γράφημα 31 βλέπουμε την ποσοστιαία κατανομή των κλάδων του τριτογενούς τομέα. Για τον κλάδο των επαγγελμάτων που

σχετίζονται με την «Παροχή υπηρεσιών», έγινε διαχωρισμός στις επιμέρους υποκατηγορίες, ώστε να αποτυπωθεί ευκρινέστερα το μικρό ποσοστό των δημόσιων λειτουργών και των σωμάτων ασφαλείας.

Γράφημα 31: *Κατανομή κλάδων τριτογενούς τομέα κατά μέσο όρο ανά σχολικό έτος*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.4.4. *Κατηγοριοποίηση επαγγελμάτων με μορφωτικά και οικονομικά κριτήρια*

Το φάσμα των επαγγελμάτων είναι μεγάλο και οι προς μελέτη κατηγορίες, αναλόγως των κριτηρίων που τίθενται, πολλές. Στην παρούσα εργασία κρίθηκε χρήσιμο να επιχειρηθεί και μια επιπλέον κατηγοριοποίηση των επαγγελμάτων, με κριτήρια μορφωτικά και οικονομικά. Στην περίπτωση αυτή, διακρίνονται τα επαγγέλματα που προϋποθέτουν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο, όπως αυτά του ιατρού, του φαρμακοποιού, του δικηγόρου, του δικαστή, του αρχιτέκτονα, του δασκάλου, του καθηγητή κ.ά., και τα επαγγέλματα που εξασφαλίζουν υψηλό βιοτικό επίπεδο, όπως αυτά του επιχειρηματία, του εργοστασιάρχη, του βιομήχανου, του κτηματία, του ξενοδόχου. Στην παρούσα ενότητα ως ιδιαίτερη κατηγορία θα εξεταστεί και ο αριθμός των μαθητών, των οποίων ο πατέρας ήταν ιερέας, ιεροψάλτης, διάκονος ή θρησκευτικός λειτουργός άλλης θρησκείας (αρχιραβίνος).

Το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από κοινωνικό περιβάλλον ανώτερου μορφωτικού επιπέδου δεν είναι υψηλό. Αυτό αντικατοπτρίζει γενικότερα και την κοινωνική σύνθεση της Καβάλας, η οποία ιστορικά δεν διεκδίκησε ποτέ τον τίτλο του πνευματικού κέντρου, όπως οι Σέρρες και η Θεσσαλονίκη στην περιοχή της Μακεδονίας. Μόνο το 3,5% των μαθητών προέρχεται από περιβάλλον ανώτερου μορφωτικού επιπέδου. Ασφαλώς, δεν θα πρέπει να αποκλείσουμε και την περίπτωση κάποιο ποσοστό των παιδιών που προέρχονται από ένα τέτοιο περιβάλλον να συνέχισαν μετά το Δημοτικό τη φοίτησή σε κάποιο από τα Γυμνάσια των φημισμένων για την εκπαιδευτική τους ζωή πόλεων που αναφέρθηκαν παραπάνω (Πίνακας 17).

Πίνακας 17: *Συχνότητα και ποσοστό επαγγελμάτων ανώτερου μορφωτικού επιπέδου ανά φύλο*

ΦΥΛΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ
ΑΡΡΕΝ	108	2,8	3,5
ΘΗΛΥ	26	0,7	3,7
ΣΥΝΟΛΟ	134	3,5	

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Επίσης, χαμηλό, αλλά κατά 1,5% υψηλότερο από το προηγούμενο, είναι και το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από περιβάλλον οικονομικά εύρωστο (Πίνακας 18). Ήδη σχολιάστηκε η περίπτωση των βιομηχάνων. Ο αριθμός των επαγγελμάτων που εξασφάλιζαν πλούσια και άνετη ζωή, εκ των πραγμάτων δεν ήταν μεγάλος. Πέραν τούτου, ο μικρός αυτός αριθμός ίσως αντανακλά την αντιμετώπιση της μέσης εκπαίδευσης ως περιττού εφοδίου, δεδομένης της οικονομικής ευμάρειας, ή την προτίμηση των φημισμένων για την πνευματική τους ζωή πόλεων, όπως ήδη επισημάνθηκε. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να επισημανθεί ότι το 7,6% επί του συνόλου των κοριτσιών προέρχεται από αντίστοιχο κοινωνικό περιβάλλον, έναντι 4,5% των αγοριών επί του συνόλου (Πίνακας 18). Φαίνεται πως για μια κοπέλα που προερχόταν από πλούσιο περιβάλλον η μόρφωση θεωρούνταν περισσότερο απαραίτητη από ό,τι για τον γιο, που κατά κανόνα θα διαδεχόταν τον πατέρα.

Πίνακας 18: *Συχνότητα και ποσοστό επαγγελμάτων που εξασφαλίζουν υψηλό βιοτικό επίπεδο ανά φύλο*

ΦΥΛΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ
ΑΡΡΕΝ	138	3,6%	4,5
ΘΗΛΥ	54	1,4%	7,6%
ΣΥΝΟΛΟ	192	5%	

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στον αντίποδα των παραπάνω επαγγελμάτων υπάρχει το επάγγελμα του «εργάτη», το οποίο χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο μόχθο και χαμηλές απολαβές, ενώ το μορφωτικό επίπεδο είναι συνήθως χαμηλό. Στην κατηγορία αυτήν εντάσσονται και οι καπνεργάτες, για τους οποίους θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά παρακάτω.

Συνολικά, πάντως, στη γενικότερη κατηγορία «εργάτες», ως επάγγελμα πατρός, καταμετρήθηκαν 433 μαθητές στις 3.807 μοναδικές εγγραφές, δηλαδή ποσοστό περίπου 11,4% επί του συνόλου των μαθητών ή 14% επί του συνόλου των επαγγελμάτων. Από αυτούς οι 364 ήταν άρρενες και μόνο 69 θήλεις.

Πίνακας 19: *Συχνότητα και ποσοστό «εργατών» ανά φύλο*

ΦΥΛΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ
ΑΡΡΕΝ	364	9,6%	11,7%
ΘΗΛΥ	69	1,8%	9,8%
ΣΥΝΟΛΟ	433	11,4%	

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Τέλος, 48 μαθητές προέρχονταν από οικογένεια που ο πατέρας εργαζόταν σε χριστιανικό θρησκευτικό περιβάλλον. Αυτό αντιστοιχεί σε ποσοστό 1,3% επί του συνόλου των μαθητών ή 1,6% επί του συνόλου των επαγγελμάτων και αποτυπώνει αφενός τον χριστιανικό κυρίως χαρακτήρα της πόλης αλλά και την παρουσία της εβραϊκής κοινότητας στην Καβάλα, καθώς καταγράφεται και το επάγγελμα-λειτούργημα του αρχιρραβίνου.

Πίνακας 20: *Συχνότητα και ποσοστό θρησκευτικών επαγγελμάτων ανά φύλο*

ΦΥΛΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ
ΑΡΡΕΝ	40	1,1%	1,3%
ΘΗΛΥ	8	0,2%	1,1%
ΣΥΝΟΛΟ	48	1,3%	

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.4.5. *Το επάγγελμα του καπνεργάτη*

Αναμφισβήτητα, το μεγαλύτερο ποσοστό της καβαλιώτικης κοινωνίας την περίοδο που εξετάζουμε, ζούσε από τα καπνά. Μια ομάδα επαγγελμάτων, τα λεγόμενα «επαγγέλματα του καπνού», προσέφεραν εργασία σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων, εντός και εκτός Καβάλας: ο καπνοπαραγωγός, ο καπνεργάτης, ο καπνομεσίτης, ο καπνέμπορος αλλά και ο καπνοβιομήχανος. Ωστόσο, μελετώντας τα Μαθητολόγια του Γυμνασίου, διαπιστώθηκε ότι τα συνολικά ποσοστά των «επαγγελμάτων του καπνού» επί του συνόλου των επαγγελμάτων δεν είναι και ιδιαίτερα υψηλά (Πίνακας 21). Τα υψηλότερα ποσοστά, γύρω στο 10%, καταγράφονται την τελευταία τριετία της περιόδου. Ο μέσος όρος[184] των καπνικών επαγγελμάτων ανά χρονιά είναι περίπου 32, η δε μέση ποσοστιαία αναλογία, ανά χρονιά, των καπνικών επαγγελμάτων επί του συνολικού πλήθους των επαγγελμάτων είναι περίπου 8,7% περίπου. Στο Γράφημα 32 απεικονίζεται η διακύμανση του ποσοστού των «επαγγελμάτων του καπνού» την περίοδο 1919-40. Κατά την πρώτη δεκαετία, σημαντική αύξηση καταγράφεται τα έτη 1927-29· μάλιστα, κατά τη σχολική χρονιά 1928-29 σημειώνεται το μεγαλύτερο για τη δεκαετία αυτή ποσοστό (12% περίπου) των μαθητών που σχετίζονται με τα επαγγέλματα του καπνού. Έκτοτε και μέχρι το 1932-33 η πορεία είναι φθίνουσα· τη συγκεκριμένη σχολική χρονιά μόλις το 3,3% των μαθητών προέρχεται από αντίστοιχο οικογενειακό περιβάλλον. Ωστόσο, στο διάστημα που ακολουθεί, το ποσοστό των μαθητών αυτών αυξάνεται σταδιακά και το 1939-40 αγγίζει το 16% περίπου. Η γραφική απόδοση της

[184] Ο υπολογισμός έγινε βάσει των μέσων όρων, καθώς το πλήθος των επαγγελμάτων είναι εικονικό· οι περισσότεροι μαθητές εμφανίζονται και την επόμενη σχολική χρονιά, άρα και το επάγγελμα του γονέα επαναλαμβάνεται.

διακύμανσης του ποσοστού των επαγγελμάτων του καπνού συνολικά παρουσιάζει αναλογίες με την παράσταση ειδικά των καπνεργατών που ακολουθεί (Γράφημα 32). Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί αναλυτικότερη ερμηνεία αυτών των αυξομειώσεων.

Πίνακας 21: *Πλήθος επαγγελμάτων καπνού ανά σχολικό έτος και αντίστοιχο ποσοστό*[185]

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΚΑΠΝΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
1919-20	8	7,5%
1920-21	8	6,2
1921-22	14	8,3%
1922-23	11	6,7%
1923-24	10	6,1%
1924-25	9	5,3%
1925-26	15	6,7%
1926-27	16	6,5%
1927-28	33	9,5%
1928-29	47	11,9%
1929-30	33	8,5%
1930-31	27	6,0%
1931-32	23	5,3%
1932-33	16	3,3%
1933-34	35	7,1%
1934-35	35	6,6%
1935-36	37	7,9%
1936-37	54	10,5%
1937-38	56	12,2%
1938-39	70	11,1%
1939-40	106	16,1%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

[185] Επειδή ο μαθητικός πληθυσμός ανά έτος αυξανόταν, η αρίθμηση του πλήθους των επαγγελμάτων δεν θα οδηγούσε σε ασφαλή συμπεράσματα, επομένως υπολογίστηκε το ποσοστό κάθε επαγγέλματος στο σύνολο των επαγγελμάτων ανά έτος.

Γράφημα 32: *Διακύμανση ποσοστού «επαγγελμάτων καπνού» επί του συνόλου των επαγγελμάτων*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από οικογένεια καπνεργατών είναι ακόμη πιο χαμηλό. Ο μέσος όρος των καπνεργατών,[186] ανά χρονιά, είναι περίπου 16,4 και η μέση ποσοστιαία αναλογία, ανά χρονιά, επί του συνολικού πλήθους των επαγγελμάτων είναι περίπου 5%. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα χαμηλό, αν αναλογιστούμε ότι στην Καβάλα την περίοδο αυτήν υπάρχουν περισσότερες από 50 εταιρείες καπνού και απασχολούν 14.000 εργάτες.[187] Μάλιστα, κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου, με εξαίρεση τα τρία τελευταία χρόνια, το πλήθος των μαθητών αυτών δεν υπερέβαινε σε αριθμό τους 5! (Πίνακας 22). Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, οι εγγεγραμμένοι μαθητές με επάγγελμα πατέρα «καπνεργάτης» είναι 173· από αυτούς μόνο τα 21 είναι κορίτσια.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι μεγάλο ποσοστό των παιδιών των καπνεργατών δεν φοίτησαν τότε στο Γυμνάσιο, πολλώ δε μάλλον τα

[186] Στην παρούσα ενότητα, με τη λέξη «καπνεργάτης» εννοείται ο μαθητής του οποίου ο πατέρας ασκεί το επάγγελμα αυτό.

[187] Βλ. και παραπάνω, σ. 41.

κορίτσια. Η εργασία σε κατάστημα καπνού ήταν ιδιαίτερα σκληρή και απαιτητική, το δε περιβάλλον ανθυγιεινό και οι συνθήκες εργασίας δύσκολες. Η Ε. Γ. Πέγιου περιγράφει γλαφυρά τις δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν κυρίως οι *μωρομάνες*: «Το ωράριο π.χ. στις καπναποθήκες άρχιζε στις 7:30 το πρωί.[188] Στις 11:30 γινόταν η μεσημεριάτικη διακοπή για μιάμιση περίπου ώρα. Πού όμως να προλάβει να πάει κανείς στο σπίτι του, όταν κατοικούσε σε απομακρυσμένες από το κέντρο συνοικίες….; Οι γυναίκες όμως που ήταν για λύπηση ήταν οι μωρομάνες. Έτρεχαν οι κακόμοιρες μέσα στη βροχή ή το λιοπύρι να βυζάξουν τα μωρά τους από μια ρόγα που έσταζε ιδρώτα και νικοτίνη. Το μητρικό γάλα ήταν τότε η μόνη παιδική τροφή. Πολλές ήταν και οι γιαγιάδες ή τα μεγαλύτερα παιδιά της οικογένειας που κουβαλούσαν αγκαλιά τα αδελφάκια τους για να τα βυζάξουν οι μανάδες εκεί κατάχαμα που έτρωγαν».[189] Κάτω από τέτοιες συνθήκες εργασίας και γενικότερα διαβίωσης με τα μεγαλύτερα παιδιά να πρέπει να συνεισφέρουν με όποιον τρόπο μπορούσαν στην οικογένεια, γίνεται κατανοητό γιατί είναι μικρό το ποσοστό των μαθητών που προέρχονταν από οικογένειες καπνεργατών. Επιπλέον, οι συνθήκες διαβίωσης των οικογενειών των καπνεργατών γινόταν ακόμα δυσχερέστερες κατά τους χειμερινούς μήνες. Η περίοδος της επεξεργασίας του καπνού άρχιζε την άνοιξη και τελείωνε το φθινόπωρο. Σπάνια συνεχιζόταν ώς τα Χριστούγεννα, επομένως τον χειμώνα οι καπνεργάτες έμεναν άνεργοι.[190]

[188] Οι καπνεργάτες έπιαναν δουλειά στις 7:30 το πρωί και σχολούσαν κατά τις 18:00 το απόγευμα, με μιάμιση περίπου ώρα διάλειμμα, από τις 11:30 μέχρι τη 13:00. Όλα αυτά μετά την εφαρμογή του οκταώρου. Προηγουμένως συνήθως εργάζονταν 12 ώρες.

[189] Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 219-220.

[190] Σ. Αγγελούδη, «Η Καβάλα ως καπνούπολη», ό.π., σ. 50.

Εικόνα 20: Επεξεργασία των καπνών στην Καβάλα. Καρτ ποστάλ των αρχών του 20ού αιώνα [Πηγή: Ι. Κ. Χιόνης, *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας*, ό.π., σ. 14].

Εικόνα 21: Φόρτωση καπνοδεμάτων στο λιμάνι της Καβάλας, 1928-30. Το λιμάνι σφύζει από ζωή και κίνηση μέχρι το 1929. Ειδικά κατασκευασμένα στενόμακρα κάρα μεταφέρουν σε στοίβες δέματα καπνού στο παλιό λιμάνι. Στη συνέχεια τα δέματα

φορτώνονται στην πλάτη ανδρών και μεταφέρονται σε μαούνες μπροστά από το κτήριο του Λιμενικού Ταμείου Καβάλας. Κάθε μεταφορέας φοράει ένα είδος σαμαριού, πάνω στο οποίο στοιβάζονται πέντε δέματα, συνολικού βάρους 72,5-78,5 κιλών. Στη συνέχεια τα δέματα μεταφέρονται στα πλοία που ήταν αγκυροβολημένα αράδα. Ο τρόπος αυτός της φόρτωσης διατηρήθηκε μέχρι το 1932 [Πηγή εικόνας: Αρχείο Λιμενικού Ταμείου Καβάλας· συμπεριλαμβάνεται στο: Σαπφώ Αγγελούδη, *Η Καβάλα πριν και τώρα*, ό.π., σ. 96].

Εικόνα 22: Καπνεργάτριες σε παγκάκι του Δημοτικού Κήπου, σε μεσημεριανό γεύμα [Πηγή εικόνας: Αρχείο Ευθυμίας Πέγιου· συμπεριλαμβάνεται στο: Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 218].

Πίνακας 22: *Πλήθος καπνεργατών ανά σχολικό έτος*

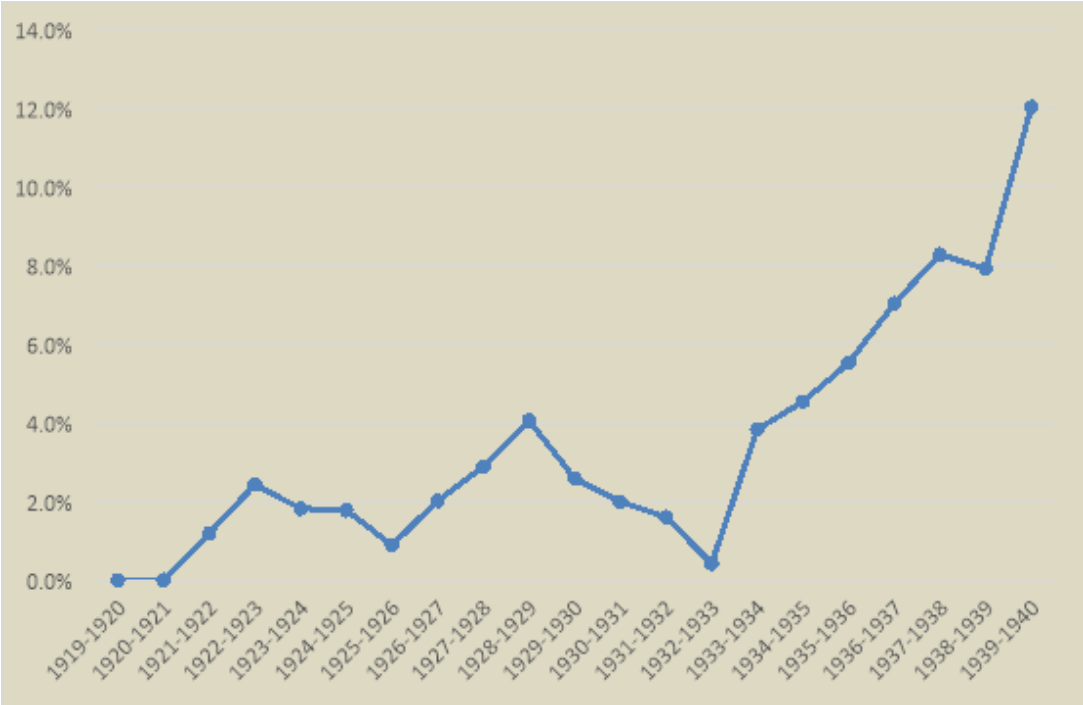
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΚΑΠΝΕΡΓΑΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
1919-20	0	0 %	**107**
1920-21	0	0%	**129**
1921-22	2	1,2%	**168**
1922-23	4	2,4%	**165**
1923-24	3	1,8%	**165**
1924-25	3	1,8%	**169**
1925-26	2	0,9%	**225**

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΚΑΠΝΕΡΓΑΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
1926-27	5	2,0%	**248**
1927-28	10	2,9%	**347**
1928-29	16	4,1%	**394**
1929-30	10	2,6%	**387**
1930-31	9	2,0%	**452**
1931-32	7	1,6%	**438**
1932-33	2	0,4%	**478**
1933-34	19	3,8%	**496**
1934-35	24	4,5%	**529**
1935-36	26	5,5%	**471**
1936-37	36	7,0%	**512**
1937-38	38	8,3%	**459**
1938-39	50	7,9%	**632**
1939-40	79	12,0%	**657**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Από το 1927-28 σημειώνεται μια μικρή αύξηση στο ποσοστό των καπνεργατών, η οποία διακόπτεται για τρία έτη και επανέρχεται από το 1933-34 έως το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου· η τάση αυτή, που φαίνεται ότι δεν χάνει τη δυναμική της και μεταγενέστερα, απεικονίζεται στο Γράφημα 33.

Γράφημα 33: *Ποσοστό καπνεργατών επί του συνόλου των επαγγελμάτων*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Η αύξηση που σημειώνεται την περίοδο 1926-29, μάλλον συνδέεται με δύο σημαντικά για τον κλάδο των καπνοεργατών γεγονότα: το 1926 ιδρύεται το Κρατικό Γραφείο Προστασίας Καπνού Ελλάδας, με έδρα την Καβάλα, και τον ίδιο χρόνο το Ταμείο Ασφάλισης Καπνεργατών (ΤΑΚ), με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Την ίδια περίοδο λαμβάνονται και σημαντικές αποφάσεις που αφορούν στην προάσπιση των εργατικών δικαιωμάτων των καπνεργατών και προδιαγράφουν καλύτερες συνθήκες ζωής. Συγκεκριμένα, κατοχυρώνεται το επάγγελμα του καπνεργάτη, θεσπίζεται η επιδότηση των άνεργων καπνεργατών και η υγειονομική τους περίθαλψη, καθώς η φυματίωση, η ελονοσία και ο δάγγειος πυρετός βρίσκονται σε έξαρση.[191] Οι προσδοκίες για μια καλύτερη ζωή ίσως ενθάρρυναν κάποιους καπνεργάτες να μεριμνήσουν περισσότερο και για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Να επισημανθεί, ωστόσο, ότι το επάγγελμα των καπνεργατών θεωρούνταν τότε, και ιδιαίτερα την

[191] *Στο ίδιο* ,σ. 51.

περίοδο γύρω στο 1927,[192] το πιο ζηλευτό και επικερδές, και πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι εγκατέλειπαν το δημόσιο, προκειμένου να γίνουν καπνεργάτες. Η καπνεργατική τάξη, όμως, παρά την οικονομική ευμάρεια την περίοδο αυτήν, επηρεασμένη και από τους διεκδικητικούς αγώνες του διεθνούς Εργατικού Κινήματος, με στόχο την κατοχύρωση του οκτάωρου εργασίας, δεν εγκατέλειψε τους αγώνες της για περισσότερες παροχές και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Ήδη από το 1926 οι καπνεργάτες βρίσκονται σε διαρκείς κινητοποιήσεις, που πολλές φορές κατέληξαν να είναι αιματηρές.[193]

Εικόνα 23: Ο Θάσιος Γιάννης Ψαρόπουλος, ηγετικό στέλεχος των καπνεργατικών αγώνων. Σκοτώθηκε το 1932 σε εργατική κινητοποίηση στην οδό Ομονοίας. Στην κηδεία του, στη Θάσο, παρευρέθηκαν χιλιάδες Θάσιοι [Πηγή: Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 162].

[192] «Το 1927, επί κυβερνήσεως Παπαναστασίου, το ημερομίσθιο του καπνεργάτη καθοριζόταν με βάση την αξία της χρυσής λίρας Αγγλίας. Όταν π.χ. η λίρα είχε τότε 360 δραχμές, το μεροκάματο ήταν 127 δραχμές, το ψωμί 5 δραχμές και το λάδι 18 δραχμές η οκά», βλ. Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 160-161.

[193] *Στο ίδιο*, σ. 160-161.

Η οικονομική κατάσταση επιδεινώθηκε δραματικά με την παγκόσμια κρίση του 1929, οπότε και η καπνική οικονομία της χώρας υπέστη ισχυρό πλήγμα στους τομείς της παραγωγής, της επεξεργασίας και του εμπορίου. Οι συνέπειες για τους Έλληνες καπνεμπόρους ήταν καταστροφικές· πολλοί χρεωκόπησαν, ενώ κάποιοι άλλοι, προκειμένου να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί, συρρίκνωσαν την επεξεργασία καπνού και έθεσαν υπό συζήτηση σημαντικές κατακτήσεις του καπνεργατικού κλάδου. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930, χιλιάδες καπνεργάτες έμειναν άνεργοι και αντιμέτωποι με την πείνα· εκλιπαρούσαν για λίγα μεροκάματα, αγωνιούσαν για το επίδομα ανεργίας και στηρίζονταν στα λαϊκά συσσίτια. Πολλοί ήταν αυτοί που μετανάστευσαν, ενώ άλλοι προτίμησαν να λάβουν το 1/3 του συνολικού ποσού που είχαν καταβάλει στο Ταμείο Απασχόλησης Καπνεργατών (ΤΑΚ) και να «εξέλθουν» του επαγγέλματος.[194]

Κατά τη χρονική περίοδο της κρίσης, στην τάξη των καπνεργατών καταγράφεται μεγάλη μείωση του αντίστοιχου ποσοστού των μαθητών στο Γυμνάσιο, όπως βλέπουμε στο Γράφημα 32. Μάλιστα, η σχολική χρονιά 1932-33, όταν και σημειώνεται η μεγαλύτερη μείωση, με το πλήθος των καπνεργατών να μειώνεται μόλις στους 2, είναι το έτος της μεγάλης εξέγερσης των καπνεργατών,[195] όταν η καπνεμπορική επιχείρηση «Μπενβενίστε» ανακοίνωσε την απόλυση όλων των ανδρών καπνεργατών. Έχοντας αποφασίσει να εισαγάγει το σύστημα «τόγκας», της απλουστευμένης δηλαδή επεξεργασίας των καπνών, η εταιρεία είχε αποφασίσει να απασχολήσει μόνο γυναίκες, καθώς αυτές αμείβονταν με χαμηλότερο ημερομίσθιο. Η κινητοποίηση κράτησε μόλις έξι μέρες αλλά ήταν αρκετές για να συγκλονίσουν την Καβάλα και να ταρακουνήσουν ολόκληρη τη χώρα. Σημειωτέον ότι όλη η κοινωνία της Καβάλας τάχθηκε με το μέρος των καπνεργατών και οι Αρχές υποχρεώθηκαν να ζητήσουν συμβιβαστικές λύσεις.

Η εξέγερση έληξε με τη δικαίωση –έστω και μερική– των καπνεργατών. Ο Γενικός Διοικητής Θράκης Μ. Μαντάς υπέγραψε Πρωτόκολλο, σύμφωνα με το οποίο ρυθμιζόταν με νόμο η ισότιμη

[194] Μαρία Παπανικολάου, «Η εξέγερση των καπνεργατών της Καβάλας, Ιούλιος 1933: "Οι άνδρες στην τόγκα"», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.kavalapress.gr/i-exegersi-ton-kapnergaton-tis-kavalas-ioulios-1933-i-andres-stin-togka-ena-arthro-tis-marias-papanikolaou/ (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[195] Στην Ομόνοια, σήμερα πλατεία Καπνεργάτη.

συμμετοχή των ανδρών στην τόγκα –σε αναλογία με τις γυναίκες 50-50–, καθώς και άλλα ζητήματα σχετικά με τον μισθό, την εργασία και την ασφάλιση.[196]

Την επόμενη, μετά τα γεγονότα, σχολική χρονιά, 1933-34, παρατηρείται αύξηση της αναφοράς σε καπνεργάτες στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου: από το 0,4% της προηγούμενης χρονιάς τώρα το ποσοστό τους ανέρχεται περίπου στο 3,8%. Η αίσθηση της εργασιακής ασφάλειας, απόρροια της παραπάνω ρύθμισης, πιθανότατα συνέβαλε σε αυτήν την αύξηση. Μάλιστα, η αυξητική αυτή τάση συνεχίζεται και για το υπόλοιπο της δεκαετίας, για να καταλήξει το 1939-40, όπως προαναφέρθηκε, στο μεγαλύτερο ποσοστό ολόκληρης της περιόδου, 12% επί του συνόλου των επαγγελμάτων. Συνολικά από το 1933-34 έως το 1939-40 το ποσοστό των καπνεργατών αυξάνεται κατά 315% επί του συνόλου των επαγγελμάτων των Μαθητολογίων. Βέβαια, αυξητική τάση σημειώνεται και στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού (Γράφημα 1). Εδώ, όμως, η διαφορά είναι περισσότερο αισθητή λόγω των πολύ χαμηλών ποσοστών της προηγούμενης περιόδου. Ίσως η επαγγελματική ανασφάλεια και η γενικότερη αβεβαιότητα που βίωσαν οι καπνεργάτες γονείς στα τελευταία δραματικά γεγονότα, συνέβαλαν στη συνειδητοποίηση της αξίας της μόρφωσης ως βασικής προϋπόθεσης για την εξασφάλιση μιας πιο ποιοτικής ζωής. Η αύξηση, πάντως, των καπνεργατών συμβαδίζει και με τη γενικότερη αύξηση του πλήθους των μαθητών –και ειδικότερα των αρρένων–, όπως επισημάνθηκε στη σχετική ενότητα.

[196] Μ. Παπανικολάου, «Η εξέγερση των καπνεργατών της Καβάλας», ό.π.

Εικόνα 24: Το άγαλμα του «Καπνεργάτη» στην ομώνυμη πλατεία της Καβάλας [Πηγή: https://www.flickr.com/photos/mpizelos/3062604457].

Συνοψίζοντας, η πλειονότητα των μαθητών του Γυμνασίου Καβάλας προέρχεται από αστικό περιβάλλον, με κύριο επάγγελμα του πατέρα το εμπόριο ή την παροχή υπηρεσίας. Αντίθετα, το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον ή από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα είναι μικρό. Ειδικότερα, το ποσοστό των μαθητών που ο πατέρας τους ασκεί το επάγγελμα του καπνεργάτη, καταγράφει αυξομειώσεις ανάλογα με τις οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις. Χαμηλά ποσοστά καταγράφονται και στους μαθητές που προέρχονται από μεγαλοαστικές οικογένειες ή που ο πατέρας τους ασκεί επάγγελμα που απαιτεί υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Στις περιπτώσεις αυτές τα ποσοστά αυτά θα πρέπει να θεωρηθούν μάλλον ανάλογα του πλήθους των επαγγελμάτων αυτών στην ευρύτερη κοινωνία της Καβάλας.

6.5. ΟΡΦΑΝΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

6.5.1. *Πλήθος ορφανών μαθητών*

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο το πλήθος των μαθητών που είτε ήταν εξ αρχής ορφανοί είτε απώλεσαν τον πατέρα τους κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Γυμνάσιο, ανέρχεται σε 729, δηλαδή το 19% περίπου των μαθητών ήταν ή έγιναν ορφανοί. Από αυτούς οι 574 (79% περίπου) ήταν άρρενες και οι 155 (21% περίπου) θήλεις.

Στον Πίνακα 23 καταγράφεται το πλήθος των ορφανών μαθητών ανά σχολικό έτος αλλά και το αντίστοιχο ποσοστό των ορφανών επί του πλήθους των μαθητών τη συγκεκριμένη χρονιά. Δεδομένης της βαθμιαίας και σταθερής αύξησης του μαθητικού δυναμικού, η απόλυτη τιμή των ορφανών δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα, γι' αυτό προτιμήθηκε ο υπολογισμός της αναλογίας των ορφανών επί του συνόλου των μαθητών.

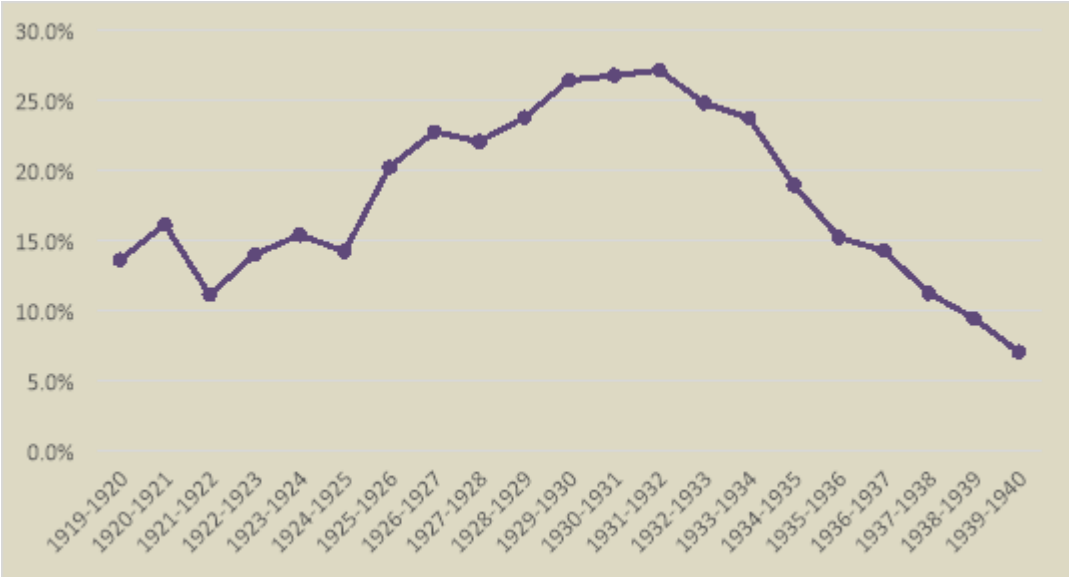
Πίνακας 23: *Πλήθος και ποσοστό ορφανών επί του συνόλου του μαθητικού δυναμικού ανά έτος*

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΟΡΦΑΝΟΣ/Η		ΣΥΝΟΛΟ
	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	
1919-20	17	13,6%	**125**
1920-21	25	16,1%	**155**
1921-22	21	11,1%	**189**
1922-23	27	14,0%	**193**
1923-24	30	15,4%	**195**
1924-25	28	14,2%	**197**
1925-26	57	20,2%	**282**
1926-27	73	22,7%	**321**
1927-28	99	22,0%	**449**
1928-29	124	23,8%	**522**
1929-30	140	26,4%	**530**
1930-31	167	26,8%	**624**
1931-32	165	27,1%	**608**
1932-33	158	24,8%	**637**
1933-34	157	23,7%	**662**
1934-35	125	18,9%	**660**
1935-36	102	15,2%	**671**

1936-37	98	14,3%	**687**
1937-38	61	11,2%	**543**
1938-39	66	9,5%	**698**
1939-40	50	7,0%	**711**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 34: *Διακύμανση ποσοστού ορφανών επί του συνολικού μαθητικού πληθυσμού*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 34 αποτυπώνεται η αυξητική τάση που καταγράφεται από την αρχή της περιόδου (με μοναδική εξαίρεση τη μικρή μείωση το 1921-22) μέχρι και το 1931-32, οπότε παρατηρείται και το μέγιστο ποσοστό ορφανών στο σχολείο (27% επί του συνόλου των μαθητών). Έκτοτε διαγράφεται φθίνουσα πορεία και μάλιστα τη χρονιά 1939-40 από τους 711 μαθητές που αριθμεί το σχολείο, μόνο οι 50 είναι ορφανά (ποσοστό 7%).

Η μεγαλύτερη αύξηση στο πλήθος των ορφανών καταγράφεται το 1925-26, οπότε οι ορφανοί μαθητές από 28 που ήταν την προηγούμενη χρονιά, αυξήθηκαν σε 57, ποσοστό αύξησης 104% περίπου. Συνολικά, από την αρχή της περιόδου μέχρι το 1931-32, οι ορφανοί μαθητές αυξήθηκαν κατά 871% περίπου και από το 1922-23 έως το 1931-32 κατά 511%. Μεγαλύτερη μείωση, όχι όμως του ύψους του ποσοστού της αύξησης, σημειώνεται μεταξύ των σχολικών ετών 1933-34 και 1934-35 και είναι της

τάξεως του -20% περίπου. Συνολικά, από το 1930-31 μέχρι το 1939-40 υπάρχει μείωση των ορφανών μαθητών κατά -70 % περίπου.

Συνοψίζοντας, το ποσοστό των ορφανών μαθητών επί του συνολικού μαθητικού δυναμικού είναι αρκετά υψηλό. Στον Πίνακα 24 παρατηρούμε ότι κατά τη δεύτερη δεκαετία, μολονότι το πλήθος των ορφανών αυξάνεται, η ποσοστιαία αναλογία επί του συνόλου των μαθητών μειώνεται, και μάλιστα είναι μικρότερη από τη μέση ποσοστιαία αναλογία καθ' όλη την περίοδο, που είναι 18,5 %.

Πίνακας 24: *Μέσος όρος ορφανών ανά δεκαετία και συνολικά*

ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΟΡΦΑΝΩΝ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΜΕΣΗ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΟΡΦΑΝΩΝ
1919-30	58	287	20,2%
1930-40	115	650	17,7%
1919-40	85	460	18,5%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.5.2. *Σχέση ορφανών και προσφύγων μαθητών*

Η μεγάλη αύξηση των ορφανών κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου ίσως συνδέεται με τις τρεις θανατηφόρες ασθένειες, την ελονοσία, την αδενοπάθεια και τη μεταδοτική σπηλαιώδη φυματίωση, που παρουσίασαν φοβερή επιδημική έξαρση κατά την περίοδο αυτή. Οι ασθένειες αυτές έπληττα κυρίως τους πρόσφυγες,[197] οι οποίοι λόγω των κακουχιών και της γενικότερης ταλαιπωρίας που είχαν υποστεί, ήταν πιο ευάλωτοι.[198] Η μελέτη των δεδομένων των Μαθητολογίων ανέδειξε ότι μεγάλο ποσοστό των ορφανών ήταν πρόσφυγες, και μάλιστα κάποιες σχολικές χρονιές το ποσοστό αυτό αγγίζει ή ξεπερνά το 60% επί του συνολικού αριθμού των ορφανών (Πίνακας 25). Αναλυτικότερα, παρατηρούμε ότι κάποιες σχολικές χρονιές ο αριθμός των ορφανών προσφύγων επί του συνόλου των ορφανών είναι μηδενικός, κυρίως στις αρχές και στα τέλη της εξεταζόμενης περιόδου, και σε άλλες ο αριθμός αυτός εκτοξεύεται. Έτσι, π.χ. τη σχολική χρονιά 1929-30 σε σύνολο 140 ορφανών του σχολείου τα 75 ήταν προσφυγόπουλα, το 1930-31 στους 167

[197] Βλ. και παραπάνω, σ. 99-100.

[198] Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 285.

ορφανούς μαθητές οι 83 ήταν πρόσφυγες και την επόμενη χρονιά ωσαύτως. Το υψηλότερο, όμως, ποσοστό των προσφύγων επί του συνόλου των ορφανών μαθητών καταγράφεται κατά τις σχολικές χρονιές 1933-34 και 1934-35, οπότε και ξεπερνά το 62%. Το απάνθρωπο πρόσωπο του πολέμου, σε συνδυασμό με τις μετέπειτα άθλιες συνθήκες ζωής των προσφύγων, οδηγούσαν πολλά παιδιά στην ορφάνια. Ιδιαίτερα τραγική η περίπτωση ενός μαθητή, για τον οποίο στα πρώτα χρόνια της φοίτησής του στη στήλη «Επάγγελμα πατρός» υπάρχει η καταγραφή *αιχμάλωτος* και αργότερα αλλάζει σε *ορφανός*. Συνολικά, το ποσοστό των ορφανών προσφύγων επί του συνόλου των ορφανών ανέρχεται στο 34% περίπου.

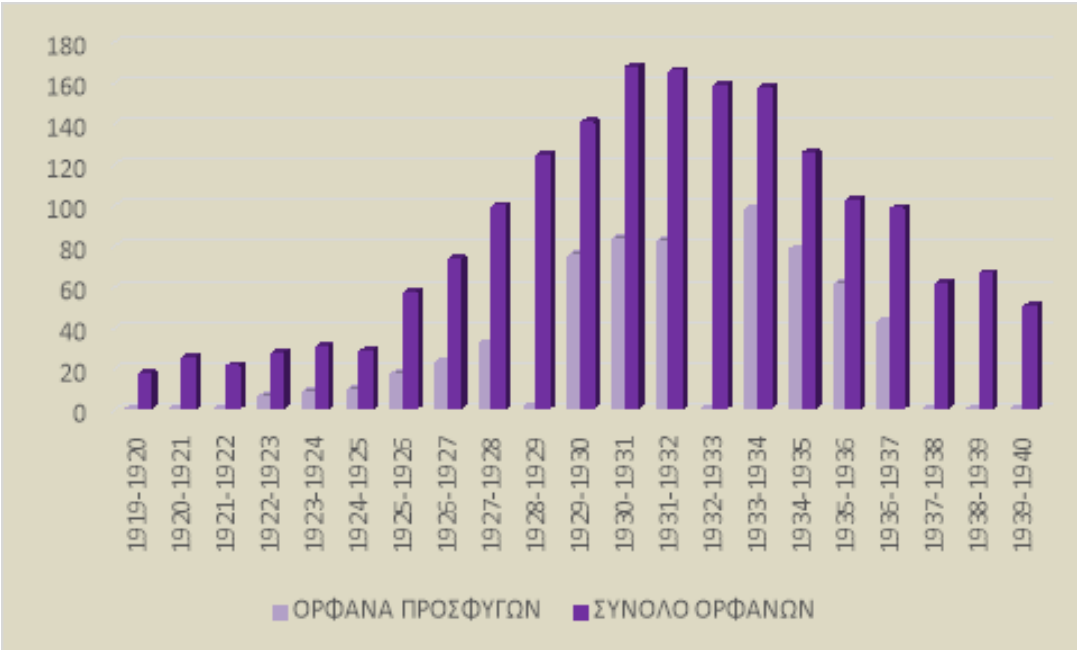
Πίνακας 25: *Ποσοστό ορφανών προσφύγων επί του συνόλου των ορφανών*

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΟΡΦΑΝΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ		ΟΡΦΑΝΑ
	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΟΡΦΑΝΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΛΗΘΟΣ ΟΡΦΑΝΩΝ
1919-20	0	0,0%	17
1920-21	0	0,0%	25
1921-22	0	0,0%	21
1922-23	6	22,2%	27
1923-24	8	26,7%	30
1924-25	9	32,1%	28
1925-26	17	29,8%	57
1926-27	23	31,5%	73
1927-28	32	32,3%	99
1928-29	1	0,8%	124
1929-30	75	53,6%	140
1930-31	83	49,7%	167
1931-32	82	49,7%	165
1932-33	0	0,0%	158
1933-34	98	62,4%	157
1934-35	78	62,4%	125
1935-36	61	59,8%	102
1936-37	43	43,9%	98
1937-38	0	0,0%	61
1938-39	0	0,0%	66
1939-40	0	0,0%	50

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 35 απεικονίζονται τα ποσοτικά δεδομένα του Πίνακα 25. Παρατηρείται ότι η πορεία των τιμών των δύο ομάδων είναι ανάλογη αλλά με κάποιες διαφοροποιήσεις· οι δύο ομάδες καταγράφουν υψηλές τιμές την ίδια περίοδο αλλά όχι ακριβώς τα ίδια έτη. Επίσης, διαφέρει η χρονιά κορύφωσης των τιμών αυτών. Έτσι, για τα ορφανά οι υψηλότερες τιμές σημειώνονται τα έτη 1930-31 και 1931-32, ενώ για τα ορφανά των προσφύγων το 1933-34. Ομοίως, για το σύνολο των ορφανών η χαμηλότερη τιμή καταγράφεται μόνο το 1919-20, ενώ για τους πρόσφυγες σε 7 σχολικά έτη ο αριθμός τους είναι μηδενικός. Συνεπώς, αν και σε γενικές γραμμές η διακύμανση των τιμών τον ορφανών και των ορφανών προσφύγων είναι ανάλογη, ωστόσο τα τοπικά μέγιστα και ελάχιστα δεν παρατηρούνται στην ίδια σχολική περίοδο. Από αυτό συνάγεται ότι ο αριθμός των ορφανών επηρεάζεται από το πλήθος των προσφύγων αλλά και από άλλους παράγοντες.

Γράφημα 35: *Διακύμανση πλήθους ορφανών εν συνόλω και ορφανών προσφύγων*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Από τις ασθένειες, βέβαια, δεν πλήττονταν μόνο οι ήδη ταλαιπωρημένοι πρόσφυγες αλλά και οι άνθρωποι των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων της πόλης, που λόγω της κακής διατροφής, της εξαντλητικής εργασίας και γενικότερα των ανθυγιεινών συνθηκών

διαβίωσης, διέθεταν εξασθενημένο οργανισμό, τρωτό και ευάλωτο στις ασθένειες, π.χ. οι καπνεργάτες. Η μελέτη των Μαθητολογίων φανερώνει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις ο αποβιώσας πατέρας ασκούσε κάποιο από τα λεγόμενα «κατώτερα» κοινωνικά επαγγέλματα: *αχθοφόρος*, *κτίστης*, *καπνεργάτης*, *γεωργός*. Βέβαια, δεν έλειπαν και οι περιπτώσεις ιατρών και βιομηχάνων που επίσης απεβίωναν· «Θανέειν πέπρωται άπασι».[199]

Συμπερασματικά, στα Μαθητολόγια του Γυμνασίου Καβάλας αποτυπώνονται οι συνέπειες τόσο του πολέμου όσο και των αντίξοων συνθηκών ζωής για τα κατώτερα και μικρομεσαία κοινωνικά στρώματα. Μεγάλο ποσοστό των μαθητών και των μαθητριών έχουν να αντιμετωπίσουν στην καθημερινότητά τους την απώλεια του πατέρα, κάτι που πιθανότατα επηρεάζει και την πορεία της φοίτησής τους.

6.6. «ΤΟΠΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ» ΜΑΘΗΤΩΝ

6.6.1. *Γενικές παρατηρήσεις*

Μελετώντας τη γεωγραφική προέλευση των μαθητών, η πλειονότητά τους, πράγμα αναμενόμενο, προέρχεται από την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας. Ωστόσο, είναι χρήσιμος ο διαχωρισμός σε «γηγενείς» και «πρόσφυγες», για να αναδειχτεί καλύτερα το ποσοστό των προσφύγων μαθητών που τελικά εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Καβάλας και αυτών που μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή εγκαταστάθηκαν προσωρινά ή μόνιμα σε άλλες ελληνικές πόλεις. Πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι σε πολλούς μαθητές ο τόπος προέλευσης αλλάζει συχνά· αυτό παρατηρείται κυρίως στους πρόσφυγες. Έτσι, κατά τον πρώτο χρόνο εγγραφής ως τόπος προέλευσης καταγράφεται π.χ. η Αμισός ή η Πέραμος, η Κωνσταντινούπολη ή η Προύσα αλλά κατά τα επόμενα σχολικά έτη ο τόπος αλλάζει σε Καβάλα ή Αμισιανά ή Νέα Πέραμος κ.ά. Μελετώντας τις αλλαγές στον τόπο προέλευσης του πρόσφυγα μαθητή, παρακολουθούμε εμμέσως την τραγική διαδρομή του από τον ξεριζωμό έως τη μόνιμη εγκατάστασή του στη νέα γι' αυτόν πατρίδα π.χ. Άδανα→Αθήνα→Αλιαρτός Βοιωτίας ή Πέργαμος Μικράς Ασίας→Μυτιλήνη.

[199] Μετάφραση: «Είναι γραφτό σε όλους να πεθάνουν» (Πυθαγόρας).

Αλλαγή του «τόπου προέλευσης» απαντάται και σε μαθητές που κατέφθασαν στην Καβάλα πιθανότατα ακολουθώντας την οικογένειά τους για επαγγελματικούς λόγους και εν συνεχεία καταγράφηκαν στα Δημοτολόγια της νέας τους πόλης. Έτσι, υπάρχουν μαθητές για τους οποίους στην αρχική εγγραφή ως τόπος προέλευσης δηλώνονται τα Ιωάννινα ή ο Βόλος ή η Κοζάνη ή η Μεσσηνία, αλλά στα επόμενα σχολικά έτη δηλώνεται η Καβάλα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, κατά την επεξεργασία των δεδομένων, ο μαθητής καταχωρίσθηκε ως «εντός Καβάλας», εφόσον πλέον ο τόπος που διαμένει μόνιμα είναι η Καβάλα.

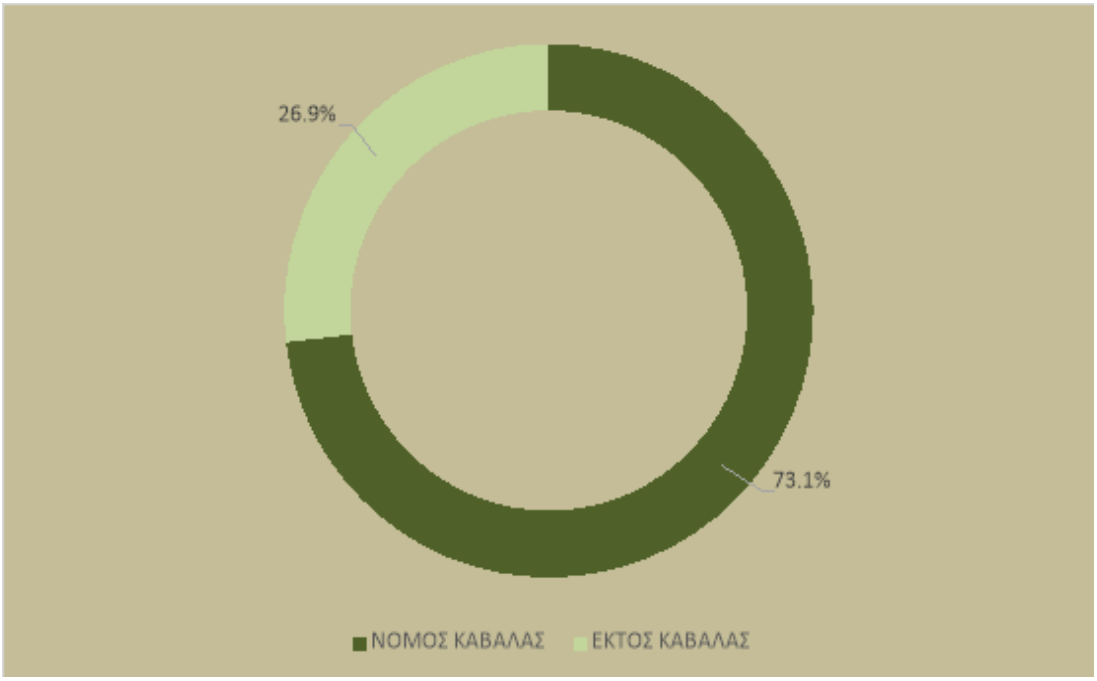
Αλλαγή στον «τόπο προέλευσης» παρατηρείται και σε μαθητές που προέρχονται από τον ευρύτερο Νομό της Καβάλας. Η αλλαγή στην περίπτωση αυτή απηχεί ουσιαστικά την τάση εγκατάστασης στο αστικό κέντρο της περιοχής, την Καβάλα. Έτσι, αρχικά μπορεί να δηλώνεται ως τόπος προέλευσης το Πολύνερον ή ο Πλάτανος και εν συνεχεία η Καβάλα. Στην περίπτωση αυτή καταγράφηκε ο αρχικός τόπος προέλευσης του μαθητή, για να δηλωθεί το αστικό ή μη περιβάλλον, στο οποίο μεγάλωσε.

6.6.2. *Γεωγραφική κατανομή μαθητών*

i) Η βασική γεωγραφική κατανομή: εντός Καβάλας, εκτός Καβάλας, πρόσφυγες

Από τους 3.807 μαθητές που φοίτησαν στο Γυμνάσιο Καβάλας την περίοδο 1919-40, οι 2.783 ή 73% περίπου επί του συνόλου των μαθητών κατάγονται από τον Νομό Καβάλας ή ήρθαν στην Καβάλα και καταγράφηκαν τελικά Δημοτολόγιο της πόλης ως μόνιμοι πλέον κάτοικοι. Οι υπόλοιποι μαθητές που φοιτούν στο Γυμνάσιο και προέρχονται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, αλλά και κάποιοι από το εξωτερικό, είναι 1.024 ή 27% περίπου επί του συνόλου (Γράφημα 36). Πρόκειται κυρίως για παιδιά μετατιθέμενων δημοσίων υπαλλήλων ή αξιωματικών του στρατού, αλλά και κάποιων που κατάγονται από την Κωνσταντινούπολη και διάφορες περιοχές της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, οι οποίοι προφανώς εγκαταστάθηκαν στην Καβάλα πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή και όχι ως πρόσφυγες. Η συντριπτική πλειονότητα, βέβαια, των μαθητών που προέρχονται από τις περιοχές αυτές, κατέφθασαν ως πρόσφυγες στην Καβάλα, μετά το 1922.

Γράφημα 36: *Ποσοστιαία κατανομή μαθητών με κριτήριο την εντός ή εκτός Καβάλας προέλευσή τους*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

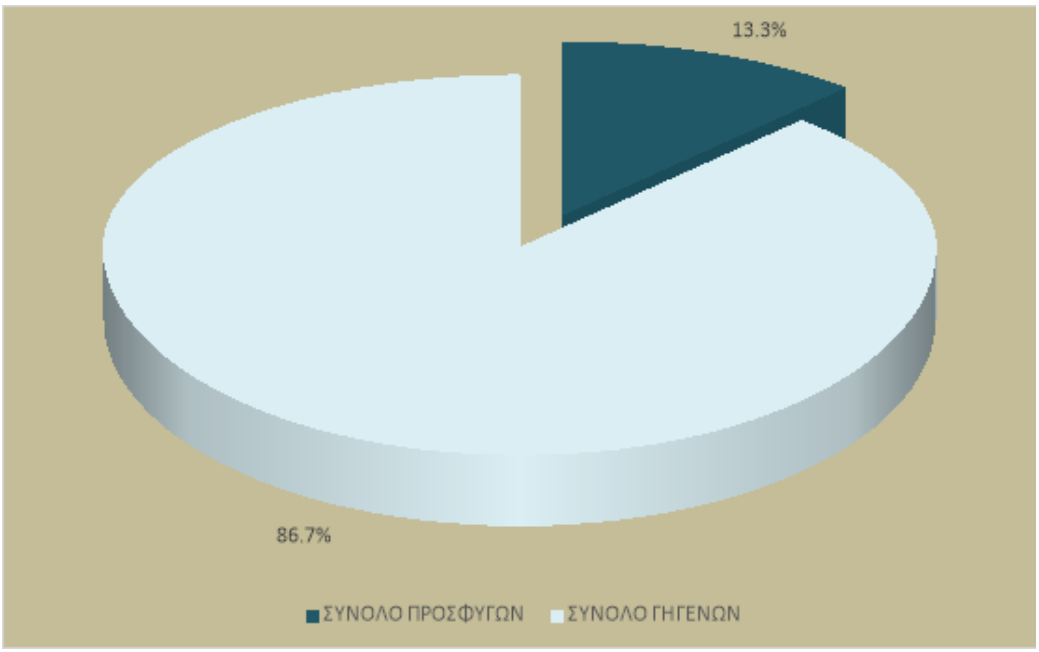
Οι δύο κατηγορίες του πλήθους αυτών των μαθητών– οι προερχόμενοι εντός ή εκτός Καβάλας– δύνανται να επιμεριστούν σε δύο επιπλέον ομάδες: μια ομάδα γηγενών και μια προσφύγων (όσων εν τέλει καταγράφηκαν στα Δημοτολόγια της Καβάλας). Έτσι, από τους 2.354 μαθητές της Καβάλας οι 429 είναι πρόσφυγες και οι υπόλοιποι γηγενείς και από τους 947 μαθητές εκτός Καβάλας, οι 77 είναι πρόσφυγες και οι 947 γηγενείς (Πίνακας 26). Ο συνολικός αριθμός των προσφύγων μαθητών ανέρχεται στους 506, δηλαδή το 13% περίπου των μαθητών του Γυμνασίου Καβάλας την περίοδο 1919-40 είναι πρόσφυγες (Γράφημα 37).

Πίνακας 26: *Κατανομή μαθητών με κριτήριο την εντοπιότητα*

ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ		**ΕΚΤΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ**		**ΣΥΝΟΛΟ**
ΓΗΓΕΝΕΙΣ	**ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ**	**ΓΗΓΕΝΕΙΣ**	**ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ**	
2.354	429	947	77	**3.807**
2.783		**1.024**		

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 37: *Ποσοτική κατανομή προσφύγων και γηγενών μαθητών εν συνόλω*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

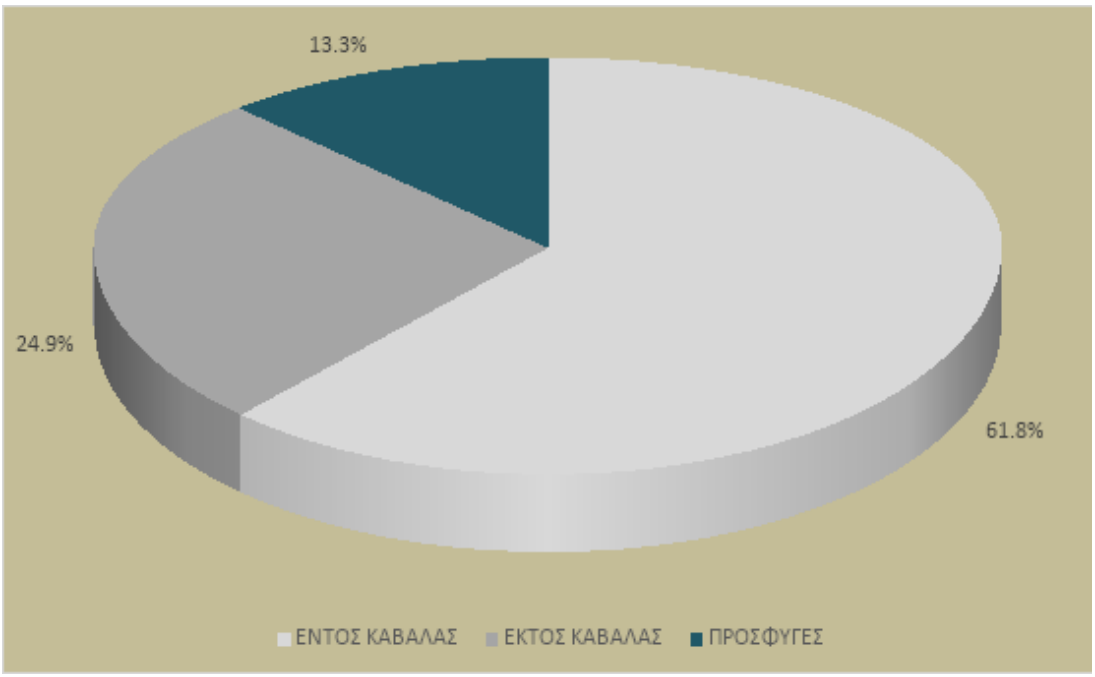
Με βάση τα παραπάνω, η ποσοστιαία κατανομή των μαθητών του Γυμνασίου Καβάλας διαμορφώνεται ως εξής: το 62% περίπου του μαθητικού δυναμικού προέρχεται από την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας, το 25% περίπου από περιοχές εκτός Καβάλας και το 13% περίπου είναι οι πρόσφυγες (Γράφημα 38).

Πίνακας 27: *Πλήθος μαθητών με κριτήριο τη γεωγραφική προέλευση*

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Εντός Καβάλας	2.354	61,8%
Εκτός Καβάλας	947	24,9%
Πρόσφυγες	506	13,3%
Σύνολο	**3.807**	

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 38: *Ποσοστιαία κατανομή μαθητών με κριτήριο τη γεωγραφική προέλευση*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

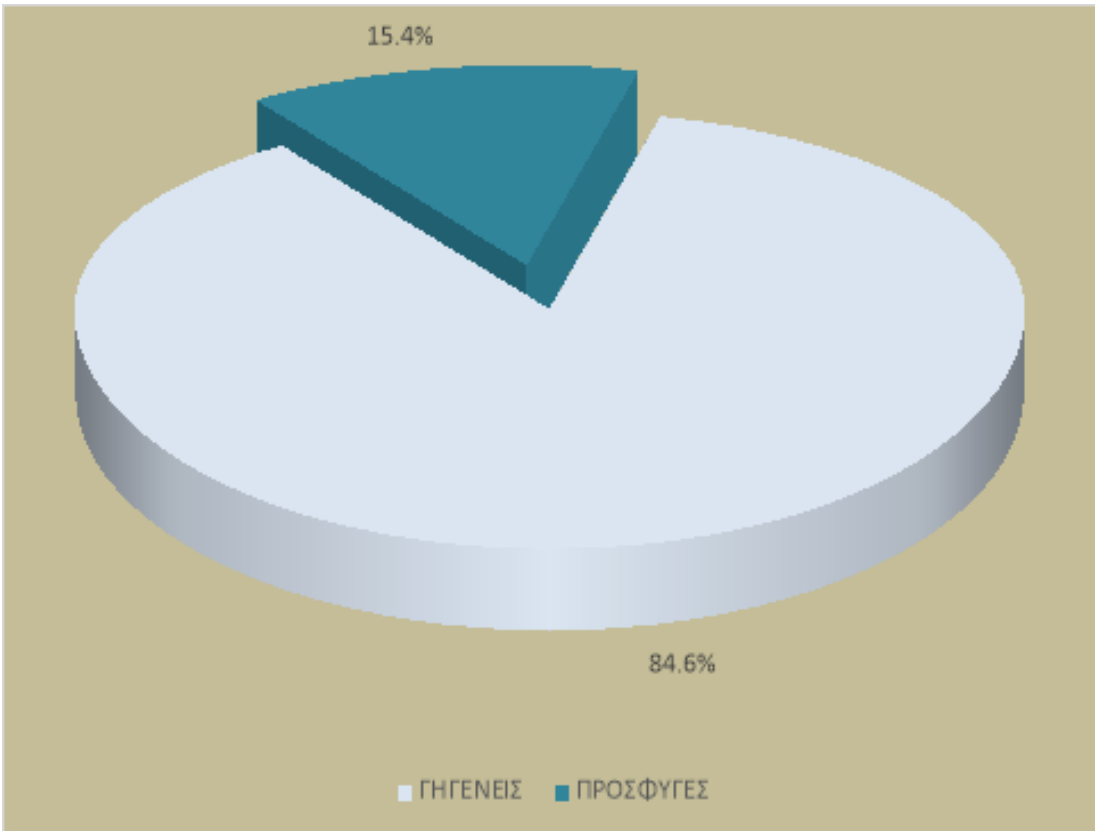
Το ποσοστό των προσφυγών μαθητών, μολονότι δεν είναι ευκαταφρόνητο, ωστόσο, αναλογικά με το πλήθος των προσφύγων που κατέφθασαν στη χώρα την περίοδο αυτήν, και ιδιαίτερα στην Καβάλα, είναι, αν όχι χαμηλό, πάντως ενδεικτικό του ότι πολλά από τα προσφυγόπουλα που εγκαταστάθηκαν εκεί δεν φοίτησαν στο Γυμνάσιο.

Από τους μαθητές που προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας, στην οποία, σημειωτέον, σύμφωνα με την απογραφή του 1928, εγκαταστάθηκαν περίπου 75.000 πρόσφυγες, με αναλογία προσφύγων επί χιλίων κατοίκους περίπου 582,[200] χαρακτηρίζονται πρόσφυγες μόνο το 15,4% περίπου των μαθητών (Γράφημα 39). Ο ερχομός των προσφύγων μπορεί να ενίσχυσε το μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου, όμως αυτό δεν σημαίνει ούτε ότι τα παιδιά των προσφύγων ενσωματώθηκαν άμεσα στη νέα κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα, ούτε ότι η φοίτησή τους ολοκληρωνόταν πάντοτε με επιτυχία. Σε επόμενη ενότητα θα εξεταστεί χωριστά η πορεία της φοίτησης των προσφύγων μαθητών. Πάντως, σύμφωνα με την επικρατούσα πρακτική, τα περισσότερα

[200] Αναλυτικότερα για τον πληθυσμό του Νομού της Καβάλας, βλ. Πίνακα 6, σ. 94.

προσφυγόπουλα, ιδίως στα χωριά, μετά την όχι χωρίς δυσκολίες ολοκλήρωση της φοίτησής τους στο Δημοτικό, εγκατέλειπαν το σχολείο για να βοηθήσουν την οικογένειά τους στις αγροτικές εργασίες ή επέλεγαν κάποιο αστικό σχολείο για την εκμάθηση μιας τέχνης. Η πρακτική αυτή εν πολλοίς ακολουθήθηκε και από τη δεύτερη γενιά προσφύγων.

Γράφημα 39: *Ποσοτική κατανομή προσφύγων και γηγενών μαθητών από την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

ii) Επιμέρους γεωγραφική κατανομή των «εντός Καβάλας» μαθητών: πόλη, ύπαιθρος, Θάσος

Από τους μαθητές που προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή της Καβάλας, το 56% περίπου, δηλαδή οι μισοί και πλέον μαθητές, προέρχονται από την πόλη. Αντίθετα, οι μαθητές που κατάγονται από την ύπαιθρο, αποτελούν μόνο το 11,6% των μαθητών και οι προερχόμενοι

από το νησί της Θάσου μόλις το 5,5%. Τα ποσοστά αυτά είναι ιδιαίτερα χαμηλά, κυρίως όσον αφορά στους μαθητές της υπαίθρου, αν ληφθεί υπόψη ο γενικός πληθυσμός της περιοχής, σύμφωνα πάντα με την απογραφή του 1928 (Πίνακας 28).

Πίνακας 28: *Πληθυσμός Νομού Καβάλας, σύμφωνα με την απογραφή του 1928*

ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΒΑΛΑΣ	**ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ**
Πόλη	49.980
Ύπαιθρος	56.879
Θάσος	11.573
Νομός	**118.432**

Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, 1930 και 1935.

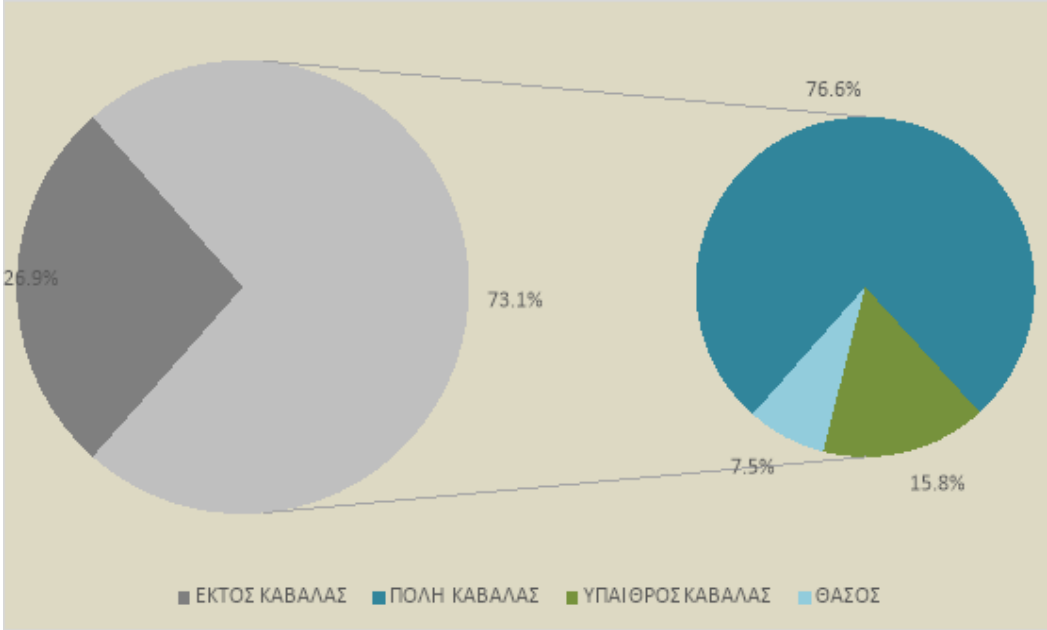
Έτσι, ενώ ο πληθυσμός της υπαίθρου συνολικά υπερτερεί του αντίστοιχου της πόλεως, το ποσοστό των μαθητών στο Γυμνάσιο υπολείπεται κατά πολύ. Ακόμη και το ποσοστό των μαθητών από τη Θάσο είναι μικρό, σε σχέση με τον πληθυσμό του νησιού. Βέβαια, εγκυρότερα συμπεράσματα επ' αυτού θα μπορούσαν να εξαχθούν, αν γνωρίζαμε τον πληθυσμό των ηλικιακών ομάδων που κατά κανόνα αντιστοιχούν στη Μέση εκπαίδευση. Αλλά και πάλι η εικόνα που διαμορφώνεται με τα υπάρχοντα στοιχεία είναι κατατοπιστική. Στο Γράφημα 40 απεικονίζονται τα ποσοστά και αποτυπώνεται ο βαθμός που η μεταβλητή της γεωγραφικής απόστασης επηρεάζει τη φοίτηση των παιδιών.

Οι προερχόμενοι από τα περίχωρα της Καβάλας ή από τη Θάσο μαθητές που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στο Γυμνάσιο –σημειωτέον ότι το Γυμνάσιο Καβάλας ήταν το μοναδικό στον Νομό– έπρεπε ουσιαστικά να μετακομίσουν στην πόλη, δεδομένης της δυσκολίας στη μετακίνηση· στην περίπτωση, μάλιστα, που ο μαθητής προερχόταν από τη Θάσο, αυτή γινόταν ακόμη δυσχερέστερη. Οι επιλογές για την οικογένεια ήταν δύο: ή θα μετακόμιζε ολόκληρη η οικογένεια, αναζητώντας συνάμα ο πατέρας ή και η μητέρα νέα θέση εργασίας, ενδεχομένως στα πολλά καπνομάγαζα της Καβάλας, ή θα μετακόμιζε μόνο ο μαθητής και την κηδεμονία του θα αναλάμβανε είτε κάποιος συγγενής είτε κάποιος συγχωριανός που ήδη

έμενε Καβάλα. Στα Μαθητολόγια καταγράφονται περιπτώσεις που, ενώ αρχικά ως τόπος προέλευσης του μαθητή δηλώνεται π.χ. το «Πράβιον» ή η Παναγιά Θάσου, στις επόμενες σχολικές χρονιές ο «τόπος» αλλάζει σε «Καβάλα». Αλλά και για το καθεστώς «κηδεμονίας» ενδεικτικά θα αναφέρουμε την περίπτωση δύο μαθητών του Γυμνασίου, κατά το σχολικό έτος 1924-25, που προέρχονταν από την Καλλιρράχη της Θάσου, τον Δημήτριο Δημητριάδη και τον Ευτύχιο Λαμπίδη (ο τελευταίος ήταν ορφανός). Στους μαθητές αυτούς εμφανίζεται στο Μαθητολόγιο ένας κοινός «κηδεμών», με επίθετο διαφορετικό από αυτό των μαθητών. Πολύ πιθανόν, λοιπόν, να επρόκειτο για κάποιο συγγενή ή κάποιον γνωστό που ζούσε στην Καβάλα. Ομοίως, στο σχολικό έτος 1932-33 ως κηδεμόνας του μαθητή Δημητρίου Αγαπητού από το χωριό Σωτήρ της Θάσου (μη ορφανός) ορίζεται ένας συγγενής. Η κατάσταση ήταν σαφώς πιο δύσκολη για τα ορφανά παιδιά. Για έναν ορφανό μαθητή από τη Λεκάνη την κηδεμονία φαίνεται ότι ανέλαβε ο Μητροπολίτης και σε άλλες περιπτώσεις ο πρώην Γυμνασιάρχης και νυν καθηγητής του Γυμνασίου Αριστείδης Στάνης. Εντύπωση προκαλεί ότι σε λίγες περιπτώσεις ορφανών παιδιών κηδεμόνας ορίζεται η μητέρα. Η ίδια πρακτική συναντάται και σε μαθητές που προέρχονται από περιοχές εκτός Καβάλας π.χ. την Αλιστράτη ή το Δοξάτο.

Συνοψίζοντας, η φοίτηση στο Γυμνάσιο για μαθητή που ζούσε εκτός πόλης δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Αν ληφθούν υπόψη οι δυσκολίες της απόστασης καθώς και αυτές που σχετίζονται με το αγροτικό περιβάλλον και την απασχόληση των παιδιών στις σχετικές εργασίες της οικογένειας, μπορούμε να κατανοήσουμε τα χαμηλά ποσοστά των μαθητών που προέρχονταν από την ύπαιθρο και από τη Θάσο. Όλα τα παραπάνω ενισχύουν την αρχική υπόθεση, ότι η φοίτηση των μαθητών επηρεάζεται από τη γεωγραφική απόσταση αλλά και από το αγροτικό ή μη περιβάλλον του μαθητή.

Γράφημα 40: *Ποσοστιαία κατανομή γεωγραφικής προέλευσης μαθητών*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

iii) Επιμέρους γεωγραφική κατανομή των «εκτός Καβάλας» μαθητών: ελληνικές διοικητικές περιφέρειες και περιοχές εκτός Ελλάδας

Από τους 947 μαθητές που φοίτησαν στο Γυμνάσιο την περίοδο που εξετάζουμε και προέρχονται από περιοχές «εκτός Καβάλας», οι 325, δηλαδή ποσοστό 8,5% επί του συνόλου των μαθητών, προέρχονται από όμορους νομούς, κυρίως της Δράμας και της Ξάνθης. Είναι αρκετοί οι μαθητές που κατάγονται από τη γειτονική πόλη της Δράμας, από το Δοξάτο και την Προσοτσάνη, ή από την Ξάνθη και τη Μαρώνεια της Αλεξανδρούπολης, ή ακόμη και από το Σουφλί του Έβρου. Το ποσοστό των μαθητών από τις υπόλοιπες περιοχές της σημερινής Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ανέρχεται στο 4,6%. Χαμηλό είναι το ποσοστό, μόλις 4%, για τους μαθητές από τους νομούς της σημερινής Κεντρικής Μακεδονίας, δηλαδή από τους Νομούς Θεσσαλονίκης, Σερρών, Ημαθίας και Πιερίας. Δεδομένου ότι τουλάχιστον οι δύο πρώτου νομοί αποτελούσαν εκπαιδευτικά κέντρα, η φοίτηση προερχόμενων από τις παραπάνω περιοχές μαθητών στο Γυμνάσιο Καβάλας πρέπει να αποδοθεί είτε στην εγκατάσταση της οικογένειας στην Καβάλα για επαγγελματικούς λόγους, π.χ. μετάθεση του πατέρα, είτε στη

χιλιομετρική εγγύτητα κάποιων περιοχών, π.χ. Αλιστράτη, Προβίστα,[201] Ροδολείβος, Βιτάστη (Κρηνίδα), οι οποίες, αν και διοικητικά ανήκουν στις Σέρρες, βρίσκονται εγγύτερα στην πόλη της Καβάλας. Τέλος, από την Περιφέρεια της Αττικής προέρχεται το 2,3% των μαθητών του Γυμνασίου.

Το συνολικό ποσοστό των μαθητών, ο «τόπος προέλευσης» των οποίων, σύμφωνα με τη σχετική στήλη των Μαθητολογίων, είναι περιοχή της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης, αγγίζει μόλις το 6%. Το χαμηλό αυτό ποσοστό δεν πρέπει να προβληματίζει, συγκρίνοντάς το με το υψηλότερο ποσοστό των προσφύγων μαθητών. Για τους περισσότερους πρόσφυγες μαθητές, όπως ήδη επισημάνθηκε, δηλώνεται εν τέλει ως «τόπος προέλευσης» η νέα τους πατρίδα, δηλαδή η Καβάλα ή κάποια άλλη ελληνική πόλη, π.χ. αντί για τη Νικόπολη καταγράφεται η Καβάλα, αντί για την Τραπεζούντα η Σταυρούπολη Δράμας και αντί για την Πέργαμο η Μυτιλήνη. Να σημειωθεί, επιπλέον, ότι όσοι μαθητές κατάγονται από αυτές τις περιοχές δεν χαρακτηρίζονται όλοι ως «πρόσφυγες». Υποθέτουμε ότι κάποιες οικογένειες κατέφθασαν στην Καβάλα πριν από τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο και τη Μικρασιατική Καταστροφή και γι' αυτό κάποιοι μαθητές με τόπο καταγωγής την Πάφρα Πόντου, το Μυριόφυτον της Ανατολικής Θράκης, την Τρίγλια της επαρχίας Προύσας της Μικράς Ασίας κ.ά. δεν χαρακτηρίζονται «πρόσφυγες». Όσον αφορά στους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, αυτοί ως γνωστόν εξαιρέθηκαν από την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών και ανήκαν στην κατηγορία των «εταμπλί».[202]

---

[201] Σύμφωνα με το ΦΕΚ 76, τχ. Α' / 2 Μαΐου 1927, ο οικισμός μετονομάστηκε σε Παλαιοκώμη (πηγή: https://www.eetaa.gr/metaboles/oikmet_details.php?id=18049).

[202] Το νομικό καθεστώς της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης καθορίστηκε με την πολυμερή Συνθήκη της Λωζάννης της 24ης Ιουλίου 1923 και ειδικότερα με την Τέταρτη Ενότητά της, που αφορά την Ανταλλαγή Πληθυσμών μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας (υπογράφηκε 31/1/1923). Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης Ανταλλαγής ορίζεται ότι: «Δὲν θὰ περιληφθῶσιν εἰς τὴν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ προβλεπομένην ἀνταλλαγήν: α) οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· β) οἱ Μουσουλμάνοι κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Θράκης. Θέλουσι θεωρηθῇ ὡς Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οἱ Ἕλληνες οἱ ἐγκατεστημένοι ἤδη πρὸ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1918, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ὡς αὕτη καθορίζεται διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1912 [...]» (πηγή: «Η ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης και η Συνθήκη της Λωζάνης», εφ. *Το Βήμα*, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.tovima.gr/2014/03/14/politics/i-ellinorthodoksi-koinotita-tis-kwnstantinoypolis-kai-i-synthiki-tis-lwzanis/ (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Από τις υπόλοιπες διοικητικές περιφέρειες, αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός των μαθητών που προέρχονται από την Πελοπόννησο, τα νησιά του Βορείου Αιγαίου και από την Ήπειρο (Πίνακας 30). Όσον αφορά στα Νησιά του Βορείου Αιγαίου, ο υψηλός σχετικά αριθμός αυτών των μαθητών θα πρέπει μάλλον να συσχετιστεί με τις προσφυγικές ροές, καθώς τα νησιά αυτά αποτέλεσαν τον πρώτο σταθμό των προσφύγων. Από την άλλη, τόσο η Πελοπόννησος όσο και η Ήπειρος, λόγω της μορφολογίας τους, είχαν δύσκολες συνθήκες διαβίωσης και η εξασφάλιση εργασίας δεν ήταν πάντα δεδομένη. Η Καβάλα, καπνούπολη με 50 καπνικές εταιρείες την εποχή εκείνη, έδινε τη δυνατότητα στον βιοπαλαιστή της ορεινής και της νησιωτικής Ελλάδας για εύρεση μιας θέσης εργασίας σε κάποιο από τα πολλά καπνομάγαζά της.

Τέλος, κάποιοι μαθητές, παιδιά δημόσιων υπαλλήλων, δασκάλων, καθηγητών ή υπηρετούντων στις ένοπλες δυνάμεις βρέθηκαν στην Καβάλα, όπως προειπώθηκε, λόγω μετάθεσης ή διορισμού του πατέρα τους. Ειδικότερα, για τους εκπαιδευτικούς, κατά τη μεταξική περίοδο ίσχυε ο νόμος της υποχρεωτικής θητείας στις «Νέες Χώρες» ως προϋπόθεση διορισμού, προαγωγής ή ευνοϊκότερης μετάθεσης.[203]

Γενικότερα, πάντως, παρατηρείται να φοιτούν στο Γυμνάσιο της Καβάλας μαθητές από όλη την ελληνική επικράτεια. Από το Νυμφαίο της Φλώρινας, την Καστοριά, την Κόνιτσα και τη Λαΐστα των Ιωαννίνων, την Άρτα, την Κέρκυρα και τους Καμιναράτες της Κεφαλονιάς, μέχρι τη Λάρισσα, τα Καμμένα Βούρλα Φθιώτιδας, τον Βόλο, το Μεσολόγγι, την Ολυμπία Ηλείας, τη Φαλάνθη και το Γαρδίκιον Μεσσηνίας, τη Δημητσάνα Αρκαδίας, την Αερόπολη και τη Μάνη της Λακωνίας, το Ναύπλιο Αργολίδας, τη Χαλκίδα Ευβοίας, τα Κύθηρα, τον Πόρο, τις Σπέτσες, την

[203] Η εξασφάλιση διδακτικού προσωπικού για την ευαίσθητη περιοχή των «Νέων Χωρών» επιδιώκεται μέσω της κυβερνητικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Ειδικότερα, με τον Α.Ν. 767/1937 προβλέπεται ότι δεν είναι εφικτός ο πρώτος διορισμός, η μετάθεση ή η προαγωγή των λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης στα σχολεία των πόλεων Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Πειραιά, Αθήνας και των προαστίων τους, αν προηγουμένως δεν συμπληρώσουν πενταετή υπηρεσία στις «Νέες Χώρες». Με τον Α.Ν. 1297/1938 το καθεστώς μελετά όλες τις δυνατές περιπτώσεις, προκειμένου να μη στερηθούν δασκάλους τα σχολεία των «Νέων Χωρών» προσλαμβάνοντας σε θέση αναπληρωτή ακόμη και αποφοίτους γυμνασίων, όταν απουσιάζουν πτυχιούχοι του Διδασκαλείου ή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας (Α.Ν. 1297/1938, άρθρο 26, σ. 1722, βλ. Ε. Σαρηγιαννίδου, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής*, ό.π., σ. 125).

Τήνο, τη Χίο, το Βαθύ Σάμου, τη Μυτιλήνη, τη Λήμνο, τη Σαμοθράκη, τα Χανιά και το Ρέθυμνο Κρήτης (Πίνακας 29).

Πίνακας 29: *Πλήθος και ποσοστό μαθητών ανά διοικητική περιφέρεια*

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	177	4,6%
Κεντρική Μακεδονία	148	3,9%
Ανατολική Θράκη	92	2,4%
Αττική	89	2,3%
Μικρά Ασία	72	1,9%
Πόντος	59	1,5%
Πελοπόννησος	48	1,3%
Νησιά Βορείου Αιγαίου	44	1,2%
Ήπειρος	41	1,1%
Κενό	39	1,0%
Θεσσαλία	33	0,9%
Κωνσταντινούπολη	32	0,8%
Δυτική Ελλάδα	32	0,8%
Στερεά Ελλάδα	30	0,8%
Δυτική Μακεδονία	26	0,7%
Κρήτη	21	0,6%
Λοιπά	19	0,5%
Ιόνια Νησιά	11	0,3%
Νησιά Νοτίου Αιγαίου	9	0,2%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο πεδίο «Λοιπά» του Πίνακα 29 συμπεριλήφθηκαν οι λιγοστοί μαθητές για τους οποίους ως «τόπος προέλευσης» δηλώνεται κάποια χώρα του εξωτερικού ή περιοχές της Ελλάδας που δεν είχαν απελευθερωθεί, όπως η Βόρειος Ήπειρος, τα Δωδεκάνησα, η Ίμβρος και η Τένεδος. Υπάρχουν και δύο μαθητές από την «Υπηρεσία Αλλοδαπών»· η μία, μάλιστα, αναφέρεται ότι εδρεύει στις Σέρρες χωρίς να παρέχεται καμία άλλη επιπλέον πληροφορία.

Τέλος, για 39 μαθητές, δηλαδή ποσοστό 1% επί του συνόλου των μαθητών, το σχετικό πεδίο των Μαθητολογίων παραμένει ασυμπλήρωτο. Από αυτούς οι 5 μόνο είναι πρόσφυγες, κάτι που δικαιολογεί και την όποια σύγχυση ως προς τον τόπο προέλευσης του μαθητή. Για τους υπόλοιπους μαθητές η παράλειψη αυτή θα πρέπει μάλλον να αποδοθεί

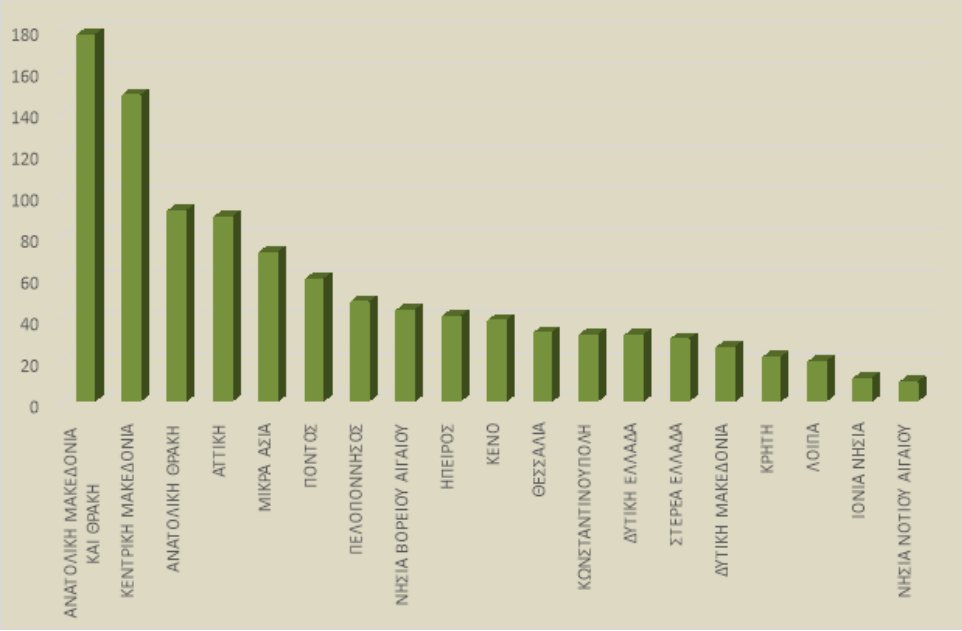
σε λάθος εκ παραδρομής κατά τη στιγμή της σύνταξης του Μαθητολογίου. Στο Γράφημα 41 απεικονίζεται η κατανομή των μαθητών ανά περιφέρεια, σύμφωνα με τη σύγχρονη διοικητική διαίρεση του Νόμου «Καλλικράτη», συμπεριλαμβανομένων και των ομάδων «Λοιπά» και «Κενό».

Πίνακας 30: *Ανάλυση πλήθους μαθητών που περιλαμβάνονται στο πεδίο «Λοιπά» του Πίνακα 29*

ΛΟΙΠΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
Βόρειος Ήπειρος	7
Ίμβρος	5
Δωδεκάνησα	2
Υπηρεσία αλλοδαπών	2
Ρωσία	1
Βουλγαρία	1
Ρουμανία	1
Σύνολο	**19**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 41: *Κατανομή μαθητών «εκτός Καβάλας»*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.7. ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΝΑ ΤΑΞΗ ΦΟΙΤΗΣΗΣ

6.7.1. *Πλήθος μαθητών ανά τάξη: μαθητικές διαρροές*

Το πλήθος των μαθητών καταγράφει σταθερά φθίνουσα πορεία από τις μικρότερες προς τις μεγαλύτερες τάξεις (Πίνακας 31). Οι συνολικές εγγραφές που έγιναν στην Α΄ τάξη, καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο, είναι 3.045 ή κατά μέσο όρο ανά έτος 31,5%, ενώ ήδη από τη Β΄ τάξη οι εγγραφές μειώνονται κατά 30% περίπου. Με άλλα λόγια, μεγάλο ποσοστό μαθητών διαρρέει μετά τον πρώτο χρόνο της φοίτησής του. Η μαθητική διαρροή από την Α΄ έως τη ΣΤ΄ τάξη είναι της τάξεως του -75% περίπου (Πίνακας 32), με βάση πάντα τη σύγκριση του αριθμού των εγγραφών από τάξη σε τάξη, ενώ μεγάλο είναι και το ποσοστό μείωσης, -69% περίπου, από την Α΄ έως την Ε΄ τάξη. Στο Γράφημα 42 αποτυπώνεται η φθίνουσα τάση του πλήθους των μαθητών από την Α΄ προς τη ΣΤ΄ τάξη, ενώ στο Γράφημα 43 απεικονίζεται η σταδιακή μείωση του μέσου όρου των μαθητών ανά τάξη. Τα υψηλά ποσοστά μείωσης-διαρροής δηλώνουν ότι η φοίτηση των μαθητών δεν ήταν ομαλή και ότι η προαγωγή τους στις επόμενες τάξεις δεν ήταν δεδομένη· πολύ λίγοι μαθητές, το ¼ περίπου των εγγραφών στην Α΄ τάξη, κατάφεραν τελικά να φθάσουν στην ΣΤ΄ και να πάρουν Απολυτήριο.

Πίνακας 31: *Πλήθος μαθητών ανά τάξη την περίοδο 1919-40*

ΤΑΞΗ	**ΠΛΗΘΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ**
Α΄	3.045
Β΄	2.147
Γ΄	1.591
Δ΄	1.170
Ε΄	937
ΣΤ΄	769[204]
Σύνολο	**9.659**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

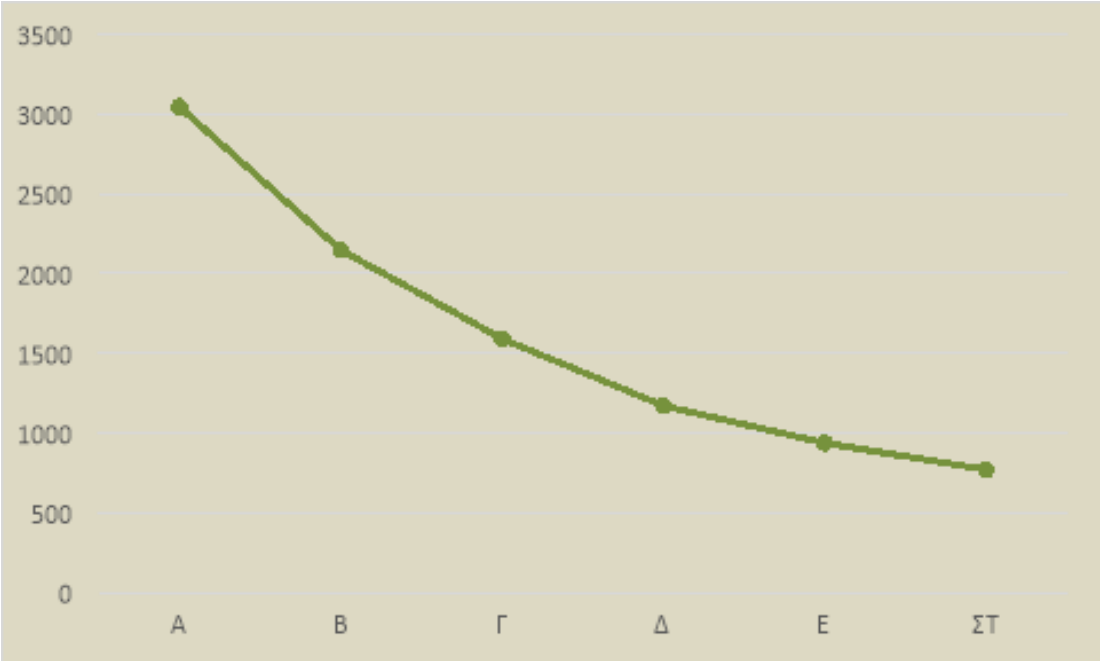
[204] Στην επόμενη ενότητα, όπου εξετάζεται ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν στην ΣΤ΄ τάξη και αποφοιτούν, ο συνολικός αριθμός των μαθητών της ΣΤ΄ είναι 756. Η φαινομενική αυτή απόκλιση οφείλεται στις 13 μαθήτριες του Κλασικού Τμήματος, που αρχικά εγγράφηκαν στο Γυμνάσιο και από τον Νοέμβριο φοιτούσαν στο Γυμνάσιο Θηλέων.

Πίνακας 32: *Μείωση του μαθητικού δυναμικού ανά τάξη*

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑΞΗ ΣΕ ΤΑΞΗ	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΠΛΗΘΟΥΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΠΛΗΘΟΥΣ ΜΑΘΗΤΩΝ
Α'→Β'	-898	-29,5%
Β'→Γ'	-556	-25,9%
Γ'→Δ'	-421	-26,5%
Δ'→Ε'	-233	-,9%
Ε'→ΣΤ'	-168	-17,9%
Α'→Ε'	-2.108	-69,2%
Α'→ΣΤ'	-2.276	-74,7%

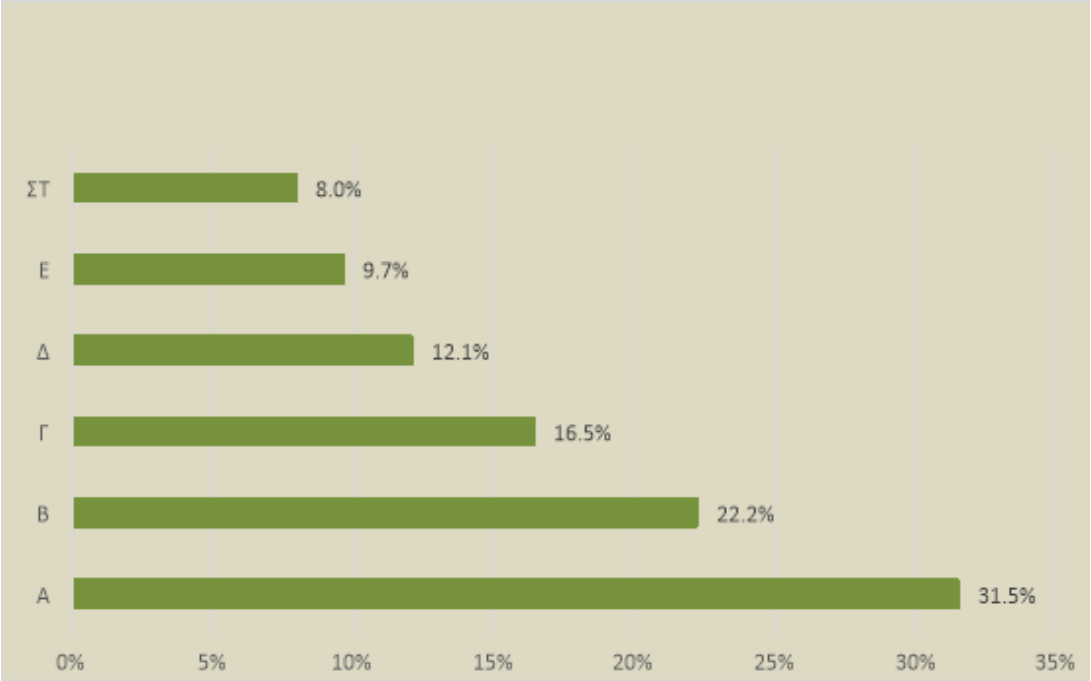
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 42: *Διακύμανση πλήθους μαθητών ανά τάξη την περίοδο 1919-40*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 43: *Διακύμανση μέσου όρου εγγραφής ανά τάξη την περίοδο 1919-40*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

6.7.2. *Ηλικιακή κατανομή μαθητών ανά τάξη*

Ήδη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του εξατάξιου Γυμνασίου παρατηρούνται μεγάλες ηλικιακές διαφορές μεταξύ των μαθητών που φοιτούσαν σε αυτό. Κατά το σχολικό έτος 1919-20, στην Α΄ τάξη συνυπάρχουν μαθητές δώδεκα, δεκατριών, δεκαεπτά και δεκαεννέα ετών, αγόρια και κορίτσια. Αυτό οφείλεται εν πολλοίς και στα ιστορικά γεγονότα που προηγήθηκαν. Όπως προαναφέρθηκε, στην Καβάλα, ήδη πριν από την ίδρυση του Γυμνασίου, λειτουργούσε Ημιγυμνάσιο, το οποίο όμως λόγω της βουλγαρικής κατοχής κατά το 1916-18 διέκοψε τη λειτουργία του. Από το Μαθητολόγιο και τους τίτλους εγγραφής διαπιστώνουμε ότι κάποιοι μαθητές είχαν εγκαταλείψει την Καβάλα τον Αύγουστο του 1916 με τις οικογένειές τους, προκειμένου προφανώς να αποφύγουν τη βουλγαρική κατοχή και συνέχισαν τη φοίτησή τους σε Γυμνάσια της Θεσσαλονίκης, του Βόλου, της Χαλκίδας, των Αθηνών κ.α. Όταν επέστρεψαν, γράφτηκαν κανονικά, κατά το 1919-20, στην ΣΤ΄ τάξη, ενώ όσοι μαθητές έμειναν στην Καβάλα αναπόφευκτα έχασαν τρία χρόνια. Έτσι, παρατηρούμε μαθητές γεννημένοι π.χ. το 1902 να

εγγράφονται στην ΣΤ΄ τάξη, ενώ μαθητές του 1899 να εγγράφονται σε μικρότερη τάξη. Κατ' αναλογίαν, όσοι μαθητές είχαν τελειώσει κατά το 1915-16 την Δ΄ τάξη του παλιού Ημιγυμνασίου και έμειναν στην υπό βουλγαρική κατοχή Καβάλα, γράφτηκαν κατά το 1919-20 στην Ε΄ τάξη, όσοι είχαν τελειώσει την Γ΄ γράφτηκαν στην Δ΄, όσοι είχαν τελειώσει τη Β΄ γράφτηκαν στην Γ΄ και όσοι είχαν τελειώσει την Α΄ γράφτηκαν στη Β΄.[205]

Πέρα από την προαναφερθείσα ιστορική συγκυρία που συνέβαλε στη διαμόρφωση της ηλικιακής ανομοιομορφίας ανά τάξη, τα τραγικά γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής που ακολούθησαν, με την εισροή μεγάλου αριθμού προσφύγων, συνέβαλαν ενισχυτικά στην διατήρηση της παραπάνω κατάστασης με τη μη άμεση ενσωμάτωση, όπως ήδη επισημάνθηκε, πολλών προσφύγων μαθητών. Η ίδια ηλικιακή ανομοιομορφία ανά τάξη διατηρείται, λοιπόν, καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Φυσικά, σε αυτήν την κατάσταση συνέβαλαν και άλλοι κοινωνικοί παράγοντες όπως και η αυστηρότητα συχνά του εκπαιδευτικού συστήματος, που αμφότερα θούσαν τους μαθητές είτε στην πλήρη διακοπή της φοίτησης είτε στην επανάληψη κάποιας τάξης τον επόμενο ή τον μεθεπόμενο χρόνο.

Πίνακας 33: *Ηλικιακή κατανομή του μαθητικού πληθυσμού ανά τάξη*

ΤΑΞΗ	ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΗΛΙΚΙΑ	ΜΕΓΙΣΤΗ ΗΛΙΚΙΑ	ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΗΛΙΚΙΑ	ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ
Α΄	8	21	12	13	1,70
Β΄	9	21	13	14	1,60
Γ΄	10	25	14	15	1,66
Δ΄	12	24	15	16	1,55
Ε΄	11	25	16	17	1,59
ΣΤ΄	11	27	17	18	1,64

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

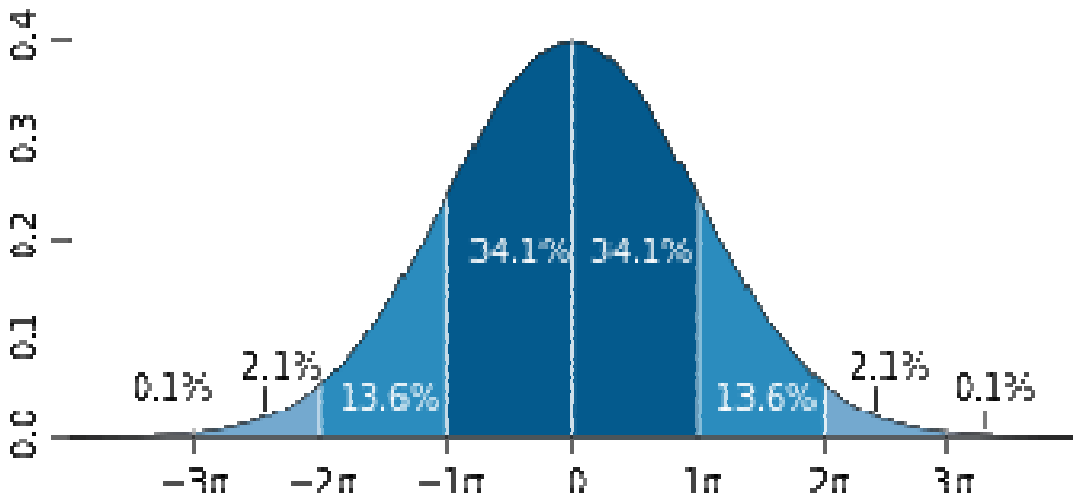
Στον Πίνακα 33 καταγράφηκαν τα δεδομένα των Μαθητολογίων κατόπιν σχετικής επεξεργασίας και πιστοποιούν αυτές τις ηλικιακές διαφορές ανά τάξη. Μεταξύ της ελάχιστης και της μέγιστης ηλικίας που καταγράφεται σε κάθε τάξη, η διαφορά είναι μεγάλη. Παρατηρείται π.χ.

[205] Κ. Ι. Χιόνης, *Η παιδεία στην Καβάλα*, ό.π., σ. 109.

στην Α΄ τάξη νο έχουν φοιτήσει μοθητής 8χρονος ολλά κοι 21χρονος, ή στη Δ΄ τάξη 12χρονοι κοι 24χρονοι μοθητές. Χωρίς νο οποκλείετοι κοι η περίπτωση κάποιου λάθος κοτά την εγγροφή, κυρίως όσον οφορά στην ηλικίο των προσφύγων, το γενικό συμπέρασμο που εξάγετοι είνοι ότι σε κάθε τάξη υπερισχύει μεν μιο ηλικίο, π.χ. στην Α΄ τάξη οι 12χρονοι, στη Β΄ οι 13χρονοι, στην Γ΄ οι 14χρονοι κ.ο.κ., ολλά ουτή η επικροτούσο ηλικίο δεν συμπίπτει με τη μέση ηλικίο, γεγονός που κοτοδεικνύει την ύπορξη κοι άλλων ηλικιών στην τάξη. Γιο νο γίνει πιο κοτονοητή η ηλικιοκή διοφορά των μοθητών, κοτά την περίοδο που εξετάζουμε, ορκεί νο τη συγκρίνουμε με την εικόνο μιος σύγχρονης τάξης, όπου οι μοθητές της έχουν σχεδόν όλοι την ίδιο ηλικίο, με ελάχιστες εξοιρέσεις, ή ολλιώς η συχνότητο της επικροτούσος τιμής (της ηλικίος) πλησιάζει το μέγεθος του πληθυσμού των μοθητών, με οποτέλεσμο η ηλικίο που επικροτεί συμπίπτει κοι με τη μέση ηλικίο της τάξης. Στο Γροφήμοτο 44-49 οποτυπώνετοι η συχνότητο των ηλικιών ονά τάξη κοι ονοδεικνύετοι η κονονικότητο της κοτονομής των ηλικιών των μοθητών στη συγκεκριμένη τάξη.

Ανολυτικότερο, ον θεωρήσουμε προσεγγιστικά την ηλικίο των μοθητών ως μιο συνεχή μετοβλητή, τότε οπό τη μορφή των ιστογροφμμάτων γιο τις συχνότητες των ηλικιών στις τάξεις Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄, Ε΄ κοι ΣΤ΄ μπορούμε νο συμπεράνουμε ότι οκολουθεί την κονονική κοτονομή. Σε μιο κονονική κοτονομή οι τιμές τείνουν νο συγκεντρώνοντοι γύρω οπό τη μέση τιμή κοι το σύνολο σχεδόν των τιμών βρίσκοντοι στο εύρος μείον τρεις τυπικές οποκλίσεις (-3σ) έως συν τρεις τυπικές οποκλίσεις (+3σ) οπό τη μέση τιμή:

Γράφημα 44: *Κανονική κατανομή*

Πηγή: Γεώργιος Παπαδόπουλος, *Η Κανονική Κατανομή*, Σημειώσεις μαθήματος Στατιστικής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

Με βάση τη μέση τιμή και την τυπική απόκλιση των ηλικιών στις τάξης Α΄- ΣΤ΄ προκύπτουν τα εξής:

Η **Α΄ τάξη** έχει μέση τιμή ηλικιών **13** και τυπική απόκλιση **1,70**. Επομένως, οι ηλικίες για το σύνολο σχεδόν των μαθητών κυμαίνονται μεταξύ 13-(3*1,7) = **8** και 13+(3*1,7) = **18**.

Η **Β΄ τάξη** έχει μέση τιμή ηλικιών **14** και τυπική απόκλιση **1,60.** Επομένως, οι ηλικίες για το σύνολο σχεδόν των μαθητών κυμαίνονται μεταξύ 14-(3*1,6) = **9** και 14+(3*1,6) = **19** .

Η **Γ΄ τάξη** έχει μέση τιμή ηλικιών **15** και τυπική απόκλιση **1,66**. Επομένως, οι ηλικίες για το σύνολο σχεδόν των μαθητών κυμαίνονται μεταξύ 15-(3*1,66) = **10** και 15+(3*1,66) = **20**.

Η **Δ΄ τάξη** έχει μέση τιμή ηλικιών **16** και τυπική απόκλιση **1,55.** Επομένως, οι ηλικίες για το σύνολο σχεδόν των μαθητών κυμαίνονται μεταξύ 16-(3*1,55) = **11** και 16+(3*1,55) = **21** .

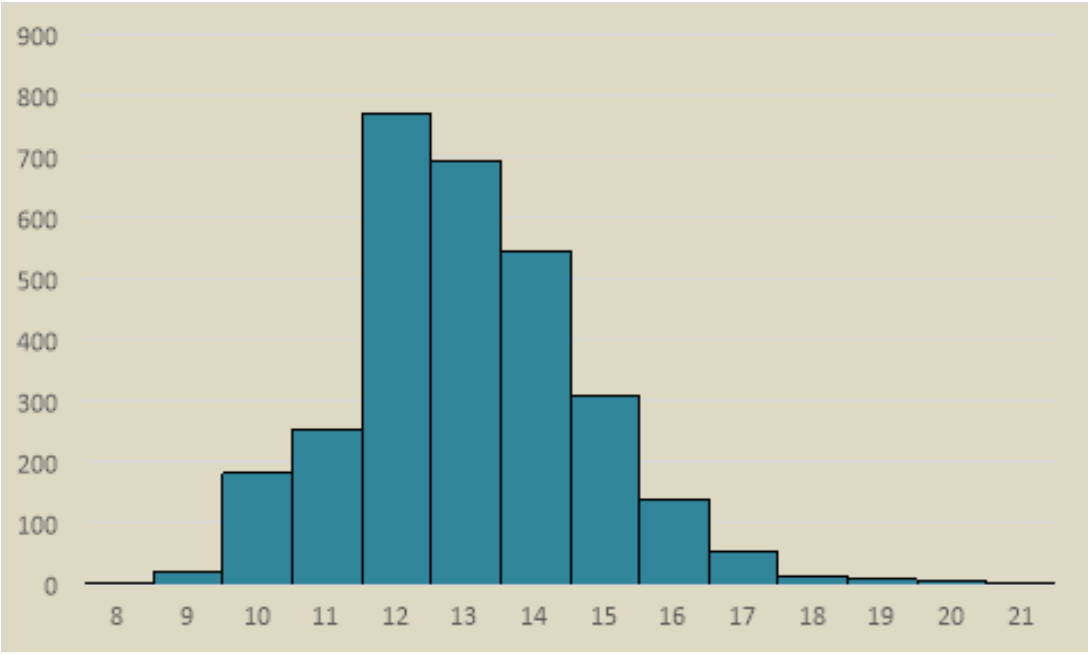
Η **Ε΄ τάξη** έχει μέση τιμή ηλικιών **17** και τυπική απόκλιση **1,59**. Επομένως, οι ηλικίες για το σύνολο σχεδόν των μαθητών κυμαίνονται μεταξύ 17-(3*1,59) = **12** και 17+(3*1,59) = **22**

Η **ΣΤ΄ τάξη** έχει μέση τιμή ηλικιών **18** και τυπική απόκλιση **1,64**. Επομένως, οι ηλικίες κυμαίνονται μεταξύ 18-(3*1,64) = **13** και 18+(3*1,64) = **23**.

Αυτά τα όρια τιμών συμφωνούν σε γενικές γραμμές με τις ηλικίες που έχουν καταγραφεί στα Μαθητολόγια, κυρίως ως προς το κατώτατο όριο.

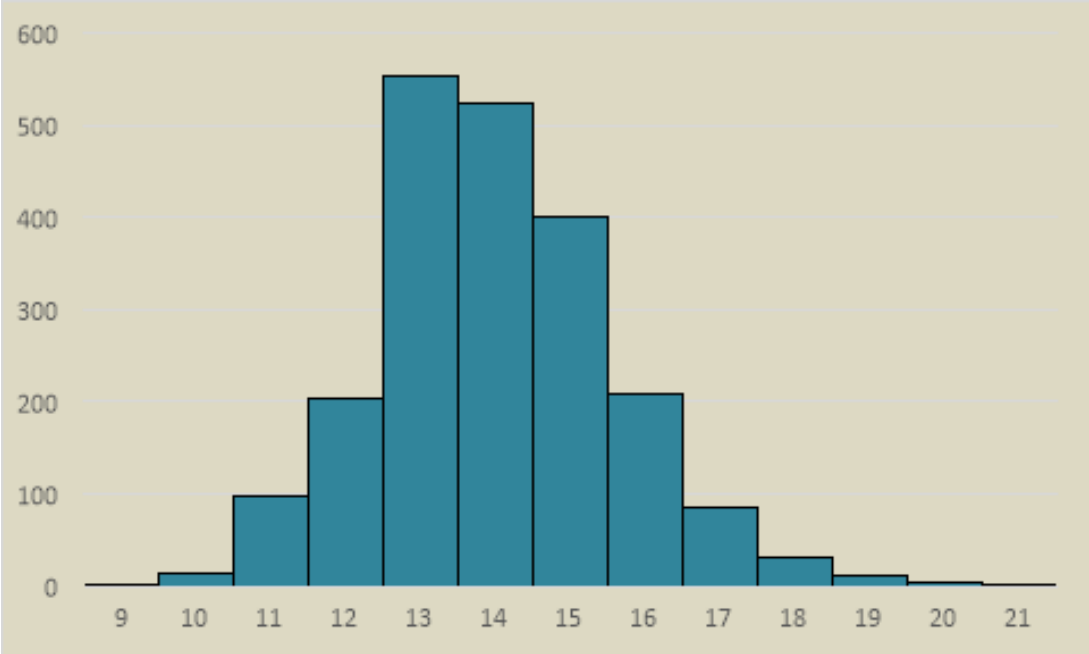
Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι, αν και δεν διαφέρουν σημαντικά οι τιμές των τυπικών αποκλίσεων ανά τάξη, δηλαδή η ανομοιομορφία των ηλικιών σε όλες τις τάξεις παραμένει σε γενικές γραμμές σταθερή, εντούτοις μπορούμε να διακρίνουμε κάποιες μικρές αυξομειώσεις. Έτσι, **η τιμή της τυπικής** απόκλισης είναι υψηλότερη στις τρεις πρώτες τάξεις και μειώνεται στις μεγαλύτερες· με άλλα λόγια, στις πρώτες τάξεις παρατηρείται μεγαλύτερη, συγκριτικά με τις άλλες, ηλικιακή ανομοιομορφία. Η ελάχιστη τυπική απόκλιση σημειώνεται στην Δ΄ τάξη, για την οποία μπορούμε να πούμε ότι είναι η τάξη με τη μεγαλύτερη σχετικά ηλικιακή ομοιομορφία. Στις δύο τελευταίες τάξεις, όμως, σημειώνεται αύξηση της τιμής της απόκλισης και κυρίως στην ΣΤ΄, στην οποία, αν και η τιμή της είναι χαμηλότερη συγκριτικά με αυτήν της Α΄ (όχι όμως και της Β΄), σημειώνει αύξηση κατά μία σχεδόν μονάδα από την τιμή της Δ΄ τάξης.

Γράφημα 45: *Συχνότητα ηλικιών Α΄ τάξης*

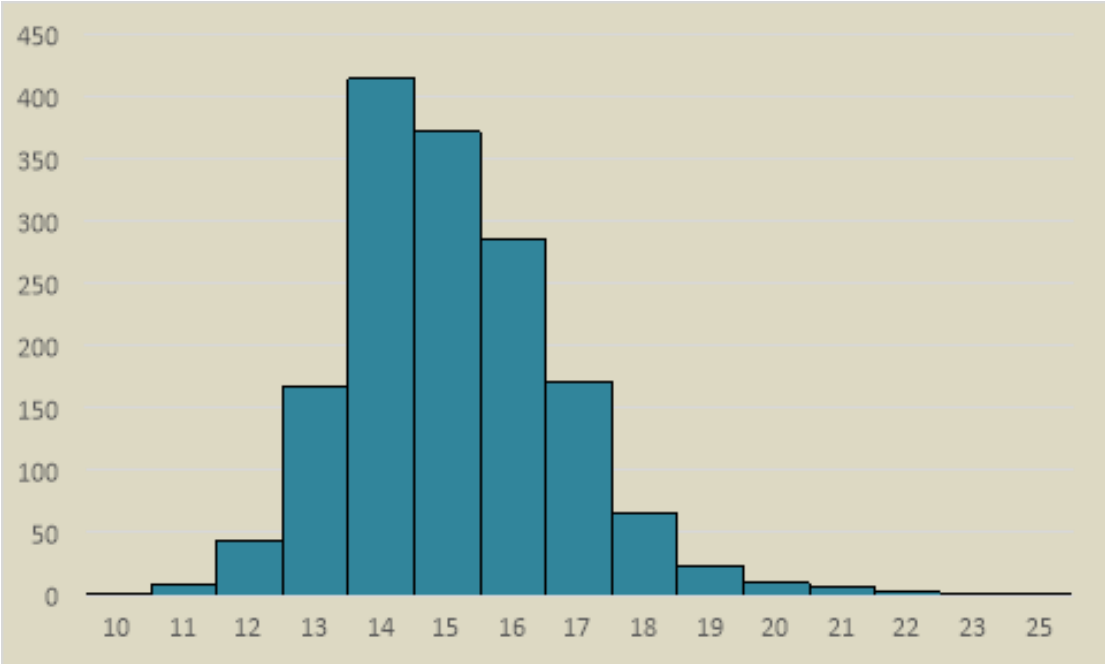
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 46: *Συχνότητα ηλικιών Β΄ τάξης*

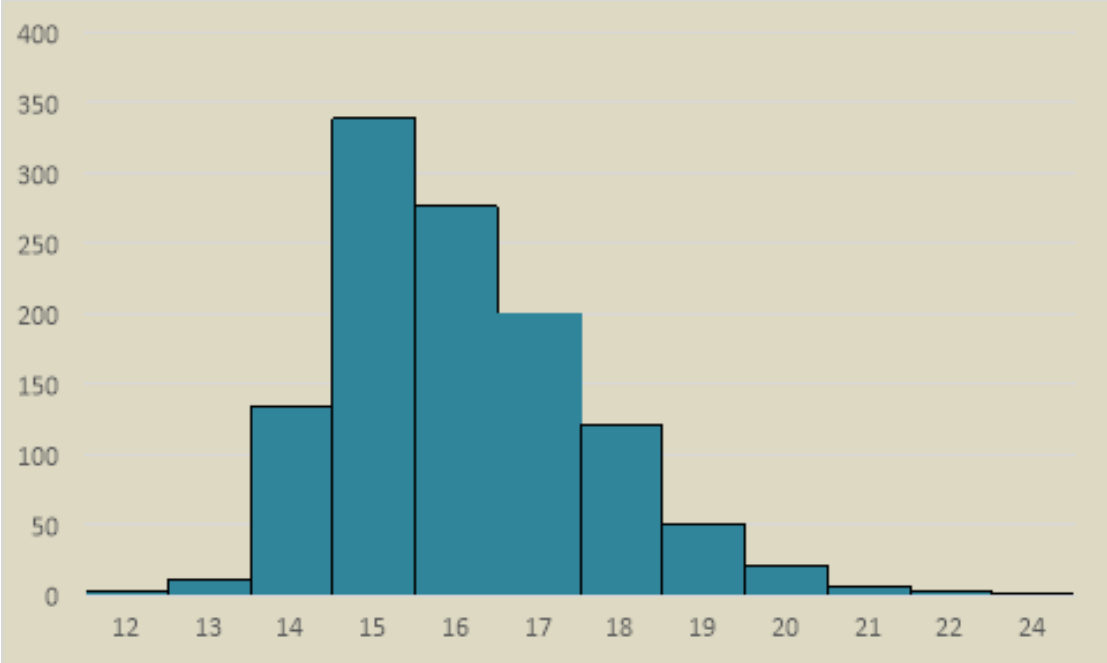
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 47 : *Συχνότητα ηλικιών Γ΄ τάξης*

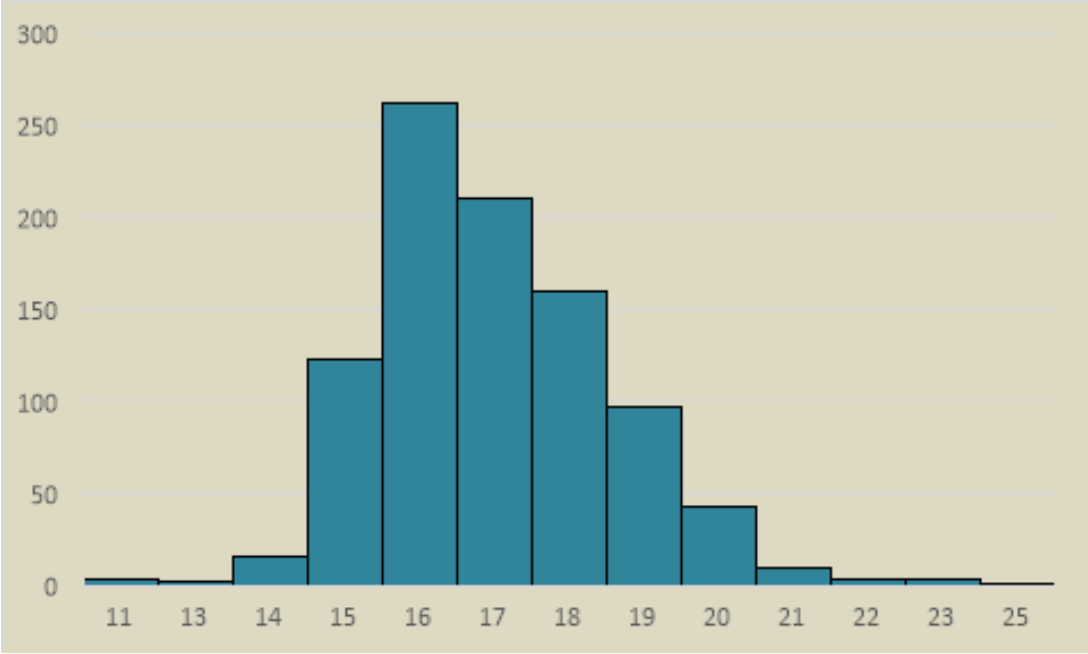
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 48: *Συχνότητα ηλικιών Δ΄ τάξης*

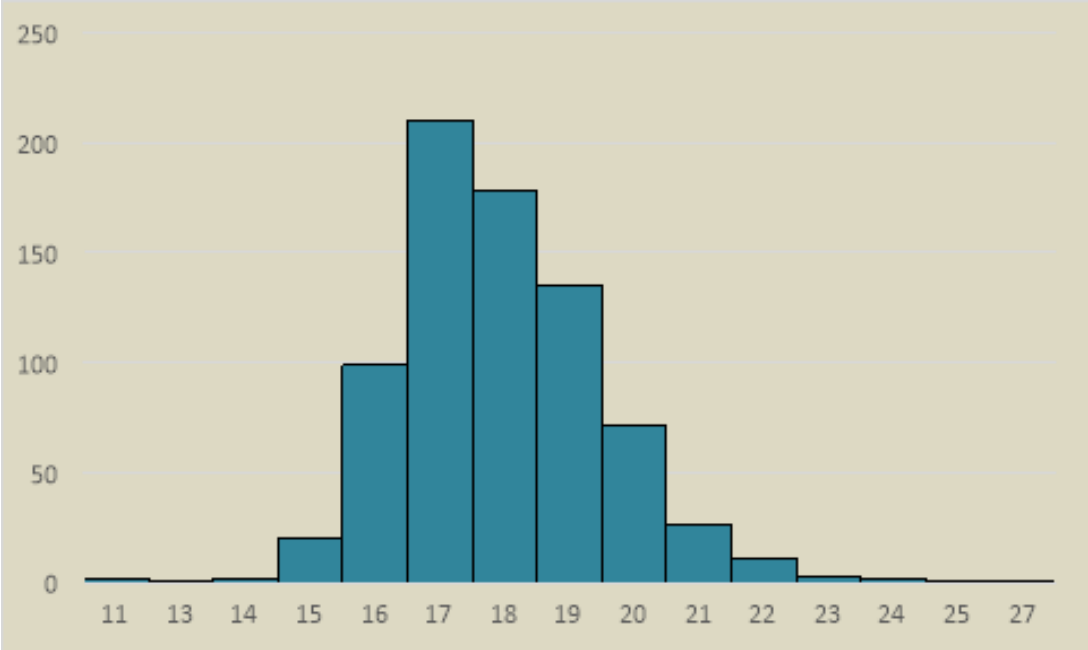
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 49: *Συχνότητα ηλικιών Ε΄ τάξης*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 50: *Συχνότητα ηλικιών ΣΤ΄ τάξης*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Συμπερασματικά, η εξέταση του πλήθους των μαθητών ανά τάξη αναδεικνύει το μέγεθος των μαθητικών διαρροών και το μικρό ποσοστό των μαθητών που εν τέλει έφθασαν στην ΣΤ΄ τάξη. Η μεγάλη, επίσης, ηλικιακή ανομοιομορφία ανά τάξη ενισχύει την αρχική τοποθέτηση ότι η φοίτηση των μαθητών την περίοδο 1919-40 δεν ήταν σταθερή και αδιάλειπτη.

6.8. ΠΟΡΕΙΑ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

6.8.1. *Συνολική κίνηση φοίτησης μαθητών*

Από την καταγραφή και επεξεργασία των δεδομένων των μαθητολογίων προέκυψε ένα σύνολο 3.807 μαθητών, οι οποίοι πραγματοποίησαν συνολικά 9.659 εγγραφές στην περίοδο 1919-40. Από αυτούς τους μαθητές, κατά την περίοδο 1919-40, σύμφωνα με Βιβλία Γενικού Ελέγχου και τα αποτελέσματα του Ιουνίου (ή του Ιουλίου[206]) οι 652, δηλαδή το 17 % περίπου

[206] Κάποια σχολικά έτη έληγαν τον Ιούλιο.

επί του συνόλου των μαθητών ή αλλιώς 31 μαθητές κατά μέσο όρο ανά σχολικό έτος, ολοκλήρωσαν τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο και πήραν Απολυτήριο τον Ιούνιο. Από την άλλη 736 μαθητές συνολικά, δηλαδή 19% περίπου επί του συνόλου ή αλλιώς 35 μαθητές κατά μέσο όρο κάθε σχολική χρονιά, διέκοψαν τη φοίτησή τους για διάφορους λόγους: μετεγγραφή, ασθένεια, στράτευση, οριστική αποβολή, θάνατος. Σημειωτέον ότι οι περισσότερες μετεγγραφές αφορούν σε μαθητές που είναι παιδιά αξιωματικών ή δημόσιων υπαλλήλων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τις Καταστάσεις της φοίτησης των μαθητών, που παρατίθενται στα Βιβλία Γενικού Ελέγχου στο τέλος κάθε σχολικού έτους, συνολικά την περίοδο αυτή 70 μαθητές έλαβαν αποδεικτικό μετεγγραφής, ενώ 16 «εστρατεύθησαν» κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας του σχολείου. Επίσης, στις «Παρατηρήσεις» των Μαθητολογίων καταγράφονται 48 περιπτώσεις μαθητών που «επαύσαντο» οριστικά να φοιτούν, χωρίς να διευκρινίζονται οι λόγοι, και άλλοι 5 που «απεβίωσαν».

Σημαντικός, επίσης, αριθμός μαθητών, 84, ή 19% περίπου κατά μέσο όρο ανά σχολικό έτος, παραπέμπονταν σε επανεξέταση τον Σεπτέμβριο και 56, ή 12% περίπου, απορρίπτονταν. Συνεπώς, μικρός αριθμός των μαθητών ολοκλήρωνε με επιτυχία τη σχολική χρονιά. Στη μη ολοκλήρωση αυτή, πέραν των άλλων οικονομικοκοινωνικών παραγόντων, συνέβαλλε και η ύπαρξη ενός απαιτητικού εκπαιδευτικού συστήματος που συχνά εξαντλούσε τα περιθώρια αυστηρότητας προς τους μαθητές με ποινές εξοντωτικές, όπως προκύπτει από τα Πρακτικά του Συλλόγου Διδασκόντων, που θα αναλύσουμε στην επόμενη ενότητα. Οι 244 μαθητές κατά μέσο όρο που προάγονται κάθε χρόνο δεν αναιρούν την παραπάνω διαπίστωση, δεδομένου ότι ο μέσος όρος των εγγεγραμμένων μαθητών στο Γυμνάσιο ανά έτος είναι 450 μαθητές. Συνεπώς, στις εξετάσεις του Ιουνίου μόνο το 54% των μαθητών, δηλαδή λίγο περισσότεροι από τους μισούς, προάγονταν στην επόμενη τάξη κατά μέσο όρο κάθε χρόνο.

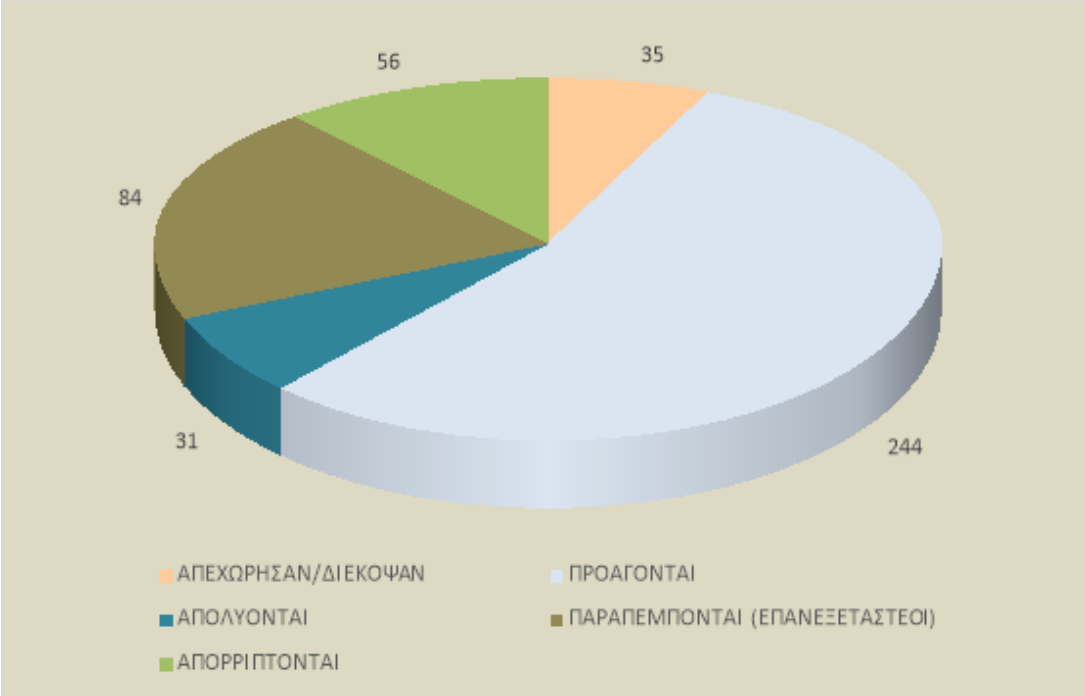
Πίνακας 34: *Μέσος όρος μαθητικής πορείας ανά σχολικό έτος (αποτελέσματα Ιουνίου)*

ΠΟΡΕΙΑ ΦΟΙΤΗΣΗΣ	**ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΕΤΟΣ**
Απεχώρησαν/διέκοψαν	35
Απολύθηκαν	31
Απορρίφθηκαν	56

ΠΟΡΕΙΑ ΦΟΙΤΗΣΗΣ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΕΤΟΣ
Προήχθησαν	244
Παραπέμφθηκαν	84

Πηγή: ΓΑΚ, Βιβλία Γενικού Ελέγχου Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 51: *Μέσος όρος μαθητικής πορείας ανά σχολικό έτος (αποτελέσματα Ιουνίου)*

Πηγή: ΓΑΚ, Βιβλία Γενικού Ελέγχου Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Ωστόσο, ο αριθμός των μαθητών που εν τέλει ολοκληρώνουν με επιτυχία τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο και παίρνουν Απολυτήριο αυξάνεται κατά 3 μονάδες, όταν προστεθεί και ο αριθμός των μαθητών που παραπέμφθηκαν τον Σεπτέμβριο σε επαναληπτικές εξετάσεις και πέτυχαν.

Συγκρίνοντας τα ποσοτικά δεδομένα των τριών στηλών του Πίνακα 35, διαπιστώνουμε ότι και κατά την περίοδο που εξετάζουμε ισχύει αυτό που εν πολλοίς συμβαίνει και στις μέρες μας: η πλειονότητα των μαθητών που επαναλαμβάνει τις εξετάσεις πετυχαίνει και είτε προβιβάζεται είτε λαμβάνει το Απολυτήριο. Με τα νέα, λοιπόν, δεδομένα του Σεπτεμβρίου, από τους συνολικά 756 μαθητές στην ΣΤ' τάξη οι 708

πήραν Απολυτήριο, ή αλλιώς από τους 36 κατά μέσο όρο ανά έτος μαθητές στην ΣΤ΄ τάξη οι 34, δηλαδή ποσοστό 94% περίπου, ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους και απολύονται. Με άλλα λόγια, όσοι μαθητές έφθαναν μέχρι και την ΣΤ΄ τάξη σχεδόν όλοι έπαιρναν και το Απολυτήριο. Το ποσοστό των μαθητών που φαίνεται να μην πέτυχαν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους, περίπου 6%, είναι μικρότερο, αν αφαιρεθεί ο αριθμός των 10 μαθητών που πήραν μετεγγραφή και των 2 που απεβίωσαν (Πίνακας 36). Δεδομένου του μικρού ποσοστού των μαθητών που εν τέλει δεν λάμβαναν το Απολυτήριο, 5% περίπου, στην παρούσα εργασία και προς διευκόλυνση στην εξαγωγή των συμπερασμάτων θα θεωρούμε εφ' εξής ότι όσα ισχύουν για τους μαθητές που φοιτούν στην ΣΤ΄ τάξη ισχύουν εν γένει και για τους μαθητές που ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους.

Πίνακας 35: *Απολυθέντες τον Ιούνιο και συνολικά.*

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΣΤΗΝ ΣΤ΄	ΑΠΟΛΥΘΗΚΑΝ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ	ΑΠΟΛΥΘΗΚΑΝ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΚΑΤΟΠΙΝ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ
1919-20	8	8	8
1920-21	3	3	3
1921-22	4	4	4
1922-23	14	13	13
1923-24	15	15	15
1924-25	22	22	22
1925-26	19	19	19
1926-27	16	14	14
1927-28	21	21	21
1928-29	33	30	31
1929-30	36	35	35
1930-31	47	39	44
1931-32	55	36	43
1932-33	51	47	51
1933-34	79	62	75
1934-35	53	52	52
1935-36	70	42	60
1936-37	60[207]	59	59

[207] Ο συνολικός αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών στην ΣΤ΄ Τάξη το 1936-37, σύμφωνα με τα Μαθητολόγια, είναι 73, με 13 μαθήτριες εγγεγραμμένες στο Κλασικό Τμήμα. Ωστόσο, με την έναρξη λειτουργίας του Γυμνασίου Θηλέων, τον Νοέμβριο του

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΣΤΗΝ ΣΤ΄	ΑΠΟΛΥΘΗΚΑΝ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ	ΑΠΟΛΥΘΗΚΑΝ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΚΑΤΟΠΙΝ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ
1937-38	47	42	42
1938-39	43	33	41
1939-40	60	56	56
ΣΥΝΟΛΟ	**756**	**652**	**708**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια και Βιβλία Γενικού Ελέγχου Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

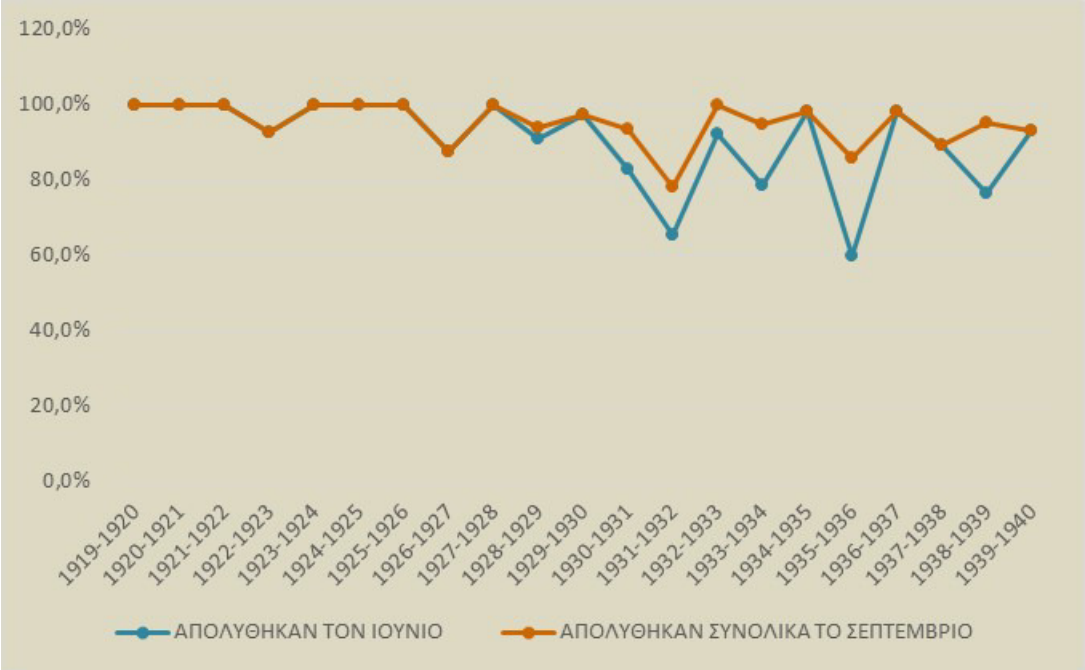
Πίνακας 36: *Λόγοι μη ολοκλήρωσης φοίτησης των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης*

ΛΟΓΟΙ ΜΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ
Απορρίφθηκαν	18
Απορρίφθηκαν λόγω απουσιών (και ασθένειας)	5
Μετεγγράφησαν	10
Απεβλήθησαν διά παντός	5
Διέκοψαν τη φοίτηση	4
Στάσιμος	1
Απεβίωσε	2
Ουδόλως εφοίτησε	2
Εστρατεύθη	1
Σύνολο	**48**

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια και Βιβλία Γενικού Ελέγχου Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

ιδίου σχολικού έτους, οι 13 αυτές μαθήτριες του Κλασικού Τμήματος συνεχίζουν τη φοίτησή τους εκεί. Έτσι ερμηνεύεται και το γεγονός ότι στην τελική κατάσταση φοίτησης των μαθητών στο Βιβλίο Γενικού Ελέγχου του σχολικού έτους 1936-37 ο αριθμός των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης είναι όχι 73 αλλά 60, και μάλιστα δεν καταγράφεται καμία μαθήτρια στο Κλασικό Τμήμα.

Γράφημα 52: *Διακύμανση ποσοστού μαθητών που έλαβαν Απολυτήριο τον Ιούνιο και συνολικά*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια και Βιβλία Γενικού Ελέγχου Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Στο Γράφημα 52 απεικονίζεται η διακύμανση του ποσοστού των μαθητών που πήραν Απολυτήριο τον Ιούνιο και όσων απολύθηκαν συνολικά, κατόπιν και των επαναληπτικών εξετάσεων του Σεπτεμβρίου. Τα ποσοστά αυτά για κάποια σχολικά έτη αγγίζουν το 100%. Μάλιστα, κατά τα πρώτα έτη της λειτουργίας του σχολείου, όλοι οι μαθητές της ΣΤ' τάξης απολύονταν ήδη από τον Ιούνιο. Να σημειωθεί, βέβαια, ότι ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στην ΣΤ' τάξη ήταν πολύ μικρός: 8 το 1919-20, 3 το 1920-21 και 4 την επόμενη σχολική χρονιά (Πίνακας 37). Με δεδομένο, λοιπόν, τον πολύ μικρό συνολικό αριθμό των τελειόφοιτων μαθητών, ακόμη και ένας ή δύο μαθητές αν δεν απολύονται, επηρεάζεται αισθητά το ποσοστό των απολυθέντων. Έτσι, για το σχολικό έτος 1922-23, παρόλο που μόνο ένας μαθητής δεν πήρε Απολυτήριο, το ποσοστό των μαθητών που ολοκλήρωσαν τη φοίτηση μειώνεται κατά 7 μονάδες και η μείωση αυτή απεικονίζεται ανάλογα στο Γράφημα 52. Ομοίως, η πτώση που καταγράφεται το 1926-27, ουσιαστικά οφείλεται στο ότι 2 μαθητές δεν πήραν Απολυτήριο· ο ένας εκ των δύο, μάλιστα, σύμφωνα με το Μαθητολόγιο, πήρε μετεγγραφή και η δεύτερη μαθήτρια –ορφανή και

πρόσφυγας– επανέλαβε την επόμενη χρονιά την ΣΤ΄ τάξη. Γενικότερα, κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου φαίνεται ότι οι δύο γραμμές στο Γράφημα εν πολλοίς ταυτίζονται και αποτυπώνουν τα υψηλά ποσοστά των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης που ολοκλήρωσαν με επιτυχία τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο ήδη από τον Ιούνιο.

Η εικόνα διαφοροποιείται κατά τη δεύτερη δεκαετία, όταν τα ποσοστά των μαθητών που απολύονται από τον Ιούνιο είναι χαμηλότερα και μόνο κατά το σχολικό έτος το 1932-33 έλαβε Απολυτήριο το σύνολο των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης· οι περισσότεροι μαθητές φαίνεται να παραπέμπονται στις επαναληπτικές εξετάσεις του Σεπτέμβρη. Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται τα σχολικά έτη 1931-32 και 1935-36. Στις εξετάσεις του Ιουνίου μόλις το 65,5% και το 60% των μαθητών απολύονται, αντίστοιχα. Η εικόνα βελτιώνεται με τις επαναληπτικές εξετάσεις του Σεπτέμβρη αλλά πάντως και πάλι τα ποσοστά είναι χαμηλότερα έναντι άλλων σχολικών ετών. Ουσιαστικά τα χαμηλά ποσοστά των δύο αυτών σχολικών ετών συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση του τελικού 94%, το οποίο φαίνεται ότι για τα υπόλοιπα σχολικά έτη αγγίζει κατά μέσο όρο το 97%.

Αναζητώντας τα αίτια των χαμηλών αυτών ποσοστών στα Βιβλία Γενικού Ελέγχου, διαπιστώνεται η αυστηρότητα του συστήματος και οι εξοντωτικές ποινές που επιβάλλονταν συχνότερα «ἐπί κομμουνισμῷ». Από τους 12 μαθητές το 1931-32 που δεν πήραν Απολυτήριο οι 4 αποβλήθηκαν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους «διά παντός» (Πράξη 43/ 29 Απριλίου 1932[208]) και οι τρεις απορρίφθηκαν. Οι υπόλοιποι διέκοψαν τη φοίτησή τους. Από την άλλη, το 1935-36 από τους 10 μαθητές που εν τέλει δεν πήραν Απολυτήριο, οι 4 έφυγαν με μετεγγραφή, 2 απορρίφθηκαν λόγω απουσιών που οφείλονταν σε ασθένεια, 1 δεν προσήλθε καν στις εξετάσεις και 3 κρίθηκαν απορριπτέοι μετά τις εξετάσεις. Και κατά τη δεκαετία αυτή, πάντως, διαφαίνεται μια ελαστικότητα και πάντως όχι μεγάλη αυστηρότητα κατά τις επαναληπτικές εξετάσεις. Τα δύο τελευταία έτη του Μεσοπολέμου το ποσοστό όσων ολοκλήρωσαν με επιτυχία τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο αγγίζει κατά μέσο όρο το 94%.

[208] Βλ. Παράρτημα, σ. 313.

Πίνακας 37: *Μαθητές συνεχούς φοίτησης*

ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	ΜΑΘΗΤΕΣ ΕΚΤΗΣ	ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΣΤ'
3.807	756	327	8,6%	43,3%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Τέλος, ενδιαφέρον για την πορεία της φοίτησης των μαθητών του Γυμνασίου παρουσιάζουν και τα δεδομένα του Πίνακα 37. Από τους 756 μαθητές που φοίτησαν στην ΣΤ' τάξη την περίοδο 1919-40, μόνο οι 327 είχαν συνεχόμενη φοίτηση χωρίς διακοπές. Δηλαδή το 9% περίπου επί του συνόλου των μαθητών και το 43% περίπου επί του συνόλου των μαθητών της ΣΤ' τάξης είχε ομαλή πορεία στη φοίτησή του, ή αλλιώς οι μισοί σχεδόν μαθητές που έφθαναν στην ΣΤ' τάξη, φοιτούσαν αδιάλειπτα.

Εικόνα 25: Οι πρώτοι οκτώ απόφοιτοι του Γυμνασίου Καβάλας: Ι. Μάνος Γρηγορίου, Νικ. Ιορδάνου, Εμμανουήλ Σαμαλέας, Ι. Φέσσας, Π. Φέσσας, Αθανάσιος Γάλβας, Ι. Ταρτσίνης,

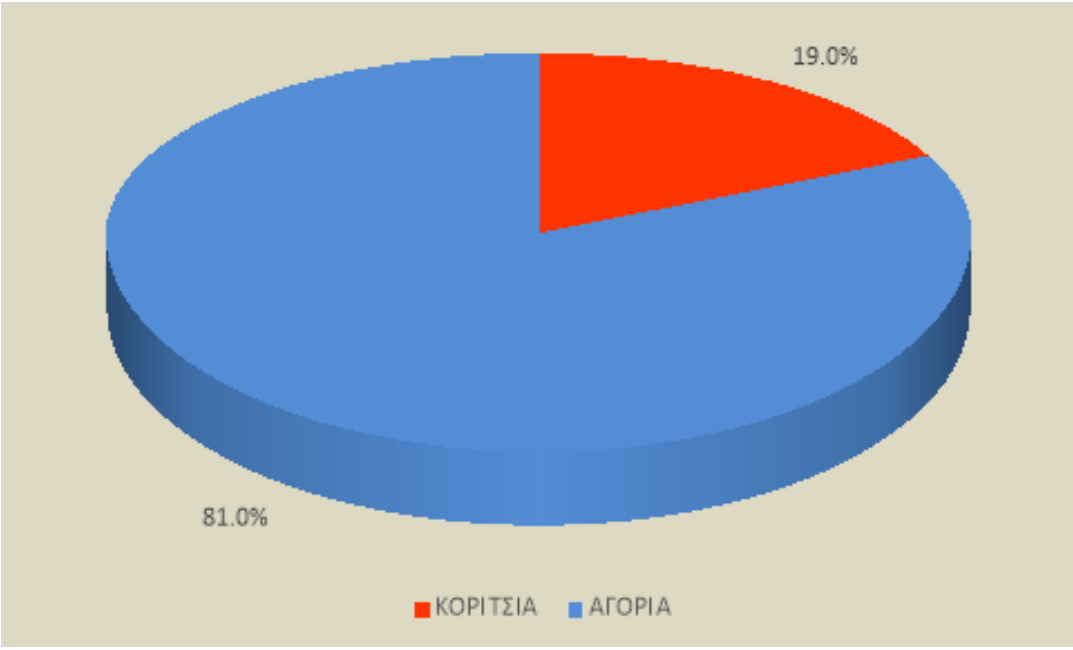
Μ. Ρακιτζής με τον Γυμνασιάρχη Νικόλαο Βασικύρου [Πηγή: Αρχείο εφ. *Ταχυδρόμος*· συμπεριλαμβάνεται στο Ε. Γ. Πέγιου, *Βόλτα στην Καβάλα*, ό.π., σ. 369].

6.8.2. *Δημογραφικά χαρακτηριστικά (απολυθέντων) μαθητών ΣΤ΄ τάξης*

i. Φύλο

Από τα 706 κορίτσια που εγγράφηκαν συνολικά την περίοδο 1919-40 στο Γυμνάσιο Καβάλας, τα 143 φοίτησαν και στην ΣΤ΄ τάξη. Συνεπώς, το ποσοστό αυτών που ολοκλήρωσαν τη φοίτησή τους είναι περίπου 20% επί του συνόλου των κοριτσιών ή 19% επί του συνόλου όλων των μαθητών που φοίτησαν στην ΣΤ΄. Το ποσοστό αυτό δεν θα πρέπει να θεωρηθεί μικρό, δεδομένου του χαμηλού συνολικά ποσοστού των θηλέων επί του συνόλου των μαθητών, μόλις 18%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τα 613 αγόρια που φοιτούν στην ΣΤ,΄ είναι ομοίως 20% περίπου επί του συνόλου των αγοριών και 81% περίπου επί του συνόλου όλων των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ίσης τάξεως ποσοστό επί του συνόλου εκάστου φύλου που ολοκληρώνει τη φοίτηση· αυτό υποδηλώνει ότι το φύλο δεν επηρεάζει την πορεία της φοίτησης.

Γράφημα 53: *Κατανομή μαθητών της ΣΤ΄ τάξης ανά φύλο*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

ii. Κοινωνική προέλευση (απολυθέντων) μαθητών ΣΤ΄ τάξης

α) Εισαγωγικά

Όπως ήδη επισημάνθηκε στην ενότητα 6.4, το μεγάλο φάσμα των επαγγελμάτων επιδέχεται ποικίλες κατηγοριοποιήσεις ανάλογα με το κριτήριο που τίθεται κάθε φορά. Στο συγκεκριμένο σημείο της έρευνας στόχος μας είναι να αναδειχθεί όσο γίνεται σαφέστερα ο βαθμός που το οικογενειακό/κοινωνικό περιβάλλον, όπως αυτό διαμορφώνεται από το επάγγελμα του πατέρα, επηρεάζει την πορεία της φοίτησης του μαθητή. Για τον λόγο αυτό επιχειρήθηκε, μέσω μιας ειδικότερης και μιας γενικότερης κατηγοριοποίησης, να καλυφθούν όλες οι εκφάνσεις του θέματος. Να επισημανθεί ότι τόσο η συχνότητα των ορφανών μαθητών όσο και τα «κενά» (4 συνολικά για την ΣΤ΄ τάξη) δεν συμπεριλήφθηκαν σε αυτές τις κατηγοριοποιήσεις. Παρακάτω, ωστόσο, θα επιχειρηθεί μια συγκριτική ανάλυση του ποσοστού των ορφανών και των προσφύγων μαθητών στο σύνολο των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης.

β) Οικογενειακό-επαγγελματικό περιβάλλον μαθητή

Μελετώντας τα δεδομένα των μαθητών που ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους, διαπιστώθηκε ότι το ¼ αυτών προέρχεται από εμπορική οικογένεια, κάτι που δεν προκαλεί εντύπωση, δεδομένου ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα είναι και το επικρατέστερο στο σύνολο των επαγγελμάτων που έχουν καταγραφεί στα αρχεία του Γυμνασίου. Δεύτερο σε συχνότητα εμφανίζεται κάποιο επάγγελμα της κατηγορίας «ελεύθερος επαγγελματίας»: τεχνίτης, ξυλουργός, λεπτουργός, κεραμοποιός, υποδηματοποιός κ.ά. ή κάποιος που παρέχει υπηρεσία σχετική με την κάλυψη καθημερινών αναγκών, χωρίς προαπαιτούμενο υψηλό μορφωτικό επίπεδο, π.χ. αχθοφόρος, κουρέας, λεμβούχος κ.ά. Τρίτο και με χαμηλό ποσοστό, 11% περίπου, εμφανίζεται το επάγγελμα του ιδιωτικού υπαλλήλου.

Από την άλλη, τη χαμηλότερη συχνότητα καταγράφουν οι μαθητές των οποίων ο πατέρας ασκεί ένα από τα διακεκριμένα επαγγέλματα του ιατρού ή του δικηγόρου, ανήκει στα «σώματα ασφαλείας» ή είναι βιομήχανος. Η μικρή συχνότητα των μαθητών αυτών αφενός δικαιολογείται, εφόσον μικρή ήταν και η συχνότητα αυτών των

επαγγελμάτων στο σύνολο των μαθητών, και αφετέρου αναδεικνύει την ανάγκη, προκειμένου να επιτευχθεί ο αρχικός μας στόχος (η εξακρίβωση δηλαδή του βαθμού που το κοινωνικό περιβάλλον επηρεάζει την πορεία της φοίτησης του μαθητή) να εξεταστεί το ποσοστό των μαθητών εκείνων που ολοκλήρωσαν τη φοίτησή τους επί του πλήθους των μαθητών συγκεκριμένου κάθε φορά επαγγελματικού κλάδου. Στον Πίνακα 38 το ποσοστό αυτό δηλώνεται στην 4η στήλη ως «Ποσοστό επιτυχίας» και αποτυπώνεται στο Γράφημα 55.

Τα στοιχεία που προκύπτουν από την εξέταση των ποσοστών αυτών παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον. Οι μαθητές που ο πατέρας τους ασκεί το καταξιωμένο κοινωνικά επάγγελμα του ιατρού ή του δικηγόρου, με την υψηλού επιπέδου μόρφωση και τις ικανοποιητικές οικονομικές απολαβές, καταγράφουν το μεγαλύτερο ποσοστό «επιτυχίας», που υπερβαίνει το 36%. Ακολουθούν τα παιδιά των βιομηχάνων, των δημόσιων λειτουργών και των ιδιωτικών υπαλλήλων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι από την πολυπληθή κατηγορία των μαθητών από εμπορική οικογένεια μόνο το 20% περίπου ολοκληρώνει τη φοίτησή του. Πιο χαμηλά ποσοστά επιτυχίας καταγράφουν οι μαθητές που ο πατέρας τους είναι ελεύθερος επαγγελματίας ή ασχολείται με τον αγροτικό τομέα ή είναι εργάτης. Μάλιστα, ειδικά στην κατηγορία των καπνεργατών το αντίστοιχο ποσοστό είναι 7,5%. Τέλος, το χαμηλότερο ποσοστό επιτυχίας, περίπου 10%, καταγράφουν οι μαθητές με πατέρα αξιωματικό ή που ασκεί κάποιο από τα επαγγέλματα των «σωμάτων ασφαλείας».

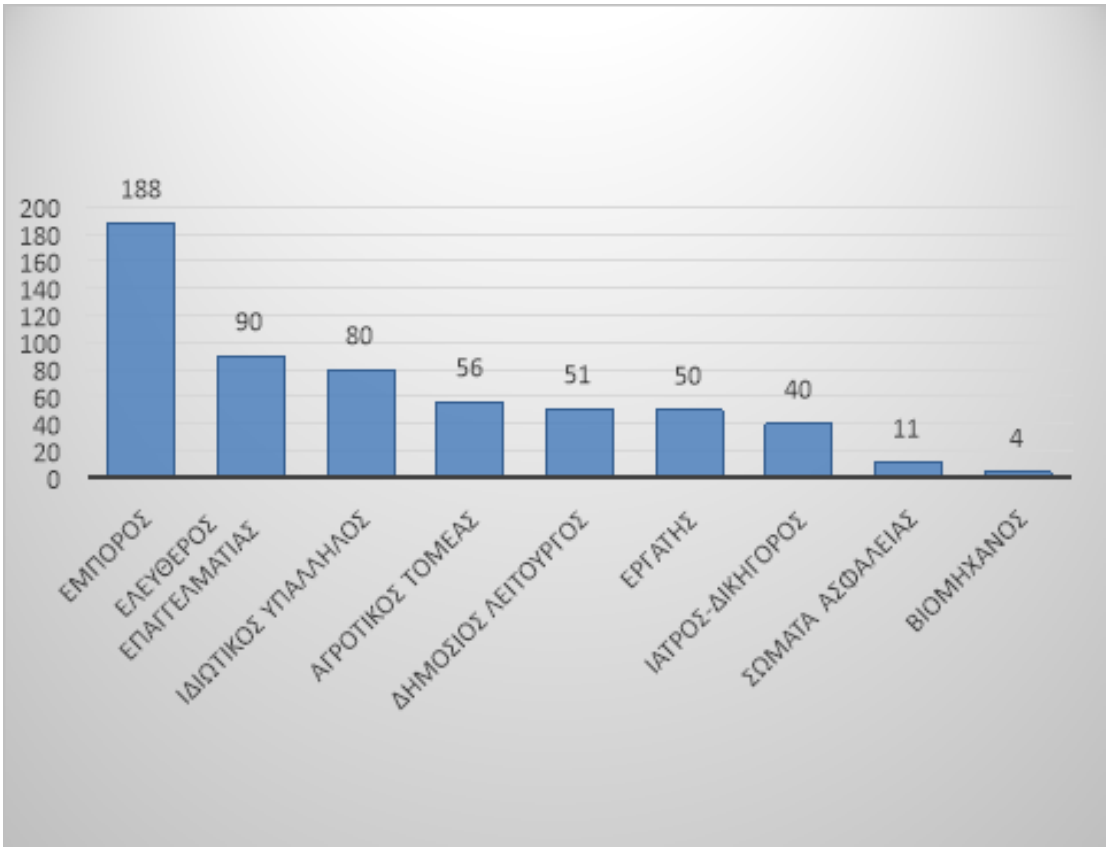
Πίνακας 38: *Συχνότητα μαθητών της ΣΤ΄ τάξης, σύμφωνα με το επάγγελμα του πατέρα*

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΣΤΗΝ ΣΤ΄ ΤΑΞΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΣΤ΄ ΤΑΞΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ
Έμπορος	188	24,9%	20,4%
Ελεύθερος επαγγελματίας	90	11,9%	17,3%
Ιδιωτικός υπάλληλος	80	10,6%	21,8%
Αγροτικός τομέας	56	7,4%	15,8%
Δημόσιος λειτουργός	51	6,7%	24,1%
Εργάτης	50	6,6%	11,5%

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΣΤΗΝ ΣΤ΄ ΤΑΞΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΣΤ΄ ΤΑΞΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ
Ιατρός-Δικηγόρος	40	5,3%	36,4%
Σώματα ασφαλείας	11	1,5%	10,2%
Βιομήχανος	4	0,5%	25,0%

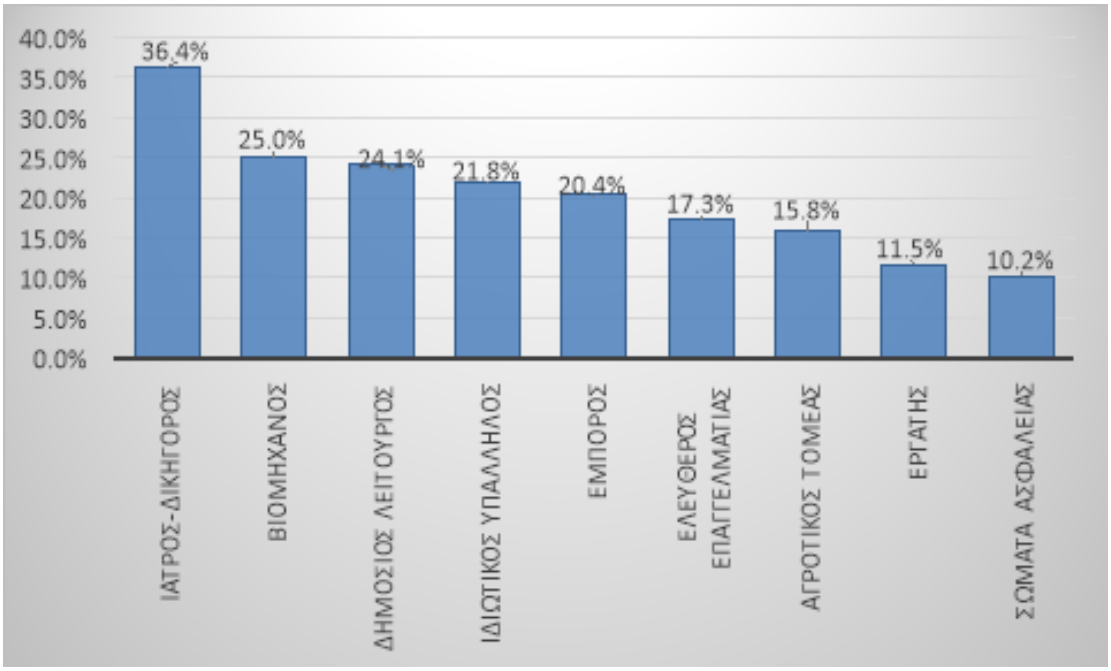
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 54: *Συχνότητα μαθητών της ΣΤ΄ τάξης, σύμφωνα με το επάγγελμα του πατέρα*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 55: *Ποσοστό «επιτυχίας» ανά επαγγελματικό κλάδο*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει το ποσοστό επιτυχίας που καταγράφουν οι μαθητές και σε δύο γενικότερες επαγγελματικές κατηγορίες: η μία περιλαμβάνει τα επαγγέλματα που προϋποθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και η άλλη αυτά που εξασφαλίζουν υψηλό βιοτικό επίπεδο. Με κριτήριο, λοιπόν, αποκλειστικά την ανώτερη μόρφωση και την οικονομική ευμάρεια κατατάχθηκαν στη μία ή στην άλλη κατηγορία τα επαγγέλματα που απαντούν στην ΣΤ' τάξη και πληρούσαν το ένα από τα δύο κριτήρια.

Τα ποσοστά επιτυχίας αποτυπώνουν μια πραγματικότητα που μάλλον δεν προκαλεί έκπληξη: οι μαθητές που έχουν πατέρα με μόρφωση υψηλού επιπέδου ολοκληρώνουν περίπου κατά 48% τη φοίτησή τους, ενώ οι μαθητές από πλούσιο περιβάλλον μόλις κατά 9% περίπου. Φαίνεται πως η εξασφάλιση αφενός όλων των καθημερινών ανέσεων και αφετέρου η βεβαιότητα της επαγγελματικής διαδοχής στην επιχείρηση του πατέρα δρούσαν μάλλον ως αντικίνητρο στην ολοκλήρωση της φοίτησης και στην κατάκτηση του Απολυτηρίου. Μια επισήμανση: το υψηλότερο ποσοστό, 25%, που καταγράφηκε παραπάνω στον Πίνακα 38 δεν πρέπει να μας προβληματίζει, γιατί αφορά μόνο στους βιομηχάνους, ενώ στον Πίνακα 39

συμπεριλάβαμε στη δεύτερη κατηγορία όλα τα εύπορα επαγγέλματα (κτηματίες, ξενοδόχους, εργοστασιάρχες κ.ά.).

Πίνακας 39: *Ποσοστό «επιτυχίας» στα υψηλού μορφωτικού και βιοτικού επιπέδου επαγγέλματα*

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΛΗΘΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΣΤΗ ΣΤ'	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ
Υψηλού μορφωτικού επιπέδου	134	64	47,8%
Υψηλού βιοτικού επιπέδου	192	18	9,4%

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Εν κατακλείδι, μελετώντας τον βαθμό που το κοινωνικό περιβάλλον επηρεάζει την πορεία της φοίτησης των μαθητών, καταλήξαμε στα ακόλουθα συμπεράσματα.

Αυτό που φαίνεται να επηρεάζει θετικά την ολοκλήρωση της φοίτησης του μαθητή, είναι το μορφωτικό επίπεδο του περιβάλλοντος, από το οποίο αυτός προέρχεται. Τα υψηλότερα ποσοστά επιτυχίας καταγράφονται από τους μαθητές που ο πατέρας τους ασκεί επάγγελμα που απαιτεί ανώτερου επιπέδου μόρφωση ή έστω μεσαίου. Ο επαγγελματικός κλάδος των δημόσιων λειτουργών, που εμφανίζεται τρίτος σε ποσοστό επιτυχίας, αποτελείται κατά βάση από δασκάλους, καθηγητές και δικαστές, δηλαδή από κατόχους τίτλου ανώτερων σπουδών. Γενικότερα, το μεγαλύτερο ίσως ποσοστό των δημόσιων υπαλλήλων αλλά και των ιδιωτικών –που καταγράφουν το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας–, π.χ. γραμματείς, ήταν κάτοχοι κάποιου τίτλου, έστω μεσαίου επιπέδου, σπουδών.

Αντίθετα, τα χαμηλότερα ποσοστά επιτυχίας σημειώνονται από τους μαθητές που προέρχονται είτε από αγροτικό ή από το κατώτερο κοινωνικά περιβάλλον, αυτό του εργάτη. Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει το γεγονός ότι τα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη συχνότητα –έμποροι και ελεύθεροι επαγγελματίες– δεν καταγράφουν αντίστοιχα ποσοστά επιτυχίας. Η μελλοντική επαγγελματική εξασφάλιση μέσω της διαδοχής στη «στρωμένη» δουλειά του πατέρα είναι πιθανόν να επηρεάζει αρνητικά την πορεία φοίτησης του μαθητή.

Η μελλοντική επαγγελματική εξασφάλιση, σε συνδυασμό, όμως, και με την οικονομική ευμάρεια και την άνετη ζωή, φαίνεται να ανταγωνίζονται τον ζήλο για τη μόρφωση και στην περίπτωση των μαθητών που προέρχονται από πλούσιο οικογενειακό περιβάλλον. Το πολύ χαμηλό ποσοστό των μαθητών αυτών συνηγορεί υπέρ αυτής της υπόθεσης. Εξαίρεση αποτελεί το επάγγελμα του βιομηχάνου, που, σημειωτέον, είναι το μόνο από τα επαγγέλματα αυτής της κατηγορίας που εμφανίζεται στην ΣΤ΄ τάξη και καταγράφει, μάλιστα, το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας.

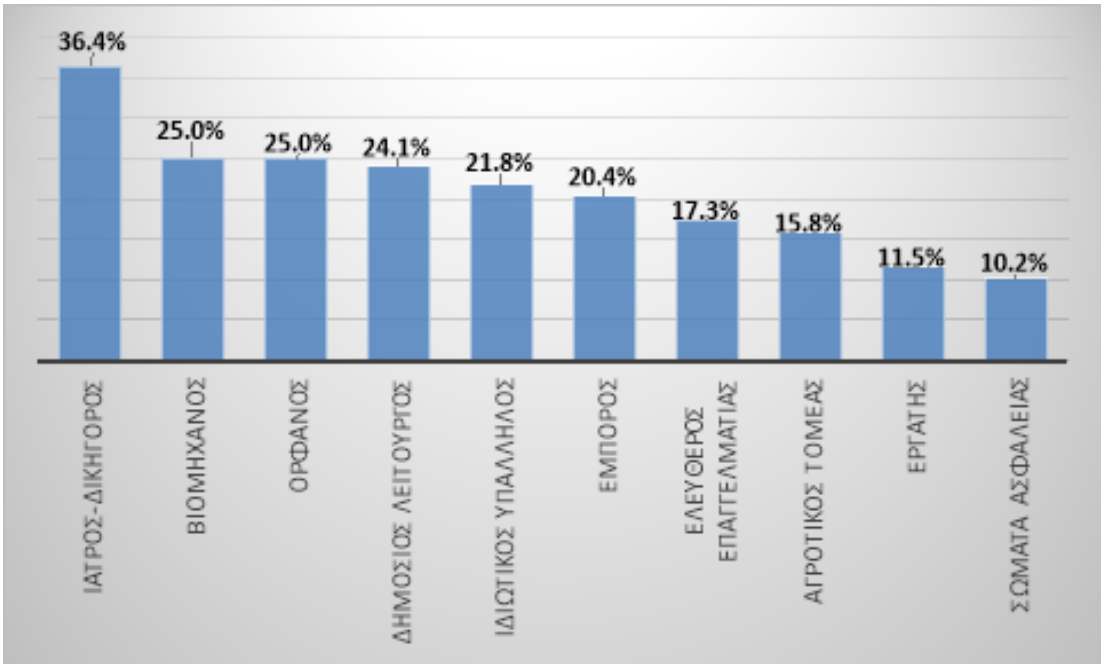
Τέλος, εντύπωση ίσως προκαλεί το χαμηλό ποσοστό επιτυχίας των μαθητών από οικογένεια που ο πατέρας τους εργάζεται στα σώματα ασφαλείας. Στην περίπτωση αυτή οι συχνές και αναγκαστικές μεταθέσεις του επαγγελματικού αυτού κλάδου, με τη συνεπαγόμενη διακοπή της φοίτησης του μαθητή στο Γυμνάσιο, δικαιολογούν εν μέρει το χαμηλό ποσοστό.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον θα παρουσίαζε μια μελλοντική έρευνα των Μαθητολογίων της Εμπορικής Σχολής που λειτουργούσε στην Καβάλα την ίδια περίοδο, η οποία θα επιβεβαίωνε ή θα αναιρούσε τα παραπάνω συμπεράσματα για την πορεία φοίτησης των μαθητών και τον βαθμό που αυτή επηρεάζεται από το κοινωνικό τους περιβάλλον.

β) Ορφανά και πρόσφυγες

Από τους 756 μαθητές που φοιτούν στην ΣΤ΄ τάξη, οι 182, δηλαδή ποσοστό 24%, είναι ορφανοί. Μάλιστα, οι 81 από αυτούς, δηλαδή το 44,5% περίπου, είχαν αδιάλειπτη φοίτηση. Στο σύνολο των ορφανών μαθητών –που είναι 729– το ποσοστό αυτών που κατάφεραν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους, ανέρχεται στο 25%. Το ποσοστό αυτό, αν και είναι χαμηλό, καθώς τα ¾ των ορφανών μαθητών φαίνεται πως διέκοπταν τη φοίτησή τους και δεν αποφοιτούσαν, ωστόσο, όπως αποτυπώνεται και στο Γράφημα 56, είναι το δεύτερο υψηλότερο, συγκριτικά με τους υπόλοιπους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης, ακόμη και με αυτούς που ο πατέρας τους ήταν δημόσιος υπάλληλος ή έμπορος. Φαίνεται πως οι ορφανοί μαθητές επεδείκνυαν σχετικά μεγαλύτερο ζήλο στο να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους, η οποία αποτελούσε γι’ αυτούς το διαβατήριο για την εξασφάλιση μιας καλύτερης ζωής.

Γράφημα 56: *Ποσοστό επιτυχίας ανά επαγγελματικό κλάδο, συμπεριλαμβανομένων και των ορφανών*

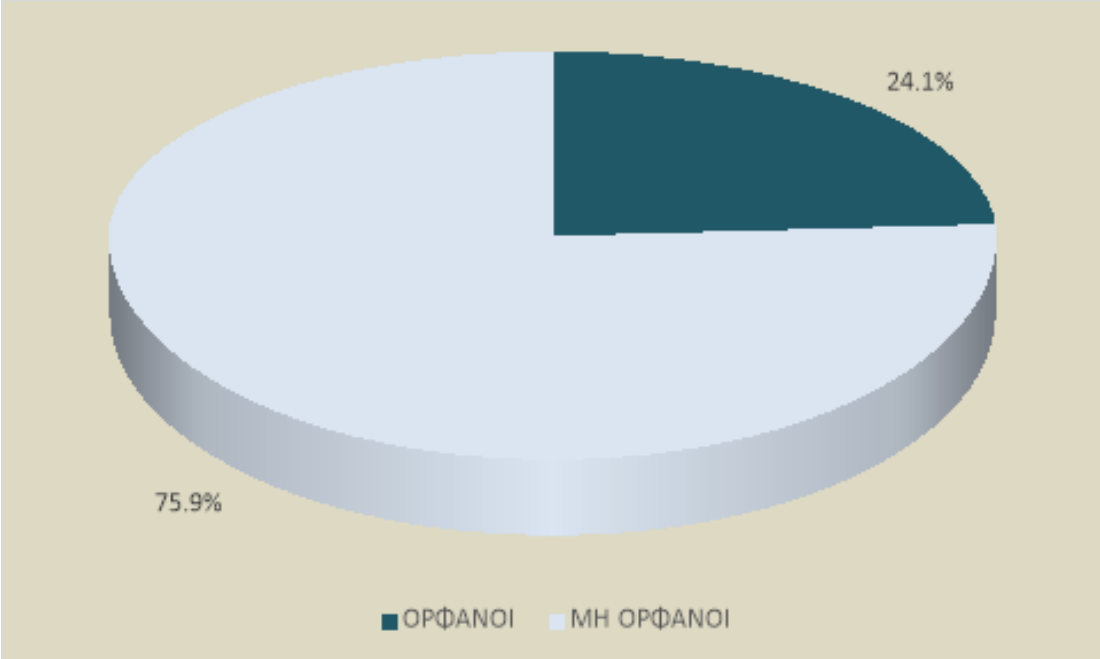
Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Ελαφρώς διαφοροποιημένη είναι η εικόνα για τους μαθητές που ήταν πρόσφυγες. Εδώ, στο σύνολο των μαθητών που φοίτησαν στην ΣΤ' τάξη, οι 168 είναι πρόσφυγες, δηλαδή ποσοστό 22%, και οι 90 από αυτούς, δηλαδή το 54% περίπου, είχαν συνεχόμενη φοίτηση. Στο σύνολο, ωστόσο, των προσφύγων μαθητών το ποσοστό αυτών που ολοκλήρωναν τη φοίτησή τους, ανέρχεται στο 33% περίπου. Το γεγονός ότι αρκετοί πρόσφυγες μαθητές είναι ταυτόχρονα και ορφανοί –ο αριθμός τους ανέρχεται σε 62– δεν μας επιτρέπει να εξαγάγουμε ασφαλές συμπέρασμα για τον βαθμό που επιδρά περισσότερο ή λιγότερο αρνητικά στη φοίτηση ενός παιδιού η μία ή η άλλη τραγική κατάσταση. Από το υψηλότερο, ωστόσο, ποσοστό των προσφύγων που ολοκλήρωναν τη φοίτησή τους, φαίνεται ότι η κατάσταση της ορφάνιας με την απουσία του πατέρα επηρεάζει περισσότερο τη φοίτηση· πολλά ορφανά παιδιά συχνά εγκατέλειπαν το σχολείο, προκειμένου να εργαστούν για να βοηθήσουν τη χήρα μητέρα τους.

Όπως και να ’χει, όμως, το 25% των ορφανών και το 33% των προσφύγων μαθητών που φοιτούν στην ΣΤ' τάξη, δεδομένων των συνθηκών εκείνης της εποχής, μας επιτρέπει να διατυπώσουμε την

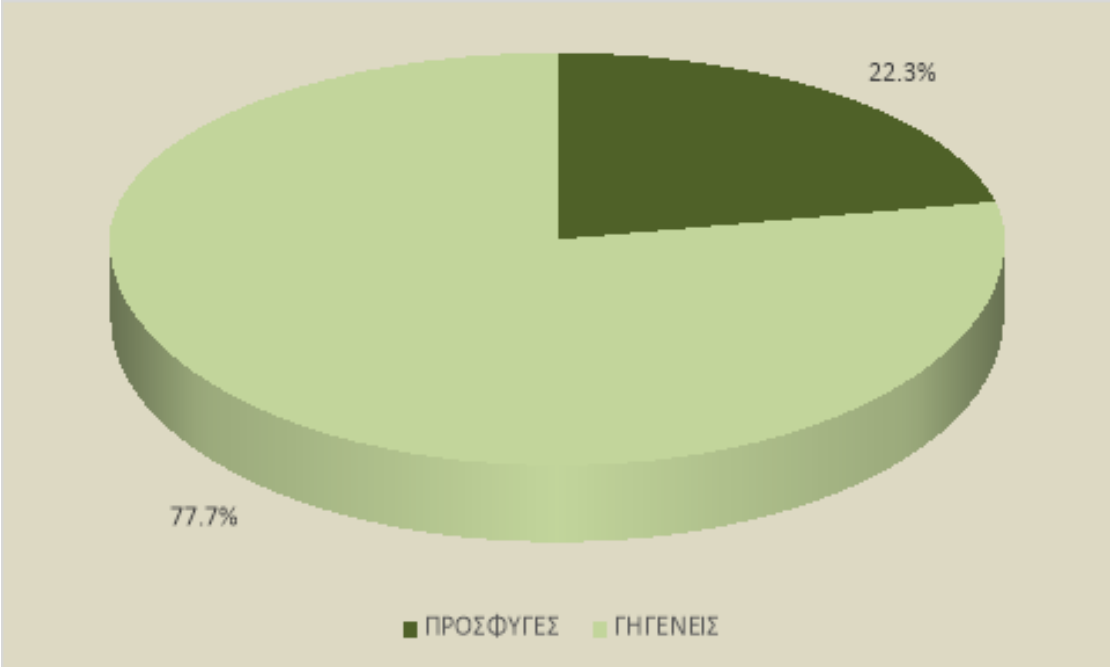
άποψη ότι για κάποια από τα παιδιά αυτά το σχολείο και γενικότερα η μόρφωση αποτελεί καταφύγιο αλλά και μέσο για την εξασφάλιση μιας καλύτερης ζωής. Η πλειονότητα, βέβαια, των παιδιών αυτών δεν καταφέρνει να ολοκληρώσει τη φοίτησή τους και να λάβουν Απολυτήριο.

Γράφημα 57: *Ποσοστό ορφανών μαθητών επί του συνόλου των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 58: *Ποσοστό προσφύγων μαθητών επί του συνόλου των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

iii. Γεωγραφική προέλευση (απολυθέντων) μαθητών ΣΤ΄ τάξης

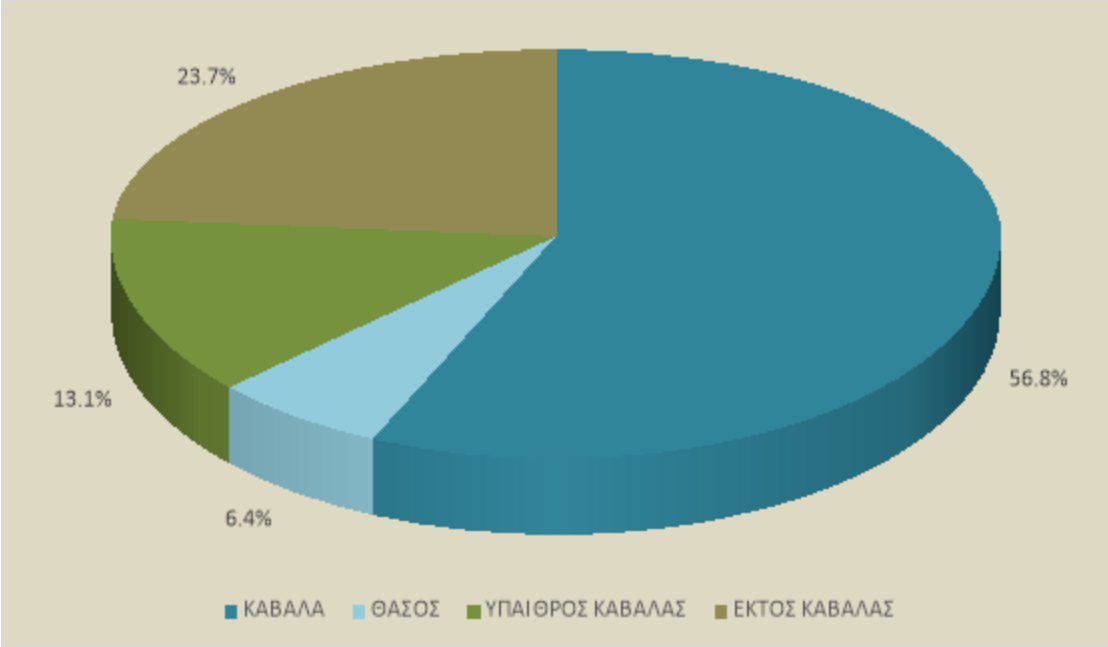
Η κατανομή των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης με κριτήριο τον τόπο προέλευσής τους είναι ανάλογη της αντίστοιχης κατανομής του συνόλου των μαθητών· το μεγαλύτερο ποσοστό, 57% περίπου, αυτών που ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους προέρχεται από την πόλη της Καβάλας και το μικρότερο ποσοστό, 6% περίπου, από τη Θάσο.

Πίνακας 40: *Γεωγραφική προέλευση μαθητών ΣΤ΄* τάξης

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΛΗΘΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΣΤ΄ ΤΑΞΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ
Πόλη Καβάλας	429	56,7 %	20,1
Ύπαιθρος	99	13,1%	22,5%
Θάσος	48	6,3%	22,9%
Εκτός Καβάλας	180	23,8%	17,6%
Σύνολο	**756**		

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

Γράφημα 59: *Ποσοστιαία κατανομή μαθητών ΣΤ΄ τάξης ανά τόπο προέλευσης*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

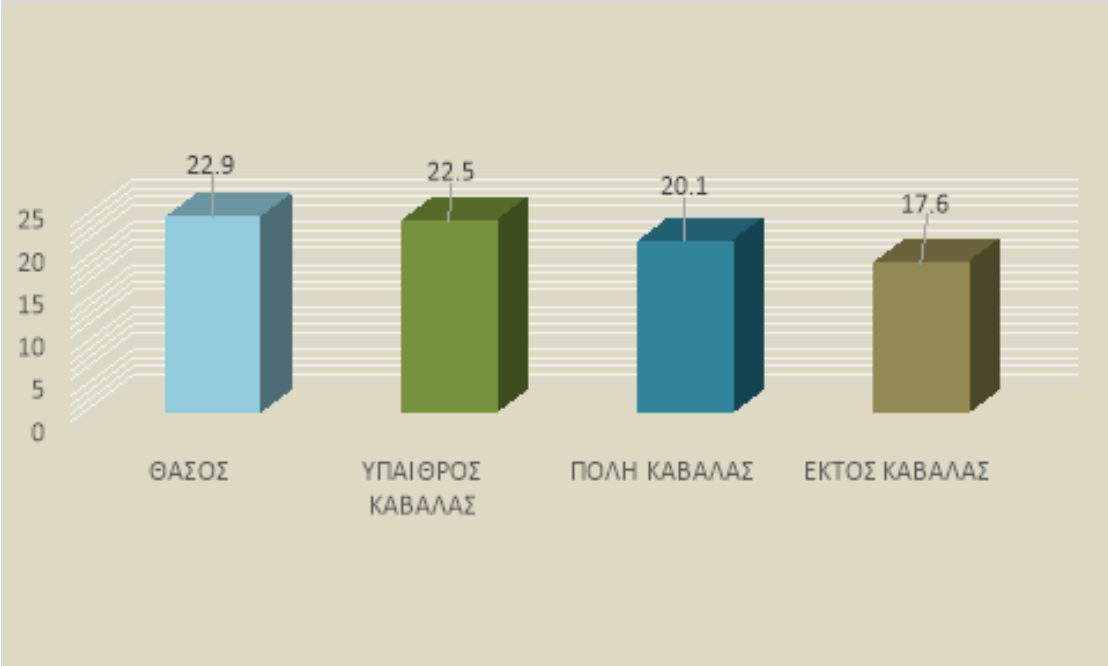
Μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και εδώ η εξέταση του ποσοστού εκείνων των μαθητών, π.χ. της Καβάλας, που ολοκλήρωσαν τη φοίτησή τους, επί του συνόλου των μαθητών που προέρχονται από την Καβάλα και ανάλογα και για τις άλλες περιοχές. Στον Πίνακα 40 το ποσοστό αυτό δηλώνεται στην 4η στήλη ως «Ποσοστό επιτυχίας» και αποτυπώνεται στο Γράφημα 60.

Επί του συνόλου των μαθητών (2.133) που προέρχονται από την πόλη της Καβάλας, οι 429, δηλαδή ποσοστό 20%, φοιτούσαν στην ΣΤ΄ τάξη· ομοίως, 99 μαθητές από τους 440, δηλαδή ποσοστό 22,5%, που προέρχονταν από την ύπαιθρο, 48 μαθητές από τους 210, ποσοστό 23% περίπου, με καταγωγή από τη Θάσο και τέλος 180 μαθητές από τους 1.024, ποσοστό 18% περίπου, που προέρχονταν από νομούς και περιοχές εκτός Καβάλας, ολοκλήρωσαν τη φοίτησή τους.

Αν εξαιρέσουμε το χαμηλότερο ποσοστό των εκτός Καβάλας μαθητών, που είναι ερμηνεύσιμο, καθώς οι μαθητές αυτοί συχνά έπαιρναν μετεγγραφή για να συνεχίσουν σε άλλο Γυμνάσιο, στους εντός Καβάλας μαθητές παρατηρούμε ότι –αν και με μικρή διαφορά– το μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας καταγράφεται από τους μαθητές που προέρχονται από τη Θάσο και ακολούθως από την ύπαιθρο. Με άλλα

λόγια, οι μαθητές από τη Θάσο και τα χωριά επιδείκνυαν κάπως μεγαλύτερη συνέπεια ως προς την ολοκλήρωση της φοίτησης, συγκριτικά με τους μαθητές από την πόλη. Χωρίς βέβαια το 23% να θεωρείται υψηλό ποσοστό, για το ¼ περίπου των μαθητών οι πρακτικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν λόγω απόστασης, προκειμένου να μπορέσουν να έρθουν στην Καβάλα και να φοιτήσουν στο Γυμνάσιο και αφετέρου οι δύσκολες συχνά συνθήκες διαβίωσης στο χωριό ή στο νησί, λειτουργούσαν μάλλον ενθαρρυντικά στο να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους και ενδεχομένως να αναζητήσουν μέσω των σπουδών μια καλύτερη ζωή.

Γράφημα 60: *Ποσοστό «επιτυχίας» ανά τόπο προέλευσης*

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, περίοδος 1919-40.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Διάφορα θέματα λειτουργίας του Γυμνασίου

7.1. ΑΥΣΤΗΡΟΤΗΤΑ ΠΟΙΝΩΝ

Μελετώντας τα ποσοτικά δεδομένα των Μαθητολογίων και τις Πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων συμπεραίνουμε ότι δεν ήταν εύκολο να αποφοιτήσει κανείς και να πάρει Απολυτήριο από το Γυμνάσιο. Έχουν ήδη επισημανθεί οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες που δυσχέραιναν την ομαλή φοίτηση στο Γυμνάσιο πολλώ δε μάλλον την ολοκλήρωσή της. Στο σημείο αυτό της έρευνας θα επισημάνουμε και κάποιες άλλες παραμέτρους που συνέβαλαν σε αυτό. Κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας, όπως προκύπτει από τα αρχεία, κάποια παιδιά στρατεύθηκαν και εγκατέλειψαν το σχολείο· μάλιστα, μερικοί πολέμησαν και στον Μικρασιατικό πόλεμο και, σύμφωνα με μαρτυρίες, ένας σκοτώθηκε εκεί.[209] Στα χρόνια που ακολούθησαν, πολλοί μαθητές υπέστησαν σκληρές ποινές «ἐπί κομμουνισμῷ»· υπήρχαν μαθητές που έχασαν τη χρονιά τους λόγω των απουσιών από τις πολυήμερες αποβολές και άλλοι που αποβλήθηκαν είτε από το Γυμνάσιο της Καβάλας ή «διά παντός» από όλα τα σχολεία της χώρας.[210]

Οι Πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων αποκαλύπτουν την αυστηρότητα που υπήρχε την περίοδο εκείνη. Στις 29 Απριλίου του 1932 συνήλθε ο Σύλλογος στο γραφείο του Γυμνασίου σε συνεδρία με θέμα: «Συζήτησις ἐπί τῇ βάσει ὑπαρχόντων στοιχείων περί τῆς ἐνοχῆς μαθητῶν τινων τοῦ Γυμνασίου κατηγορηθέντων ἐσχάτως ὑπό τῆς Δικαστικῆς Ἀρχῆς ἐπί κουμμουνισμῷ καί ἐπί τῆς ἐπιβλητέας εἰς αὐτούς ποινῆς». Μετά τη σχετική συζήτηση και τοποθέτηση των καθηγητών, αποφασίζεται ως ποινή σε κάποιους από τους μαθητές αυτούς «ή

[209] Συνέντευξη Κυριάκου Λυκουρίνου, ό.π.

[210] Στις 25 Ιουλίου του 1929 η βενιζελική πλειοψηφία θα ψηφίσει τον Ν. 4229/1929 «Περί μέτρων ἀσφαλείας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καί προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν», δηλαδή το περίφημο «Ιδιώνυμο», το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή μετά από έξι μήνες, ουσιαστικά δηλαδή στις αρχές του 1930, και με το οποίο, μέχρι την επιβολή της δικτατορίας του Μεταξά, θα καταδικαστούν για τις ιδέες τους και την πολιτική και κοινωνική τους δράση περί τους 3.000 κομμουνιστές, βλ. http://users.ntua.gr/jmilios/seminario2/8_06-02-2019.pdf.

ἀποβολή ἐξ ὅλων τῶν σχολείων τοῦ Κράτους διά παντός» και σε κάποιους άλλους «ή ἀποβολή διά παντός ἐκ τοῦ Γυμνασίου Καβάλλας».[211]

7.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΤΕΛΗ

Η φοίτηση στο Γυμνάσιο δεν ήταν δωρεάν.[212] Οι γονείς/κηδεμόνες ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν εκπαιδευτικά τέλη σε δύο δόσεις, *Α΄ και Β΄ εξαμηνίας*, έως το 1925-26, και από το σχολικό έτος 1926-27 σε τρεις δόσεις, *Α, Β΄ και Γ΄ τριμηνίας*. Μάλιστα, κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας του Γυμνασίου στη σχετική στήλη του Μαθητολογίου καταχώριζαν και το χαρτόσημο του αντίστοιχου εκπαιδευτικού τέλους.[213] Ωστόσο, προβλεπόταν η καταβολή μειωμένων εκπαιδευτικών τελών ή και πλήρης απαλλαγή των εισφορών σε κάποιες περιπτώσεις. Φυσικά καθ' όλη την περίοδο που μελετάμε, τα κριτήρια απαλλαγής ή μείωσης δεν ήταν αμετάβλητα. Σε γενικές γραμμές, πάντως, όπως προκύπτει από τα Μαθητολόγια και τις Πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων, οι μαθητές που ήταν ορφανοί, πρόσφυγες, σεισμοπαθείς ή προέρχονταν από άπορη ή πολύτεκνη οικογένεια, δικαιούνταν «απαλλαγή των εκπαιδευτικών τελών».[214] Με τον Ν. 4733/1930[215] «Περί προστασίας πολυτέκνων» απαλλάσσονταν από τα προβλεπόμενα τέλη της μέσης κλασικής εκπαίδευσης μόνο τα «ἀριστεύσαντα τέκνα πολυτέκνων» και σύμφωνα με τον Α.Ν. 500/1937,[216] «ἀπαλλάσσεται παντός ἐκπαιδευτικοῦ τέλους τό ἕν ἐκ τῶν τέκνων τῶν ἀπόρων πολυτέκνων γονέων, ἐφ' ὅσον εἶναι χρηστός καί ἐπιμελής μαθητής καί ἐφ' ὅσον φοιτήσας προήχθη [...] τυχών τοῦ βαθμοῦ πλήρους ἑπτά (7) [...]». Ακόμη, σε περίπτωση που στο σχολείο φοιτούσαν και άλλα αδέλφια, προβλεπόταν κάποιες χρονιές μείωση κατά

[211] Βλ. Παράρτημα, σ. 313-315.

[212] Το 1911 καθιερώθηκε για πρώτη φορά η υποχρεωτική και δωρεάν στοιχειώδης εκπαίδευση, ενώ με τη μεταρρύθμιση του 1964 (Ν.Δ. 4379/1964) «Καθιερώνεται ἡ δωρεὰν ἐκπαίδευσις εἰς τὰ Δημόσια Σχολεῖα ὅλων τῶν βαθμίδων καὶ δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνόπαιδας ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις ἐννέα ἐτῶν [...]», βλ. https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/ και Α. Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, ό.π., σ. 268.

[213] Βλ. Παράρτημα, σ. 318.

[214] Βλ. Παράρτημα, σ. 316-317.

[215] Ν. 4733, ΦΕΚ 270, τχ. Α΄, 5 Αυγούστου 1930.

[216] Α.Ν. 500, άρθρο 3, ΦΕΚ 99, τχ. Α΄, 19 Μαρτίου 1937.

το ήμισυ του τέλους και κάποιες άλλες πλήρης απαλλαγή για τον τρίτο αδελφό. Απαλλαγή ή έκπτωση τελών προβλεπόταν και για τους μαθητές των οποίων ο γονέας/κηδεμόνας ήταν διδάσκαλος ή εν γένει δημόσιος υπάλληλος ή αξιωματικός που για υπηρεσιακούς λόγους μετακινήθηκε και ως εκ τούτου το παιδί του έπρεπε να μετεγγραφεί σε άλλο σχολείο.[217] Πάντως, από σχετικές παρατηρήσεις συνάγεται ότι γινόταν και έλεγχος σχετικού βιβλιαρίου, προκειμένου να επαληθευθεί η κατάσταση του μαθητή.[218]

Ειδικότερες περιπτώσεις απαλλαγής από τα εκπαιδευτικά τέλη είναι αυτές που αντικατοπτρίζουν τις συνέπειες των πολέμων που προηγήθηκαν και τη δεινή κατάσταση στην οποία περιήλθαν πολλοί Έλληνες. Έτσι, στα Μαθητολόγια συναντάμε μαθητές που κατάγονταν από την Ίμβρο, τα Δωδεκάνησα[219] ή τη Βόρειο Ήπειρο, ή ήταν «θύμα πολέμου» με γονέα αιχμάλωτο ή ανάπηρο· οι μαθητές αυτοί δεν ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν τέλος. Ομοίως, οι υιοί των Μακεδονομάχων[220] έχαιραν αναγνώρισης και τιμής, και απαλλάσσονταν

---

[217] Α.Ν. 500, άρθρο 1, ΦΕΚ 99, τχ. Α΄, 19 Μαρτίου 1937.

[218] Κατά το σχολικό έτος 1931-32 καταγράφεται η περίπτωση μαθητή (Α/Α 588) που με την υπ' αριθμ. 2579 «Ἔκθεσιν ἐνόρκου βεβαιώσεως εἰρηνοδίκου» πιστοποιείται ότι είναι θύμα πολέμου ή σε άλλη περίπτωση επιδεικνύεται το φυλλάδιο συντάξεως του βιβλιαρίου για τον ίδιο λόγο.

[219] Σύμφωνα με το άρθρο 14 της Συνθήκης της Λωζάννης, η Ίμβρος και η Τένεδος παραμένουν υπό τουρκική κυριαρχία και προβλέπεται να έχουν ειδική διοικητική οργάνωση, τα δε Δωδεκάνησα παραχωρούνται στην Ιταλία όπως προέβλεπε και η συνθήκη των Σεβρών, αλλά χωρίς πρόβλεψη για δυνατότητα αυτοδιάθεσης, βλ. https://imbrosunion.com/174-2/.

[220] Σύμφωνα με τον Θεοδόση Τσιρώνη, «Αμέσως σχεδόν μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας και τον τερματισμό των Βαλκανικών Πολέμων, μεμονωμένοι πολίτες αλλά και ομάδες αγωνιστών, όπως οι Κρήτες οπλαρχηγοί που είχαν συμμετάσχει στο Μακεδονικό Αγώνα, άρχισαν να επιζητούν την κρατική αρωγή για να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες βιοτικές συνθήκες που αντιμετώπιζαν… Την περίοδο του μεσοπολέμου κατέστη εμφανής η παρουσία με δημόσιες παρεμβάσεις των διαφόρων συλλόγων των Μακεδονομάχων... Η κυβέρνηση του Βενιζέλου δε στάθηκε αδιάφορη απέναντί τους. Σύμφωνα με το νόμο 4533/1930 που είχε επιφέρει τροποποιήσεις στον προγενέστερο 4413/1929, επικυρώθηκαν οι πίνακες (των Μακεδονομάχων) ανά κατηγορίες, όπως είχαν συνταχθεί από την αρμόδια επιτροπή. Σε όλους όσοι περιλαμβάνονταν στους πίνακες αποφασίστηκε να αποδοθούν ηθικές και υλικές αμοιβές στους αγωνιστές και μετά θάνατον στις οικογένειές τους. Όσοι είχαν φονευθεί στη διάρκεια του Αγώνα εξομοιώθηκαν με τα θύματα πολέμου. Με εξαίρεση όσους ήταν αποδεδειγμένα εύποροι, θα λάμβαναν στρατιωτικές συντάξεις... Τα δε ευεργετήματα που παρέχονταν

του τέλους. Γενικά, σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρούμε ότι καταβάλλεται από τους μαθητές μειωμένο τέλος· το κριτήριο είναι το χαμηλό οικονομικό εισόδημα της οικογένειας αλλά και το ήθος του μαθητή. Στην Πράξη 9/12.9.36 διαβάζουμε ότι ο σύλλογος, αφού εξέτασε τις αιτήσεις που υποβλήθηκαν για την απαλλαγή των εκπαιδευτικών τελών αποφασίζει «ἵνα ἀπαλλαγοῦν οἱ κάτωθι οἵτινες θεωροῦνται ἄποροι, χρηστοί καί ἐπιμελεῖς μαθηταί». Σημειωτεόν, ότι δεν επρόκειτο εδώ για πλήρη απαλλαγή αλλά για μείωση κατά 15%, όπως δηλώνεται στην αρχική καταγραφή των θεμάτων προς συζήτηση στη συγκεκριμένη Πράξη του Συλλόγου.

Στα Μαθητολόγια της μεταξικής περιόδου, 1936-39, καταγράφονται αναλυτικά τα προβλεπόμενα τέλη και οι περιπτώσεις απαλλαγής. Ενδεικτικά παρατίθεται στο Παράρτημα μία σελίδα από το Μαθητολόγιο του σχολικού έτους 1937-38, όπου διακρίνουμε τέσσερις περιπτώσεις μαθητών που δικαιούνται πλήρη απαλλαγή τελών: ένας γιος Μακεδονομάχου, ένας ορφανός πολέμου, ένας καταγόμενος εξ Ίμβρου, δηλαδή από ελληνική Κοινότητα του υπόδουλου Ελληνισμού,[221] και δύο άλλοι μαθητές, καθένας από τους οποίους είναι τέκνο άπορου πολυτέκνου που πέτυχε την προαπαιτούμενη επίδοση του 7.[222]

Διακρίνουμε επίσης περιπτώσεις μαθητών που πλήρωσαν μειωμένο τέλος κατά την εγγραφή λόγω του ότι ήταν γιοι δημοσίων υπαλλήλων –σε κάποιες περιπτώσεις διευκρινίζεται ότι είναι «υιός εκπαιδευτικού» ή αλλού «θυγάτηρ διδασκάλου»– αλλά και την περίπτωση των μαθητών διετούς φοίτησης που πλήρωναν κατά τη νέα εγγραφή τους 100 δρχ.

στα τέκνα των φονευθέντων σε καιρό πολέμου και ανάπηρων αξιωματικών, επεκτάθηκαν και στα τέκνα όσων είχαν συμμετάσχει ή σκοτωθεί ή τραυματιστεί στο Μακεδονικό Αγώνα», βλ. Θεοδόσης Τσιρώνης, «Οι Μακεδονομάχοι ως εθνικοί ήρωες. Η θεσμική τους αναγνώριση (1914-2013)», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.academia.edu/33670514/%CE%98%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CF%83%CE%B9%CF%81%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%9F%CE%B9_%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%BF%CE%B9_%CF%89%CF%82_%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF_%CE%AE%CF%81%CF%89%CE%B5%CF%82_%CE%97_%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%8E%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7_1914_2013_?email_work_card=thumbnail (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

[221] Α.Ν. 283, άρθρο 4, ΦΕΚ 493, τχ. Α, 7 Νοεμβρίου 1936.

[222] Βλ. Παράρτημα, σ. 319.

έκαστος ως «ἀπορριπτόμενος καί ἐγγραφείς ἐκ νέου εἰς τήν αὐτήν τάξιν».[223]

Γενικά, διαπιστώνουμε ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1919-40 λαμβάνεται μέριμνα, ώστε τα παιδιά που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες να διευκολυνθούν, προκειμένου να μπορέσουν να φοιτήσουν στο Γυμνάσιο. Παρατηρούνται, επίσης, και οικονομικές διευκολύνσεις στους δημόσιους υπαλλήλους και στα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων. Τέλος, απαλλαγή λαμβάνουν, ως ένδειξη τιμής, τα παιδιά όσων συμμετείχαν στους πολεμικούς εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες.

[223] Α.Ν. 283, άρθρο 4, ΦΕΚ 493, τχ. Α', 7 Νοεμβρίου 1936.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση και την επεξεργασία των ποσοτικών και των ποιοτικών δεδομένων που αντλήθηκαν από το αρχείο του Γυμνασίου Καβάλας της περιόδου 1919-40 μπορούν να εξαχθούν ενδιαφέροντα συμπεράσματα· αν και το μαθητικό δυναμικό του σχολείου αυξάνεται κατά όλη την εξεταζόμενη περίοδο, λόγω κυρίως του μεγάλου κύματος των προσφύγων, ωστόσο το ποσοστό των μαθητών επί του συνολικού πληθυσμού της πόλης είναι αρκετά μικρό. Η Μέση Εκπαίδευση δεν είναι ακόμη υποχρεωτική και η συμμετοχή σε αυτήν κυμαίνεται σε χαμηλά ποσοστά.

Εξετάζοντας το ονοματεπώνυμο των μαθητών διαπιστώθηκε μια τάση ως προς το κυρίαρχο βαπτιστικά ονόματα των γηγενών μαθητών και των προσφύγων, τα οποία μάλιστα συμπίπτουν και με τα κυρίαρχα ονόματα των μεγάλων αγίων: *Γεωργίου*, *Κωνσταντίνου*, *Δημητρίου*, *Ιωάννη*, *Νικολάου* που επικρατούν μέχρι και σήμερα. Επίσης, παρατηρήθηκε η χρήση και αρχαιοελληνικών ονομάτων, με κυρίαρχο το συνδεδεμένο με την ιστορία της Μακεδονίας *Αλέξανδρος* αλλά και το *Αριστοτέλης*. Στα βαπτιστικά ονόματα των κοριτσιών κυρίαρχα ήταν τα ονόματα *Ελένη*, *Μαρία*, *Ευαγγελία Αικατερίνη* και *Αναστασία*. Στα επώνυμα επικρατέστερο ήταν το *Παπαδόπουλος*. Τέλος, σε μικρή συχνότητα καταγράφονται και ξενικά ονοματεπώνυμα, κυρίως εβραϊκά και αρμένικα, που αντανακλούν την πολυπολιτισμική κοινωνία της Καβάλας.

Η φοίτηση στο Γυμνάσιο επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες: φύλο, κοινωνική προέλευση του μαθητή, η γενικότερη οικογενειακή κατάσταση (π.χ. ορφάνια), η γεωγραφική απόσταση και η περιρρέουσα οικονομικοκοινωνική κατάσταση. Στο σχολείο φαίνεται να αντανακλώνται και να αναπαράγονται οι κοινωνικές ανισότητες, καθώς η δυνατότητα φοίτησης σε αυτό δεν είναι επί ίσοις όροις. Κατά την περίοδο 1919-40 δεν αμβλύνονται οι εκπαιδευτικές ανισότητες στην Καβάλα, καθώς δεν καταγράφεται αισθητή βελτίωση των εκπαιδευτικών δεικτών των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, π.χ. των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, των προσφύγων, των ορφανών μαθητών αλλά και των κοριτσιών.

Καθοριστικός παράγοντας της φοίτησης στο Γυμνάσιο, κατά την παραπάνω περίοδο, είναι το φύλο. Το ποσοστό των κοριτσιών που εγγράφονται στο Γυμνάσιο, ακόμη και πριν την ίδρυση του Γυμνασίου Θηλέων, το 1936, υπολείπεται κατά πολύ του αντίστοιχου ποσοστού των αγοριών, γεγονός που αντανακλά την επικρατούσα αντίληψη για τη γυναικεία εκπαίδευση και ιδιαίτερα για τις κοπέλες που προέρχονταν από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα· οι περισσότερες μαθήτριες που φοιτούν στο Γυμνάσιο, προέρχονται από αστικό περιβάλλον. Ανάλογη είναι και η εικόνα στην ομάδα των προσφύγων-μαθητών: οι προσφυγοπούλες υπολείπονται κατά πολύ των αρρένων προσφύγων. Ωστόσο, η επιθυμία στο γυναικείο φύλο να εξελιχθεί και να βελτιώσει τις συνθήκες της ζωής του υποβόσκει και σε κάθε ευκαιρία οι κοπέλες σπεύδουν να εγγραφούν στο Γυμνάσιο, κάτι που θα τους ανοίξει τον δρόμο για περαιτέρω σπουδές, αρχικά στις Ακαδημίες. Εξετάζοντας το πλήθος των μαθητών που φοιτούν στην ΣΤ' τάξη και ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, αν και αριθμητικά υπερτερούν τα αγόρια, λόγω της συνολικής αριθμητικής τους υπεροχής, το ποσοστό επί του πλήθους εκάστου φύλου των μαθητών που φοιτούν στην ΣΤ' τάξη, είναι και στις δύο περιπτώσεις περίπου 20%. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι το φύλο δεν επηρεάζει την επίδοση των μαθητών, εφόσον τα ποσοστά επιτυχίας είναι ίσα.

Η κοινωνική προέλευση του μαθητή είναι επίσης σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τη φοίτησή του. Η πλειονότητα των μαθητών του Γυμνασίου προέρχεται από αστικό περιβάλλον, με κύριο επάγγελμα του πατέρα το εμπόριο. Αντίθετα, το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον ή από κατώτερα κοινωνικά στρώματα, είναι μικρό· το ποσοστό αυτό είναι ακόμη χαμηλότερο για τα κορίτσια. Επιπλέον, οι γενικότερες οικονομικοκοινωνικές εξελίξεις που έχουν αντίκτυπο στην επαγγελματική κατάσταση του πατέρα, αποτυπώνονται και στην πορεία της φοίτησης του παιδιού, η οποία συχνά εξαρτάται από αυτές. Η περίπτωση των μαθητών με πατέρα καπνεργάτη και η μεταβολή στη φοίτησή τους, αναλόγως των εξελίξεων στο επάγγελμα, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Χαμηλά ποσοστά εγγραφής στο Γυμνάσιο καταγράφουν και οι μαθητές που προέρχονται από μεγαλοαστικές οικογένειες ή που ο πατέρας τους ασκεί επάγγελμα που απαιτεί υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Στις περιπτώσεις αυτές, όμως, τα

χαμηλά ποσοστά θα πρέπει να θεωρηθούν ανάλογα του πλήθους των επαγγελμάτων αυτών στην ευρύτερη κοινωνία της Καβάλας.

Όσον αφορά στην πορεία της φοίτησης και εν τέλει στην ολοκλήρωσή της, αυτό που φαίνεται να την επηρεάζει θετικά, είναι το μορφωτικό επίπεδο του περιβάλλοντος, από το οποίο ο μαθητής προέρχεται. Τα υψηλότερα ποσοστά ολοκλήρωσης της φοίτησης και απόκτησης Απολυτηρίου καταγράφονται, κατά βάση, στους μαθητές των οποίων ο πατέρας ασκεί ένα επάγγελμα που απαιτεί ανώτερου επιπέδου μόρφωση ή, έστω, μεσαίου.

Αντίθετα, τα χαμηλότερα ποσοστά επιτυχίας σημειώνονται από τους μαθητές που προέρχονται είτε από αγροτικό περιβάλλον ή από το κατώτερο κοινωνικά περιβάλλον του εργάτη. Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει το γεγονός ότι τα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη συχνότητα (έμποροι και ελεύθεροι επαγγελματίες) δεν καταγράφουν αντίστοιχα ποσοστά επιτυχίας. Η μελλοντική επαγγελματική εξασφάλιση μέσω της διαδοχής στη «στρωμένη» δουλειά του πατέρα είναι πολύ πιθανόν να επηρεάζει αρνητικά την πορεία της φοίτησης του μαθητή.

Η οικονομική ευμάρεια φαίνεται, επίσης, να ανταγωνίζεται τον ζήλο για τη μόρφωση, όπως δείχνει το πολύ χαμηλό ποσοστό επιτυχίας των μαθητών από εύπορες οικογένειες. Η περίπτωση, ωστόσο, των μαθητών που είναι γόνοι βιομηχάνων και καταγράφουν το τρίτο υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας, δηλώνει αφενός ότι δεν θα πρέπει να εκλάβουμε τα παραπάνω ως κανόνα και αφετέρου ότι αποτελεί ίσως ένδειξη πως αρχίζει να γίνεται αντιληπτό ότι ο εκβιομηχανισμός της οικονομίας προϋποθέτει προηγμένη γνώση. Τέλος, το χαμηλό ποσοστό των σωμάτων ασφαλείας μάλλον θα πρέπει να αποδοθεί στις μεταθέσεις του πατέρα, που συνεπαγόταν διακοπή της φοίτησης από μια σχολική μονάδα και εγγραφή σε άλλη.

Η γεωγραφική προέλευση του μαθητή και η απόστασή του από τη σχολική μονάδα είναι, επίσης, καθοριστικός παράγοντας για τη φοίτησή του. Στο Γυμνάσιο Καβάλας οι μαθητές που προέρχονται από την ύπαιθρο ή από το νησί της Θάσου, υπολείπονται κατά πολύ έναντι των μαθητών της πόλεως. Ωστόσο, μελετώντας την πορεία της φοίτησής τους διαπιστώσαμε ότι, αν και με μικρή διαφορά, το μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας καταγράφεται από τους μαθητές που προέρχονται από τη Θάσο και ακολούθως από την ύπαιθρο. Με άλλα λόγια, οι μαθητές από τη

Θάσο και τα χωριά επιδείκνυαν μεγαλύτερη συνέπεια ως προς την ολοκλήρωση της φοίτησης, συγκριτικά με τους μαθητές από την πόλη. Η γεωγραφική απόσταση και οι συνυφασμένες με αυτήν δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπίσει ένας μαθητής από το νησί της Θάσου ή από την ύπαιθρο, προκειμένου να μπορέσει να φοιτήσει στο Γυμνάσιο, φαίνεται πως για κάποιους μαθητές λειτουργούσαν μάλλον ενισχυτικά στο να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους και ενδεχομένως να αναζητήσουν μέσω των σπουδών μια καλύτερη ζωή.

Μελετώντας τη φοίτηση των μαθητών ανά τάξη, διαπιστώθηκε ότι αυτή καταγράφει σταθερά φθίνουσα πορεία από τις μικρότερες προς τις μεγαλύτερες τάξεις. Οι μαθητικές διαρροές συνολικά αγγίζουν το 75% των αρχικών εγγραφών στην Α΄ τάξη. Μόνο το 1/4 περίπου του συνόλου των εγγεγραμμένων μαθητών στην Α΄ τάξη φθάνουν τελικά έως την ΣΤ΄. Μεγάλο ποσοστό μαθητών, 30% περίπου, διαρρέει ήδη μετά τον πρώτο χρόνο της φοίτησής του· πολύ λίγοι μαθητές κατάφερναν τελικά να φθάσουν στην τελευταία τάξη και να πάρουν Απολυτήριο. Επίσης, παρατηρήθηκε ύπαρξη ηλικιακής ανομοιομορφίας σε κάθε τάξη, και μάλιστα με μεγάλες αποκλίσεις. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η φοίτηση των μαθητών την περίοδο 1919-40 δεν ήταν σταθερή και αδιάλειπτη, και ότι η προαγωγή τους στις επόμενες τάξεις δεν ήταν δεδομένη. Αξιοσημείωτο είναι ότι από το σύνολο των μαθητών μόνο το 9% περίπου (327 μαθητές στους 3.807) είχε αδιάλειπτη φοίτηση από την Α΄ έως την ΣΤ΄ τάξη. Μεγάλο ποσοστό των μαθητών (19% περίπου) διέκοπτε τη φοίτησή του, προσωρινά ή οριστικά, για διάφορους λόγους: μετεγγραφή, ασθένεια, στράτευση, οριστική αποβολή και θάνατος ήταν οι βασικοί λόγοι. Ξεχωρίζει η περίπτωση της «δια παντός» αποβολής που όχι σπάνια επιβαλλόταν στους μαθητές, ένδειξη της αυστηρότητας του εκπαιδευτικού συστήματος της εποχής, η οποία αποτυπώνεται και στο ποσοστό των μαθητών που παραπέμπονταν σε εξετάσεις τον Σεπτέμβριο ή και αυτών που τελικά απορρίπτονταν, και ήταν κατά μέσο όρο ανά έτος περίπου το 19% και 12% αντίστοιχα. Οι δε μαθητές που προάγονταν συνολικά στην επόμενη τάξη, ήταν κατά μέσο όρο ανά έτος 54%, δηλαδή περίπου οι μισοί.

Από τη μελέτη της συνολικής κίνησης της φοίτησης των μαθητών διαπιστώθηκε ότι περίπου το 1/5 του συνόλου των μαθητών (μοναδικές εγγραφές) ολοκλήρωναν τη φοίτησή τους και έπαιρναν Απολυτήριο· περίπου το 17% ολοκλήρωνε τη φοίτησή του τον Ιούνιο και το 1,5% τον

Σεπτέμβριο, με τις επαναληπτικές εξετάσεις. Ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζει το γεγονός ότι όσοι μαθητές κατάφερναν να φθάσουν στη, ΣΤ' τάξη, στην πλειονότητά τους έπαιρναν και το Απολυτήριο. Μόνο το 6% περίπου των τελειόφοιτων –συμπεριλαμβανομένων και των μαθητών που έπαιρναν μετεγγραφή– δεν ολοκλήρωσε τη φοίτηση στο Γυμνάσιο της Καβάλας με επιτυχία.

***

Το πλήθος των προσφύγων μαθητών και η πορεία της φοίτησής τους αποτυπώνεται με τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην παρούσα μελέτη. Η μελέτη της φοίτησής τους ενισχύει τη θέση ότι η βίωση τραγικών καταστάσεων, όπως αυτή του ξεριζωμού, αποτελεί βασική παράμετρο που διαμορφώνει μετέπειτα συμπεριφορές. Το πλήθος των προσφύγων μαθητών, δεδομένου του μεγάλου αριθμού αυτών που εγκαταστάθηκαν στην Καβάλα, είναι μικρό και μάλιστα ιδιαιτέρως χαμηλό κατά την πρώτη πενταετία μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Σημειωτέον ότι κάποιοι πρόσφυγες μαθητές είναι εγγεγραμμένοι στο Δημοτολόγιο άλλων πόλεων. Συνεπώς, πολλά παιδιά προσφύγων ενσωματώνονται με κάποια καθυστέρηση, τουλάχιστον στη Μέση Εκπαίδευση, ενώ πολλά άλλα δεν φοιτούν καθόλου. Όσον αφορά στην πορεία της φοίτησής τους, μόνο το 1/3 περίπου των προσφύγων την ολοκληρώνουν. Τα κορίτσια των προσφύγων –το ποσοστό φοίτησης των οποίων είναι κατά πολύ μικρότερο των αγοριών– φαίνεται ότι ακολουθούν τις παγιωμένες αντιλήψεις για τη μόρφωση και την ενασχόληση των γυναικών με συγκεκριμένα κοινωνικά αποδεκτά για την εποχή επαγγέλματα.

Το πλήθος των ορφανών μαθητών, που αποτελεί σημαντικό ποσοστό, το 20% περίπου του μαθητικού δυναμικού του Γυμνασίου Καβάλας, εξετάζεται ιδιαίτερα στην παρούσα μελέτη. Μεγάλο ποσοστό των μαθητών αυτών τυγχάνει να είναι και πρόσφυγες ή να προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Από το πλήθος των ορφανών μόνο το 1/4 περίπου ολοκληρώνει τη φοίτησή του. Ωστόσο, δεδομένων των συνθηκών, συγκρινόμενο το ποσοστό των ορφανών με αυτό των υπόλοιπων ομάδων των μαθητών, φαίνεται πως οι ορφανοί μαθητές επεδείκνυαν σχετικά μεγαλύτερο ζήλο στο να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους. Αν, μάλιστα, επιχειρούσε κάποιος να συγκρίνει τις δύο τραγικές καταστάσεις, την ορφάνια και την προσφυγιά, φαίνεται ότι η κατάσταση της ορφάνιας λειτουργεί περισσότερο ανασταλτικά στην ομαλή πορεία

της φοίτησης ενός παιδιού, δεδομένου του μικρότερου ποσοστού αποφοίτησης των ορφανών έναντι αυτού των προσφύγων.

Ως προς τον χαρακτήρα της εκπαίδευσης, αξίζει να επισημανθεί ότι η φοίτηση στο Γυμνάσιο δεν ήταν δωρεάν. Οι γονείς/κηδεμόνες ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν εκπαιδευτικά τέλη σε δύο εξαμηνιαίες δόσεις έως το 1925-26 και σε τρεις τριμηνιαίες από το σχολικό έτος 1926-27. Ωστόσο, φαίνεται ότι λαμβανόταν μέριμνα, ώστε τα παιδιά που προέρχονταν από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες να διευκολύνονται οικονομικά είτε με πλήρη απαλλαγή από την καταβολή των τελών είτε με μείωσή τους, προκειμένου να μπορέσουν να φοιτήσουν στο Γυμνάσιο. Παρατηρούνται, επίσης, οικονομικές διευκολύνσεις προς τους δημόσιους υπαλλήλους και τους ανήκοντες στις ένοπλες δυνάμεις· απαλλαγή λάμβαναν και τα παιδιά όσων συμμετείχαν στους εθνοαπελευθερωτικούς αγώνες ως ένδειξη τιμής.

Η δημογραφική προσέγγιση της Μέσης Εκπαίδευσης στην Καβάλα την περίοδο 1919-40 θα φωτιζόταν ασφαλώς πληρέστερα με μια συγκριτική μελέτη των αρχείων του Γυμνασίου Καβάλας με τα αρχεία του Γυμνασίου Θηλέων, που λειτουργεί από το 1936, όσο και με τα αρχεία της Εμπορικής Σχολής, που λειτουργεί παράλληλα με το Γυμνάσιο Καβάλας. Ως προς το Γυμνάσιο καθαυτό, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μελέτη της εξέλιξης του μαθητικού του δυναμικού έως και το έτος 1972, οπότε και διαιρείται σε 1ο και 2ο Γυμνάσιο Αρρένων Καβάλας.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΓΣΥΕ), *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος*, έτος 1930, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1931.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1933, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1934.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1934, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1935.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1935, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1936.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1936, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1937.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1937, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1938.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1938, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1939.

ΓΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1939, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1940.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, έτος 1955, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1956.

***

Αβδελά Έφη κ.ά. (επιμ.), Η Ελλάδα στο Μεσοπόλεμο. Μετασχηματισμοί και διακυβεύματα, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2017.

Αγγελής Ευάγγελος, *Μεταξική Προπαγάνδα και Νεολαία 1936-1940*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Αθήνα 2004.

Αγγελούδη-Ζαρκάδα Σαπφώ, «"Θεραπευτήριο Ελπίς". Το χρονικό της ίδρυσης και της κατασκευής του», στο: Νικόλαος Β. Ρουδομέτωφ (επιμ.), *Η Καβάλα και τα Βαλκάνια. Η Καβάλα και η Θράκη. Ιστορία – Τέχνη – Πολιτισμός. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, Πρακτικά Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικών Ιστορικών Σπουδών, 17-18 Σεπτεμβρίου 2010*, τ. Γ΄, *Βαλκανικής Ιστορίας*, Ιστορικό & Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, Καβάλα 2012, σ. 365-398, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://docplayer.gr/1833712-

Therapeytirio-elpis-to-hroniko-tis-idrysis-kai-tis-kataskeyis-toy-sapfo-aggeloydi-zarkada.html (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

Αγγελούδη Σαπφώ, *Η Καβάλα πριν και τώρα*, Έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Καβάλας, Καβάλα 2008.

Αγγελούδη Σαπφώ, «Η Καβάλα ως καπνούπολη», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/06/18-7.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.12.2021).

Αράπογλου Ελένη, «Η Μέση Εκπαίδευση στην Έδεσσα (1930-1950)», *Τετράδια Ιστορικής Δημογραφίας* 8 (2013), σ. 15, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://history.ionio.gr/postgraduate/demography/download.php?f=publications/demography_08_2013.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Βακαλόπουλος Απόστολος, *Ο Μακεδονικός Αγώνας, 1904-1908 ως κορυφαία φάση των αγώνων των Ελλήνων για τη Μακεδονία*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1985.

Βαχάρογλου Ευστράτιος, «Η εκπαιδευτική κίνηση στις Σέρρες και στην ευρύτερη περιοχή την περίοδο 1913-1931: απογραφή και σταδιακή μετάβαση στο ελληνικό κράτος», *Σερραϊκά Χρονικά*, τ. 19 (2019), σ. 81-116.

Γκιζελή Βίκα Δ., «Η νεοελληνική πόλη του μεσοπολέμου: κοινωνικοί και πολεοδομικοί μετασχηματισμοί πριν και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 65 (Δεκέμβριος 1997), σ. 42-49, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/65-1.pdf (τελευταία πρόσβαση: 13.11.2021).

ΓΑΚ – Αρχεία Νομού Καβάλας, «Εκπαιδευτικά αρχεία», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://gak.kav.sch.gr/ArchCol/arxeia/ekpaideytika.pdf (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

«Γενικά ιστορικά στοιχεία», Δήμος Καβάλας, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://kavala.gov.gr/o-dimos/o-dimos-xthes-kai-simera/istorika-stoixeia-dimou?fbclid=IwAR1TP96saLrtavpjYZipYKK1vzA86_3As1YnUkyVsPObeKfaOiVUonuQFXA. (τελευταία πρόσβαση 27.10.2021).

Γκλαβάς Σωτήριος, «Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://www.pi-schools.gr/progr_spoudon_1899_1999/episkopisi.pdf (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

Δαλακούρα Κατερίνα, «Η εκπαίδευση στις αρχές του 20ού – περίοδο του Μεσοπολέμου», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/179-%CE%9A%CE%A0%CE%91030/%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF

%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82%20%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AD%CF%82%20%CF%84%CE%BF%CF%85%2020%CE%BF%CF%8D%20%CE%B1%CE%B9%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CE%B4%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%9C%CE%B5%CF%83%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%BF%CF%85.pdf (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Δαλακούρα Κατερίνα, Ζιώγου-Καραστεργίου Σιδηρούλα, *Η εκπαίδευση των γυναικών. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση. Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση (18ος-20ός αι.)*, Αθήνα 2015.

Δημαράς Αλέξης, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Β', εκδ. Ερμής, Αθήνα 1984.

Δημαράς Αλέξης, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης, Το "ανακοπτόμενο άλμα". Τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833-2000*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2013.

Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Καβάλας (Δημωφέλεια), «Εμπορική Σχολή Καβάλας: Το "μικρό Οικονομικό Πανεπιστήμιο" που άφησε το στίγμα του στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.kavalagreece.gr/%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF-%C2%AB%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%81%CF%8C-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF/ (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Καβάλας (Δημωφέλεια), «1ο Γυμνάσιο Καβάλας», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://www.castle-kavala.gr/?portfolio=1%CE%BF-%CE%B3%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BF (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εσωτερικών, «Διοικητική Διαίρεση Αυτοδιοίκησης. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ_Τ.Α_2020 (07.05.2020)», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.ypes.gr/dioikitiki-diairesi-aytodioikisis/?fbclid=IwAR0d8FpbpxjtMIrEamXuL_E9H42MD9cHVHx4irqRfH2wPJOdY7SXEKD78Dc (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

Ζιώγας Παναγιώτης Χρ., *Παραδοσιακά κτίρια της νεότερης Καβάλας. Με ιστορική εισαγωγή και τοπογραφικό χάρτη της πόλης*, Καβάλα 1982.

«Η ελληνική κοινωνία στο Μεσοπόλεμο, 1923-1940», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://www.ime.gr/chronos/14/gr/1923_1940/society/index.html (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

«Η ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης και η Συνθήκη της Λωζάνης», εφ. *Το Βήμα*, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.tovima.gr/2014/03/14/politics/i-ellinorthodoksi-koinotita-tis-kwnstantinoypolis-kai-i-synthiki-tis-lwzanis/ (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Θεοφιλίδης Χρήστος, *Η συγγραφή επιστημονικής εργασίας. Από τη θεωρία στην πράξη*, εκδόσεις Γ. Δαρδανός, Αθήνα 1995.

Θεοχαρίδης Γεώργιος, *Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους Μέσους Χρόνους (285-1354)*, έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1980.

Καραγιαννακίδης Νίκος Ε., «Μήτσος Παρτσαλίδης, ο πρώτος "κόκκινος" Δήμαρχος», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://edromos.gr/%CE%BA%CE%B1%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%B1-1934-%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CF%85%CE%BF-%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CF%89%CE%BD/?amp (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Καραγιαννακίδης Νίκος Ε., Λυκουρίνος Κυριάκος, *Νεάπολις – Χριστούπολις – Καβάλα*, έκδοση Δήμου Καβάλας, χ.τ. χ.χ.

Κατσουλάκος Θεόδωρος κ.ά., *Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου από το 1453 μ.Χ. έως σήμερα*, Β΄ Τάξη – 1ου Κύκλου, Υπουργείο Παιδείας Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων – Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», Αθήνα 2012.

Κενανίδης Γιάννης, «Η ιστορία του σχολείου [1ου Γυμνασίου Καβάλας]», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://1gym-kaval.kav.sch.gr/istoria.htm (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Κιουρτσή-Μιχαλοπούλου Αγγελική Χ., Μιχαλόπουλος Νίκος Α., *Οδωνυμικά της Καβάλας. Η Ιστορία και ο Πολιτισμός της μέσα από τα ονόματα των Οδών, Πλατειών, Συνοικιών της*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας, [Καβάλα] 2009.

Κολιόπουλος Ιωάννης κ.ά., *Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)*, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου και Δ' Τάξη Εσπερινού Λυκείου Γενικής Παιδείας, Βιβλίο μαθητή, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», Αθήνα 2010.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Νεότερη Ιστορία ελληνική και ευρωπαϊκή*, εκδ. Γνώση, γ' έκδοση, Αθήνα 1986.

Κώτση Αρετή, *Η εκπαιδευτική κατάσταση στην ελληνορθόδοξη κοινότητα Καβάλας κατά την τελευταία περίοδο των οθωμανικών χρόνων (1864-1912)*, μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Κοινωνικής και Ποιμαντικής Θεολογίας, Τομέας Ιστορίας της Εκκλησίας και Δογματικής Θεολογίας, Ειδίκευση Ελληνισμού και Ορθοδοξίας, Θεσσαλονίκη 2013.

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 2013.

Λινάρδος Βασίλειος, *Κοινωνική σύνθεση και επαγγέλματα στη Νίκαια του Μεσοπολέμου*, πτυχιακή εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Αθήνα 2012.

Μαργαρίτης Γ. κ.ά., *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Ενιαίου Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», Αθήνα 2016.

Μπακιρτζής, «Η οθωμανική κυριαρχία στην Ανατολική Μακεδονία – Ο αγώνας του Ελληνισμού για την επιβίωση», στο: *Ανατολική Μακεδονία*, έκδοση Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κομοτηνή 2009, σ. 178-201.

Μπουζάκης Σήφης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, τ. Α', *Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, 19ος αιώνας, 1913, 1929*, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνική Εκπαίδευση,. Τεκμήρια – Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης 1, γ' έκδοση, Αθήνα 2007.

Μπρούμπα Νίκη, *Δασκάλες στον Μακεδονικό Αγώνα και η προσφορά τους*, διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Ειδίκευση Ελληνισμού και Ορθοδοξίας, Θεσσαλονίκη 2015.

Ξιφαράς Δημήτρης Χρ., Λούβη Ευαγγελία, *Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία*, Γ' Γυμνασίου, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Αθήνα 2008.

Ομάς επιστημόνων, *Η επιβίωσις του ελληνικού λαού. Εισήγησις εις τον Οργανισμὸς Ανασυγκροτήσεως*, τ. Α', *Τα δεδομένα*, Σειρά Εκδόσεων Υπουργείου Ανοικοδομήσεως αρ. 32, Αθήνα 1947.

O'Sullivan Arthur, *Αστική οικονομική*, επιμ. Γιάννης Κ. Ψυχάρης, Αντώνης Ροβόλης, μτφρ. Ελεάννα Αντώνογλου, Κεφ. 1, «Εισαγωγή και αξιώματα της

Αστικής Οικονομικής», εκδ. Κριτική, Αθήνα 2011, σ. 37-52, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://static.eudoxus.gr/books/60/chapter-11860.pdf (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

Παπαδόπουλος Γεώργιος, *Η Κανονική Κατανομή*, Σημειώσεις μαθήματος Στατιστικής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: (τελευταία πρόσβαση: 31.10.2021).

Παπαδοπούλου Ευαγγέλου, *Ιστορία του Νομού Καβάλας*, χ.τ. 1967.

Παπανικολάου Μαρία, «Η εξέγερση των καπνεργατών της Καβάλας, Ιούλιος 1933: "Οι άνδρες στην τόγκα"», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.kavalapress.gr/i-exegersi-ton-kapnergaton-tis-kavalas-ioulios-1933-i-andres-stin-togka-ena-arthro-tis-marias-papanikolaou/ (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Παρασκευόπουλος Ιωάννης, *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, τ. Α', Αθήνα 1993.

Πατρώνης Βασίλειος, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015.

Πέγιου Ευθυμία Γ., *Βόλτα στην Καβάλα του χθες. Ψηφίδες ιστορίας*, Δήμος Καβάλας, β' έκδοση, [Καβάλα] 2013.

Προκοπίου, Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου, *Η εκπαίδευσις εις την Καβάλαν και η ανέγερσις του Παρθεναγωγείου αυτής 1890-1915 κατά τον κώδικα της Εφορείας των Σχολών*, Θεσσαλονίκη 1979.

Ρηγοπούλου Δ., «Ο δημοτικισμός του Μεταξά ένα ιστορικό παράδοξο», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: http://archive1936-1944.blogspot.gr/2015/01/blog-post_9.html (τελευταία πρόσβαση: 28.3.2018).

Σαλονικίδης Ιωάννης, *«Αναφορά στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης» (νεοελληνικός διαφωτισμός – σήμερα)*, Θεσσαλονίκη 1998.

Σαρηγιαννίδου Ελισάβετ, *Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής κατά τη μεταξική περίοδο. Η περίπτωση του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (1937-1940)*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής: Θεωρητικές, Ερευνητικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία και στην Τοπική Ιστορία», Φλώρινα 2019.

Το 3ο Γυμνάσιο ξεδιπλώνει τις σελίδες της ιστορίας του, 1936-2015, [λεύκωμα], έκδοση Δήμου Καβάλας, χ.τ. χ.χ.

Τσιρώνης Θεοδόσης, «Οι Μακεδονομάχοι ως εθνικοί ήρωες. Η θεσμική τους αναγνώριση (1914-2013)», διαθέσιμο διαδικτυακά στη διεύθυνση: https://www.academia.edu/33670514/%CE%98%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CF%83%CE%B9%CF%81%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%9F%CE%B9_%CE%9C%CE%B1%CE%BA

%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%BF%CE%B9_%CF%89%CF%82_%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF_%CE%AE%CF%81%CF%89%CE%B5%CF%82_%CE%97_%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%8E%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7_1914_2013_?email_work_card=thumbnail (τελευταία πρόσβαση: 27.10.2021).

Τριτάκη Λήδα-Μαρία, *Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα από το 1929 έως σήμερα*, πτυχιακή εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής, Αθήνα 2014.

Φραγκουδάκη Άννα, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι: Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο*, εκδ. Κέδρος, ε' έκδοση, Αθήνα 1977.

Χιόνης Κωνσταντίνος, «Οικονομική ανάπτυξη της πόλης Καβάλας (1527-1880)», *Σκαπτή Ύλη*, περ. Β' (1978), σ. 92-93.

Χιόνης Κωνσταντίνος Ι., *Η παιδεία στην Καβάλα*, 1864-1919, Καβάλα 1990.

Χιόνης Κωνσταντίνος Ι., *Συνοπτική ιστορία της πόλης της Καβάλας, των Φιλίππων και της Θάσου*, έκδοση του Δημοτικού Μουσείου Καβάλας, Δημοσιεύματα Ιστορικού Αρχείου, Καβάλα 2000.

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ (με χρονολογική σειρά)

Ν. 240, ΦΕΚ αρ. 97/16 Απριλίου 1914: Περί διοικητικής διαιρέσεως της δημοτικής και μέσης εκπαιδεύσεως.

Β.Δ. 10ης Ιουνίου 1914, ΦΕΚ αρ. 159/13 Ιουνίου 1914: Περί κατανομής εις εκπαιδευτικάς περιφερείας των σχολείων της μέσης εκπαιδεύσεως.

Β.Δ. 14ης Αυγούστου 1924, ΦΕΚ αρ. 193/14 Αυγούστου 1914: Περί συστάσεως Νομού Καβάλλας.

Β.Δ. 19ης Αυγούστου 1914, ΦΕΚ αρ. 234/21 Αυγούστου 1914: Περί του προσωπικού των σχολείων της δημοτικής και μέσης εκπαιδεύσεως των Νέων Χωρών κλπ.

Ν. 402, ΦΕΚ αρ. 348/25 Νοεμβρίου 1914: Περί κυρώσεως του από 19 Αυγούστου ε.ε. Β.Δ. « περί του προσωπικού των σχολείων της δημοτικής και μέσης εκπαιδεύσεως των Νέων Χωρών».

Ν. 524, ΦΕΚ αρ. 404/31 Δεκεμβρίου 1914: Περί διοικητικής διαιρέσεως και διοικήσεως των Νέων Χωρών.

Β.Δ. 1ης Απριλίου, ΦΕΚ αρ. 120/1 Απριλίου1915: Περί διοικητικής διαιρέσεως των Νέων Χωρών.

Ν. 1286, ΦΕΚ αρ. 82/16 Απριλίου 1918: Περί σχολικών επιτροπών και σχολικών ταμείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως.

Ν. 2442, ΦΕΚ αρ. 181/11 Αυγούστου 1920: Περί ιδρύσεως Ταμείων εκπαιδευτικής προνοίας προς κατασκευήν διδακτηρίων καθ' άπαν το κράτος και προμήθειαν σχολικών επίπλων και διδακτικών οργάνων.

Ν. 2508, ΦΕΚ αρ. 221/28 Σεπτεμβρίου 1920: Περί εξακριβώσεως και διαχειρίσεως των περιουσιακών και πόρων των εν ταις Νέαις Χώραις από Τουρκοκρατίας Χριστιανικών κοινοτήτων.

Ν. 3191, ΦΕΚ αρ. 193/14 Αυγούστου 1924: Περί συστάσεως Νομού Καβάλλας.

Ν.Δ. 25ης Φεβρουαρίου 1926, ΦΕΚ αρ. 79/4 Μαρτίου 1926: Περί τροποποιήσεως του νόμου 2508.

Διάταγμα, ΦΕΚ αρ. 76/2 Μαΐου 1927: Περί μετονομασίας κοινοτήτων νομών Πρεβέζης, Δράμας κ.λπ.

Ν. 4229, ΦΕΚ αρ. 245/25 Ιουλίου 1929: Περί των μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών.

Ν. 4373, ΦΕΚ αρ. 297/20 Αυγούστου 1929: Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μ. Εκπαιδεύσεως.

Ν. 4533, ΦΕΚ αρ. 111/14 Απριλίου 1930: Περί τρόπου συνθέσεως επιτροπής του Ν. 4415 «Περί καταρτισμού πινάκων Μακεδονομάχων».

Ν. 4733, ΦΕΚ αρ. 270/5 Αυγούστου 1930: Περί προστασίας πολυτέκνων (Αναδημοσίευσις από το εσφαλμένο υπ' αριθμ. 165/Α/1930.

Ν. 5019, ΦΕΚ αρ. 160/15 Ιουνίου 1931: Περί ιδρύσεως Σχολικών Ταμείων και Σχολικών Εφορειών.

Ν. 5168, ΦΕΚ αρ. 225/23 Ιουλίου 1931: Περί απονομής ηθικών αμοιβών εις τους αγωνιστάς του Μακεδονικού Αγώνος 1903-1909.

Ν. 5802, ΦΕΚ αρ. 286/29 Σεπτεμβρίου 1933: Περί ιδρύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών.

Α.Ν. 283, ΦΕΚ αρ. 493/7 Νοεμβρίου 1936: Περί των εκπαιδευτικών τελών των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως (Αναδημοσίευσις από το εσφαλμένο υπ' αριθμ 473/Α/1936).

Α.Ν. 500, ΦΕΚ αρ. 99/19 Μαρτίου 1937: Περί τροποποιήσεως του Νόμου 283 (1936) «Περί εκπαιδευτικών τελών των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως» (Αναδημοσίευσις από το εσφαλμένο υπ' αριθμ. 75/Α/1937).

Α.Ν. 767, ΦΕΚ αρ. 255/5 Ιουλίου 1937: Περί Διοικήσεως της Εκπαιδεύσεως

Α.Ν. 770/ΦΕΚ αρ. 263/17 Ιουλίου 1937: Περί των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης.

Α.Ν. 952, ΦΕΚ αρ. 469/19 Νοεμβρίου 1937: Περί ιδρύσεως Οργανισμού προς έκδοσιν σχολικών κλπ. βιβλίων.

Α.Ν. 953, ΦΕΚ αρ. 469/19 Νοεμβρίου 1937: Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών.

Α.Ν. 1297, ΦΕΚ αρ. 251/6 Ιουλίου 1938: Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως εκπαιδευτικών τινων Νόμων.

Ν. 1800, ΦΕΚ αρ. 244/17 Ιουνίου 1939: Περί αστικών σχολείων αμφοτέρων φύλων.

Α.Ν. 1849, ΦΕΚ αρ. 300/25 Ιουλίου 1939: Περί των σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως.

Ν.Δ. 4379, ΦΕΚ αρ. 182/24 Οκτωβρίου 1964: Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως.

Ν. 309, ΦΕΚ αρ. 100/30 Απριλίου 1976: Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως.

Υ.Α. Δ/28516, ΦΕΚ αρ. 714/20 Αυγούστου 1979: Περί μετονομασίας σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως.

Ν. 1304, ΦΕΚ αρ. 144/7 Δεκεμβρίου 1982: Για την επιστημονική-παιδαγωγική καθοδήγηση και τη διοίκηση στη Γενική και τη Μέση Τεχνική – Επαγγελματική Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – ΠΙΝΑΚΕΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΕΠΩΝΥΜΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (ΕΝ ΣΥΝΟΛΩ)

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΟ	ΠΛΗΘΟΣ
1	ΑΒΡΑΑΜ	1
2	ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ	1
3	ΑΓΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	1
4	ΑΓΑΘΟΠΟΥΛΟΥ	2
5	ΑΓΑΛΛΙΔΟΥ	1
6	ΑΓΑΠΗΤΟΣ	5
7	ΑΓΑΠΗΤΟΥ	1
8	ΑΓΑΠΙΟΥ	3
9	ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ	1
10	ΑΓΓΕΛΑΚΟΓΛΟΥ	1
11	ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ	3
12	ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ	2
13	ΑΓΓΕΛΙΝΟΣ	1
14	ΑΓΓΕΛΟΥ	2
15	ΑΓΓΕΛΟΥΔΗΣ	1
16	ΑΓΕΛΑΡΑΚΗΣ	1
17	ΑΓΚΟΠΙΑΝ	1
18	ΑΔΑΜΙΔΗΣ	7
19	ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ	3
20	ΑΕΡΙΔΗΣ	1
21	ΑΘΑΝΑΣΕΛΗΣ	1
22	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ	12
23	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	1
24	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	6
25	ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ	1
26	ΑΘΗΝΕΛΗΣ	1
27	ΑΘΟΥΛΗΣ	1
28	ΑΪΒΑΖΙΔΗΣ	2
29	ΑΪΖΟΓΛΟΥ	1
30	ΑΪΝΑΛΗΣ	1
31	ΑΙΝΙΤΟΥ	1
32	ΑΪΡΑΝΤΖΗΣ	2
33	ΑΚΟΓΛΑΝΗΣ	1

34	ΑΚΟΓΛΟΥ	2
35	ΑΚΡΗΣ	2
36	ΑΚΡΙΤΙΔΗΣ	2
37	ΑΚΥΛΑΣ	1
38	ΑΛΑΚΤΙΔΟΥ	1
39	ΑΛΒΑΝΟΣ	3
40	ΑΛΓΙΑΝΑΚ	1
41	ΑΛΔΕΡΩΤΗΣ	2
42	ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ	1
43	ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ	2
44	ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ	1
45	ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ	6
46	ΑΛΕΞΙΔΗΣ	1
47	ΑΛΕΞΙΟΥ	2
48	ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ	1
49	ΑΛΜΑΛΙΩΤΟΥ	1
50	ΑΛΤΑΜΠΕ	5
51	ΑΛΧΑΝΑΤΗΣ	1
52	ΑΜΑΝΑΤΙΑΔΗΣ	1
53	ΑΜΑΡΙΛΙΟ	2
54	ΑΜΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ	1
55	ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ	1
56	ΑΜΠΑΤΖΙΔΗΣ	1
57	ΑΜΠΕΛΙΔΗΣ	1
58	ΑΜΠΙΚΟΣ	1
59	ΑΜΠΟΥΤ	1
60	ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ	4
61	ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ	4
62	ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
63	ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ	1
64	ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥΔΗΣ	2
65	ΑΝΑΝΙΑΔΗΣ	3
66	ΑΝΑΝΙΔΟΥ	1
67	ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΟΣ	1
68	ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ	16
69	ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ	3
70	ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ	2
71	ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ	1
72	ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ	1
73	ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ	1
74	ΑΝΔΡΩΝΗΣ	6

75	ΑΝΔΡΩΣΤΗΣ	1
76	ΑΝΘΟΥΛΗΣ	2
77	ΑΝΡΗΣ	1
78	ΑΝΤΟΥΛΑΣ	5
79	ΑΝΤΥΠΑΣ	1
80	ΑΝΤΩΝΑΡΑΣ	1
81	ΑΝΤΩΝΑΡΟΣ	1
82	ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ	11
83	ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ	2
84	ΑΝΤΩΝΙΟΥ	1
85	ΑΞΑΡΛΗ	1
86	ΑΞΑΡΛΗΣ	1
87	ΑΞΙΟΠΟΥΛΟΣ	1
88	ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΑΚΗΣ	1
89	ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ	1
90	ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΣ	2
91	ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ	11
92	ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ	2
93	ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
94	ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ	4
95	ΑΡΑΠΙΔΗΣ	1
96	ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ	1
97	ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ	2
98	ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΗΣ	2
99	ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
100	ΑΡΓΥΡΗΣ	1
101	ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ	2
102	ΑΡΓΥΡΙΑΔΟΥ	2
103	ΑΡΓΥΡΙΟΥ	1
104	ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	4
105	ΑΡΓΥΡΟΥΔΗΣ	1
106	ΑΡΖΟΓΛΟΥ	3
107	ΑΡΜΑΓΑΣ	1
108	ΑΡΜΑΓΟΣ	6
109	ΑΡΜΑΚΙΔΗΣ	1
110	ΑΡΜΑΛΗΣ	2
111	ΑΡΝΑΛΗΣ	1
112	ΑΡΝΙΔΗΣ	2
113	ΑΡΝΙΔΟΥ	1
114	ΑΡΣΙΔΗΣ	1
115	ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ	1

116	ΑΡΧΟΝΤΑΚΗΣ	1
117	ΑΡΧΟΝΤΙΔΟΥ	1
118	ΑΣΑΝΑΚΗ	1
119	ΑΣΒΕΣΤΑΣ	1
120	ΑΣΚΟΥΤΥΡΗΣ	1
121	ΑΣΛΑΝΙΔΗΣ	1
122	ΑΣΠΡΙΔΗΣ	2
123	ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ	4
124	ΑΣΩΜΑΤΙΑΝΟΥ	1
125	ΑΤΑΚΤΙΔΗΣ	4
126	ΑΤΑΚΤΙΔΟΥ	4
127	ΑΤΑΧΤΙΔΟΥ	1
128	ΑΥΓΕΡΗΣ	1
129	ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ	5
130	ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ	1
131	ΑΥΛΩΝΑΡΑΣ	1
132	ΑΦΘΟΝΙΔΗΣ	2
133	ΑΦΘΟΝΙΔΟΥ	1
134	ΑΧΠΑΡΑΚΗ	1
135	ΑΧΠΑΡΑΚΗΣ	1
136	ΑΧΥΡΙΔΗΣ	1
137	ΒΑΒΑΣ	2
138	ΒΑΓΓΕΛΡΕΪΖΗΣ	1
139	ΒΑΓΙΑ	1
140	ΒΑΓΙΟΝΙΤΗΣ	1
141	ΒΑΓΙΟΝΙΤΟΥ	1
142	ΒΑΓΙΩΝΙΤΗΣ	1
143	ΒΑΪΚΟΥΣΗΣ	1
144	ΒΑΚΑΛΑΚΗΣ	2
145	ΒΑΚΑΛΗΣ	1
146	ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
147	ΒΑΚΙΑΝΗΣ	1
148	ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ	2
149	ΒΑΚΡΑΤΣΑΣ	2
150	ΒΑΚΥΡΝΖΗΣ	1
151	ΒΑΚΧΟΥ	1
152	ΒΑΛΑΒΑΝΟΓΛΟΥ	3
153	ΒΑΛΑΚΟΣ	1
154	ΒΑΛΑΣΑΚΗΣ	1
155	ΒΑΛΕΤΑ	1
156	ΒΑΛΕΤΑΣ	1

157	ΒΑΛΕΤΤΑΣ	2
158	ΒΑΛΙΑΣΗΣ	1
159	ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ	2
160	ΒΑΛΛΙΑΣΗΣ	1
161	ΒΑΛΟΥΚΤΣΗΣ	1
162	ΒΑΛΣΑΜΑΚΗΣ	1
163	ΒΑΛΣΑΜΗΣ	1
164	ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ	3
165	ΒΑΛΣΑΜΙΔΟΥ	1
166	ΒΑΛΣΑΡΗΣ	1
167	ΒΑΛΤΑΣ	1
168	ΒΑΛΤΟΥ	1
169	ΒΑΜΒΑΚΑΣ	2
170	ΒΑΜΒΑΚΙΔΗΣ	3
171	ΒΑΜΒΑΣ	1
172	ΒΑΝΑΚΟΣ	1
173	ΒΑΝΔΗΣ	1
174	ΒΑΝΟΥΧΑΡΙΤΗΣ	1
175	ΒΑΡΑΚΗΣ	1
176	ΒΑΡΑΝ	1
177	ΒΑΡΔΑΚΑΣ	2
178	ΒΑΡΔΗΣ	1
179	ΒΑΡΙΔΑΣ	1
180	ΒΑΡΙΤΗΣ	1
181	ΒΑΡΟΝ	2
182	ΒΑΡΣΑΜΗΣ	2
183	ΒΑΡΥΤΗΣ	1
184	ΒΑΡΩΝ	3
185	ΒΑΣΙΑΔΗΣ	1
186	ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ	12
187	ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ	3
188	ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	4
189	ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ	1
190	ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
191	ΒΑΣΙΛΟΥΔΗΣ	1
192	ΒΑΣΙΟΣ	2
193	ΒΑΣΜΑΤΖΗΣ	2
194	ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ	6
195	ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ	1
196	ΒΑΦΕΙΔΗΣ	4
197	ΒΑΦΕΙΔΟΥ	5

198	ΒΕΖΙΚΑΣ	1
199	ΒΕΖΥΚΑ	1
200	ΒΕΖΥΚΑΣ	1
201	ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	2
202	ΒΕΪΓΕΡΗΣ	2
203	ΒΕΪΤΗΣ	1
204	ΒΕΛΙΟΣ	1
205	ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ	1
206	ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ	1
207	ΒΕΛΛΙΟΣ	1
208	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	6
209	ΒΕΝΕΔΙΚΟΓΛΟΥ	1
210	ΒΕΡΑΚΗΣ	1
211	ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ	1
212	ΒΕΡΕΚΕΤΗΣ	1
213	ΒΕΡΝΕΖΗΣ	1
214	ΒΕΡΟΥΛΗΣ	1
215	ΒΕΡΡΟΥ	1
216	ΒΕΤΤΑΣ	3
217	ΒΙΟΛΙΤΖΗΣ	1
218	ΒΙΣΚΑΣ	1
219	ΒΙΣΧΟΝΤΗΣ	1
220	ΒΙΤΟΥΝΗΣ	1
221	ΒΙΤΤΑΣ	1
222	ΒΛΑΪΚΟΣ	1
223	ΒΛΑΣΙΑΔΟΥ	1
224	ΒΛΑΧΑΣ	1
225	ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
226	ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ	1
227	ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ	2
228	ΒΛΑΧΟΣ	7
229	ΒΛΑΧΟΥ	2
230	ΒΛΟΝΤΖΟΣ	2
231	ΒΛΟΝΤΖΟΥ	1
232	ΒΟΓΑΔΙΝΟΥ	1
233	ΒΟΓΙΑΝΤΖΗΣ	1
234	ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗΣ	1
235	ΒΟΓΙΑΤΖΗ	1
236	ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ	5
237	ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ	2
238	ΒΟΓΟΔΙΝΟΥ	1

239	ΒΟΖΙΚΗΣ	2
240	ΒΟΪΔΟΜΑΤΗΣ	1
241	ΒΟΜΒΑ	1
242	ΒΟΡΕΟΠΟΥΛΟΣ	2
243	ΒΟΣΝΑΚΗΣ	2
244	ΒΟΣΝΑΚΙΔΗΣ	1
245	ΒΟΣΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
246	ΒΟΣΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
247	ΒΟΤΙΚΑ	1
248	ΒΟΤΣΑΡΗΣ	2
249	ΒΟΤΣΙΟΣ	1
250	ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΗΣ	3
251	ΒΟΥΔΡΟΥΜΛΗΣ	1
252	ΒΟΥΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
253	ΒΟΥΚΟΥΤΣΟΣ	1
254	ΒΟΥΛΑΛΑΣ	1
255	ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ	2
256	ΒΟΥΛΓΑΡΙΔΗΣ	1
257	ΒΟΥΛΓΑΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
258	ΒΟΥΛΤΙΔΗΣ	1
259	ΒΟΥΛΤΣΗΣ	1
260	ΒΟΥΛΤΣΙΔΗΣ	1
261	ΒΟΥΛΤΣΙΔΟΥ	1
262	ΒΟΥΡΑΣ	1
263	ΒΟΥΤΣΑΣ	1
264	ΒΟΥΤΣΙΝΑΣ	1
265	ΒΟΥΤΥΡΑ	1
266	ΒΡΑΚΑΣ	1
267	ΒΡΕΤΤΟΣ	1
268	ΒΡΕΤΤΟΥ	1
269	ΒΥΖΙΚΑΪΔΗΣ	1
270	ΒΩΒΑΣ	1
271	ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ	5
272	ΓΑΪΤΑΝΟΣ	2
273	ΓΑΪΤΑΝΟΥ	1
274	ΓΑΪΤΑΝΤΖΗΣ	2
275	ΓΑΚΗΣ	1
276	ΓΑΛΑΖΟΥΔΗΣ	1
277	ΓΑΛΑΝΗΣ	2
278	ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
279	ΓΑΛΑΝΟΣ	3

280	ΓΑΛΑΤΑ	1
281	ΓΑΛΒΑΣ	1
282	ΓΑΝΩΤΙΔΗΣ	1
283	ΓΑΡΓΑΛΑ	1
284	ΓΑΡΓΑΛΑΣ	4
285	ΓΑΡΥΦΑΛΛΟΥ	1
286	ΓΕΚΕΝΙΔΟΥ	1
287	ΓΕΜΕΝΕΤΖΗΣ	1
288	ΓΕΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
289	ΓΕΡΑΚΗ	2
290	ΓΕΡΑΚΗΣ	1
291	ΓΕΡΑΚΙΝΗΣ	1
292	ΓΕΡΜΑΝΙΔΗΣ	1
293	ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ	14
294	ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ	1
295	ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ	3
296	ΓΕΩΡΓΟΥΛΙΑΣ	1
297	ΓΕΩΡΜΠΑΛΙΔΗΣ	1
298	ΓΙΑΒΑΣΟΓΛΟΥ	1
299	ΓΙΑΓΚΑΝΕΤΖΗΣ	1
300	ΓΙΑΚΟΥΜΗ	1
301	ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ	1
302	ΓΙΑΛΑΜΑ	1
303	ΓΙΑΛΑΤΙΖΤΖΟΓΛΟΥ	1
304	ΓΙΑΛΕΛΗ	1
305	ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ	1
306	ΓΙΑΛΟΥΣΗΣ	2
307	ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ	1
308	ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΙΔΗΣ	1
309	ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	1
310	ΓΙΑΝΝΕΛΟΣ	1
311	ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	4
312	ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
313	ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ	1
314	ΓΙΑΝΝΟΥΣΙΔΗΣ	1
315	ΓΙΑΝΝΩΤΑΣ	1
316	ΓΙΑΝΟΥΣΙΔΗΣ	1
317	ΓΙΑΡΜΑΤΣΙΔΗΣ	1
318	ΓΙΑΦΕ	1
319	ΓΙΟΡΜΑΛΙΔΗΣ	1
320	ΓΙΟΡΤΖΟΣ	1

321	ΓΙΟΡΤΣΟΣ	2
322	ΓΙΟΣΜΑΝΗΣ	2
323	ΓΙΟΧΑΗ	1
324	ΓΙΟΧΑΗΣ	1
325	ΓΙΩΡΤΣΙΟΣ	1
326	ΓΙΩΤΑΣ	1
327	ΓΚΑΓΚΑΝΗ	1
328	ΓΚΑΓΚΑΝΗΣ	1
329	ΓΚΑΓΜΑΝΑΣ	1
330	ΓΚΑΛΙΟΣ	1
331	ΓΚΑΝΟΥΛΗΣ	2
332	ΓΚΑΝΤΖΑΣ	1
333	ΓΚΑΣΙΟΥ	1
334	ΓΚΑΤΣΑΝΙΚΟΣ	1
335	ΓΚΕΡΚΙΝΗΣ	1
336	ΓΚΙΑΤΑ	1
337	ΓΚΙΖΑΣ	1
338	ΓΚΙΚΑΣ	1
339	ΓΚΙΝΗΣ	2
340	ΓΚΙΟΥΡΕΓΙΑΝ	1
341	ΓΚΙΟΥΣΙΟΥ	1
342	ΓΚΙΡΓΚΙΝΗΣ	1
343	ΓΚΙΡΤΖΙΔΗΣ	1
344	ΓΚΛΑΒΑΝΙΔΟΥ	1
345	ΓΚΛΑΒΑΣ	2
346	ΓΚΛΑΒΕΝΑΣ	1
347	ΓΚΟΒΙΤΗΣ	1
348	ΓΚΟΛΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
349	ΓΚΟΝΗΣ	1
350	ΓΚΟΠΗ	1
351	ΓΚΟΠΗΣ	2
352	ΓΚΟΡΤΣΟΣ	1
353	ΓΚΟΥΓΚΟΥΣΗΣ	1
354	ΓΚΡΟΣ	1
355	ΓΚΥΖΗ	1
356	ΓΛΑΒΑΝΙΔΟΥ	1
357	ΓΛΥΠΤΗΣ	1
358	ΓΟΒΙΤΗΣ	1
359	ΓΟΔΕΛΗΣ	1
360	ΓΟΝΕΟΣ	1
361	ΓΟΡΓΙΑΣ	4

362	ΓΟΡΓΙΟΥ	2
363	ΓΟΡΔΟΣ	2
364	ΓΟΡΔΟΥ	2
365	ΓΟΥΔΑΣ	1
366	ΓΟΥΔΙΝΗΣ	1
367	ΓΟΥΛΑΣ	2
368	ΓΟΥΛΗΣ	1
369	ΓΟΥΝΑΡΗΣ	1
370	ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
371	ΓΟΥΡΓΙΩΤΗΣ	1
372	ΓΟΥΣΙΟΣ	1
373	ΓΟΥΤΟΣ	1
374	ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
375	ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ	1
376	ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
377	ΓΡΗΓΟΡΕΛΛΗ	1
378	ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ	4
379	ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ	2
380	ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	2
381	ΓΡΙΜΑΣ	1
382	ΓΡΙΜΗΣ	1
383	ΔΑΓΗΣ	1
384	ΔΑΓΚΟΥΛΗΣ	1
385	ΔΑΔΙΡΑΣ	1
386	ΔΑΚΑΛΗΣ	1
387	ΔΑΚΙΔΗΣ	1
388	ΔΑΛΙΑΝΗΣ	1
389	ΔΑΛΙΑΝΟΣ	1
390	ΔΑΛΛΑΣ	1
391	ΔΑΜΑΣΚΟΣ	1
392	ΔΑΜΙΑΝΙΔΗΣ	2
393	ΔΑΝΑΔΙΑΔΗΣ	1
394	ΔΑΝΑΜΠΑΣΗΣ	3
395	ΔΑΝΗΣ	1
396	ΔΑΟΥΛΚΑΣ	1
397	ΔΑΟΥΤΗΣ	2
398	ΔΑΟΥΤΙΔΗΣ	1
399	ΔΑΠΡΙΔΗΣ	1
400	ΔΑΡΑ	1
401	ΔΑΡΑΣ	1
402	ΔΑΡΔΑΝΗΣ	1

403	ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ	1
404	ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ	1
405	ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ	1
406	ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
407	ΔΑΣΜΑΤΖΗΣ	1
408	ΔΑΣΥΤΗΣ	1
409	ΔΑΤΣΙΟΣ	1
410	ΔΑΦΝΙΔΗΣ	2
411	ΔΕΔΕ	1
412	ΔΕΔΕΣ	2
413	ΔΕΪΡΜΕΝΤΖΟΓΛΟΥ	1
414	ΔΕΚΕΡΙΚΟΣ	1
415	ΔΕΛΕΑΣ	1
416	ΔΕΛΗΒΟΓΙΑΤΖΗΣ	2
417	ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ	1
418	ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ	1
419	ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ	1
420	ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗΣ	1
421	ΔΕΛΗΚΑΡΗΣ	2
422	ΔΕΛΗΜΠΑΣΗΣ	2
423	ΔΕΛΗΣΑΒΒΑΣ	2
424	ΔΕΜΕΡΔΕΣΙΩΤΗΣ	1
425	ΔΕΜΟΙΡΟΣ	1
426	ΔΕΝΔΡΙΝΟΣ	1
427	ΔΕΝΔΡΟΥ	1
428	ΔΕΝΕΡΙΚΟΣ	1
429	ΔΕΡΒΙΣΗΣ	1
430	ΔΕΡΜΑΝΤΖΗΣ	2
431	ΔΕΡΜΕΝΔΕΣΙΩΤΗΣ	1
432	ΔΕΣΤΟΥΝΗ	1
433	ΔΕΣΤΟΥΝΗΣ	1
434	ΔΕΣΥΠΡΗ	1
435	ΔΗΜΑΔΗΣ	2
436	ΔΗΜΑΚΗΣ	1
437	ΔΗΜΑΝΙΔΗΣ	1
438	ΔΗΜΗΤΗ	1
439	ΔΗΜΗΤΟΓΛΟΥ	1
440	ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
441	ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥΔΗ	3
442	ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥΔΗΣ	1
443	ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ	11

444	ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ	2
445	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	4
446	ΔΗΜΗΤΡΟΥΔΗ	1
447	ΔΗΜΗΤΡΟΥΔΗΣ	2
448	ΔΗΜΗΤΣΑ	1
449	ΔΗΜΟΓΛΟΥ	1
450	ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ	2
451	ΔΗΜΟΣ	3
452	ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
453	ΔΗΜΟΥ	3
454	ΔΗΜΤΣΑ	1
455	ΔΙΑΛΛΙΝΑΣ	1
456	ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗΣ	1
457	ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΟΥ	4
458	ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	2
459	ΔΙΑΝΗΣ	1
460	ΔΙΚΑΙΟΥΛΙΑΣ	1
461	ΔΙΠΛΑ	1
462	ΔΙΠΛΑΣ	1
463	ΔΟΒΡΟΛΗΣ	1
464	ΔΟΛΔΟΥΡΑΣ	1
465	ΔΟΠΡΙΔΗΣ	5
466	ΔΟΡΦΑΝΗΣ	1
467	ΔΟΤΣΙΟΣ	1
468	ΔΟΥΚΑΣ	5
469	ΔΟΥΚΗΣ	1
470	ΔΟΥΚΙΔΗΣ	2
471	ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗΣ	1
472	ΔΟΥΛΚΙΔΗΣ	2
473	ΔΟΥΜΔΟΥΖΗΣ	1
474	ΔΟΥΡΟΥΚΑΣ	1
475	ΔΡΑΚΑΚΗΣ	1
476	ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
477	ΔΡΑΚΟΣ	1
478	ΔΡΑΚΟΥ	1
479	ΔΡΙΜΑΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
480	ΔΡΟΜΠΙΛΗΣ	1
481	ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
482	ΔΡΟΣΟΣ	2
483	ΔΡΥΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	2
484	ΕΓΓΛΕΔΑΚΗΣ	1

485	ΕΓΓΛΕΖΟΣ	1
486	ΕΓΙΑΖΑΡΙΑΝ	1
487	ΕΔΕΡΝΕΛΗΣ	1
488	ΕΛΑΦΡΟΣ	2
489	ΕΛΕΑΣ	1
490	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ	2
491	ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ	2
492	ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
493	ΕΜΒΟΛΙΑΔΟΥ	1
494	ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	4
495	ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ	5
496	ΕΞΗΝΤΑΡΗΣ	1
497	ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ	1
498	ΕΡΙΦΙΛΙΔΗΣ	2
499	ΕΡΜΝΙΔΗΣ	1
500	ΕΣΚΕΝΑΤΖΗΣ	1
501	ΕΣΚΙΤΖΗΣ	1
502	ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ	3
503	ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Η ΚΑΛΤΣΑΣ	1
504	ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ	1
505	ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΣ	3
506	ΕΥΔΟΓΛΟΥ	2
507	ΕΥΔΩΡΙΔΗΣ	1
508	ΕΥΘΥΜΙΑΔΗΣ	4
509	ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗΣ	3
510	ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΟΥ	1
511	ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ	1
512	ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	2
513	ΕΥΤΥΧΙΑΔΟΥ	1
514	ΕΥΤΥΧΙΔΗΣ	1
515	ΕΥΦΡΑΙΜΙΔΗΣ	1
516	ΕΦΡΑΙΜΙΔΗΣ	1
517	ΖΑΒΑΚΟΣ	3
518	ΖΑΒΛΙΑΡΗΣ	5
519	ΖΑΓΟΡΗΣΙΟΣ	1
520	ΖΑΓΟΡΗΣΙΟΥ	2
521	ΖΑΛΑΜΙΧΑ	1
522	ΖΑΜΑΝΗΣ	3
523	ΖΑΠΑΝΤΗΣ	1
524	ΖΑΡΑΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
525	ΖΑΡΙΦΗΣ	1

526	ΖΑΣΤΑΡΧΗΣ	1
527	ΖΑΦΕΙΡΙΑΔΗΣ	2
528	ΖΑΦΕΙΡΙΔΗΣ	1
529	ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ	8
530	ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ	5
531	ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ	2
532	ΖΑΧΑΡΑΚΗ	1
533	ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ	2
534	ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ	8
535	ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ	2
536	ΖΑΧΑΡΙΑΣ	1
537	ΖΑΧΑΡΙΟΥ	2
538	ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ	3
539	ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ	2
540	ΖΑΧΜΑΤΖΙΔΗΣ	1
541	ΖΑΧΟΠΟΥΛΟΣ	1
542	ΖΕΒΛΙΑΡΗΣ	1
543	ΖΕΛΑΤΗΣ	3
544	ΖΕΠΕΡΙΑΔΗΣ	1
545	ΖΕΡΒΑΣ	1
546	ΖΕΡΒΟΥΔΑΚΗΣ	1
547	ΖΗΚΟΣ	2
548	ΖΗΝΑΣ	1
549	ΖΗΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
550	ΖΗΣΗΣ	3
551	ΖΙΑΚΑΣ	1
552	ΖΙΦΑ	1
553	ΖΙΦΑΣ	2
554	ΖΟΥΓΚΟΥΡΙΑΔΟΥ	1
555	ΖΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ	1
556	ΖΟΥΜΠΟΥΛΟΓΛΟΥ	3
557	ΖΟΥΡΑΣ	1
558	ΖΥΜΑΡΙΔΗΣ	1
559	ΖΩΓΡΑΦΙΔΗΣ	3
560	ΖΩΓΡΑΦΟΣ	1
561	ΖΩΗΣ	1
562	ΖΩΜΑΡΙΔΗΣ	1
563	ΗΛΙΑΔΗΣ	3
564	ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ	1
565	ΘΑΘΑΡΟΓΛΟΥ	1
566	ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ	1

567	ΘΕΜΕΛΗΣ	2
568	ΘΕΟΔΟΣΙΑΔΗΣ	1
569	ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ	1
570	ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ	15
571	ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ	4
572	ΘΕΟΔΩΡΙΚΑΣ	1
573	ΘΕΟΔΩΡΟΥ	7
574	ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗ	1
575	ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗΣ	1
576	ΘΕΟΛΟΓΙΤΗΣ	2
577	ΘΕΟΛΟΓΟΥ	1
578	ΘΕΟΦΙΛΙΔΗΣ	2
579	ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ	2
580	ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ	1
581	ΘΕΡΑΠΟΓΛΟΥ	3
582	ΘΕΡΙΑΝΟΣ	1
583	ΘΩΜΑ	2
584	ΘΩΜΑΪΔΗΣ	4
585	ΘΩΜΑΪΔΟΥ	3
586	ΘΩΜΑΣ	3
587	ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ	3
588	ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ	1
589	ΙΑΤΡΙΔΗΣ	1
590	ΙΑΤΡΙΔΟΥ	2
591	ΙΑΤΡΟΣ	1
592	ΙΑΤΡΟΥ	4
593	ΙΒΗΡΙΤΗΣ	1
594	ΙΓΓΛΕΣΗΣ	1
595	ΙΓΝΑΤΙΑΔΗΣ	2
596	ΙΛΒΑΝΑΚΗΣ	1
597	ΙΝΤΟΣ	1
598	ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ	5
599	ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ	1
600	ΙΟΡΔΑΝΟΓΛΟΥ	2
601	ΙΟΡΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
602	ΙΟΡΔΑΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
603	ΙΟΡΔΑΝΟΥ	2
604	ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ	2
605	ΙΣΙΟΣ	1
606	ΙΣΤΙΚΟΓΛΟΥ	1
607	ΙΧΤΙΑΡΟΓΛΟΥ	1

608	ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ	1
609	ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	19
610	ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ	2
611	ΙΩΑΝΝΟΥ	6
612	ΙΩΜΙΑΔΗΣ	1
613	ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ	1
614	ΚΑΒΑΝΟΖΗΣ	1
615	ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ	2
616	ΚΑΒΟΥΝΙΔΟΥ	1
617	ΚΑΒΟΥΡΑΣ	1
618	ΚΑΓΓΕΛΙΔΟΥ	2
619	ΚΑΓΚΑΔΗΣ	1
620	ΚΑΓΚΑΪΔΗΣ	1
621	ΚΑΓΚΕΛΙΔΗΣ	1
622	ΚΑΓΚΕΛΛΙΔΗΣ	1
623	ΚΑΔΗ	2
624	ΚΑΔΟΓΛΟΥ	2
625	ΚΑΖΑΚΟΣ	1
626	ΚΑΖΑΝΗΣ	2
627	ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ	1
628	ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΗΣ	7
629	ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΟΥ	2
630	ΚΑΖΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
631	ΚΑΖΕΣ	1
632	ΚΑΪΑΦΑΣ	1
633	ΚΑΙΠΑΣ	1
634	ΚΑΙΣΑΡΗ	2
635	ΚΑΚΑΛΕΤΣΗΣ	1
636	ΚΑΚΑΝΗΣ	1
637	ΚΑΚΚΙΝΟΣ	1
638	ΚΑΚΟΥΛΙΔΗΣ	3
639	ΚΑΛΑΘΑΚΗΣ	1
640	ΚΑΛΑΪΣΤΙΔΗΣ	1
641	ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ	10
642	ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ	1
643	ΚΑΛΑΜΑΡΑΣ Η ΓΟΒΔΕΛΑΣ	1
644	ΚΑΛΑΜΟΥΚΗΣ	1
645	ΚΑΛΑΤΖΗΣ	1
646	ΚΑΛΑΦΑΤΗ	1
647	ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ	2
648	ΚΑΛΕΑΔΗΣ	1

649	ΚΑΛΕΝΤΕΡΙΔΗΣ	2
650	ΚΑΛΕΝΤΖΗΣ	1
651	ΚΑΛΕΤΣΗΣ	1
652	ΚΑΛΕΤΣΟΣ	2
653	ΚΑΛΙΟΝΤΖΗΣ	1
654	ΚΑΛΙΤΣΟΣ	2
655	ΚΑΛΛΙΑΝΙΔΗΣ	2
656	ΚΑΛΛΙΓΕΡΗ	1
657	ΚΑΛΛΙΤΣΟΥ	1
658	ΚΑΛΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
659	ΚΑΛΛΩΤΖΗΣ	1
660	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ	5
661	ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
662	ΚΑΛΟΓΡΙΔΗΣ	1
663	ΚΑΛΟΚΑΡΔΗΣ	2
664	ΚΑΛΟΚΑΡΔΟΥ	1
665	ΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
666	ΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ	1
667	ΚΑΛΟΤΥΡΑΝΗΣ	1
668	ΚΑΛΟΥΣΗΣ	1
669	ΚΑΛΠΑΚΗΣ	1
670	ΚΑΛΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	1
671	ΚΑΛΤΣΑΣ	1
672	ΚΑΛΦΑ	1
673	ΚΑΛΦΟΓΛΟΥ	1
674	ΚΑΛΦΟΠΟΥΛΟΥ	2
675	ΚΑΜΑΝΟΥ	1
676	ΚΑΜΑΡΑΚΗΣ	1
677	ΚΑΜΑΡΙΟΣ	1
678	ΚΑΜΗΛΑΤΟΣ	1
679	ΚΑΜΗΛΙΩΤΗΣ	1
680	ΚΑΜΠΑΔΕΛΗΣ	1
681	ΚΑΜΠΑΔΕΛΛΗ	1
682	ΚΑΜΠΑΔΕΛΛΗΣ	1
683	ΚΑΜΠΑΚΗΣ	1
684	ΚΑΜΠΕΛΗΣ	1
685	ΚΑΜΠΟΣ	1
686	ΚΑΜΠΟΥΡΙΔΗΣ	3
687	ΚΑΜΠΟΥΡΙΔΟΥ	1
688	ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ	3
689	ΚΑΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	1

690	ΚΑΝΑΚΗ	3
691	ΚΑΝΑΚΙΔΟΥ	1
692	ΚΑΝΑΤΙΔΗΣ	2
693	ΚΑΝΑΤΙΔΟΥ	1
694	ΚΑΝΔΗΡΟΣ	1
695	ΚΑΝΤΑΝΑΔΑΚΗΣ	1
696	ΚΑΠΑ	1
697	ΚΑΠΑΓΕΡΙΔΗΣ	1
698	ΚΑΠΑΠΑΣΧΑΛΟΥ	1
699	ΚΑΠΑΤΣΗΣ	1
700	ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ	1
701	ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ	1
702	ΚΑΠΕΤΑΝΟΣ	1
703	ΚΑΠΕΤΣΗΣ	4
704	ΚΑΠΛΑΝΕΡΗΣ	2
705	ΚΑΠΛΑΝΤΖΗΣ	1
706	ΚΑΠΟΛΑΣ	1
707	ΚΑΠΟΤΑΣ	1
708	ΚΑΠΠΑ	1
709	ΚΑΠΠΑΣ	1
710	ΚΑΠΡΙΝΗ	2
711	ΚΑΡΑΒΑΣ	2
712	ΚΑΡΑΒΟΛΑΝΗΣ	1
713	ΚΑΡΑΓΑΪΤΑΝΗΣ	1
714	ΚΑΡΑΓΕΒΡΕΚΗ	1
715	ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ	2
716	ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	3
717	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗΣ	2
718	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ	3
719	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
720	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
721	ΚΑΡΑΓΙΕΒΡΕΚΗ	1
722	ΚΑΡΑΓΙΟΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
723	ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗ(Ο)Σ	1
724	ΚΑΡΑΓΚΕΒΡΕΚΗ	1
725	ΚΑΡΑΓΚΕΒΡΕΚΗΣ	1
726	ΚΑΡΑΓΚΙΑΟΥΡΗΣ	1
727	ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΑΚΗΣ	1
728	ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΙΔΗΣ	2
729	ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΟΥΛΟΣ	2
730	ΚΑΡΑΓΚΙΩΖΑΚΗΣ	1

731	ΚΑΡΑΔΗΜΙΔΗΣ	1
732	ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ	1
733	ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΟΥ	1
734	ΚΑΡΑΘΩΜΑΣ	1
735	ΚΑΡΑΚΑΣΗ	3
736	ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ	3
737	ΚΑΡΑΚΕΛΙΔΗΣ	1
738	ΚΑΡΑΚΙΔΗΣ	1
739	ΚΑΡΑΚΙΤΣΟΣ	1
740	ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ	1
741	ΚΑΡΑΛΕΚΟΣ	1
742	ΚΑΡΑΛΗ	1
743	ΚΑΡΑΛΗΣ	1
744	ΚΑΡΑΛΙΚΗΣ	1
745	ΚΑΡΑΛΛΗ	1
746	ΚΑΡΑΜΑΝΙΔΗΣ	1
747	ΚΑΡΑΜΑΝΛΑΚΗΣ	1
748	ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ	1
749	ΚΑΡΑΜΠΑΜΠΑΣ	1
750	ΚΑΡΑΜΠΑΣΗΣ	2
751	ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ	1
752	ΚΑΡΑΜΠΕΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
753	ΚΑΡΑΜΠΕΡΙΔΗΣ	4
754	ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΑΣ	1
755	ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΗΣ	1
756	ΚΑΡΑΜΦΥΛΟΓΛΟΥ	1
757	ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΣ	1
758	ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ	1
759	ΚΑΡΑΝΤΑΝΗΣ	1
760	ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ	1
761	ΚΑΡΑΠΑΝΤΟΥ	2
762	ΚΑΡΑΠΕΤΣΑ	1
763	ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ	2
764	ΚΑΡΑΣΜΑΝΗ	1
765	ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ	2
766	ΚΑΡΑΥΓΟΥΣΤΗΣ	1
767	ΚΑΡΑΦΙΔΑΣ	1
768	ΚΑΡΑΦΙΔΗΣ	2
769	ΚΑΡΑΦΙΔΟΥ	1
770	ΚΑΡΒΟΥΝΙΔΗΣ	1
771	ΚΑΡΒΟΥΝΙΔΟΥ	1

772	ΚΑΡΕΖΗΣ	1
773	ΚΑΡΕΛΗ	1
774	ΚΑΡΙΝΤΖΗ	2
775	ΚΑΡΙΤΣΑΣ	2
776	ΚΑΡΚΑΛΗΣ	1
777	ΚΑΡΚΑΛΙΔΗΣ	1
778	ΚΑΡΜΑΝΙΔΗΣ	1
779	ΚΑΡΡΕΡ	1
780	ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ	1
781	ΚΑΣΑΠΗΣ	1
782	ΚΑΣΑΠΙΔΗΣ	1
783	ΚΑΣΙΓΟΝΗΣ	1
784	ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ	2
785	ΚΑΣΙΩΤΗΣ	1
786	ΚΑΣΚΙΝΗΣ	1
787	ΚΑΣΣΟΣ	1
788	ΚΑΣΤΑΝΙΔΗΣ	1
789	ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ	2
790	ΚΑΣΤΑΝΟΣ	1
791	ΚΑΣΤΡΙΝΟΣ	2
792	ΚΑΣΤΡΙΤΗΣ	1
793	ΚΑΤΑΚΑΛΟΣ	1
794	ΚΑΤΗΣ	1
795	ΚΑΤΙΝΑΚΗΣ	1
796	ΚΑΤΟΡΑΛΗΣ	1
797	ΚΑΤΣΑΜΑΝΗΣ	1
798	ΚΑΤΣΑΡΑΚΗΣ	2
799	ΚΑΤΣΑΡΟΣ	3
800	ΚΑΤΣΙΒΕΛΗΣ	1
801	ΚΑΦΕΤΖΗΣ	1
802	ΚΑΧΕΛΟΣ	2
803	ΚΑΧΕΛΟΥ	1
804	ΚΑΨΑΛΗ	1
805	ΚΑΨΑΛΗΣ	1
806	ΚΑΨΙΔΗΣ	1
807	ΚΕΚΡΙΔΗΣ	1
808	ΚΕΛΑΪΔΙΤΗΣ	1
809	ΚΕΛΕΣΙΔΗΣ	1
810	ΚΕΜΕΡΙΩΤΗΣ	1
811	ΚΕΝΑΝΙΔΗΣ	1
812	ΚΕΝΤΙΡΙΔΗΣ	1

813	ΚΕΠΡΙΔΗΣ	1
814	ΚΕΡΑΜΥΔΑΣ	1
815	ΚΕΡΑΣΙΩΤΗΣ	2
816	ΚΕΡΑΣΩΤΗΣ	1
817	ΚΕΡΕΚΑΔΗΣ	1
818	ΚΕΣΙΣΟΓΛΟΥ	2
819	ΚΕΣΚΕΣΙΑΔΗΣ	2
820	ΚΕΣΚΙΝΗΣ	1
821	ΚΕΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
822	ΚΕΦΑΛΟΘΕΟΔΩΡΟΥ	1
823	ΚΕΧΑΓΙΑ	3
824	ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ	1
825	ΚΗΒΡΑΚΗΣ	1
826	ΚΗΤΗΣ	1
827	ΚΙΑΝΤΟΣ	2
828	ΚΙΑΦΟΠΟΥΛΟΥ	1
829	ΚΙΚΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
830	ΚΙΜΙΤΖΟΓΛΟΥ	1
831	ΚΙΜΟΥΝΔΡΟΣ	1
832	ΚΙΟΥΚΑΣ	1
833	ΚΙΟΥΡΚΕΝΙΔΗΣ	1
834	ΚΙΟΥΡΤΣΗ	1
835	ΚΙΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ	1
836	ΚΙΡΚΟΣ	1
837	ΚΙΡΚΟΥΔΗΣ	4
838	ΚΙΤΣΟΣ	2
839	ΚΛΗΜΑΝΤΟΣ	1
840	ΚΛΗΜΗ	1
841	ΚΛΗΜΗΣ	2
842	ΚΛΗΤΣΙΔΗΣ	1
843	ΚΛΩΝΑΡΗΣ	1
844	ΚΟΒΑΤΣΗ	1
845	ΚΟΓΙΩΝΑΣ	1
846	ΚΟΓΚΟΥΛΗΣ	1
847	ΚΟΕΝ	2
848	ΚΟΖΙΣΚΗΣ	1
849	ΚΟΘΩΝΙΔΗΣ	1
850	ΚΟΘΩΝΙΔΟΥ	1
851	ΚΟΪΔΑΚΗΣ	2
852	ΚΟΚΚΑΛΗ	2
853	ΚΟΚΚΑΛΗΣ	1

854	ΚΟΚΚΑΣ	1
855	ΚΟΚΚΙΔΗΣ	3
856	ΚΟΚΚΙΔΟΥ	1
857	ΚΟΚΚΙΝΟΣ	1
858	ΚΟΚΚΟΛΗ	1
859	ΚΟΚΟΚΥΡΗΣ	1
860	ΚΟΚΟΛΑΚΗΣ	1
861	ΚΟΛΕΣΙΔΗΣ	1
862	ΚΟΛΕΣΙΔΟΥ	1
863	ΚΟΛΕΤΣΙΟΣ	1
864	ΚΟΛΙΑΣ	1
865	ΚΟΛΛΑΡΟΣ	3
866	ΚΟΛΟΖΩΦ	1
867	ΚΟΛΟΚΥΘΟΠΟΥΛΟΣ	1
868	ΚΟΜΝΗΝΟΣ	1
869	ΚΟΜΠΟΣ	2
870	ΚΟΜΠΟΥ	1
871	ΚΟΜΦΙΝΑ	1
872	ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ	1
873	ΚΟΝΔΥΛΙΔΗΣ	1
874	ΚΟΝΙΑΚΟΣ	1
875	ΚΟΝΣΟΛΙΔΗΣ	1
876	ΚΟΝΣΟΥΛΑΣ	1
877	ΚΟΝΣΟΥΛΙΔΗΣ	2
878	ΚΟΝΤΑΛΙΑΓΚΑΣ	1
879	ΚΟΝΤΑΣ	1
880	ΚΟΝΤΖΑΜΠΑΣΑΚΟΣ	1
881	ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ	2
882	ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
883	ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
884	ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ	1
885	ΚΟΝΤΟΘΕΟΔΩΡΟΥ	1
886	ΚΟΝΤΟΜΑΡΚΟΣ	1
887	ΚΟΝΤΟΜΗΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
888	ΚΟΝΤΟΜΗΤΡΟΥ	1
889	ΚΟΝΤΟΜΙΣΟΠΟΥΛΟΣ	3
890	ΚΟΝΤΟΜΥΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
891	ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
892	ΚΟΝΤΟΣ	4
893	ΚΟΝΤΟΣΚΙΔΗΣ	1
894	ΚΟΝΤΟΣΧΙΔΟΥ	1

895	ΚΟΝΤΟΥΖΗΣ	1
896	ΚΟΠΕΤΣΗΣ	1
897	ΚΟΠΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
898	ΚΟΡΑΚΙΔΗΣ	1
899	ΚΟΡΑΚΙΤΗΣ	1
900	ΚΟΡΓΙΑΝΟΓΛΟΥ	1
901	ΚΟΡΔΕΛΗ	1
902	ΚΟΡΙΑΝΟΓΛΟΥ	1
903	ΚΟΡΛΙΑΓΚΑΣ	1
904	ΚΟΡΟΒΕΣΗΣ	1
905	ΚΟΡΟΣΟΓΛΟΥ	1
906	ΚΟΡΥΦΙΔΗΣ	2
907	ΚΟΣΜΑΣ	1
908	ΚΟΣΜΙΔΗΣ	3
909	ΚΟΣΣΥΦΑΚΗ	1
910	ΚΟΤΑΝΙΔΗΣ	1
911	ΚΟΤΕΟΓΛΟΥ	1
912	ΚΟΤΖΑΜΠΑΡΑΣΟΓΛΟΥ	1
913	ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΑΚΟΣ	1
914	ΚΟΤΗΣ	1
915	ΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
916	ΚΟΤΡΟΤΣΙΟΣ	1
917	ΚΟΤΡΩΦ	1
918	ΚΟΤΣΑ ΟΥΣΤΑΟΓΛΟΥ	1
919	ΚΟΤΣΑΜΠΑΡΑΣΟΓΛΟΥ	1
920	ΚΟΤΣΑΝΟΣ	1
921	ΚΟΤΣΙΑΣΗΣ	1
922	ΚΟΤΣΙΝΑΣ	1
923	ΚΟΤΤΗΣ	1
924	ΚΟΥΒΑΡΤΙΔΗΣ	1
925	ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΗΣ	1
926	ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ	1
927	ΚΟΥΓΙΩΝΑΣ	3
928	ΚΟΥΖΙΩΝΗ	1
929	ΚΟΥΖΟΥΝΤΖΑΚΟΓΛΟΥ	1
930	ΚΟΥΖΩΝΗ	1
931	ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΣ	2
932	ΚΟΥΚΟΥΜΑΤΣΑΣ	1
933	ΚΟΥΚΟΥΝΑΚΗ	1
934	ΚΟΥΚΟΥΝΑΚΗΣ	1
935	ΚΟΥΚΟΥΤΣΗΣ	1

936	ΚΟΥΛΕΤΣΟΣ	1
937	ΚΟΥΛΙΔΗΣ	1
938	ΚΟΥΛΟΧΕΡΗΣ	1
939	ΚΟΥΜΖΕΛΗΣ	1
940	ΚΟΥΜΟΥΛΙΔΗΣ	1
941	ΚΟΥΜΠΑ	1
942	ΚΟΥΜΠΑΣ	1
943	ΚΟΥΜΠΟΥΡΛΗΣ	1
944	ΚΟΥΜΡΟΓΛΟΥ	1
945	ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ	2
946	ΚΟΥΡΑΚΟΣ	1
947	ΚΟΥΡΕΪΛΙΔΗΣ	1
948	ΚΟΥΡΖΑΣ	1
949	ΚΟΥΡΟΓΛΟΥ	2
950	ΚΟΥΡΟΠΕΤΡΟΓΛΟΥ	1
951	ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ	1
952	ΚΟΥΡΟΥΝΤΑΝ	1
953	ΚΟΥΡΟΥΠΕΤΡΟΓΛΟΥ	1
954	ΚΟΥΡΟΥΠΛΗΣ	1
955	ΚΟΥΡΤΑΣΙΑΔΗΣ	1
956	ΚΟΥΡΤΖΑΣ	1
957	ΚΟΥΡΤΖΕΛΗΣ	1
958	ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ	3
959	ΚΟΥΣΟΥΛΙΔΗΣ	2
960	ΚΟΥΤΑΛΙΑΓΗΣΗΣ	1
961	ΚΟΥΤΑΛΙΑΓΚΑ	1
962	ΚΟΥΤΑΛΙΑΓΚΑΣ	2
963	ΚΟΥΤΑΡΔΑΣ	1
964	ΚΟΥΤΖΟΥΡΑΔΗΣ	1
965	ΚΟΥΤΟΥΔΗΣ	1
966	ΚΟΥΤΟΥΖΗ	1
967	ΚΟΥΤΟΥΖΗΣ	1
968	ΚΟΥΤΣΑΜΠΑΣΑΚΟΣ	1
969	ΚΟΥΤΣΙΚΑΣ	1
970	ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
971	ΚΟΥΤΣΟΜΠΑΡΑΣΟΓΛΟΥ	1
972	ΚΟΥΤΣΟΥΛΑΣ	1
973	ΚΟΥΤΣΟΥΡΑΔΗΣ	2
974	ΚΟΥΦΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
975	ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ	3
976	ΚΟΦΙΤΑ	1

977	ΚΟΦΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
978	ΚΟΧΛΙΑΔΟΥ	1
979	ΚΡΑΝΤΩΝΕΛΛΗΣ	1
980	ΚΡΑΝΤΩΝΙΛΛΗ	1
981	ΚΡΑΣΑ	2
982	ΚΡΑΣΑΣ	1
983	ΚΡΑΤΙΚΟΣ	1
984	ΚΡΑΧΤΙΔΗΣ	1
985	ΚΡΕΗΣ	1
986	ΚΡΕΜΜΥΔΑ	1
987	ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ	1
988	ΚΡΗΤΙΚΟΣ	5
989	ΚΡΗΤΙΚΟΥ	1
990	ΚΡΙΜΙΤΖΑΣ	1
991	ΚΡΙΜΙΤΣΑ	1
992	ΚΡΙΜΙΤΣΑΣ	1
993	ΚΡΙΣΠΗ	1
994	ΚΡΙΤΙΚΟΣ	1
995	ΚΡΙΤΣΕΛΑΣ	1
996	ΚΡΟΚΙΔΗΣ	1
997	ΚΡΟΜΜΥΔΑΣ	1
998	ΚΡΟΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ	2
999	ΚΡΥΟΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
1000	ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ	1
1001	ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ	1
1002	ΚΡΥΩΝΑ	3
1003	ΚΡΥΩΝΑΣ	4
1004	ΚΣΙΔΑΡΙΑΣ	1
1005	ΚΤΕΝΑ	1
1006	ΚΤΕΝΙΔΟΥ	1
1007	ΚΥΒΡΑΚΗΣ	1
1008	ΚΥΖΑΚΟΣ	1
1009	ΚΥΛΩΝΗΣ	2
1010	ΚΥΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ	1
1011	ΚΥΡΑΤΣΑΣ	1
1012	ΚΥΡΙΑΖΗΣ	4
1013	ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
1014	ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	4
1015	ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ	1
1016	ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	2
1017	ΚΥΡΚΟΣ	1

1018	ΚΥΡΚΟΥ	1
1019	ΚΥΡΟΓΛΟΥ	1
1020	ΚΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
1021	ΚΥΡΟΣ	1
1022	ΚΥΡΟΥ	1
1023	ΚΥΣΤΑΣΙΑΝΗΣ	1
1024	ΚΥΦΩΝΙΔΗΣ	1
1025	ΚΩΘΩΝΙΔΗΣ	1
1026	ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΙΔΗΣ	1
1027	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ	8
1028	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	4
1029	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	3
1030	ΚΩΣΤΑΓΙΑΝΝΗΣ	1
1031	ΚΩΣΤΑΣΙΑΝΗ	1
1032	ΚΩΣΤΑΣΙΑΝΗΣ	2
1033	ΚΩΣΤΑΣΙΑΤΗΣ	1
1034	ΚΩΣΤΗ	1
1035	ΚΩΤΑΝΙΔΗΣ	1
1036	ΚΩΤΣΙΑΣΗΣ	1
1037	ΚΩΤΤΗΣ	1
1038	ΚΩΤΤΙΚΟΣ	1
1039	ΛΑΒΚΑΡΙΔΗΣ	1
1040	ΛΑΓΑΡΙΑ	1
1041	ΛΑΓΑΡΙΑΣ	1
1042	ΛΑΓΑΣ	1
1043	ΛΑΓΓΑ	2
1044	ΛΑΓΓΑΣ	3
1045	ΛΑΓΗΣ	1
1046	ΛΑΓΙΑ	1
1047	ΛΑΓΟΡΙΑΣ	1
1048	ΛΑΓΟΣ	2
1049	ΛΑΓΩΡΗΣ	1
1050	ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1
1051	ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ	10
1052	ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ	6
1053	ΛΑΖΑΡΟΥ	5
1054	ΛΑΪΟΥ	1
1055	ΛΑΛΕΝΗΣ	3
1056	ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ	1
1057	ΛΑΜΠΑΔΙΤΗΣ	1
1058	ΛΑΜΠΙΔΗΣ	2

1059	ΛΑΜΠΙΡΗ	2
1060	ΛΑΜΠΙΡΗΣ	4
1061	ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ	1
1062	ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ	1
1063	ΛΑΜΠΡΟΣ	1
1064	ΛΑΟΠΑ	1
1065	ΛΑΟΥΝΤΑΡΗΣ	1
1066	ΛΑΟΥΤΑΡΗ	1
1067	ΛΑΟΥΤΑΡΗΣ	2
1068	ΛΑΠΝΑΣ	1
1069	ΛΑΣΚΑΡΙΔΗΣ	1
1070	ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ	1
1071	ΛΑΥΚΑΡΙΔΗΣ	2
1072	ΛΑΦΤΣΙΔΗΣ	1
1073	ΛΕΒΕΝΤΗΣ	4
1074	ΛΕΒΗ	1
1075	ΛΕΚΑΣ	2
1076	ΛΕΚΙΔΗΣ	1
1077	ΛΕΚΤΑΝΗΣ	1
1078	ΛΕΜΟΝΗΣ	1
1079	ΛΕΝΤΖΗΣ	1
1080	ΛΕΝΤΣΑΣ	2
1081	ΛΕΝΤΣΗΣ	1
1082	ΛΕΟΝΤΑΡΗ	1
1083	ΛΕΥΚΙΑΔΟΥ	1
1084	ΛΕΧΙΔΗΣ	1
1085	ΛΕΧΟΥΝΑΣ	1
1086	ΛΕΩΝΙΔΑΣ	1
1087	ΛΗΜΝΙΟΥ	1
1088	ΛΙΑΚΟΣ	1
1089	ΛΙΑΝΟΓΛΟΥ	2
1090	ΛΙΒΑΝΟΣ	1
1091	ΛΙΒΙΤΣΑΝΟΣ	1
1092	ΛΙΓΟΨΥΧΑΚΗΣ	1
1093	ΛΙΘΟΞΟΠΟΥΛΟΣ	2
1094	ΛΙΝΤΣΗΣ	1
1095	ΛΙΟΡΤΗΣ	1
1096	ΛΙΩΚΗΣ	1
1097	ΛΙΩΤΣΑΣ	1
1098	ΛΟΓΓΑ	1
1099	ΛΟΓΗΣ	1

1100	ΛΟΓΙΑ	1
1101	ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ	1
1102	ΛΟΛΙΔΗΣ	2
1103	ΛΟΥΪΖΟΥ	2
1104	ΛΟΥΚΑΣ	1
1105	ΛΟΥΚΙΔΑΣ	1
1106	ΛΟΥΚΙΔΗΣ	3
1107	ΛΟΥΠΑΣ	1
1108	ΛΥΚΑΣ	1
1109	ΛΥΚΙΔΗΣ	1
1110	ΛΥΚΙΔΟΥ	1
1111	ΛΥΚΟΠΟΥΛΟΣ	2
1112	ΛΥΚΟΣ	2
1113	ΛΥΜΠΕΡΗΣ	2
1114	ΛΥΜΠΕΡΙΔΗΣ	1
1115	ΛΥΜΠΕΡΙΔΟΥ	1
1116	ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
1117	ΛΥΤΕΡΙΝΑ	1
1118	ΛΥΤΕΡΙΝΑΣ	2
1119	ΛΥΤΙΝΑΣ	2
1120	ΛΥΧΟΥΝΑΣ	2
1121	ΜΑΓΚΑΤΙΔΟΥ	1
1122	ΜΑΔΑΜΑΣ	1
1123	ΜΑΔΑΡΟΣ	1
1124	ΜΑΔΕΛΑ	1
1125	ΜΑΔΕΜΛΗΣ	4
1126	ΜΑΔΕΝΝΑ	1
1127	ΜΑΔΕΡΗ	1
1128	ΜΑΔΕΣΗΣ	1
1129	ΜΑΔΡΟΣ	1
1130	ΜΑΚΑΡΙΑΔΗΣ	2
1131	ΜΑΚΑΡΙΟΣ	1
1132	ΜΑΚΡΗΣ	1
1133	ΜΑΚΡΙΔΗΣ	3
1134	ΜΑΚΡΟΥ	1
1135	ΜΑΛΑΜΑ	2
1136	ΜΑΛΑΜΑΣ	2
1137	ΜΑΛΑΜΜΑΣ	2
1138	ΜΑΛΓΑΡΙΝΟΣ	1
1139	ΜΑΛΕΖΟΓΛΟΥ	1
1140	ΜΑΜΑΛΟΥΚΑΣ	1

1141	ΜΑΜΜΗΣ	1
1142	ΜΑΝΑΖΙΔΗΣ	1
1143	ΜΑΝΔΑΜΑΔΙΩΤΗΣ	1
1144	ΜΑΝΙΖΑΡΙΔΟΥ	1
1145	ΜΑΝΙΚΑΣ	1
1146	ΜΑΝΙΤΑΚΗ	1
1147	ΜΑΝΙΤΑΚΗΣ	1
1148	ΜΑΝΙΤΣΑΣ	1
1149	ΜΑΝΙΤΣΗΣ	1
1150	ΜΑΝΟΣ	3
1151	ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ	1
1152	ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ	3
1153	ΜΑΝΤΗΣ	1
1154	ΜΑΝΤΙΚΟΣ	1
1155	ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ	1
1156	ΜΑΝΤΟΥΣΤΑΔΗΣ	1
1157	ΜΑΝΩΛΑΣ	1
1158	ΜΑΝΩΛΙΤΣΑΚΗΣ	1
1159	ΜΑΡΑΓΓΗΣ	1
1160	ΜΑΡΑΓΓΟΣ	1
1161	ΜΑΡΑΓΚΟΣ	3
1162	ΜΑΡΑΓΚΟΥ	1
1163	ΜΑΡΓΑΡΗ	1
1164	ΜΑΡΓΑΡΙΔΟΥ	1
1165	ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ	5
1166	ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΑΔΗΣ	1
1167	ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ	5
1168	ΜΑΡΔΕΡΗΣ	1
1169	ΜΑΡΙΝΙΔΗΣ	1
1170	ΜΑΡΙΝΟΓΛΟΥ	1
1171	ΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	2
1172	ΜΑΡΙΝΟΣ	5
1173	ΜΑΡΙΝΟΥ	3
1174	ΜΑΡΙΤΟΥ	1
1175	ΜΑΡΚΑΤΖΗΣ	1
1176	ΜΑΡΚΕΝΣΚΩΦ	1
1177	ΜΑΡΚΙΔΗΣ	5
1178	ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ	3
1179	ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ	1
1180	ΜΑΡΟΥΚΗΣ	1
1181	ΜΑΡΟΥΛΑΣ	1

1182	ΜΑΡΟΥΛΗ	4
1183	ΜΑΡΟΥΛΗΣ	1
1184	ΜΑΡΟΥΛΙΑΔΗΣ	1
1185	ΜΑΡΤΗΣ	2
1186	ΜΑΣΙΑΔΗΣ	1
1187	ΜΑΣΙΟΥΣΗΣ	1
1188	ΜΑΣΣΟΣ	1
1189	ΜΑΣΤΟΡΙΔΗΣ	1
1190	ΜΑΣΤΡΑΝΤΩΝΗ	1
1191	ΜΑΣΤΡΑΝΤΩΝΗΣ	2
1192	ΜΑΤΑΝΗΣ	1
1193	ΜΑΤΑΡΑΓΚΑΣ	1
1194	ΜΑΤΖΩΡΗΣ	1
1195	ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΣ	2
1196	ΜΑΤΘΑΙΟΥ	2
1197	ΜΑΤΘΙΔΗΣ	1
1198	ΜΑΤΙΑΔΗΣ	1
1199	ΜΑΤΟΝΗΣ	1
1200	ΜΑΤΣΚΟΝΙΔΗΣ	1
1201	ΜΑΥΡΑΓΑΝΗ	1
1202	ΜΑΥΡΑΤΟΣ	1
1203	ΜΑΥΡΙΔΗΣ	12
1204	ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ	1
1205	ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
1206	ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ	2
1207	ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ	3
1208	ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ	2
1209	ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ	5
1210	ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΙΔΗΣ	1
1211	ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	1
1212	ΜΑΥΡΟΣ	1
1213	ΜΑΥΡΟΣ Η ΜΑΥΡΙΔΗΣ	1
1214	ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ	1
1215	ΜΑΧΑΡΙΑΔΗΣ	1
1216	ΜΕΓΓΙΔΗΣ	1
1217	ΜΕΛΑΝΔΙΝΙΔΗΣ	1
1218	ΜΕΛΕΖΟΓΛΟΥ	1
1219	ΜΕΛΕΛΟΥΔΗΣ	1
1220	ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ	1
1221	ΜΕΛΕΧΙΔΗΣ	2
1222	ΜΕΛΙΔΗΣ	2

1223	ΜΕΛΙΣΣΑ	1
1224	ΜΕΛΙΣΣΑΚΗΣ	1
1225	ΜΕΛΙΣΣΑΣ	3
1226	ΜΕΛΙΣΣΟΠΟΥΛΟΣ	4
1227	ΜΕΛΛΙΟΥ	2
1228	ΜΕΜΤΣΑ	1
1229	ΜΕΜΤΣΑΣ	2
1230	ΜΕΝΤΖΑΣ	2
1231	ΜΕΝΤΖΗΣ	1
1232	ΜΕΝΤΙΖΗΣ	1
1233	ΜΕΝΤΣΑΣ	1
1234	ΜΕΡΑΖΑΝΗ	1
1235	ΜΕΡΚΟΥΡΙΟΥ	1
1236	ΜΕΡΜΗΓΚΑ	1
1237	ΜΕΡΣΙΝΟΓΛΟΥ	2
1238	ΜΕΡΤΑΖΑΝΙΔΗΣ	1
1239	ΜΕΡΤΖΑΝΗ	2
1240	ΜΕΡΤΖΑΝΙΔΗΣ	2
1241	ΜΕΡΤΖΑΝΙΔΟΥ	1
1242	ΜΕΡΤΣΟΣ	1
1243	ΜΕΣΑΗΛΙΔΗΣ	1
1244	ΜΕΤΑΞΑ	1
1245	ΜΕΤΑΞΑΣ	3
1246	ΜΕΤΑΞΕΝΙΑΔΗΣ	1
1247	ΜΕΤΑΞΟΠΟΥΛΟΣ	1
1248	ΜΕΤΡΑΣ	1
1249	ΜΕΤΣΙΚΑΣ	1
1250	ΜΕΧΤΙΔΗΣ	1
1251	ΜΗΛΙΑΔΗΣ	5
1252	ΜΗΛΙΑΔΟΥ	1
1253	ΜΗΛΙΔΟΥ	1
1254	ΜΗΛΙΚΙΑΔΟΥ	2
1255	ΜΗΛΙΟΡΙΤΣΑΣ	1
1256	ΜΗΛΙΩΤΟΥ	2
1257	ΜΗΣΙΟΥ	1
1258	ΜΗΤΑΚΗ	1
1259	ΜΗΤΡΑΣ	2
1260	ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	1
1261	ΜΗΧΑΗΛΙΔΗΣ	1
1262	ΜΗΧΑΝΕΤΖΗΣ	2
1263	ΜΙΓΚΟΣ	1

1264	ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	2
1265	ΜΙΜΙΔΗΣ	1
1266	ΜΙΜΟΣ	2
1267	ΜΙΡΤΖΑΝΗ	1
1268	ΜΙΣΟΥΛΙΔΗΣ	1
1269	ΜΙΣΥΡΛΗΣ	1
1270	ΜΙΧΑΗΛ	3
1271	ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ	6
1272	ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ	2
1273	ΜΙΧΑΝΕΤΖΗΣ	1
1274	ΜΟ(Π)ΡΟΥΣΗΣ	1
1275	ΜΟΔΕΜΛΗΣ	1
1276	ΜΟΡΦΙΝΗΣ	1
1277	ΜΟΣΚΟΒΕΛΛΗΣ	1
1278	ΜΟΣΧΑΤΟΣ	1
1279	ΜΟΣΧΙΔΗΣ	1
1280	ΜΟΣΧΙΔΟΥ	1
1281	ΜΟΣΧΟΒΕΛΗΣ	2
1282	ΜΟΣΧΟΣ	1
1283	ΜΟΣΧΟΥ	2
1284	ΜΟΥΛΚΑ	1
1285	ΜΟΥΜΤΖΗΣ	1
1286	ΜΟΥΡΑΤΗΣ	4
1287	ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ	1
1288	ΜΟΥΡΙΩΤΗΣ	1
1289	ΜΟΥΤΑΝΤΗ	1
1290	ΜΟΥΤΣΙΟΥΚΑΠΑΣ	1
1291	ΜΠΑΓΡΟΒΟΥΛΟΣ	1
1292	ΜΠΑΖΟΣ	1
1293	ΜΠΑΖΟΥΚΗΣ	2
1294	ΜΠΑΚΑΛΗ	1
1295	ΜΠΑΚΑΛΜΠΑΣΗΣ	1
1296	ΜΠΑΚΑΣ	1
1297	ΜΠΑΚΑΤΖΟΓΛΟΥ	1
1298	ΜΠΑΚΛΑΒΑΣ	1
1299	ΜΠΑΚΟΛΑΣ	1
1300	ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΟΓΛΟΥ	1
1301	ΜΠΑΛΑΝΟΣ	3
1302	ΜΠΑΛΑΝΟΥ	2
1303	ΜΠΑΛΗΣ	1
1304	ΜΠΑΛΚΑΜΠΑΣΗΣ	1

1305	ΜΠΑΛΛΑΣ	1
1306	ΜΠΑΛΤΑΔΑΚΗΣ	1
1307	ΜΠΑΛΤΑΖΗ	2
1308	ΜΠΑΛΤΑΣ	2
1309	ΜΠΑΛΤΑΤΖΗ	2
1310	ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ	1
1311	ΜΠΑΜΠΑΛΕΤΣΚΟΣ	1
1312	ΜΠΑΜΠΟΥΛΑΣ	1
1313	ΜΠΑΝΔΑΣ Η ΤΖΙΜΑΣ	1
1314	ΜΠΑΝΟΣ	1
1315	ΜΠΑΞΕΒΑΝΙΔΗΣ	5
1316	ΜΠΑΡΚΑΣ	3
1317	ΜΠΑΣΔΑΣ	1
1318	ΜΠΑΣΛΗΣ	1
1319	ΜΠΑΤΖΑΚΑ	2
1320	ΜΠΑΤΖΑΚΑΣ	5
1321	ΜΠΑΤΖΙΑΚΑΣ	1
1322	ΜΠΑΤΖΙΩΡΗΣ	1
1323	ΜΠΑΤΣΗ	1
1324	ΜΠΑΦΕΡΑΣ	1
1325	ΜΠΑΧΑΡΗΣ	1
1326	ΜΠΑΧΑΡΙΔΗΣ	1
1327	ΜΠΑΧΑΤΑΡΙΔΗΣ	1
1328	ΜΠΕΓΑΣ	2
1329	ΜΠΕΖΑΣ	1
1330	ΜΠΕΘΑΝΗΣ	2
1331	ΜΠΕΚΑΣ	1
1332	ΜΠΕΚΡΗ	1
1333	ΜΠΕΛΑΣΗ	1
1334	ΜΠΕΛΙΑΣ	1
1335	ΜΠΕΛΛΟΣ	1
1336	ΜΠΕΜΑΓΙΟΡ	1
1337	ΜΠΕΝΑΛΤΑΜΠΕ	1
1338	ΜΠΕΝΜΑΓΙΟΡ	1
1339	ΜΠΕΡΕΚΕΤΗΣ	1
1340	ΜΠΕΡΕΣΗ	1
1341	ΜΠΕΡΤΑ	1
1342	ΜΠΕΣΙΚΑΣ	1
1343	ΜΠΙΡΜΠΙΛΗ	1
1344	ΜΠΙΤΗΣ	1
1345	ΜΠΙΤΣΑΣ	2

1346	ΜΠΙΤΣΑΤΣΟΣ	1
1347	ΜΠΙΤΣΙΚΟΥΛΗ	1
1348	ΜΠΙΤΣΙΚΟΥΛΗΣ	1
1349	ΜΠΟΓΑΤΣΙΔΗΣ	1
1350	ΜΠΟΖΑ	1
1351	ΜΠΟΖΙΝΗΣ	1
1352	ΜΠΟΖΟΣ	1
1353	ΜΠΟΛΑΝΟΣ	1
1354	ΜΠΟΝΑΤΣΟΣ	1
1355	ΜΠΟΞΙΝΗΣ	1
1356	ΜΠΟΤΑ	1
1357	ΜΠΟΤΣΟΣ	1
1358	ΜΠΟΥΓΟΤΑΤΖΙΑΝ	1
1359	ΜΠΟΥΖΑ	1
1360	ΜΠΟΥΖΕΛΟΥ	2
1361	ΜΠΟΥΛΚΑ	1
1362	ΜΠΟΥΡΗΣ	1
1363	ΜΠΟΥΡΛΑΗΣ	2
1364	ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΑΣ	1
1365	ΜΠΟΥΡΝΙΑ	1
1366	ΜΠΟΥΣΙΟΣ	2
1367	ΜΠΡΟΥΚΙΛΗΣ	1
1368	ΜΠΡΟΥΣΙΑΝΟΣ	1
1369	ΜΥΛΩΘΡΙΔΗΣ	1
1370	ΜΥΛΩΝΑ	3
1371	ΜΥΛΩΝΑΔΑΚΗ	1
1372	ΜΥΛΩΝΑΔΑΚΗΣ	2
1373	ΜΥΛΩΝΑΣ	7
1374	ΜΥΛΩΝΟΠΟΥΛΟΣ	2
1375	ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ	2
1376	ΜΥΡΣΙΝΟΓΛΟΥ	3
1377	ΜΥΡΩΔΗ	1
1378	ΜΥΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
1379	ΜΥΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	1
1380	ΜΩΪΔΗΣ	1
1381	ΜΩΣΑΪΔΗΣ	1
1382	ΜΩΫΣΙΔΗΣ	2
1383	ΝΑΑΜΟΥΛΗ	1
1384	ΝΑΖΙΔΗΣ	1
1385	ΝΑΚΟΣ	1
1386	ΝΑΛΜΠΑΝΤΗΣ	5

1387	ΝΑΜΛΗΣ	1
1388	ΝΑΝΟΥ	2
1389	ΝΑΟΥΜ	2
1390	ΝΑΟΥΜΙΔΗΣ	2
1391	ΝΑΤΣΙΟΣ	2
1392	ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ	1
1393	ΝΕΙΡΟΣ	1
1394	ΝΕΝΟΥ	1
1395	ΝΕΡΑΝΤΖΗ	1
1396	ΝΕΡΑΝΤΖΗΣ	1
1397	ΝΕΣΗΜ	4
1398	ΝΕΣΤΟΡΙΔΗΣ	1
1399	ΝΕΩΧΟΡΙΔΟΥ	1
1400	ΝΙΖΑΜΙΔΗΣ	1
1401	ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	1
1402	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ	13
1403	ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ	2
1404	ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ	1
1405	ΝΙΚΟΛΑΟΥ	5
1406	ΝΙΚΟΛΑΡΙΑΣ	1
1407	ΝΙΚΟΛΕΡΗΣ	2
1408	ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
1409	ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ	2
1410	ΝΙΚΟΥ	1
1411	ΝΙΧΩΡΙΤΗΣ	1
1412	ΝΟΜΙΚΟΣ	1
1413	ΝΟΤΑ	1
1414	ΝΟΤΑΡΑΣ	1
1415	ΝΟΤΑΣ	2
1416	ΝΟΥΝΟΠΟΥΛΟΣ	2
1417	ΝΤΑΓΚΟΥΝΑΚΗΣ	1
1418	ΝΤΑΤΗΣ	1
1419	ΝΤΙΝΑ	1
1420	ΝΤΙΝΟΣ	1
1421	ΝΤΟΚΜΕΣ	1
1422	ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ	4
1423	ΞΑΝΘΟΣ	1
1424	ΞΕΝΑΚΗΣ	1
1425	ΞΕΝΙΔΟΥ	1
1426	ΞΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
1427	ΞΥΔΑΣ	1

1428	ΞΥΛΟΓΙΩΡΓΗΣ	1
1429	ΞΥΝΟΣ	1
1430	ΟΒΑΔΙΑ	1
1431	ΟΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	1
1432	ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗ	1
1433	ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ	14
1434	ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ	9
1435	ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	6
1436	ΟΛΥΜΠΙΟΣ	3
1437	ΟΛΥΜΠΙΟΥ	1
1438	ΟΜΗΡΙΔΗΣ	1
1439	ΟΡΦΑΝΕΛΗΣ	1
1440	ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ	1
1441	ΟΥΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	1
1442	ΟΥΖΟΥΝ ΚΥΡΙΑΚΟΣ	1
1443	ΟΥΖΟΥΝ-ΚΥΡΙΑΚΟΥ	1
1444	ΟΥΖΟΥΝΗ	1
1445	ΟΥΖΟΥΝΗΣ	4
1446	ΟΥΖΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	1
1447	ΟΥΛΑΣΟΓΛΟΥ	1
1448	ΟΥΤΗΣ	1
1449	ΠΑΓΓΟΥΣΙΔΗΣ	1
1450	ΠΑΖΗΣ	1
1451	ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ	1
1452	ΠΑΪΣΑΣ	1
1453	ΠΑΪΣΛΗΣ	1
1454	ΠΑΚΑΤΑΡΙΔΗΣ	2
1455	ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ	3
1456	ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ	2
1457	ΠΑΛΑΙΣΤΙΔΗΣ	4
1458	ΠΑΛΑΜΑ	1
1459	ΠΑΛΑΜΙΟΥΔΗΣ	1
1460	ΠΑΛΑΣΚΑ	1
1461	ΠΑΜΠΟΥΚΑΣ	1
1462	ΠΑΜΠΟΥΚΤΣΗΣ ΒΑΜΒΑΚΙΔΗΣ	1
1463	ΠΑΝΑΓΙΑΝΝΗΣ	1
1464	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ	1
1465	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΥ	1
1466	ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ	3
1467	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	2
1468	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	1

1469	ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ	1
1470	ΠΑΝΔΡΕΜΕΝΟΣ	1
1471	ΠΑΝΔΡΕΜΕΝΟΥ	1
1472	ΠΑΝΙΔΗΣ	3
1473	ΠΑΝΟΣ	2
1474	ΠΑΝΟΥ	2
1475	ΠΑΝΤΑΖΗΣ	1
1476	ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ	1
1477	ΠΑΝΤΑΣ	1
1478	ΠΑΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ	2
1479	ΠΑΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ	1
1480	ΠΑΝΤΖΙΔΗΣ	1
1481	ΠΑΝΤΖΙΔΟΥ	1
1482	ΠΑΝΤΙΔΗΣ	1
1483	ΠΑΝΤΟΣ	1
1484	ΠΑΝΤΣΙΟΣ	1
1485	ΠΑΠΑΑΓΓΕΛΟΥ	1
1486	ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	2
1487	ΠΑΠΑΒΕΡΓΟΣ	1
1488	ΠΑΠΑΒΕΡΓΟΥ	2
1489	ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ	5
1490	ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	22
1491	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ	2
1492	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
1493	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ	1
1494	ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΑΚΗ	1
1495	ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ	2
1496	ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	7
1497	ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗΣ	2
1498	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	45
1499	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	1
1500	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	11
1501	ΠΑΠΑΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	1
1502	ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ	1
1503	ΠΑΠΑΕΥΦΡΟΣΥΝΟΥ	1
1504	ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ	1
1505	ΠΑΠΑΖΙΑΝ	1
1506	ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ	8
1507	ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	9
1508	ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ	1

1509	ΠΑΠΑΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ	1
1510	ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ	3
1511	ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ	8
1512	ΠΑΠΑΚΟΝΤΙΔΗΣ	1
1513	ΠΑΠΑΚΟΣΜΑΣ	1
1514	ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ	1
1515	ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	4
1516	ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ	2
1517	ΠΑΠΑΛΟΥΚΑΣ	1
1518	ΠΑΠΑΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ	1
1519	ΠΑΠΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ	1
1520	ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ	3
1521	ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ	2
1522	ΠΑΠΑΝΘΙΜΟΣ	1
1523	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ	14
1524	ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ	2
1525	ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	3
1526	ΠΑΠΑΠΑΣΧΑΛΗΣ	5
1527	ΠΑΠΑΡΓΥΡΙΟΥ	1
1528	ΠΑΠΑΣ	3
1529	ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΣ	1
1530	ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ	1
1531	ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗ	1
1532	ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	2
1533	ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ	1
1534	ΠΑΠΑΦΙΛΗΜΟΝΟΣ	1
1535	ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ	1
1536	ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	5
1537	ΠΑΠΑΧΡΟΝΙΔΗΣ	1
1538	ΠΑΠΕΛΗΣ	1
1539	ΠΑΠΟΥΛΙΑ	2
1540	ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ	1
1541	ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ	2
1542	ΠΑΠΟΥΤΣΗ	1
1543	ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ	2
1544	ΠΑΠΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	1
1545	ΠΑΠΠΑΣ	1
1546	ΠΑΠΠΙΑΣ	2
1547	ΠΑΡΑΔΗΣ	1
1548	ΠΑΡΑΛΗΣ	1
1549	ΠΑΡΑΝΤΙΝΟΣ	1

1550	ΠΑΡΑΡΑΣ	1
1551	ΠΑΡΑΣΗΣ	2
1552	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ	1
1553	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ	1
1554	ΠΑΡΑΣΧΙΑΔΗΣ	1
1555	ΠΑΡΑΣΧΙΑΚΟΣ	1
1556	ΠΑΡΑΣΧΙΔΗΣ	3
1557	ΠΑΡΑΣΧΟΣ	2
1558	ΠΑΡΑΣΧΟΥ	3
1559	ΠΑΡΔΟΣ	2
1560	ΠΑΡΔΟΥ	1
1561	ΠΑΡΘΕΝΗΣ	1
1562	ΠΑΡΘΕΝΟΣ	1
1563	ΠΑΡΙΔΗΣ	1
1564	ΠΑΡΙΣΗ	1
1565	ΠΑΡΙΣΗΣ	1
1566	ΠΑΡΟΔΗΣ	1
1567	ΠΑΡΟΥ	1
1568	ΠΑΡΤΑΛΗΣ	2
1569	ΠΑΡΤΟΛΗΣ	1
1570	ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ	2
1571	ΠΑΡΩΔΗΣ	1
1572	ΠΑΣΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1
1573	ΠΑΣΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	1
1574	ΠΑΣΑΣ	1
1575	ΠΑΣΣΑΛΙΜΑΝΕΝΤΗΣ	1
1576	ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ	4
1577	ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ	1
1578	ΠΑΤΑΡΙΑΣ	1
1579	ΠΑΤΖΑΚΑΣ	2
1580	ΠΑΤΟΥΛΑΣ	1
1581	ΠΑΤΡΑΣ	1
1582	ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ	1
1583	ΠΑΤΡΟΥΔΗΣ	1
1584	ΠΑΤΣΑ	2
1585	ΠΑΤΣΑΚΑΣ	1
1586	ΠΑΤΣΑΡΗ	1
1587	ΠΑΤΣΑΣ	2
1588	ΠΑΤΣΗΣ	1
1589	ΠΑΥΛΙΔΗΣ	5
1590	ΠΑΥΛΙΟΓΛΟΥ	1

1591	ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
1592	ΠΑΥΛΟΣ	1
1593	ΠΑΥΛΟΥ	1
1594	ΠΑΧΑΤΙΡΟΓΛΟΥ	1
1595	ΠΑΧΙΔΗΣ	1
1596	ΠΑΧΟΥΜΗΣ	3
1597	ΠΕΪΜΑΝΙΔΗΣ	1
1598	ΠΕΛΑΡΓΙΔΗΣ	2
1599	ΠΕΛΟΣΩΦ	2
1600	ΠΕΛΤΕΚΗΣ	1
1601	ΠΕΝΑΤΖΗΣ	1
1602	ΠΕΝΤΑΦΤΙΚΗΣ	1
1603	ΠΕΠΠΑΣ	1
1604	ΠΕΡΑΚΗΣ	1
1605	ΠΕΡΑΧΙΑ	1
1606	ΠΕΡΓΟΝΙΔΗΣ	1
1607	ΠΕΡΙΔΗΣ	1
1608	ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ	1
1609	ΠΕΡΙΣΤΕΡΗΣ	3
1610	ΠΕΡΟΥ	1
1611	ΠΕΡΠΑΤΟΥΛΑΚΗΣ	1
1612	ΠΕΡΤΣΕΜΙΔΗΣ	2
1613	ΠΕΡΤΣΕΜΛΙΔΗΣ	1
1614	ΠΕΡΥΣΙΝΑΚΗΣ	2
1615	ΠΕΣΑΧ	2
1616	ΠΕΣΚΕΛΙΔΗΣ	1
1617	ΠΕΣΛΗ	1
1618	ΠΕΤΑΛΩΝΙΔΗΣ	1
1619	ΠΕΤΚΙΔΗΣ	1
1620	ΠΕΤΚΙΔΟΥ	2
1621	ΠΕΤΜΕΖΑ	1
1622	ΠΕΤΜΕΖΑΣ	2
1623	ΠΕΤΡΑΚΗΣ	1
1624	ΠΕΤΡΑΚΙΔΟΥ	1
1625	ΠΕΤΡΑΜΕΛΙΔΗΣ	1
1626	ΠΕΤΡΕΛΗΣ	1
1627	ΠΕΤΡΙΔΗΣ	9
1628	ΠΕΤΡΙΔΟΥ	2
1629	ΠΕΤΡΟΚΙΔΟΥ	1
1630	ΠΕΤΡΟΜΕΛΙΔΗΣ	1
1631	ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ	2

1632	ΠΕΤΡΟΥ	1
1633	ΠΕΤΣΑΣ	1
1634	ΠΕΤΣΕΛΗΣ	1
1635	ΠΕΤΣΙΛΑΣ	2
1636	ΠΕΤΧΙΔΟΥ	1
1637	ΠΗΧΑ	1
1638	ΠΙΚΑΖΗΣ	1
1639	ΠΙΝΑΤΖΗΣ	1
1640	ΠΙΣΙΩΤΑ	2
1641	ΠΙΣΚΕΦΙΔΗΣ	1
1642	ΠΙΣΣΙΟΣ	1
1643	ΠΛΑΙΟΛΟΓΟΥ	1
1644	ΠΛΑΣΑΤΗΣ	1
1645	ΠΛΗΚΑΣ	1
1646	ΠΟ(Α)ΥΛΙΔΗΣ	1
1647	ΠΟΘΗΤΑΚΗ	1
1648	ΠΟΘΗΤΑΚΗΣ	2
1649	ΠΟΙΜΕΝΙΔΗΣ	3
1650	ΠΟΛΙΤΗΣ	1
1651	ΠΟΛΙΤΟΥ	2
1652	ΠΟΛΥΒΑΚΑΣ	1
1653	ΠΟΛΥΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
1654	ΠΟΛΥΖΩΑΣ	1
1655	ΠΟΛΥΖΩΗ	1
1656	ΠΟΛΥΖΩΗΣ	1
1657	ΠΟΛΥΖΩΪΔΗΣ	3
1658	ΠΟΛΥΖΩΝΑΣ	2
1659	ΠΟΛΥΖΩΤΟΥ	1
1660	ΠΟΛΥΙΩΑΝΝΗΣ	1
1661	ΠΟΛΥΜΕΝΗΣ	1
1662	ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ	3
1663	ΠΟΛΥΜΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
1664	ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ	1
1665	ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΗΣ	1
1666	ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ	3
1667	ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΟΥ	1
1668	ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΥ	1
1669	ΠΟΡΝΑΛΗΣ	1
1670	ΠΟΡΤΙΝΟΣ	1
1671	ΠΟΡΤΟΚΑΛΟΓΛΟΥ	1
1672	ΠΟΣΙΝΑΚΙΔΗΣ	1

1673	ΠΟΤΟΥΡΙΔΗΣ	1
1674	ΠΟΥΛΙΑ	1
1675	ΠΟΥΛΙΑΣ	4
1676	ΠΟΥΛΙΔΗΣ	7
1677	ΠΟΥΛΙΔΟΥ	2
1678	ΠΟΥΛΙΟΣ	3
1679	ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
1680	ΠΟΥΛΟΥΚΤΣΗΣ	1
1681	ΠΟΥΡΑΣ	1
1682	ΠΟΥΡΙΔΗΣ	1
1683	ΠΡΑΣΙΔΗΣ	1
1684	ΠΡΑΣΙΝΗΣ	1
1685	ΠΡΕΔΑΡΗ	1
1686	ΠΡΕΔΑΡΗΣ	2
1687	ΠΡΙΑΚΟΝΑΣ	1
1688	ΠΡΙΓΓΟΣ	1
1689	ΠΡΙΜΙΚΟΥΔΗΣ	1
1690	ΠΡΙΟΝΑΣ	2
1691	ΠΡΟΕΔΡΟΥ	4
1692	ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ	3
1693	ΠΡΟΥΣΑΛΙΔΗΣ	2
1694	ΠΡΟΥΣΑΛΙΔΟΥ	3
1695	ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗ	1
1696	ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ	1
1697	ΠΥΡΡΟΣ	1
1698	ΠΥΡΣΟΣ	2
1699	ΠΥΡΤΑΛΗΣ	1
1700	ΡΑΓΙΑΣ	3
1701	ΡΑΓΚΑΒΗΣ	1
1702	ΡΑΚΙΝΖΗΣ	1
1703	ΡΑΚΙΤΖΗΣ	5
1704	ΡΑΛΛΗΣ	1
1705	ΡΑΛΛΙΔΟΥ	1
1706	ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ	1
1707	ΡΑΠΤΗΣ	1
1708	ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
1709	ΡΑΠΤΟΥ	2
1710	ΡΑΣΑΣ	1
1711	ΡΑΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
1712	ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ	1
1713	ΡΑΦΤΑΣ	1

1714	ΡΑΦΤΗΣ	2
1715	ΡΕΪΖΗΣ	1
1716	ΡΗΓΑΣ	1
1717	ΡΙΖΙΩΤΟΥ	1
1718	ΡΙΖΟΓΛΟΥ	1
1719	ΡΙΖΟΣ	1
1720	ΡΙΖΟΥ	1
1721	ΡΟΔΟΪΝΙΔΗΣ	1
1722	ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ	1
1723	ΡΟΜΑΝΟΣ	1
1724	ΡΟΜΤΣΟΣ	1
1725	ΡΟΥΛΗΣ	1
1726	ΡΟΥΜΗΣ	1
1727	ΡΟΥΣΑΜΑΝΗΣ	1
1728	ΡΟΥΣΑΝΙΔΗΣ	1
1729	ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ	5
1730	ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ	1
1731	ΡΟΥΣΟΣ	1
1732	ΡΟΥΣΟΥ	1
1733	ΡΩΜΑΝΟΣ	3
1734	ΡΩΜΠΟΠΟΥΛΟΣ	1
1735	ΡΩΣΣΗΣ	3
1736	Σ(Ξ)ΕΜΕΙΔΗΣ	1
1737	ΣΑΑΤΣΟΓΛΟΥ	1
1738	ΣΑΒΒΑΪΔΗΣ	1
1739	ΣΑΒΒΑΣ	1
1740	ΣΑΒΒΑΤΙΑΝΟΣ	1
1741	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ	4
1742	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΟΥ	2
1743	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ	1
1744	ΣΑΚΚΗ	1
1745	ΣΑΛΒΑΤΩΡ	1
1746	ΣΑΛΕΜ	2
1747	ΣΑΛΠΙΓΚΙΤΗΣ	1
1748	ΣΑΛΠΙΓΚΤΙΔΗΣ	1
1749	ΣΑΛΤΙΕΛ	2
1750	ΣΑΛΦΑΤΗΣ	1
1751	ΣΑΜΑΚΙΒΙΔΟΥ	1
1752	ΣΑΜΑΚΟΒΙΔΗΣ	1
1753	ΣΑΜΑΚΟΒΙΔΟΥ	5
1754	ΣΑΜΑΛ (Ε)ΙΑΣ	1

1755	ΣΑΜΑΝΤΟΥΡΑΣ	1
1756	ΣΑΜΑΡΑ	1
1757	ΣΑΜΑΡΑΣ	13
1758	ΣΑΜΑΡΤΖΙΔΗΣ	1
1759	ΣΑΜΑΡΤΖΙΔΟΥ	1
1760	ΣΑΜΑΤΙΑΒΙΔΟΥ	1
1761	ΣΑΜΑΤΟΥΡΑΣ	1
1762	ΣΑΜΖΩΝΙΔΗΣ	1
1763	ΣΑΜΙΟΣ	1
1764	ΣΑΜΙΟΥΧΟΣ	1
1765	ΣΑΜΟΕΤΑΪ	1
1766	ΣΑΜΟΛΕΑΣ	1
1767	ΣΑΜΟΥΗΛΙΔΗΣ	1
1768	ΣΑΜΟΥΡΓΙΑΝΝΑΚΗ	1
1769	ΣΑΜΟΥΧΟΣ	1
1770	ΣΑΜΟΥΧΟΥ	1
1771	ΣΑΜΠΑΝΤΖΗΣ	1
1772	ΣΑΜΠΕΛΑΪ	1
1773	ΣΑΜΨΑΝΙΔΗΣ	1
1774	ΣΑΜΨΩΝΙΔΗΣ	1
1775	ΣΑΝΤΑΛΤΣΟΓΛΟΥ	1
1776	ΣΑΠΑΝΙΔΗΣ	1
1777	ΣΑΠΑΝΤΖΗΣ	1
1778	ΣΑΠΟΥΝΤΖΟΓΛΟΥ	1
1779	ΣΑΡΑΓΟΥΣΗ	1
1780	ΣΑΡΑΓΟΥΣΗΣ	1
1781	ΣΑΡΑΪΔΑΡΗ	1
1782	ΣΑΡΑΛΙΑΤΗΣ	1
1783	ΣΑΡΑΝΤΙΔΗΣ	2
1784	ΣΑΡΑΝΤΟΥ	1
1785	ΣΑΡΑΦΕΙΔΗΣ	1
1786	ΣΑΡΑΦΗΣ	2
1787	ΣΑΡΑΦΟΓΛΟΥ	1
1788	ΣΑΡΒΑΝΗΣ	3
1789	ΣΑΡΗΣ	1
1790	ΣΑΡΟΓΛΟΥ	3
1791	ΣΑΡΡΑ	3
1792	ΣΑΡΦΑΤΗΣ	1
1793	ΣΑΣΣΟΣ	1
1794	ΣΑΤΑΡΑΚΗΣ	2
1795	ΣΑΦΑΡΙΚΑΣ	1

1796	ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ	1
1797	ΣΒΙΓΚΑΣ	1
1798	ΣΓΟΥΡΟΣ	2
1799	ΣΕΪΤΑΝΙΔΗΣ	2
1800	ΣΕΚΕΡΤΖΗ	1
1801	ΣΕΛΑΛΜΑΣ	1
1802	ΣΕΜΕΙΔΗΣ	1
1803	ΣΕΜΕΡΤΖΙΔΗΣ	1
1804	ΣΕΜΙΤΕΛΟΣ	2
1805	ΣΕΡΑΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
1806	ΣΕΡΑΦΕΙΔΗΣ	1
1807	ΣΕΡΒΑΝΤΗΣ	2
1808	ΣΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ	1
1809	ΣΕΡΕΜΕΤΗ	2
1810	ΣΕΡΚΕΤΖΗΣ	1
1811	ΣΕΡΟΥΓΟΣ	1
1812	ΣΕΡΤΣΙΟΣ	1
1813	ΣΕΣΗΛΙΩΤΗΣ	1
1814	ΣΕΧΝΕΔΟΠΟΥΛΟΥ	1
1815	ΣΙΑΜΙΓΑΣ	1
1816	ΣΙΑΤΡΑΣ	1
1817	ΣΙΔΕΡΗ	1
1818	ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ	2
1819	ΣΙΔΗΡΑΤΟΣ	1
1820	ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	3
1821	ΣΙΔΗΣ	1
1822	ΣΙΛΑΡΜΑΣ	1
1823	ΣΙΜΑΝΙΔΟΥ	1
1824	ΣΙΜΙΤΖΑΣ	1
1825	ΣΙΜΙΤΖΗΣ	1
1826	ΣΙΜΙΤΣΗΣ	2
1827	ΣΙΜΟΝΙΑΝ	2
1828	ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ	1
1829	ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ	1
1830	ΣΙΜΟΣ	2
1831	ΣΙΜΟΥΔΗΣ	2
1832	ΣΙΜΧΑ	2
1833	ΣΙΟΥΛΑΣ	4
1834	ΣΙΡΛΑΝΤΖΙΔΟΥ	1
1835	ΣΙΣΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
1836	ΣΙΣΜΑΝΙΔΗΣ	1

1837	ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ	3
1838	ΣΙΣΥΠΟΥΛΟΣ	1
1839	ΣΙΩΚΗ	1
1840	ΣΙΩΚΗΣ	1
1841	ΣΚΑΘΑΡΗΣ	2
1842	ΣΚΑΜΑΓΓΗΣ	1
1843	ΣΚΑΝΔΑΛΗΣ	1
1844	ΣΚΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
1845	ΣΚΑΡΔΗΣ	1
1846	ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ	2
1847	ΣΚΕΝΔΕΡΗΣ	1
1848	ΣΚΕΝΤΕΡΙΔΗΣ	1
1849	ΣΚΕΡΛΑΤΟΣ	1
1850	ΣΚΛΑΒΗΣ	1
1851	ΣΚΛΙΑΣ	1
1852	ΣΚΟΜΒΟΥΛΟΥ	1
1853	ΣΚΟΥΡΑΣ	1
1854	ΣΚΟΥΤΑΡΗΣ	2
1855	ΣΚΟΥΤΕΡΗΣ	1
1856	ΣΜΕΡΛΑΣ	2
1857	ΣΟΪΔΗΣ	1
1858	ΣΟΚΟΛΑΚΗΣ	1
1859	ΣΟΛΔΑΤΟΥ	1
1860	ΣΟΛΟΜΩΝ	4
1861	ΣΟΜΑΛΕΑΣ	1
1862	ΣΟΡΟΠΛΙΑ	1
1863	ΣΟΥΒΑΤΖΗΣ	1
1864	ΣΟΥΛΑΣ	2
1865	ΣΟΥΛΔΑΤΟΥ	1
1866	ΣΟΥΛΙΔΑΣ	1
1867	ΣΟΥΛΙΔΟΥ	1
1868	ΣΟΥΛΤΗΣ	1
1869	ΣΟΥΛΤΟΣ	2
1870	ΣΟΥΛΤΟΥ	3
1871	ΣΟΥΝΤΟΥΛΙΔΗΣ	3
1872	ΣΟΥΡΙΔΗΣ	2
1873	ΣΟΥΡΙΘΩΝΑΝΤΗΣ	1
1874	ΣΟΥΡΟΥΠΛΙΑ	2
1875	ΣΟΥΣΟΥΝΙΑΔΗΣ	2
1876	ΣΟΥΣΟΥΡΟΓΙΑΝΗΣ	1
1877	ΣΟΦΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	2

1878	ΣΟΦΙΑΝΟΣ	1
1879	ΣΠΑΓΑΔΩΡΟΣ	1
1880	ΣΠΑΘΑΡΗΣ	3
1881	ΣΠΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	6
1882	ΣΠΑΝΑΚΗΣ	1
1883	ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ	3
1884	ΣΠΑΝΙΔΗΣ	1
1885	ΣΠΑΝΟΜΑΡΙΑΔΗΣ	1
1886	ΣΠΑΝΟΠΑΥΛΟΥ	1
1887	ΣΠΑΝΟΣ	2
1888	ΣΠΑΝΟΥΝΤΖΑΚΗΣ	1
1889	ΣΠΑΝΤΗΣ	1
1890	ΣΠΕΝΤΖΙΟΣ	1
1891	ΣΠΗΛΙΩΤΟΥ	2
1892	ΣΠΙΝΘΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
1893	ΣΠΙΝΤΖΙΟΣ	1
1894	ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ	1
1895	ΣΠΥΡΙΔΗΣ	2
1896	ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΚΗΣ	1
1897	ΣΠΥΡΟΓΛΟΥ	1
1898	ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	3
1899	ΣΠΥΡΟΣ	1
1900	ΣΠΥΡΟΥ	1
1901	ΣΤΑΘΑΚΟΥ	1
1902	ΣΤΑΘΑΡΗΣ	1
1903	ΣΤΑΘΗ	1
1904	ΣΤΑΘΗΣ	2
1905	ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	2
1906	ΣΤΑΘΩΡΗΣ	2
1907	ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ	1
1908	ΣΤΑΜΑΤΕΚΗΣ	1
1909	ΣΤΑΜΑΤΕΚΟΣ	3
1910	ΣΤΑΜΑΤΗ	1
1911	ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ	4
1912	ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ	1
1913	ΣΤΑΜΑΤΙΚΟΣ	3
1914	ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
1915	ΣΤΑΜΠΟΥΛΗΣ	1
1916	ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
1917	ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ	7
1918	ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ	1

1919	ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	2
1920	ΣΤΕΝΗΜΑΧΙΔΟΥ	1
1921	ΣΤΕΡΑΚΗΣ	1
1922	ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΣ	2
1923	ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΛΟΣ	1
1924	ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ	1
1925	ΣΤΕΡΓΙΟΥ	2
1926	ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ	1
1927	ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ	11
1928	ΣΤΕΦΑΝΟΥ	2
1929	ΣΤΕΦΑΤΙΔΗΣ	1
1930	ΣΤΙΓΚΑΣ	1
1931	ΣΤΙΣΚΛΙΩΤΗΣ	1
1932	ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
1933	ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΟΥ	2
1934	ΣΤΟΙΔΗΣ	1
1935	ΣΤΟΪΔΟΥ	2
1936	ΣΤΟΪΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
1937	ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	3
1938	ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΟΥ	1
1939	ΣΤΡΑΝΤΖΑΛΗΣ	2
1940	ΣΤΡΑΤΑΚΗ	2
1941	ΣΤΡΑΤΑΚΗΣ	1
1942	ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ	2
1943	ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ	1
1944	ΣΤΡΑΤΗΣ	1
1945	ΣΤΡΕΒΡΕΝΙΔΗΣ	1
1946	ΣΤΡΙΜΠΕΡ	1
1947	ΣΤΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
1948	ΣΤΡΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
1949	ΣΤΡΟΥΔΟΠΟΥΛΟΣ	1
1950	ΣΤΡΟΥΘΟΠΟΥΛΟΣ	2
1951	ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗΣ	1
1952	ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ	1
1953	ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΟΥ	1
1954	ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ	1
1955	ΣΤΩΓΙΔΗΣ	1
1956	ΣΤΩΪΔΗΣ	2
1957	ΣΤΩΪΔΟΥ	1
1958	ΣΥΔΗΣ	2
1959	ΣΥΛΟΥΔΗΣ	1

1960	ΣΥΜΑΤΩΦ	1
1961	ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ	5
1962	ΣΥΜΟΠΟΥΛΟΣ	1
1963	ΣΥΝΑΔΑΚΗ	1
1964	ΣΥΝΑΔΑΚΗΣ	1
1965	ΣΥΝΑΙ	1
1966	ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ	1
1967	ΣΥΡΛΑΝΤΖΙΔΟΥ	1
1968	ΣΥΡΤΑΣ	1
1969	ΣΦΑΤΟΣ	1
1970	ΣΦΗΚΑ	1
1971	ΣΦΗΚΑΣ	1
1972	ΣΦΡΑΓΙΔΗΣ	1
1973	ΣΦΥΡΙΚΙΔΗΣ	1
1974	ΣΦΥΡΙΚΙΔΟΥ	1
1975	ΣΦΥΡΚΙΔΗΣ	1
1976	ΣΧΙΝΑΣ	1
1977	ΣΩΪΔΗΣ	1
1978	ΣΩΚΡΑΤΗΣ	1
1979	ΣΩΤΗΡΕΛΗΣ	1
1980	ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ	2
1981	ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ	1
1982	ΣΩΤΗΡΙΟΥ	4
1983	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	2
1984	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	1
1985	ΣΩΦΡΟΝΙΔΟΥ	1
1986	ΤΑΒΑΝΙΩΤΗΣ	1
1987	ΤΑΒΛΑΡΙΔΗΣ	2
1988	ΤΑΒΛΑΡΙΔΟΥ	1
1989	ΤΑΓΑΡΗΣ	2
1990	ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
1991	ΤΑΚΑΣ	3
1992	ΤΑΚΤΙΚΟΣ	1
1993	ΤΑΛΑΔΟΥΡΗ	1
1994	ΤΑΜΑΜΙΔΗΣ	2
1995	ΤΑΜΑΜΙΔΟΥ	1
1996	ΤΑΜΒΑΚΗ	1
1997	ΤΑΝΤΟΣ	2
1998	ΤΑΞΙΔΑΡΗ	1
1999	ΤΑΠΕΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
2000	ΤΑΡΑΜΠΟΥΛΑΣ	1

2001	ΤΑΡΑΜΠΟΥΛΟΥΙ	1
2002	ΤΑΡΑΜΠΟΥΛΟΥΣ	1
2003	ΤΑΡΑΣΙΔΗΣ	1
2004	ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ	1
2005	ΤΑΡΤΣΙΝΗΣ	2
2006	ΤΑΥΛΑΡΙΔΗΣ	1
2007	ΤΑΥΛΑΡΙΔΟΥ	1
2008	ΤΑΦΛΑΝΙΔΗΣ	1
2009	ΤΑΧΜΑΤΖΙΔΗΣ	1
2010	ΤΕ(Ι)ΡΜΕΝΤΖΗΣ	1
2011	ΤΕΓΟΣ	1
2012	ΤΕΡΖΑΚΗΣ	1
2013	ΤΕΡΖΗΣ	1
2014	ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
2015	ΤΕΡΜΕΝΤΖΗ	1
2016	ΤΕΡΜΕΝΤΖΗΣ	4
2017	ΤΕΧΛΕΜΤΖΗΣ	1
2018	ΤΖΑΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
2019	ΤΖΑΓΑΛΗ	1
2020	ΤΖΑΜΑΛΙΚΟΣ	1
2021	ΤΖΑΝΕΤΟΥ	1
2022	ΤΖΑΝΗ	1
2023	ΤΖΑΝΙΔΗΣ	2
2024	ΤΖΑΝΝΗ	1
2025	ΤΖΑΡΑΣ	1
2026	ΤΖΑΡΔΗΣ	1
2027	ΤΖΑΡΙΔΗΣ	1
2028	ΤΖΑΤΑΣ	2
2029	ΤΖΑΧΑΛΙΔΗΣ	1
2030	ΤΖΕΛΕΠΗΣ	1
2031	ΤΖΕΜΤΖΙΜΗΣ	1
2032	ΤΖΕΝΑΕΤΗΣ	1
2033	ΤΖΕΝΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
2034	ΤΖΗΜΑΣ	1
2035	ΤΖΗΜΟΣ	1
2036	ΤΖΙΑΡΑΣ	1
2037	ΤΖΙΑΤΑΣ	4
2038	ΤΖΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
2039	ΤΖΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
2040	ΤΖΙΒΕΛΕΚΙΔΗΣ	1
2041	ΤΖΙΜΟΣ	1

2042	ΤΖΙΜΤΖΙΔΗΣ	1
2043	ΤΖΙΜΤΖΙΜΗ	1
2044	ΤΖΙΟΓΑΛΗ	1
2045	ΤΖΙΟΓΑΛΗΣ	1
2046	ΤΖΙΡΚΑΣ	2
2047	ΤΖΙΤΙΒΙΖΗ	1
2048	ΤΖΙΤΛΑΚΙΔΗΣ	1
2049	ΤΖΙΩΡΚΑΣ	1
2050	ΤΖΟΑΝΝΟΥ	2
2051	ΤΖΟΑΝΟΥ	2
2052	ΤΖΟΒΑΝΤΑΡΟΠΟΥΛΟΥ	1
2053	ΤΖΟΓΑΛΗ	2
2054	ΤΖΟΓΑΛΗΣ	1
2055	ΤΖΟΥΜΑΣ	2
2056	ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ	1
2057	ΤΙΚΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
2058	ΤΙΜΟΘΕΟΥ	2
2059	ΤΙΦΤΙΚΤΣΟΓΛΟΥ	1
2060	ΤΟΓΛΑΤΙΔΗΣ	1
2061	ΤΟΔΗΣ	1
2062	ΤΟΚΑ	1
2063	ΤΟΛΙΟΣ	1
2064	ΤΟΜΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
2065	ΤΟΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
2066	ΤΟΜΠΡΑΣ	1
2067	ΤΟΠΟΥΖΗΣ	3
2068	ΤΟΡΕΝ	1
2069	ΤΟΡΟΣ	1
2070	ΤΟΡΩΝ	1
2071	ΤΟΣΚΑΣ	1
2072	ΤΟΥΛΑΤΖΗ	1
2073	ΤΟΥΛΚΙΔΗΣ	1
2074	ΤΟΥΜΑΝΙΔΗΣ	3
2075	ΤΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ	1
2076	ΤΟΥΝΤΖΗΣ	1
2077	ΤΟΥΡΓΟΥΔΗ	1
2078	ΤΟΥΡΓΟΥΤΗΣ	1
2079	ΤΟΥΡΝΑΣ	2
2080	ΤΡΙΑΝΤΑΦΙΛΙΔΗΣ	1
2081	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ	4
2082	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ	1

2083	ΤΡΙΚΑΚΗ	1
2084	ΤΡΙΟΥΠΤΣΗΣ	1
2085	ΤΡΙΧΑΣ	1
2086	ΤΡΟΥΠΤΣΙΟΣ	1
2087	ΤΡΟΧΟΠΟΥΛΟΣ	1
2088	ΤΡΥΦΩΝΙΔΗΣ	1
2089	ΤΣΑΒΑΣ	1
2090	ΤΣΑΓΓΑΛΗΣ	1
2091	ΤΣΑΓΚΑΡΗΣ	1
2092	ΤΣΑΓΚΟΣ	1
2093	ΤΣΑΪΡΗ	1
2094	ΤΣΑΪΡΟΓΛΟΥ	3
2095	ΤΣΑΙΤΗΣ	1
2096	ΤΣΑΚΑΛΙΔΗΣ	2
2097	ΤΣΑΚΑΤΑΡΑΣ	3
2098	ΤΣΑΚΑΤΑΡΗΣ	1
2099	ΤΣΑΚΙΡΗ	1
2100	ΤΣΑΚΙΡΗΣ	1
2101	ΤΣΑΚΙΡΟΓΛΟΥ	1
2102	ΤΣΑΚΜΑΚΗ	1
2103	ΤΣΑΚΜΑΚΗΣ	1
2104	ΤΣΑΚΜΑΤΖΗΣ	1
2105	ΤΣΑΚΤΑΝΗ	1
2106	ΤΣΑΛΑΚΑΝΙΔΗΣ	1
2107	ΤΣΑΛΗ	2
2108	ΤΣΑΛΗΣ	2
2109	ΤΣΑΛΙΓΓΕΡΗΣ	1
2110	ΤΣΑΛΙΚΗΣ	1
2111	ΤΣΑΛΙΚΤΖΗ	1
2112	ΤΣΑΛΛΗ	1
2113	ΤΣΑΜΑΛΙΚΟΣ	1
2114	ΤΣΑΜΟΥΡΙΔΗΣ	1
2115	ΤΣΑΝΑΚΑΛΗ	1
2116	ΤΣΑΝΤΗΣ	2
2117	ΤΣΑΝΤΟΥ	1
2118	ΤΣΑΠΕΠΑ	1
2119	ΤΣΑΡ(Ε)ΙΚΤΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
2120	ΤΣΑΡΔΗΣ	1
2121	ΤΣΑΡΕΚΕΣΟΠΟΥΛΟΣ	1
2122	ΤΣΑΤΣΑΡΩΝΗΣ	1
2123	ΤΣΑΧΑΛΙΔΗΣ	1

2124	ΤΣΑΧΑΤΑΡΑΣ	1
2125	ΤΣΑΧΤΑΝΗ	1
2126	ΤΣΕΚΕΝΗΣ	2
2127	ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ	1
2128	ΤΣΕΛΕΚΤΣΙΔΗΣ	1
2129	ΤΣΕΛΕΜΠΗΣ	1
2130	ΤΣΕΛΙΓΓΕΡΗΣ	1
2131	ΤΣΕΛΙΓΚΕΡΗΣ	1
2132	ΤΣΕΛΙΟΣ	1
2133	ΤΣΕΜΙΝΟ	1
2134	ΤΣΕΝΤΕΜΕΪΔΗΣ	2
2135	ΤΣΕΠΑΠΑΔΑΚΗΣ	1
2136	ΤΣΕΠΕΝΕΚΑΣ	2
2137	ΤΣΕΠΙΡΟΓΛΟΥ	1
2138	ΤΣΕΡΒΕΝΗΣ	2
2139	ΤΣΕΤΑΡΗΣ	1
2140	ΤΣΕΤΣΗ	1
2141	ΤΣΕΤΣΗΣ	1
2142	ΤΣΙΑΚΜΑΚΗΣ	1
2143	ΤΣΙΑΜΟΥΡΙΔΗΣ	1
2144	ΤΣΙΑΜΠΟΥΣΗΣ	1
2145	ΤΣΙΑΝΤΗΣ	1
2146	ΤΣΙΑΤΣΙΚΑΣ	1
2147	ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
2148	ΤΣΙΒΟΣ	2
2149	ΤΣΙΓΓΟΣ	1
2150	ΤΣΙΓΚΡΗΣ	1
2151	ΤΣΙΚΝΑΣ	1
2152	ΤΣΙΛΕΜΠΟΝΗΣ	1
2153	ΤΣΙΛΙΓΓΑΡΗΣ	1
2154	ΤΣΙΛΙΓΓΕΡΗΣ	1
2155	ΤΣΙΛΙΓΚΕΡΙΔΟΥ	1
2156	ΤΣΙΛΙΜΠΟΝΗΣ	1
2157	ΤΣΙΜΕΝΙΔΗΣ	1
2158	ΤΣΙΜΙΝΟ	2
2159	ΤΣΙΜΠΑΣ	1
2160	ΤΣΙΜΠΕΡΑΚΗΣ	1
2161	ΤΣΙΜΠΙΛΗΣ	1
2162	ΤΣΙΜΠΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
2163	ΤΣΙΜΠΟΥΚΛΗΣ	1
2164	ΤΣΙΜΤΣΙΜΗΣ	1

2165	ΤΣΙΝΑΡΗΣ	2
2166	ΤΣΙΝΕΚΙΔΗΣ	2
2167	ΤΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
2168	ΤΣΙΝΟΣ	1
2169	ΤΣΙΝΤΙΚΙΔΑΣ	1
2170	ΤΣΙΟΣ	1
2171	ΤΣΙΠΑΣ	3
2172	ΤΣΙΠΙΣΗΣ	1
2173	ΤΣΙΡΚΑΣ	1
2174	ΤΣΙΡΛΗΣ	2
2175	ΤΣΙΡΤΟΤΡΙΔΗΣ	1
2176	ΤΣΙΡΩΝΗΣ	1
2177	ΤΣΙΤΟΥΡΙΔΟΥ	1
2178	ΤΣΙΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
2179	ΤΣΙΦΟΥΤΗΣ	1
2180	ΤΣΙΩΜΟΣ	1
2181	ΤΣΜΠΕΡΑΚΗΣ	1
2182	ΤΣΟΚΑ	1
2183	ΤΣΟΚΑΛΙΔΗΣ	1
2184	ΤΣΟΛΑΚΗΣ	5
2185	ΤΣΟΛΑΚΙΔΗΣ	1
2186	ΤΣΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
2187	ΤΣΟΛΙΓΕΡΑΣ	1
2188	ΤΣΟΛΚΟΣ	1
2189	ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ	2
2190	ΤΣΟΠΑΝΕΛΗΣ	2
2191	ΤΣΟΠΑΝΟΓΛΟΥ	1
2192	ΤΣΟΤΣΟΓΛΟΥ	2
2193	ΤΣΟΤΣΟΣ	3
2194	ΤΣΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
2195	ΤΣΟΥΛΙΔΗΣ	2
2196	ΤΣΟΥΛΦΑ	2
2197	ΤΣΟΥΛΦΑΣ	1
2198	ΤΣΟΥΜΗΣ	2
2199	ΤΣΟΥΜΠΑΚΗΣ	1
2200	ΤΣΟΥΡΗΣ	3
2201	ΤΣΟΥΡΜΑ	1
2202	ΤΣΟΥΡΟΔΙΑΚΑΚΗΣ	1
2203	ΤΣΟΥΤΣΑΣ	1
2204	ΤΣΟΧΑ	1
2205	ΤΣΟΧΑΤΑΡΙΔΗΣ	1

2206	ΤΥΡΑΣΙΔΗΣ	1
2207	ΥΦΑΝΤΗΣ	1
2208	ΥΦΑΝΤΙΔΗΣ	2
2209	ΥΦΑΝΤΙΔΟΥ	1
2210	ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ	2
2211	ΦΑΚΑ	1
2212	ΦΑΚΑΡΕΛΛΗ	2
2213	ΦΑΛΙΔΑΣ	2
2214	ΦΑΝΑΡΙΩΤΗΣ	3
2215	ΦΑΝΙΤΣΑΣ	1
2216	ΦΑΡΣΑΚΟΓΛΟΥ	1
2217	ΦΑΣΟΥΛΑΣ	1
2218	ΦΕΡΜΑΝΟΓΛΟΥ	1
2219	ΦΕΡΣΗΣ	1
2220	ΦΕΣΣΑ	1
2221	ΦΕΣΣΑΣ	10
2222	ΦΙΛΙΚΟΣ	1
2223	ΦΙΛΙΚΟΥ	1
2224	ΦΙΛΙΝΝΙΔΟΥ	1
2225	ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ	5
2226	ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ	1
2227	ΦΙΛΙΠΠΟΥ	1
2228	ΦΙΛΟΘΕΪΔΗΣ	2
2229	ΦΙΡΤΙΝΙΔΗΣ	1
2230	ΦΛΙΚΟΥ	1
2231	ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ	1
2232	ΦΛΩΡΗΣ	1
2233	ΦΛΩΡΟΣ	1
2234	ΦΟΡΤΟΥΝΑ	3
2235	ΦΟΥΡΛΗ	1
2236	ΦΟΥΡΝΙΑΔΗΣ	1
2237	ΦΟΥΡΤΟΥΝΑ	2
2238	ΦΡΑΓΚΗΣ	1
2239	ΦΡΑΓΚΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
2240	ΦΡΑΓΚΟΣ	1
2241	ΦΡΑΝΣΕΣ	1
2242	ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ	1
2243	ΦΡΕΜΕΝΤΙΤΗΣ	1
2244	ΦΤΑΡΑΣ	1
2245	ΦΥΛΑΚΤΟΥ	1
2246	ΦΥΛΛΙΔΗΣ	1

2247	ΦΥΣΣΑ	1
2248	ΦΩΣΚΟΛΟΣ	2
2249	ΦΩΤΑΚΗ	1
2250	ΦΩΤΑΚΗΣ	1
2251	ΦΩΤΙΑΔΗΣ	3
2252	ΦΩΤΙΑΔΟΥ	2
2253	Χ'ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ	1
2254	ΧΑΔΟΛΙΑΣ	2
2255	ΧΑΪΔΕΥΤΟΥ	1
2256	ΧΑΪΛΑΡΙΔΗΣ	3
2257	ΧΑΪΜ	2
2258	ΧΑΪΝΕΛΗ	1
2259	ΧΑΚΗΜ	3
2260	ΧΑΛΒΑΤΖΗΣ	1
2261	ΧΑΛΒΑΤΖΟΓΛΟΥ	1
2262	ΧΑΛΔΑΙΟΠΟΥΛΟΣ	1
2263	ΧΑΛΚΙΔΗΣ	1
2264	ΧΑΛΚΙΔΟΥ	1
2265	ΧΑΛΟΥΤΣΟΣ	1
2266	ΧΑΝΤΖΗΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ	1
2267	ΧΑΝΤΖΗΣ	2
2268	ΧΑΝΤΖΙΔΗΣ	2
2269	ΧΑΝΤΖΙΔΟΥ	1
2270	ΧΑΠΟΝΤΑΝΙΔΗΣ	1
2271	ΧΑΡΑΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
2272	ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ	3
2273	ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ	1
2274	ΧΑΡΑΤΣΙΔΗΣ	1
2275	ΧΑΡΖΙΔΗΣ	1
2276	ΧΑΡΙΖΑΝΙΔΟΥ	1
2277	ΧΑΡΙΣΗΣ	2
2278	ΧΑΡΙΤΩΝΑΣ	1
2279	ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ	2
2280	ΧΑΡΤΖΙΔΗΣ	1
2281	ΧΑΣΑΠΗΣ	1
2282	ΧΑΣΑΠΙΔΗΣ	1
2283	ΧΑΣΔΑΪ	1
2284	ΧΑΣΙΔ	1
2285	ΧΑΣΠΑΡΗΣ	1
2286	ΧΑΤΖΑΤΟΓΛΟΥ	2
2287	ΧΑΤΖΕΛΗΣ	1

2288	ΧΑΤΖΕΣΑΣ	1
2289	ΧΑΤΖΗ	1
2290	ΧΑΤΖΗΑΓΓΕΛΗΣ	1
2291	ΧΑΤΖΗΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	1
2292	ΧΑΤΖΗΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ	1
2293	ΧΑΤΖΗΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ	2
2294	ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ	2
2295	ΧΑΤΖΗΑΥΓΟΥΣΤΗΣ	1
2296	ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	4
2297	ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ	13
2298	ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ	1
2299	ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
2300	ΧΑΤΖΗΓΚΑΜΑΝΟΥ	1
2301	ΧΑΤΖΗΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	2
2302	ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	1
2303	ΧΑΤΖΗΔΙΑΜΑΝΤΗ	1
2304	ΧΑΤΖΗΔΙΑΜΑΝΤΗΣ	1
2305	ΧΑΤΖΗΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	3
2306	ΧΑΤΖΗΕΥΘΥΜΙΟΥ	1
2307	ΧΑΤΖΗΗΛΙΑΣ	2
2308	ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ	5
2309	ΧΑΤΖΗΚΑΠΕΤΑΝΗΣ	1
2310	ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	1
2311	ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ	1
2312	ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ	1
2313	ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ	1
2314	ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ	2
2315	ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	2
2316	ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΝΤΗΣ	1
2317	ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	1
2318	ΧΑΤΖΗΛΙΑΔΗΣ	1
2319	ΧΑΤΖΗΛΙΑΣ	1
2320	ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΗΣ	1
2321	ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ	1
2322	ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ	2
2323	ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	1
2324	ΧΑΤΖΗΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ	2
2325	ΧΑΤΖΗΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	1
2326	ΧΑΤΖΗΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ	2
2327	ΧΑΤΖΗΠΑΣΧΑΛΗΣ	2
2328	ΧΑΤΖΗΠΑΤΕΡΑΣ	2

2329	ΧΑΤΖΗΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ	1
2330	ΧΑΤΖΗΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥ	1
2331	ΧΑΤΖΗΠΟΥΠΗ	1
2332	ΧΑΤΖΗΣ	5
2333	ΧΑΤΖΗΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	1
2334	ΧΑΤΖΗΣΩΚΡΑΤΗΣ	1
2335	ΧΑΤΖΗΤΖΑΝΗΣ	1
2336	ΧΑΤΖΗΤΟΓΛΟΥ	1
2337	ΧΑΤΖΗΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ	1
2338	ΧΑΤΖΗΧΡΙΣΤΟΥ	1
2339	ΧΑΤΖΙΔΗΣ	1
2340	ΧΑΤΖΙΣΑΣ	1
2341	ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	4
2342	ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ	1
2343	ΧΑΤΖΟΥΔΗΣ	1
2344	ΧΑΤΣΙΟΣ	1
2345	ΧΑΨΟΠΟΥΛΟΣ	1
2346	ΧΕΙΛΑΡΗΣ	1
2347	ΧΕΙΛΑΣ	3
2348	ΧΕΚΙΜΟΓΛΟΥ	2
2349	ΧΕΛΙΔΑΚΗΣ	1
2350	ΧΕΛΙΔΟΝΗΣ	2
2351	ΧΕΛΙΔΩΝΗΣ	1
2352	ΧΕΛΜΗΣ	1
2353	ΧΗΔΗΡΟΓΛΟΥ	1
2354	ΧΟΖΑΝΙΔΗΣ	1
2355	ΧΟΛΛΑΡΗΣ	1
2356	ΧΟΠΟΓΛΟΥ	1
2357	ΧΟΡΟΖΟΓΛΟΥ	1
2358	ΧΟΥΔΑΒΕΡΔΟΓΛΟΥ	3
2359	ΧΟΥΡΙΔΗΣ	1
2360	ΧΟΥΡΣΟΓΛΟΥ	1
2361	ΧΡΗΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
2362	ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ	5
2363	ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ	7
2364	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΡΑΣ	1
2365	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ	1
2366	ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	2
2367	ΧΡΙΣΤΟΛΙΑΚΟΣ	1
2368	ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΟΥ	1
2369	ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ	2

2370	ΧΡΙΣΤΟΥΔΗΣ	1
2371	ΧΡΙΣΤΟΥΛΙΑΚΟΣ	1
2372	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗΣ	2
2373	ΧΡΥΣΑΦΟΠΟΥΛΟΣ	1
2374	ΧΡΥΣΟΣ	1
2375	ΧΡΥΣΟΥΛΗΣ	1
2376	ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ	2
2377	ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ	1
2378	ΨΑΘΕΡΗΣ	1
2379	ΨΑΛΤΟΥ	1
2380	ΨΑΡΙΑΝΟΣ	1
2381	ΨΥΛΛΑΚΗ	1
2382	ΨΩΜΑ	1
2383	ΨΩΜΙΑΔΗΣ	1
2384	NULL	2
ΣΥΝΟΛΟ		**3807**

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΕΠΩΝΥΜΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Α/Α	**ΕΠΩΝΥΜΟ**	**ΠΛΗΘΟΣ**
1	ΑΓΑΛΛΙΔΟΥ	1
2	ΑΓΑΠΙΟΥ	1
3	ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ	1
4	ΑΔΑΜΙΔΗΣ	1
5	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ	7
6	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	1
7	ΑΘΗΝΕΛΗΣ	1
8	ΑΘΟΥΛΗΣ	1
9	ΑΪΒΑΖΙΔΗΣ	2
10	ΑΪΖΟΓΛΟΥ	1
11	ΑΙΝΙΤΟΥ	1
12	ΑΚΟΓΛΑΝΗΣ	1
13	ΑΚΟΓΛΟΥ	2
14	ΑΚΡΙΤΙΔΗΣ	1
15	ΑΛΒΑΝΟΣ	2
16	ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ	1
17	ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ	2

18	ΑΛΕΞΙΔΗΣ	1
19	ΑΛΜΑΛΙΩΤΟΥ	1
20	ΑΜΑΝΑΤΙΑΔΗΣ	1
21	ΑΜΠΑΤΖΙΔΗΣ	1
22	ΑΜΠΕΛΙΔΗΣ	1
23	ΑΜΠΙΚΟΣ	1
24	ΑΜΠΟΥΤ	1
25	ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ	4
26	ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ	2
27	ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ	1
28	ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ	1
29	ΑΝΘΟΥΛΗΣ	1
30	ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ	4
31	ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ	2
32	ΑΞΑΡΛΗ	1
33	ΑΞΑΡΛΗΣ	1
34	ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΑΚΗΣ	1
35	ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ	4
36	ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ	1
37	ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ	1
38	ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
39	ΑΡΖΟΓΛΟΥ	1
40	ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ	1
41	ΑΡΧΟΝΤΙΔΟΥ	1
42	ΑΣΑΝΑΚΗ	1
43	ΑΣΛΑΝΙΔΗΣ	1
44	ΑΤΑΚΤΙΔΗΣ	2
45	ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ	3
46	ΑΧΠΑΡΑΚΗ	1
47	ΑΧΠΑΡΑΚΗΣ	1
48	ΒΑΓΓΕΛΡΕΪΖΗΣ	1
49	ΒΑΓΙΑ	1
50	ΒΑΪΚΟΥΣΗΣ	1
51	ΒΑΚΑΛΑΚΗΣ	2
52	ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ	1
53	ΒΑΚΧΟΥ	1
54	ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ	2
55	ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ	1
56	ΒΑΛΣΑΡΗΣ	1
57	ΒΑΜΒΑΚΙΔΗΣ	2
58	ΒΑΝΟΥΧΑΡΙΤΗΣ	1

59	ΒΑΡΔΗΣ	1
60	ΒΑΣΙΑΔΗΣ	1
61	ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ	8
62	ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ	1
63	ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	3
64	ΒΑΣΙΛΟΥΔΗΣ	1
65	ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ	2
66	ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ	1
67	ΒΕΖΥΚΑΣ	1
68	ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	2
69	ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ	1
70	ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ	1
71	ΒΕΝΕΔΙΚΟΓΛΟΥ	1
72	ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ	1
73	ΒΕΡΝΕΖΗΣ	1
74	ΒΕΡΟΥΛΗΣ	1
75	ΒΙΣΚΑΣ	1
76	ΒΛΑΣΙΑΔΟΥ	1
77	ΒΛΑΧΑΣ	1
78	ΒΛΑΧΟΣ	2
79	ΒΛΑΧΟΥ	1
80	ΒΟΓΙΑΝΤΖΗΣ	1
81	ΒΟΡΕΟΠΟΥΛΟΣ	1
82	ΒΟΣΝΑΚΗΣ	2
83	ΒΟΣΝΑΚΙΔΗΣ	1
84	ΒΟΥΔΡΟΥΜΛΗΣ	1
85	ΒΟΥΛΓΑΡΙΔΗΣ	1
86	ΒΟΥΛΤΣΙΔΟΥ	1
87	ΒΟΥΤΥΡΑ	1
88	ΒΡΑΚΑΣ	1
89	ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ	3
90	ΓΑΛΑΖΟΥΔΗΣ	1
91	ΓΑΛΑΝΗΣ	1
92	ΓΑΝΩΤΙΔΗΣ	1
93	ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ	9
94	ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ	1
95	ΓΕΩΡΜΠΑΛΙΔΗΣ	1
96	ΓΙΑΛΑΤΙΖΤΖΟΓΛΟΥ	1
97	ΓΙΑΛΕΛΗ	1
98	ΓΙΑΛΟΥΣΗΣ	2
99	ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ	1

100	ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΙΔΗΣ	1
101	ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	2
102	ΓΙΑΝΟΥΣΙΔΗΣ	1
103	ΓΙΟΡΜΑΛΙΔΗΣ	1
104	ΓΚΑΓΚΑΝΗ	1
105	ΓΚΑΓΚΑΝΗΣ	1
106	ΓΚΑΓΜΑΝΑΣ	1
107	ΓΚΛΑΒΑΝΙΔΟΥ	1
108	ΓΚΟΒΙΤΗΣ	1
109	ΓΚΥΖΗ	1
110	ΓΛΑΒΑΝΙΔΟΥ	1
111	ΓΟΒΙΤΗΣ	1
112	ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
113	ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ	1
114	ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
115	ΔΑΔΙΡΑΣ	1
116	ΔΑΚΑΛΗΣ	1
117	ΔΑΛΙΑΝΗΣ	1
118	ΔΑΛΙΑΝΟΣ	1
119	ΔΑΜΙΑΝΙΔΗΣ	2
120	ΔΑΝΗΣ	1
121	ΔΑΟΥΤΗΣ	1
122	ΔΑΟΥΤΙΔΗΣ	1
123	ΔΑΠΡΙΔΗΣ	1
124	ΔΑΦΝΙΔΗΣ	1
125	ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ	1
126	ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗΣ	1
127	ΔΕΛΗΚΑΡΗΣ	1
128	ΔΕΛΗΣΑΒΒΑΣ	1
129	ΔΗΜΑΚΗΣ	1
130	ΔΗΜΗΤΟΓΛΟΥ	1
131	ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ	5
132	ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ	1
133	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	1
134	ΔΗΜΟΣ	1
135	ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
136	ΔΗΜΟΥ	1
137	ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗΣ	1
138	ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΟΥ	1
139	ΔΙΠΛΑ	1
140	ΔΟΠΡΙΔΗΣ	5

141	ΔΟΤΣΙΟΣ	1
142	ΔΟΥΚΑΣ	1
143	ΔΟΥΛΚΙΔΗΣ	1
144	ΔΡΑΚΟΣ	1
145	ΔΡΑΚΟΥ	1
146	ΔΡΟΣΟΣ	1
147	ΕΔΕΡΝΕΛΗΣ	1
148	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ	1
149	ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
150	ΕΜΒΟΛΙΑΔΟΥ	1
151	ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	3
152	ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ	1
153	ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ	1
154	ΕΥΔΟΓΛΟΥ	1
155	ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗΣ	2
156	ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΟΥ	1
157	ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ	1
158	ΕΥΤΥΧΙΑΔΟΥ	1
159	ΕΦΡΑΙΜΙΔΗΣ	1
160	ΖΑΒΛΙΑΡΗΣ	4
161	ΖΑΦΕΙΡΙΑΔΗΣ	1
162	ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ	3
163	ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ	2
164	ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ	3
165	ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ	1
166	ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ	1
167	ΖΑΧΜΑΤΖΙΔΗΣ	1
168	ΖΕΒΛΙΑΡΗΣ	1
169	ΖΕΛΑΤΗΣ	1
170	ΖΗΣΗΣ	1
171	ΖΟΥΓΚΟΥΡΙΑΔΟΥ	1
172	ΖΩΓΡΑΦΙΔΗΣ	1
173	ΗΛΙΑΔΗΣ	2
174	ΘΑΘΑΡΟΓΛΟΥ	1
175	ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ	1
176	ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ	1
177	ΘΕΟΛΟΓΟΥ	1
178	ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ	1
179	ΘΕΡΙΑΝΟΣ	1
180	ΘΩΜΑΪΔΗΣ	2
181	ΘΩΜΑΪΔΟΥ	1

182	ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ	1
183	ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ	1
184	ΙΑΤΡΟΥ	1
185	ΙΓΝΑΤΙΑΔΗΣ	2
186	ΙΛΒΑΝΑΚΗΣ	1
187	ΙΟΡΔΑΝΟΓΛΟΥ	1
188	ΙΟΡΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
189	ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ	1
190	ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	2
191	ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ	1
192	ΙΩΑΝΝΟΥ	1
193	ΚΑΒΟΥΝΙΔΟΥ	1
194	ΚΑΒΟΥΡΑΣ	1
195	ΚΑΔΟΓΛΟΥ	2
196	ΚΑΖΑΚΟΣ	1
197	ΚΑΖΑΝΗΣ	2
198	ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ	1
199	ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΗΣ	5
200	ΚΑΖΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
201	ΚΑΪΑΦΑΣ	1
202	ΚΑΚΟΥΛΙΔΗΣ	1
203	ΚΑΛΑΪΣΤΙΔΗΣ	1
204	ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ	1
205	ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ	1
206	ΚΑΛΑΦΑΤΗ	1
207	ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ	1
208	ΚΑΛΕΑΔΗΣ	1
209	ΚΑΛΕΝΤΕΡΙΔΗΣ	1
210	ΚΑΛΙΟΝΤΖΗΣ	1
211	ΚΑΛΛΙΑΝΙΔΗΣ	2
212	ΚΑΛΛΙΓΕΡΗ	1
213	ΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ	1
214	ΚΑΛΟΤΥΡΑΝΗΣ	1
215	ΚΑΛΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	1
216	ΚΑΛΦΑ	1
217	ΚΑΛΦΟΓΛΟΥ	1
218	ΚΑΜΑΝΟΥ	1
219	ΚΑΜΠΟΣ	1
220	ΚΑΜΠΟΥΡΙΔΗΣ	2
221	ΚΑΜΠΟΥΡΙΔΟΥ	1
222	ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ	1

223	ΚΑΝΑΚΗ	3
224	ΚΑΝΑΚΙΔΟΥ	1
225	ΚΑΠΑ	1
226	ΚΑΠΑΓΕΡΙΔΗΣ	1
227	ΚΑΠΕΤΑΝΟΣ	1
228	ΚΑΠΛΑΝΕΡΗΣ	2
229	ΚΑΠΛΑΝΤΖΗΣ	1
230	ΚΑΠΠΑ	1
231	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗΣ	1
232	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ	1
233	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
234	ΚΑΡΑΓΙΕΒΡΕΚΗ	1
235	ΚΑΡΑΓΚΕΒΡΕΚΗ	1
236	ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΟΥ	1
237	ΚΑΡΑΚΑΣΗ	3
238	ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ	2
239	ΚΑΡΑΚΕΛΙΔΗΣ	1
240	ΚΑΡΑΛΗ	1
241	ΚΑΡΑΛΗΣ	1
242	ΚΑΡΑΜΑΝΛΑΚΗΣ	1
243	ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ	1
244	ΚΑΡΑΜΦΥΛΟΓΛΟΥ	1
245	ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ	1
246	ΚΑΡΑΠΕΤΣΑ	1
247	ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ	1
248	ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ	1
249	ΚΑΡΒΟΥΝΙΔΗΣ	1
250	ΚΑΡΒΟΥΝΙΔΟΥ	1
251	ΚΑΡΕΛΗ	1
252	ΚΑΡΙΝΤΖΗ	1
253	ΚΑΡΚΑΛΗΣ	1
254	ΚΑΡΜΑΝΙΔΗΣ	1
255	ΚΑΣΤΡΙΝΟΣ	2
256	ΚΑΤΗΣ	1
257	ΚΑΤΣΙΒΕΛΗΣ	1
258	ΚΑΦΕΤΖΗΣ	1
259	ΚΑΧΕΛΟΣ	1
260	ΚΑΨΑΛΗ	1
261	ΚΕΛΑΪΔΙΤΗΣ	1
262	ΚΕΛΕΣΙΔΗΣ	1
263	ΚΕΠΡΙΔΗΣ	1

264	ΚΕΡΑΣΙΩΤΗΣ	1
265	ΚΕΡΑΣΩΤΗΣ	1
266	ΚΕΡΕΚΑΔΗΣ	1
267	ΚΕΣΚΕΣΙΑΔΗΣ	1
268	ΚΕΧΑΓΙΑ	2
269	ΚΗΤΗΣ	1
270	ΚΙΟΥΡΤΣΗ	1
271	ΚΙΡΚΟΥΔΗΣ	1
272	ΚΙΤΣΟΣ	1
273	ΚΛΗΜΗ	1
274	ΚΛΗΜΗΣ	2
275	ΚΟΘΩΝΙΔΗΣ	1
276	ΚΟΚΚΟΛΗ	1
277	ΚΟΛΕΣΙΔΗΣ	1
278	ΚΟΛΕΣΙΔΟΥ	1
279	ΚΟΛΟΖΩΦ	1
280	ΚΟΜΠΟΣ	2
281	ΚΟΜΠΟΥ	1
282	ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
283	ΚΟΝΤΟΜΑΡΚΟΣ	1
284	ΚΟΝΤΟΣ	1
285	ΚΟΝΤΟΣΚΙΔΗΣ	1
286	ΚΟΝΤΟΣΧΙΔΟΥ	1
287	ΚΟΠΤΟΠΟΥΛΟΣ	1
288	ΚΟΡΙΑΝΟΓΛΟΥ	1
289	ΚΟΡΥΦΙΔΗΣ	2
290	ΚΟΣΜΙΔΗΣ	2
291	ΚΟΤΑΝΙΔΗΣ	1
292	ΚΟΤΡΟΤΣΙΟΣ	1
293	ΚΟΤΣΑΜΠΑΡΑΣΟΓΛΟΥ	1
294	ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ	1
295	ΚΟΥΖΟΥΝΤΖΑΚΟΓΛΟΥ	1
296	ΚΟΥΚΟΥΝΑΚΗ	1
297	ΚΟΥΡΕΪΛΙΔΗΣ	1
298	ΚΟΥΡΤΑΣΙΑΔΗΣ	1
299	ΚΟΥΡΤΖΕΛΗΣ	1
300	ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ	1
301	ΚΟΥΤΣΙΚΑΣ	1
302	ΚΟΥΤΣΟΜΠΑΡΑΣΟΓΛΟΥ	1
303	ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ	3
304	ΚΟΦΤΟΠΟΥΛΟΣ	1

305	ΚΡΑΣΑ	2
306	ΚΡΑΣΑΣ	1
307	ΚΡΑΧΤΙΔΗΣ	1
308	ΚΡΙΜΙΤΖΑΣ	1
309	ΚΡΙΜΙΤΣΑ	1
310	ΚΡΙΜΙΤΣΑΣ	1
311	ΚΡΟΚΙΔΗΣ	1
312	ΚΡΥΟΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
313	ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ	1
314	ΚΡΥΩΝΑ	2
315	ΚΡΥΩΝΑΣ	2
316	ΚΤΕΝΙΔΟΥ	1
317	ΚΥΖΑΚΟΣ	1
318	ΚΥΡΑΤΣΑΣ	1
319	ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	1
320	ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ	1
321	ΚΥΡΟΓΛΟΥ	1
322	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ	1
323	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	1
324	ΛΑΒΚΑΡΙΔΗΣ	1
325	ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1
326	ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ	4
327	ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ	2
328	ΛΑΛΕΝΗΣ	3
329	ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ	1
330	ΛΑΥΚΑΡΙΔΗΣ	1
331	ΛΕΟΝΤΑΡΗ	1
332	ΛΕΩΝΙΔΑΣ	1
333	ΛΙΘΟΞΟΠΟΥΛΟΣ	1
334	ΛΟΓΙΑ	1
335	ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ	1
336	ΛΟΥΪΖΟΥ	1
337	ΛΟΥΚΙΔΑΣ	1
338	ΛΟΥΚΙΔΗΣ	2
339	ΛΥΚΙΔΟΥ	1
340	ΛΥΚΟΠΟΥΛΟΣ	2
341	ΛΥΚΟΣ	2
342	ΛΥΜΠΕΡΗΣ	1
343	ΛΥΜΠΕΡΙΔΗΣ	1
344	ΛΥΧΟΥΝΑΣ	2
345	ΜΑΔΕΛΑ	1

346	ΜΑΔΡΟΣ	1
347	ΜΑΚΑΡΙΑΔΗΣ	1
348	ΜΑΛΓΑΡΙΝΟΣ	1
349	ΜΑΜΜΗΣ	1
350	ΜΑΝΙΤΣΑΣ	1
351	ΜΑΝΙΤΣΗΣ	1
352	ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ	2
353	ΜΑΝΤΙΚΟΣ	1
354	ΜΑΡΔΕΡΗΣ	1
355	ΜΑΡΙΝΟΣ	1
356	ΜΑΡΙΝΟΥ	1
357	ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
358	ΜΑΡΟΥΚΗΣ	1
359	ΜΑΣΤΡΑΝΤΩΝΗ	1
360	ΜΑΣΤΡΑΝΤΩΝΗΣ	2
361	ΜΑΤΘΙΔΗΣ	1
362	ΜΑΥΡΙΔΗΣ	2
363	ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ	1
364	ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
365	ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ	1
366	ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ	2
367	ΜΑΥΡΟΣ	1
368	ΜΑΥΡΟΣ Η ΜΑΥΡΙΔΗΣ	1
369	ΜΑΧΑΡΙΑΔΗΣ	1
370	ΜΕΛΕΛΟΥΔΗΣ	1
371	ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ	1
372	ΜΕΛΕΧΙΔΗΣ	1
373	ΜΕΛΙΔΗΣ	2
374	ΜΕΛΙΣΣΟΠΟΥΛΟΣ	2
375	ΜΕΝΤΖΑΣ	1
376	ΜΕΤΑΞΑ	1
377	ΜΕΤΑΞΑΣ	2
378	ΜΕΧΤΙΔΗΣ	1
379	ΜΗΛΙΑΔΗΣ	4
380	ΜΗΛΙΑΔΟΥ	1
381	ΜΗΛΙΔΟΥ	1
382	ΜΗΛΙΩΤΟΥ	2
383	ΜΗΤΑΚΗ	1
384	ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	1
385	ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	1
386	ΜΙΜΙΔΗΣ	1

387	ΜΙΣΟΥΛΙΔΗΣ	1
388	ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ	2
389	ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ	1
390	ΜΟΥΡΑΤΗΣ	4
391	ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ	1
392	ΜΟΥΡΙΩΤΗΣ	1
393	ΜΟΥΤΑΝΤΗ	1
394	ΜΠΑΚΑΤΖΟΓΛΟΥ	1
395	ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΟΓΛΟΥ	1
396	ΜΠΑΛΗΣ	1
397	ΜΠΑΛΚΑΜΠΑΣΗΣ	1
398	ΜΠΑΜΠΑΛΕΤΣΚΟΣ	1
399	ΜΠΑΞΕΒΑΝΙΔΗΣ	2
400	ΜΠΑΣΛΗΣ	1
401	ΜΠΑΤΖΑΚΑΣ	2
402	ΜΠΑΧΑΡΙΔΗΣ	1
403	ΜΠΑΧΑΤΑΡΙΔΗΣ	1
404	ΜΠΕΣΙΚΑΣ	1
405	ΜΠΟΖΙΝΗΣ	1
406	ΜΠΟΞΙΝΗΣ	1
407	ΜΠΟΥΖΕΛΟΥ	2
408	ΜΥΛΩΝΑΣ	3
409	ΜΥΛΩΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
410	ΝΑΜΛΗΣ	1
411	ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ	1
412	ΝΕΙΡΟΣ	1
413	ΝΕΡΑΝΤΖΗ	1
414	ΝΙΖΑΜΙΔΗΣ	1
415	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ	3
416	ΝΙΚΟΛΑΟΥ	1
417	ΝΙΚΟΛΕΡΗΣ	1
418	ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ	1
419	ΝΤΟΚΜΕΣ	1
420	ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ	1
421	ΞΕΝΙΔΟΥ	1
422	ΟΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	1
423	ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ	5
424	ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ	4
425	ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	2
426	ΟΜΗΡΙΔΗΣ	1
427	ΟΥΓΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	1

428	ΟΥΖΟΥΡΛΟΓΛΟΥ	1
429	ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ	1
430	ΠΑΪΣΛΗΣ	1
431	ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ	1
432	ΠΑΛΑΙΣΤΙΔΗΣ	3
433	ΠΑΛΑΜΙΟΥΔΗΣ	1
434	ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ	1
435	ΠΑΝΙΔΗΣ	3
436	ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ	1
437	ΠΑΝΤΣΙΟΣ	1
438	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
439	ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	2
440	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	18
441	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	1
442	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	1
443	ΠΑΠΑΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	1
444	ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	1
445	ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ	1
446	ΠΑΠΑΚΟΝΤΙΔΗΣ	1
447	ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	2
448	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ	1
449	ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	1
450	ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΣ	1
451	ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ	1
452	ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ	1
453	ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ	1
454	ΠΑΠΠΙΑΣ	2
455	ΠΑΡΑΛΗΣ	1
456	ΠΑΡΑΣΗΣ	2
457	ΠΑΡΑΣΧΟΣ	2
458	ΠΑΡΑΣΧΟΥ	1
459	ΠΑΡΙΣΗ	1
460	ΠΑΡΙΣΗΣ	1
461	ΠΑΡΟΔΗΣ	1
462	ΠΑΡΟΥ	1
463	ΠΑΡΤΑΛΗΣ	1
464	ΠΑΡΩΔΗΣ	1
465	ΠΑΣΣΑΛΙΜΑΝΕΝΤΗΣ	1
466	ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ	1
467	ΠΑΥΛΙΔΗΣ	3

468	ΠΑΧΑΤΙΡΟΓΛΟΥ	1
469	ΠΕΛΑΡΓΙΔΗΣ	1
470	ΠΕΝΑΤΖΗΣ	1
471	ΠΕΡΓΟΝΙΔΗΣ	1
472	ΠΕΡΤΣΕΜΙΔΗΣ	1
473	ΠΕΤΜΕΖΑ	1
474	ΠΕΤΜΕΖΑΣ	1
475	ΠΕΤΡΑΚΗΣ	1
476	ΠΕΤΡΑΜΕΛΙΔΗΣ	1
477	ΠΕΤΡΙΔΗΣ	3
478	ΠΕΤΡΟΜΕΛΙΔΗΣ	1
479	ΠΕΤΣΙΛΑΣ	1
480	ΠΙΝΑΤΖΗΣ	1
481	ΠΟΘΗΤΑΚΗΣ	1
482	ΠΟΙΜΕΝΙΔΗΣ	1
483	ΠΟΛΥΖΩΗ	1
484	ΠΟΛΥΖΩΗΣ	1
485	ΠΟΣΙΝΑΚΙΔΗΣ	1
486	ΠΟΤΟΥΡΙΔΗΣ	1
487	ΠΟΥΛΙΑ	1
488	ΠΟΥΡΙΔΗΣ	1
489	ΠΡΑΣΙΔΗΣ	1
490	ΠΡΑΣΙΝΗΣ	1
491	ΠΡΟΥΣΑΛΙΔΗΣ	1
492	ΠΡΟΥΣΑΛΙΔΟΥ	3
493	ΠΥΡΡΟΣ	1
494	ΡΑΓΚΑΒΗΣ	1
495	ΡΑΛΛΙΔΟΥ	1
496	ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ	1
497	ΡΑΠΤΗΣ	1
498	ΡΕΪΖΗΣ	1
499	ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ	1
500	ΡΟΜΤΣΟΣ	1
501	ΡΟΥΜΗΣ	1
502	ΡΟΥΣΑΝΙΔΗΣ	1
503	ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ	3
504	ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ	1
505	ΡΟΥΣΟΥ	1
506	ΡΩΜΑΝΟΣ	1
507	ΣΑΒΒΑΪΔΗΣ	1
508	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ	1

509	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΟΥ	1
510	ΣΑΛΠΙΓΚΙΤΗΣ	1
511	ΣΑΛΠΙΓΚΤΙΔΗΣ	1
512	ΣΑΜΑΡΑΣ	2
513	ΣΑΜΑΡΤΖΙΔΗΣ	1
514	ΣΑΜΖΩΝΙΔΗΣ	1
515	ΣΑΜΟΥΗΛΙΔΗΣ	1
516	ΣΑΜΟΥΡΓΙΑΝΝΑΚΗ	1
517	ΣΑΜΨΑΝΙΔΗΣ	1
518	ΣΑΠΑΝΙΔΗΣ	1
519	ΣΑΠΟΥΝΤΖΟΓΛΟΥ	1
520	ΣΑΡΑΪΔΑΡΗ	1
521	ΣΑΡΑΝΤΙΔΗΣ	1
522	ΣΑΡΒΑΝΗΣ	2
523	ΣΑΡΟΓΛΟΥ	1
524	ΣΑΡΡΑ	3
525	ΣΑΣΣΟΣ	1
526	ΣΕΪΤΑΝΙΔΗΣ	1
527	ΣΕΜΕΙΔΗΣ	1
528	ΣΕΜΕΡΤΖΙΔΗΣ	1
529	ΣΕΡΒΑΝΤΗΣ	2
530	ΣΕΡΕΜΕΤΗ	2
531	ΣΕΧΝΕΔΟΠΟΥΛΟΥ	1
532	ΣΙΔΕΡΗ	1
533	ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ	1
534	ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	2
535	ΣΙΜΙΤΖΑΣ	1
536	ΣΙΜΟΣ	1
537	ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ	1
538	ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ	1
539	ΣΚΕΡΛΑΤΟΣ	1
540	ΣΚΟΥΤΑΡΗΣ	1
541	ΣΟΥΝΤΟΥΛΙΔΗΣ	3
542	ΣΟΥΡΙΔΗΣ	1
543	ΣΟΥΡΟΥΠΛΙΑ	2
544	ΣΟΥΣΟΥΝΙΑΔΗΣ	2
545	ΣΠΑΘΑΡΗΣ	3
546	ΣΠΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	3
547	ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ	1
548	ΣΠΑΝΙΔΗΣ	1
549	ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ	1

550	ΣΠΥΡΙΔΗΣ	1
551	ΣΠΥΡΟΓΛΟΥ	1
552	ΣΤΑΘΗΣ	2
553	ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ	1
554	ΣΤΑΘΩΡΗΣ	1
555	ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ	3
556	ΣΤΕΝΗΜΑΧΙΔΟΥ	1
557	ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΣ	1
558	ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ	5
559	ΣΤΙΓΚΑΣ	1
560	ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	2
561	ΣΤΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
562	ΣΤΡΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
563	ΣΤΡΟΥΘΟΠΟΥΛΟΣ	1
564	ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗΣ	1
565	ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΟΥ	1
566	ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ	1
567	ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ	3
568	ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ	1
569	ΣΦΥΡΙΚΙΔΟΥ	1
570	ΣΦΥΡΚΙΔΗΣ	1
571	ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ	1
572	ΣΩΤΗΡΙΟΥ	1
573	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
574	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	1
575	ΣΩΦΡΟΝΙΔΟΥ	1
576	ΤΑΒΛΑΡΙΔΗΣ	1
577	ΤΑΒΛΑΡΙΔΟΥ	1
578	ΤΑΛΑΔΟΥΡΗ	1
579	ΤΑΞΙΔΑΡΗ	1
580	ΤΑΡΑΣΙΔΗΣ	1
581	ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ	1
582	ΤΑΥΛΑΡΙΔΗΣ	1
583	ΤΑΥΛΑΡΙΔΟΥ	1
584	ΤΑΧΜΑΤΖΙΔΗΣ	1
585	ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ	1
586	ΤΖΑΜΑΛΙΚΟΣ	1
587	ΤΖΑΝΕΤΟΥ	1
588	ΤΖΑΝΗ	1
589	ΤΖΑΡΙΔΗΣ	1
590	ΤΖΕΝΝΟΠΟΥΛΟΥ	1

591	ΤΖΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	1
592	ΤΖΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ	1
593	ΤΖΙΜΤΖΙΔΗΣ	1
594	ΤΙΜΟΘΕΟΥ	1
595	ΤΟΛΙΟΣ	1
596	ΤΟΥΜΑΝΙΔΗΣ	1
597	ΤΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ	1
598	ΤΟΥΝΤΖΗΣ	1
599	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ	2
600	ΤΡΙΚΑΚΗ	1
601	ΤΡΥΦΩΝΙΔΗΣ	1
602	ΤΣΑΓΓΑΛΗΣ	1
603	ΤΣΑΓΚΑΡΗΣ	1
604	ΤΣΑΪΡΗ	1
605	ΤΣΑΪΡΟΓΛΟΥ	3
606	ΤΣΑΚΑΛΙΔΗΣ	1
607	ΤΣΑΚΙΡΗΣ	1
608	ΤΣΑΚΜΑΤΖΗΣ	1
609	ΤΣΑΛΙΚΤΖΗ	1
610	ΤΣΑΜΑΛΙΚΟΣ	1
611	ΤΣΑΝΤΗΣ	1
612	ΤΣΕΛΕΚΤΣΙΔΗΣ	1
613	ΤΣΕΛΙΓΓΕΡΗΣ	1
614	ΤΣΕΠΙΡΟΓΛΟΥ	1
615	ΤΣΕΡΒΕΝΗΣ	2
616	ΤΣΙΑΜΟΥΡΙΔΗΣ	1
617	ΤΣΙΑΝΤΗΣ	1
618	ΤΣΙΛΙΓΓΑΡΗΣ	1
619	ΤΣΙΛΙΜΠΟΝΗΣ	1
620	ΤΣΙΜΤΣΙΜΗΣ	1
621	ΤΣΙΝΕΚΙΔΗΣ	1
622	ΤΣΙΝΟΣ	1
623	ΤΣΙΝΤΙΚΙΔΑΣ	1
624	ΤΣΙΡΤΟΤΡΙΔΗΣ	1
625	ΤΣΙΤΟΥΡΙΔΟΥ	1
626	ΤΣΟΚΑ	1
627	ΤΣΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1
628	ΤΣΟΛΙΓΕΡΑΣ	1
629	ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ	1
630	ΤΣΟΠΑΝΟΓΛΟΥ	1
631	ΤΣΟΤΣΟΓΛΟΥ	1

632	ΤΣΟΥΛΦΑ	2
633	ΤΣΟΥΜΗΣ	2
634	ΤΣΟΧΑ	1
635	ΤΥΡΑΣΙΔΗΣ	1
636	ΥΦΑΝΤΙΔΗΣ	2
637	ΦΑΚΑΡΕΛΛΗ	2
638	ΦΑΛΙΔΑΣ	1
639	ΦΑΝΑΡΙΩΤΗΣ	2
640	ΦΕΡΜΑΝΟΓΛΟΥ	1
641	ΦΕΡΣΗΣ	1
642	ΦΙΛΙΝΝΙΔΟΥ	1
643	ΦΙΛΟΘΕΪΔΗΣ	1
644	ΦΙΡΤΙΝΙΔΗΣ	1
645	ΦΛΩΡΗΣ	1
646	ΦΟΡΤΟΥΝΑ	3
647	ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ	1
648	ΦΤΑΡΑΣ	1
649	ΦΩΤΑΚΗΣ	1
650	ΦΩΤΙΑΔΟΥ	1
651	ΧΑΪΝΕΛΗ	1
652	ΧΑΛΒΑΤΖΟΓΛΟΥ	1
653	ΧΑΛΔΑΙΟΠΟΥΛΟΣ	1
654	ΧΑΛΟΥΤΣΟΣ	1
655	ΧΑΠΟΝΤΑΝΙΔΗΣ	1
656	ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ	1
657	ΧΑΤΖΑΤΟΓΛΟΥ	2
658	ΧΑΤΖΗ	1
659	ΧΑΤΖΗΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	1
660	ΧΑΤΖΗΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ	1
661	ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ	1
662	ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ	9
663	ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1
664	ΧΑΤΖΗΓΚΑΜΑΝΟΥ	1
665	ΧΑΤΖΗΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	1
666	ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ	1
667	ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ	1
668	ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ	1
669	ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ	1
670	ΧΑΤΖΗΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ	1
671	ΧΑΤΖΗΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	1
672	ΧΑΤΖΗΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ	1

673	ΧΑΤΖΗΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥ	1
674	ΧΑΤΖΗΣ	1
675	ΧΑΤΖΗΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	1
676	ΧΑΤΖΗΧΡΙΣΤΟΥ	1
677	ΧΑΤΖΙΣΑΣ	1
678	ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ	1
679	ΧΟΡΟΖΟΓΛΟΥ	1
680	ΧΟΥΔΑΒΕΡΔΟΓΛΟΥ	3
681	ΧΟΥΡΙΔΗΣ	1
682	ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ	2
683	ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ	2
684	ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΟΥ	1
685	ΧΡΥΣΟΥΛΗΣ	1
686	ΨΥΛΛΑΚΗ	1
687	ΨΩΜΙΑΔΗΣ	1
ΣΥΝΟΛΟ		**911**

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΞΕΝΙΚΟ ΕΠΩΝΥΜΟ, ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ

Α/Α	**ΕΠΩΝΥΜΟ**	**ΟΝΟΜΑ**	**ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ**
1	ΑΓΚΟΠΙΑΝ	ΝΑΖΑΡΕΤ	ΑΡΑΜ
2	ΑΛΓΙΑΝΑΚ	ΛΕΩΝΙΔΑΣ	ΑΡΤΩΝ
3	ΑΛΤΑΜΠΕ	ΑΛΒΕΡΤΟΣ	ΙΣΑΑΚ
4	ΑΛΤΑΜΠΕ	ΒΙΔΑ	ΑΒΡΑΑΜ
5	ΑΛΤΑΜΠΕ	ΚΑΡΟΛΛΟΣ	ΙΣΑΑΚ
6	ΑΛΤΑΜΠΕ	ΣΑΡΛΟ	ΙΣΑΑΚ
7	ΑΛΤΑΜΠΕ	ΣΟΛΟΜΩΝ	ΑΒΡΑΑΜ
8	ΑΜΑΡΙΛΙΟ	ΙΣΑΑΚ	ΜΩΫΣΗΣ
9	ΑΜΑΡΙΛΙΟ	ΣΤΕΛΛΑ	ΜΩΫΣΗΣ
10	ΑΜΠΟΥΤ	ΓΕΩΡΓΙΑ	ΑΓΓΕΛΟΣ
11	ΑΝΡΗΣ	ΣΑΛΕΜ	ΙΣΑΑΚ
12	ΒΑΡΑΝ	ΚΑΡΟΛΙΝΑ	ΜΕΡΚΑΒ
13	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	ΙΩΣΗΦ	ΝΙΣΗΜ
14	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	ΙΩΣΗΦ	ΝΙΣΗΜ
15	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	ΜΩΥΣΗΣ	ΙΑΚΩΒΟΣ
16	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	ΝΙΣΗΜ ΙΣΑΑΚ	ΧΑΪΜ
17	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	ΠΕΠΟ	ΝΗΣΙΜ
18	ΒΕΝΒΕΝΙΣΤΕ	ΦΛΩΡΑ	ΜΩΫΣΗΣ

19	ΓΙΑΦΕ	ΑΛΒΕΡΤΙΟΣ	ΔΑΥΪΔ
20	ΓΙΟΧΑΗ	ΑΛΜΠΕΡΤΟΣ	ΣΑΜΟΥΗΛ
21	ΓΙΟΧΑΗΣ	ΙΣΑΑΚ	ΣΟΛΩΝ
22	ΓΚΙΑΤΑ	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
23	ΓΚΙΟΥΡΕΓΙΑΝ	ΣΑΑΚ	ΚΙΡΚΟΡ
24	ΓΚΡΟΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΡΟΒΕΡΤΟΣ
25	ΔΕΔΕ	ΜΑΡΙΑΝΝΑ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ
26	ΔΕΔΕΣ	ΜΑΡΚΟΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ
27	ΔΕΔΕΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ
28	ΕΓΙΑΖΑΡΙΑΝ	ΖΑΒΕΝ	ΑΓΚΟΠ
29	ΙΝΤΟΣ	ΙΩΑΝΝΗΣ	ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ
30	ΚΑΖΕΣ	ΙΩΣΗΦ	ΜΠΟΧΩΡ
31	ΚΑΡΡΕΡ	ΤΙΤΟΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ
32	ΚΟΕΝ	ΠΕΠΟΣ	ΙΣΑΑΚ
33	ΚΟΕΝ	ΣΟΛΟΜΩΝ	ΙΣΑΑΚ
34	ΚΟΤΡΩΦ	ΠΑΥΛΟΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ
35	ΜΑΡΚΕΝΣΚΩΦ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
36	ΜΠΕΜΑΓΙΟΡ	ΓΙΟΥΔΑΣ	ΑΒΡΑΑΜ
37	ΜΠΕΝΑΛΤΑΜΠΕ	ΒΙΔΑ	ΜΠΟΧΩΡ
38	ΜΠΕΝΜΑΓΙΟΡ	ΛΕΩΝ	ΑΒΡΑΑΜ
39	ΝΑΟΥΜ	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
40	ΝΑΟΥΜ	ΜΙΧΑΗΛ	ΣΤΕΡΓΙΟΣ
41	ΝΕΣΗΜ	ΑΒΑΣΤΑ	ΜΕΤΟΥΧΙΜ
42	ΝΕΣΗΜ	ΙΩΣΗΦ	ΟΒΑΔ
43	ΝΕΣΗΜ	ΜΕΝΕΧΗΜ	ΟΒΑΔΙΑ
44	ΝΕΣΗΜ	ΜΙΧΑΕΛ	ΣΕΝΤΩΡ
45	ΟΒΑΔΙΑ	ΗΛΙΑΣ	ΚΕΝΟ
46	ΠΕΛΟΣΩΦ	ΔΑΝΙΗΛ	ΔΑΥΪΔ
47	ΠΕΛΟΣΩΦ	ΔΟΡΕΤΤΑ	ΔΑΥΪΔ
48	ΠΕΣΑΧ	ΜΩΥΣΗΣ	ΙΣΑΑΚ
49	ΠΕΣΑΧ	ΜΩΥΣΗΣ	ΙΣΑΑΚ
50	ΣΑΛΒΑΤΩΡ	ΣΟΛΟΜΩΝ	ΧΑΪΜ
51	ΣΑΛΕΜ	ΑΝΡΗΣ	ΙΣΑΑΚ
52	ΣΑΛΕΜ	ΖΙΖΕΛ	ΙΣΑΑΚ
53	ΣΑΛΤΙΕΛ	ΛΙΝΑ	ΣΑΛΤΙΕΛ
54	ΣΑΛΤΙΕΛ	ΜΠΕΡΤΑ	ΔΑΡΕΙΟΣ
55	ΣΑΜΟΕΤΑΪ	ΑΛΒΕΡΤΟΣ	ΣΑΜΟΥΗΛ
56	ΣΑΜΠΕΛΑΪ	ΑΛΒΕΡΤΟΣ	ΑΒΡΑΑΜ
57	ΣΙΜΟΝΙΑΝ	ΝΟΥΜΠΑΡ	ΕΓΙΑ
58	ΣΙΜΟΝΙΑΝ	ΝΟΥΜΠΑΡ	ΕΓΙΑ
59	ΣΥΜΑΤΩΦ	ΙΑΚΩΒΟΣ	ΜΩΫΣΗΣ

60	ΤΟΡΕΝ	ΣΑΜΠΝΤΑΪ	ΑΒΡΑΑΜ
61	ΤΟΡΩΝ	ΣΑΜΠΕΤΑΪ	ΑΒΡΑΑΜ
62	ΤΣΕΜΙΝΟ	ΣΑΜΠΕΤΑΪ	ΑΑΡΩΝ
63	ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ	ΒΙΚΤΩΡΙΑ	ΔΑΝΙΗΛ
64	ΧΑΪΜ	ΙΑΚΩΒ	ΧΑΪΜ
65	ΧΑΪΜ	ΛΕΒΗ	ΜΕΝΕΧΕΜ
66	ΧΑΚΗΜ	ΔΑΥΙΔ	ΜΩΥΣΗΣ
67	ΧΑΚΗΜ	ΙΟΥΛΙΑ	ΝΕΣΙΜ
68	ΧΑΚΗΜ	ΜΑΡΚΟΣ	ΑΒΡΑΑΜ
69	ΧΑΣΔΑΪ	ΑΚΡΗΣ	ΙΑΚΩΒΟΣ
70	ΧΑΣΙΔ	ΣΑΜΟΥΕΛ	ΧΑΪΜ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΑΡΡΕΝΩΝ (ΕΝ ΣΥΝΟΛΩ)

ΟΝΟΜΑ ΑΡΡΕΝΩΝ	**ΠΛΗΘΟΣ**
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	275
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	259
ΙΩΑΝΝΗΣ	239
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	203
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	199
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	92
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	87
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	82
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	74
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	68
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	57
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	51
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	48
ΜΙΧΑΗΛ	46
ΧΡΙΣΤΟΣ	46
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	39
ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	37
ΧΡΗΣΤΟΣ	36
ΑΝΤΩΝΙΟΣ	36
ΠΑΥΛΟΣ	32
ΣΤΑΥΡΟΣ	31
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	31
ΑΝΔΡΕΑΣ	22
ΛΑΖΑΡΟΣ	21

ΣΤΕΦΑΝΟΣ	21
ΣΩΤΗΡΙΟΣ	21
ΘΩΜΑΣ	20
ΗΛΙΑΣ	20
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	19
ΚΥΡΙΑΚΟΣ	19
ΠΕΤΡΟΣ	19
ΙΟΡΔΑΝΗΣ	18
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	17
ΠΑΝΤΕΛΗΣ	17
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	16
ΣΤΕΡΓΙΟΣ	16
ΣΑΒΒΑΣ	15
ΦΩΤΙΟΣ	14
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	16
ΑΝΕΣΤΗΣ	14
ΑΓΓΕΛΟΣ	14
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ	13
ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ	13
ΧΑΡΙΛΑΟΣ	12
ΑΧΙΛΛΕΥΣ	12
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	11
ΙΣΑΑΚ	13
ΑΡΓΥΡΙΟΣ	11
ΕΥΘΥΜΙΟΣ	10
ΗΡΑΚΛΗΣ	10
ΣΠΥΡΙΔΩΝ	9
ΣΩΚΡΑΤΗΣ	9
ΣΥΜΕΩΝ	9
ΛΕΩΝΙΔΑΣ	11
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ	8
ΒΥΡΩΝ	8
ΘΕΟΦΑΝΗΣ	8
ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ	8
ΚΙΜΩΝ	8
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	8
ΠΕΡΙΚΛΗΣ	7
ΜΩΥΣΗΣ	7
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ	7
ΜΑΡΚΟΣ	7
ΦΙΛΙΠΠΟΣ	7

ΟΡΕΣΤΗΣ	7
ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ	7
ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ	7
ΙΩΣΗΦ	7
ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ	8
ΜΕΝΕΛΑΟΣ	7
ΙΩΑΚΕΙΜ	6
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	6
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	6
ΖΑΦΕΙΡΙΟΣ	6
ΓΑΒΡΙΗΛ	6
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ	6
ΠΑΣΧΑΛΗΣ	6
ΚΛΕΩΝ	5
ΣΠΥΡΟΣ	5
ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ	5
ΖΑΧΑΡΙΑΣ	5
ΘΕΟΧΑΡΗΣ	5
ΑΣΤΕΡΙΟΣ	5
ΚΟΣΜΑΣ	5
ΖΗΣΗΣ	5
ΡΩΜΥΛΟΣ	5
ΣΟΛΟΜΩΝ	4
ΚΛΕΑΝΘΗΣ	4
ΣΕΡΑΦΕΙΜ	4
ΑΒΡΑΑΜ	4
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ	4
ΜΑΤΘΑΙΟΣ	4
ΜΑΡΙΟΣ	4
ΑΛΒΕΡΤΟΣ	4
ΟΔΥΣΣΕΑΣ	4
ΙΑΚΩΒΟΣ	4
ΞΕΝΟΦΩΝ	4
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	4
ΛΑΜΠΡΟΣ	4
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	4
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	3
ΔΑΜΙΑΝΟΣ	3
ΖΑΡΙΦΗΣ	3
ΒΛΑΣΙΟΣ	3
ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ	3

ΛΕΑΝΔΡΟΣ	3
ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ	3
ΝΑΟΥΜ	3
ΙΑΣΩΝ	3
ΘΕΟΛΟΓΟΣ	3
ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ	3
ΝΕΣΤΩΡ	3
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ	3
ΑΔΑΜ	3
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ	4
ΔΑΥΙΔ	3
ΣΑΜΠΕΤΑΪ	3
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ	3
ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ	3
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	3
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ	2
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ	2
ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ	2
ΒΑΚΟΥΝΗΣ	2
ΜΟΡΙΣ	2
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ	2
ΓΕΡΑΚΗΣ	2
ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ	2
ΠΑΝΑΓΗΣ	2
ΣΙΜΟΣ	2
ΒΙΤΩΝ	2
ΒΑΡΔΗΣ	2
ΙΑΚΩΒ	2
ΣΑΡΑΝΤΗΣ	2
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ	2
ΛΕΟΝΤΙΟΣ	2
ΚΟΜΝΗΝΟΣ	2
ΦΙΛΗΜΩΝ	2
ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ	2
ΤΙΜΟΛΕΩΝ	2
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ	2
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	2
ΟΜΗΡΟΣ	2
ΝΟΥΜΠΑΡ	2
ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ	2
ΕΥΤΥΧΙΟΣ	2

ΛΟΪΖΟΣ	2
ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ	2
ΠΑΡΑΣΧΟΣ	2
ΛΟΥΚΑΣ	2
ΔΙΟΓΕΝΗΣ	2
ΧΑΡΙΣΗΣ	2
ΖΗΝΩΝ	2
ΚΡΙΤΩΝ	2
ΧΑΡΙΤΩΝ	2
ΚΛΕΑΡΧΟΣ	2
ΕΥΓΕΝΙΟΣ	2
ΑΓΛΑΟΦΩΝ	2
ΑΛΕΞΙΟΣ	1
ΡΗΓΑΣ	1
ΦΙΛΑΝΔΡΟΣ	1
ΦΩΚΙΩΝ	1
ΗΡΟΔΟΤΟΣ	1
ΒΑΧΑΝ	1
ΠΡΙΑΜΟΣ	1
ΒΑΛΕΝΤΙΝΟΣ	1
ΜΕΛΕΤΗΣ	3
ΑΚΡΗΣ	1
ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ	1
ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ	1
ΤΙΜΟΘΕΟΣ	1
ΠΟΛΥΓΝΑΤΟΣ	1
ΛΙΒΕΡΙΟΣ	1
ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ	1
ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ	1
ΑΡΧΟΝΤΗΣ	1
ΚΑΤΣΑΡΟΣ	1
ΜΗΝΑΣ	1
ΑΝΑΝΙΑΣ	1
ΛΕΩΝ	1
ΑΜΑΣΤΑΣΙΟΣ	1
ΣΟΛΩΝ	1
ΣΚΕΡΛΑΤΟΣ	1
ΧΡΙΣΟΜΕΝΗΣ	1
ΣΑΜΠΕΛΑΪ	1
ΔΙΚΑΙΟΣ	1
ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ	1

ΝΕΟΚΛΗΣ	1
ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ	1
ΝΕΟΦΥΤΟΣ	1
ΑΚΡΙΒΙΟΣ	1
ΝΑΛΜΠΑΝΤΗΣ	1
ΔΟΥΚΑΣ	1
ΑΣΗΜΗΣ	1
ΔΑΝΙΗΛ	1
ΒΑΗΣ	1
ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ	1
ΛΟΓΓΙΝΟΣ	1
ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ	1
ΟΡΦΕΥΣ	1
ΝΑΠΟΛΕΩΝ	1
ΤΙΤΟΣ	1
ΠΟΛΥΝΙΚΗΣ	1
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ	1
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ-ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	1
ΡΕΝΟΣ	1
ΣΑΜΟΥΕΛ	1
ΡΑΞΗΣ	1
ΦΕΙΔΙΑΣ	1
ΑΓΚΟΠ	1
ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ	1
ΒΡΑΣΙΔΑΣ	1
ΣΑΜΠΝΤΑΪ	1
ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ	1
ΞΑΝΘΙΠΠΟΣ	1
ΓΟΡΓΙΑΣ	1
ΔΡΟΣΟΣ	1
ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ	1
ΕΡΜΟΦΥΛΟΣ	1
ΣΑΛΤΙΕΛ	1
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	1
ΜΑΣΛΙΑΣ	1
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ	1
ΝΕΟΚΟΣΜΟΣ	1
ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ	1
ΦΙΛΟΚΛΗΣ	1
ΠΕΠΟΣ	1
ΓΙΟΥΔΑΣ	1

ΕΥΦΡΑΙΜ	1
ΠΟΛΥΖΩΗΣ	1
ΣΑΛΟΜΟΝ	1
ΧΑΝΙΝΟ	1
ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΣ	1
ΖΙΩΓΑΣ	1
ΑΝΔΡΟΣΘΕΝΗΣ	1
ΟΥΖΙΕΛ	1
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ	1
ΑΛΒΕΡΤΙΟΣ	1
ΟΘΩΝ	1
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	1
ΚΥΡΙΑΖΗΣ	1
ΑΜΝΟΝ	1
ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ	1
ΜΑΝΘΟΣ	1
ΠΑΝΑΧΑΡΗΣ	1
ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ	1
ΠΟΣΕΙΔΩΝ	1
ΖΑΚ	1
ΜΕΡΚΟΥΡΙΟΣ	1
ΝΕΡΑΝΤΖΗΣ	1
ΔΙΟΜΑΤΑΡΗΣ	1
ΒΙΚΤΩΡ	1
ΑΡΙΣΤΟΣ	1
ΣΙΜΩΝ	1
ΜΑΡΙΝΟΣ	1
ΚΟΥΡΚΕΝ	1
ΑΝΡΗΣ	1
ΣΤΑΜΑΤΗΣ	1
ΒΑΪΔΗΣ	1
ΣΑΡΛΟ	1
ΣΑΛΕΜ	1
ΦΙΛΟΚΤΗΜΩΝ	1
ΣΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	1
ΖΑΒΕΝ	1
ΑΡΤΕΜΙΟΣ	1
ΑΑΡΩΝ	1
ΣΑΛΒΑΤΩΡ	1
ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ	1
ΑΙΜΙΛΙΟΣ	1

ΙΛΑΡΙΩΝ	1
ΜΑΞΙΜΟΣ	1
ΠΕΠΟ	1
ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ	1
ΣΒΗΣΜΕΝΟ	1
ΓΙΑΝΝΙΚΟΣ	1
ΧΑΝΙΝΟ	1
ΘΗΣΕΥΣ	1
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ	1
ΠΛΑΤΩΝ	1
ΝΑΤΑΛΙΟΣ	1
ΑΛΜΠΕΡΤΟΣ	1
ΦΑΙΔΩΝ	1
ΝΙΣΗΜ	1
ΜΙΧΑΕΛ	1
ΝΤΟΥΝΤΟΥ	1
ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ	1
ΘΕΟΦΙΛΟΣ	1
ΠΑΝΟΧΑΡΗΣ	1
ΜΑΛΑΜΜΑΣ	1
ΔΑΜΩΝ	1
ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ	1
ΝΙΣΗΜ ΙΣΑΑΚ	1
ΑΡΜΟΔΙΟΣ	1
ΔΗΜΟΣ	1
ΚΡΥΩΝΑΣ	1
ΜΕΣΑΗΛ	1
ΜΕΝΕΧΗΜ	1
ΒΙΤΑΛ	1
ΜΟΥΗΛ	1
ΤΑΚΗΣ	1
ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ	1
ΣΥΝΟΛΟ	**3.101**

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΘΗΛΕΩΝ (ΕΝ ΣΥΝΟΛΩ)

ΟΝΟΜΑ	**ΠΛΗΘΟΣ**
ΕΛΕΝΗ	45
ΜΑΡΙΑ	40
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	29
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	26
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	21
ΣΟΦΙΑ	16
ΑΝΝΑ	14
ΚΑΛΛΙΟΠΗ	14
ΕΛΛΗ	13
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	13
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	14
ΧΡΥΣΟΥΛΑ	10
ΚΑΤΙΝΑ	10
ΑΓΓΕΛΙΚΗ	10
ΑΘΗΝΑ	9
ΒΑΣΙΛΙΚΗ	9
ΝΙΚΗ	8
ΚΥΡΙΑΚΗ	8
ΣΤΕΛΛΑ	8
ΖΩΗ	7
ΓΕΩΡΓΙΑ	7
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ	7
ΟΛΓΑ	7
ΙΩΑΝΝΑ	6
ΑΛΙΚΗ	6
ΦΩΤΕΙΝΗ	6
ΜΑΡΙΚΑ	5
ΘΑΛΕΙΑ	5
ΔΗΜΗΤΡΑ	5
ΦΑΝΟΥΛΑ	5
ΑΓΛΑΪΑ	5
ΑΙΜΙΛΙΑ	5
ΕΥΓΕΝΙΑ	5
ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ	5
ΑΜΑΛΙΑ	4
ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ	4
ΣΜΑΡΩ	4

ΕΛΠΙΣ	4
ΚΑΡΟΛΙΝΑ	4
ΕΥΘΑΛΙΑ	4
ΜΑΙΡΗ	4
ΚΑΙΤΗ	4
ΜΑΡΙΑΝΘΗ	4
ΕΙΡΗΝΗ	4
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ	4
ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ	4
ΙΟΥΛΙΑ	4
ΔΟΜΝΑ	4
ΕΥΔΟΚΙΑ	4
ΕΥΠΡΑΞΙΑ	4
ΧΡΥΣΗ	3
ΑΡΕΤΗ	3
ΣΩΤΗΡΙΑ	3
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	3
ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ	3
ΕΡΜΙΟΝΗ	3
ΠΗΝΕΛΟΠΗ	3
ΑΝΘΗ	3
ΕΥΑΝΘΙΑ	3
ΕΥΜΟΡΦΙΑ	3
ΚΛΕΙΩ	3
ΑΘΑΝΑΣΙΑ	3
ΔΑΝΑΗ	3
ΚΛΕΟΝΙΚΗ	3
ΗΛΕΚΤΡΑ	3
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ	3
ΧΡΥΣΑΝΘΗ	3
ΠΑΡΙΣ	3
ΧΑΪΜ	3
ΑΝΤΙΓΟΝΗ	3
ΛΕΛΑ	3
ΕΥΘΥΜΙΑ	2
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ	2
ΑΛΚΜΗΝΗ	2
ΠΑΡΘΕΝΟΠΗ	2
ΙΣΜΗΝΗ	2
ΒΙΔΑ	2
ΠΟΥΛΧΕΡΙΑ	2

ΠΙΠΙΝΑ	2
ΘΕΟΔΩΡΑ	2
ΠΟΛΥΜΝΙΑ	2
ΟΛΥΜΠΙΑ	2
ΝΙΝΑ	2
ΑΣΗΜΙΝΑ	2
ΣΤΥΛΙΑΝΗ	2
ΑΥΡΑ	2
NULL	2
ΘΩΜΑΗ	2
ΡΕΝΕ	2
ΒΙΚΤΩΡΙΑ	2
ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ	2
ΕΥΡΥΔΙΚΗ	2
ΣΜΑΡΑΓΔΑ	2
ΑΡΙΣΤΕΑ	2
ΓΑΛΑΤΕΙΑ	2
ΑΔΡΙΑΝΗ	2
ΟΥΡΑΝΙΑ	2
ΑΡΤΕΜΙΣ	2
ΑΓΝΗ	2
ΕΡΑΣΜΙΑ	2
ΚΥΒΕΛΗ	2
ΑΣΗΜΕΝΙΑ	2
ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ	2
ΑΦΡΟΔΙΤΗ	2
ΟΜΜΑ((ΡΤ)	1
ΑΡΓΥΡΗ	1
ΕΛΠΙΝΙΚΗ	1
ΘΩΜΑΪΣ	1
ΜΑΡΙΝΑ	1
ΝΕΛΛΑ	1
ΖΑΦΕΙΡΙΑ	1
ΜΑΡΙΑΝΝΑ	1
ΠΛΟΥΣΙΑ	1
ΜΑΛΑΜΜΑ	1
ΠΑΣΧΑΛΙΤΣΑ	1
ΜΑΪΡ	1
ΕΥΦΗΜΙΑ	1
ΜΑΛΒΙΝΑ	1
ΦΑΙΔΡΑ	1

ΖΟΥΜΠΟΥΛΙΑ	1
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ	1
ΛΟΥΛΟΥΚΑ	1
ΑΒΑΣΤΑ	1
ΓΚΟΛΦΩ	1
ΣΟΥΛΤΑΝΑ	1
ΛΕΝΙ	1
ΧΑΣΔΑΗ	1
ΕΥΡΥΝΟΜΗ	1
ΑΔΙΑΜΑΝΤΙΑ	1
ΧΡΗΣΤΙΝΑ	1
ΦΑΙΝΑΡΕΤΗ	1
ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ	1
ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	1
ΖΙΖΕΛ	1
ΠΑΝΔΩΡΑ	1
ΝΑΖΑΡΕΤ	1
ΔΩΡΟΘΕΑ	1
ΚΟΥΛΑ	1
ΘΕΟΦΑΝΩ	1
ΠΗΓΗ	1
ΕΡΑΤΩ	1
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ	1
ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ	1
ΑΡΓΥΡΩ	1
ΦΙΛΟΜΗΛΑ	1
ΖΑΧΕΙΡΙΑ	1
ΘΕΟΔΟΤΑ	1
ΚΛΟΤΙΛΔΗ	1
ΔΟΡΕΤΤΑ	1
ΑΣΠΑΣΙΑ	1
ΠΑΛΜΕΤΑ	1
ΑΜΒΡΟΣΙΑ	1
ΧΡΥΣΟΠΗΓΗ	1
ΡΑΛΛΟΥ	1
ΕΥΣΕΒΙΑ	1
ΙΟΥΣΟΥΑ	1
ΣΥΛΒΙΑ	1
ΚΑΡΟΛΛΟΣ	1
ΛΙΤΣΑ	1
ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ	1

ΣΕΒΑΣΤΗ	1
ΣΙΔΗΡΟΥΛΑ	1
ΛΟΡΕΤΤΑ	1
ΦΛΩΡΑ	1
ΥΒΟΝΗ	1
ΒΕΝΕΤΙΑ	1
ΡΩΣΑ	1
ΛΙΝΑ	1
ΡΑΧΗΛ	1
ΤΑΡΣΗ	1
ΜΥΡΣΙΝΗ	1
ΛΑΜΠΡΙΝΗ	1
ΑΥΘΕΝΤΙΑ	1
ΑΡΙΑΔΝΗ	1
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ	1
ΕΥΛΑΒΙΑ	1
ΡΟΔΗ	1
ΚΥΡΑΝΘΗ	1
ΜΕΡΟΠΗ	1
ΜΟΣΧΑ	1
ΣΤΕΡΙΑΝΗ	1
ΦΕΒΡΩΝΙΑ	1
ΛΕΥΚΟΘΕΑ	1
ΜΑΡΙΤΣΑ	1
ΑΛΚΙΝΟΗ	1
ΔΟΜΙΝΙΚΗ	1
ΔΕΞΗ	1
ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ	1
ΚΑΣΣΙΑΝΗ	1
ΛΕΒΗ	1
ΗΡΩ	1
ΧΛΟΗ	1
ΦΙΛΟΜΑΛΑ	1
ΑΤΑΛΑΝΤΗ	1
ΜΑΡΘΑ	1
ΠΑΠΑΔΟΥΛΑ	1
ΛΑΣΚΑΡΙΝΑ	1
ΔΗΜΟΚΡΑ	1
ΜΠΕΡΤΑ	1
ΕΥΣΤΡΑΤΙΑ	1
ΠΑΥΛΙΝΑ	1

ΣΑΠΦΩ	1
ΞΑΝΘΗ	1
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ	1
ΕΥΧΑΡΙΣ	1
ΕΥΣΤΑΘΙΑ	1
ΥΨΙΠΟΛΗ	1
ΦΟΙΒΗ	1
ΜΑΛΑΜΑ	1
ΧΑΪΔΩ	1
ΓΑΛΗΝΗ	1
ΣΤΑΜΑΤΙΑ	1
ΚΟΝΔΥΛΙΑ	1
ΚΟΚΩΝΑ	1
ΣΥΝΟΛΟ	**706**

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ (ΕΝ ΣΥΝΟΛΩ)

ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	**ΠΛΗΘΟΣ**
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	68
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	16
ΚΑΛΛΙΟΠΗ	14
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ	13
ΑΧΙΛΛΕΥΣ	12
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	11
ΗΡΑΚΛΗΣ	10
ΑΘΗΝΑ	9
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	8
ΚΙΜΩΝ	8
ΣΩΚΡΑΤΗΣ	8
ΦΙΛΙΠΠΟΣ	7
ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ	7
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ	7
ΠΕΡΙΚΛΗΣ	7
ΜΕΝΕΛΑΟΣ	7
ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ	7
ΟΡΕΣΤΗΣ	6
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	6
ΑΓΛΑΪΑ	5
ΚΛΕΩΝ	5
ΘΑΛΕΙΑ	5

ΡΩΜΥΛΟΣ	5
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	4
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ	4
ΑΜΑΛΙΑ	4
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	4
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ	4
ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ	4
ΚΛΕΑΝΘΗΣ	4
ΞΕΝΟΦΩΝ	4
ΟΔΥΣΣΕΑΣ	4
ΙΟΥΛΙΑ	4
ΠΗΝΕΛΟΠΗ	3
ΚΛΕΟΝΙΚΗ	3
ΚΛΕΙΩ	3
ΕΡΜΙΟΝΗ	3
ΗΛΕΚΤΡΑ	3
ΠΑΡΙΣ	3
ΑΝΤΙΓΟΝΗ	3
ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ	3
ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ	3
ΔΑΝΑΗ	3
ΙΑΣΩΝ	3
ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ	3
ΟΛΥΜΠΙΑ	2
ΠΟΛΥΜΝΙΑ	2
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ	2
ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ	2
ΟΜΗΡΟΣ	2
ΚΛΕΑΡΧΟΣ	2
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ	2
ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ	2
ΔΙΟΓΕΝΗΣ	2
ΟΥΡΑΝΙΑ	2
ΑΛΚΜΗΝΗ	2
ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ	2
ΚΡΙΤΩΝ	2
ΦΙΛΗΜΩΝ	2
ΚΥΒΕΛΗ	2
ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ	2
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ	2
ΑΓΛΑΟΦΩΝ	2

ΑΡΙΣΤΕΑ	2
ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ	2
ΓΑΛΑΤΕΙΑ	2
ΕΥΡΥΔΙΚΗ	2
ΑΦΡΟΔΙΤΗ	2
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ	2
ΦΙΛΟΜΗΛΑ	2
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ	2
ΙΣΜΗΝΗ	2
ΝΕΣΤΩΡ	2
ΖΗΝΩΝ	2
ΑΡΤΕΜΙΣ	2
ΦΙΛΑΝΔΡΟΣ	1
ΦΑΙΝΑΡΕΤΗ	1
ΗΡΟΔΟΤΟΣ	1
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ	1
ΠΛΑΤΩΝ	1
ΞΑΝΘΙΠΠΟΣ	1
ΦΕΙΔΙΑΣ	1
ΑΤΑΛΑΝΤΗ	1
ΗΡΩ	1
ΑΛΚΙΝΟΗ	1
ΛΕΥΚΟΘΕΑ	1
ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ	1
ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ	1
ΕΥΡΥΝΟΜΗ	1
ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ	1
ΥΨΙΠΟΛΗ	1
ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΣ	1
ΑΝΔΡΟΣΘΕΝΗΣ	1
ΑΡΙΣΤΟΣ	1
ΦΑΙΔΩΝ	1
ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ	1
ΟΘΩΝ	1
ΝΕΟΚΛΗΣ	1
ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ	1
ΠΡΙΑΜΟΣ	1
ΠΟΣΕΙΔΩΝ	1
ΣΟΛΩΝ	1
ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ	1
ΔΩΡΟΘΕΑ	1

ΦΑΙΔΡΑ	1
ΑΜΒΡΟΣΙΑ	1
ΦΩΚΙΩΝ	1
ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	1
ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ	1
ΦΟΙΒΗ	1
ΓΑΛΗΝΗ	1
ΘΗΣΕΥΣ	1
ΧΛΟΗ	1
ΠΑΡΜΕΝΙΩΝ	1
ΠΑΝΔΩΡΑ	1
ΣΑΠΦΩ	1
ΔΙΟΜΑΤΑΡΗΣ	1
ΔΑΜΩΝ	1
ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ	1
ΕΡΑΤΩ	1
ΜΕΡΟΠΗ	1
ΒΡΑΣΙΔΑΣ	1
ΑΣΠΑΣΙΑ	1
ΦΙΛΟΚΛΗΣ	1
ΓΟΡΓΙΑΣ	1
ΑΡΙΑΔΝΗ	1
ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ	1
ΟΡΦΕΥΣ	1
ΕΡΜΟΦΥΛΟΣ	1
ΣΥΝΟΛΟ	**441**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Αλευρέμπορος

Αμαξηλάτης/ Καρραγωγεύς[224]

Αμαξοποιός[225]

Αμμοκονιαστής[226]

Ανθρακοπώλης/Ανθρακέμπορος:

Αρχιεργάτης

Ασβεστάς[227]

Ασβεστέμπορος/ασβεστοπώλης:

Αργυραμοιβός[228]

Αχθοφόρος[229]/Αρχιαχθοφόρος

Βυρσοδέψης[230]

Γαλακτοπώλης

Δερματέμπορος

Διανομεύς τηλεγραφείου

Ελαιοχρωματιστής[231]

Εμπορορράπτης[232]

Εριουργός[233]

Εφαπλωματοποιός[234]

---

[224] Ο ιδιοκτήτης ή ο οδηγός της άμαξας ή του κάρου· ο αμαξάς.
[225] Ο καροποιός.
[226] Ο σοβατζής.
[227] Ο τεχνίτης που ασχολείτο με την παρασκευή ασβέστη αλλά και βαφέας των τοίχων των σπιτιών με ασβέστη
[228] Αυτός που πουλάει και αγοράζει με κέρδος ξένα νομίσματα· ο σαράφης
[229] Αυτός που εργάζεται ως φορτοεκφορτωτής ή αυτός που αναλαμβάνει με αμοιβή να μεταφέρει φορτία.
[230] Ο τεχνίτης που κατεργάζεται δέρματα ζώων. ||ο ιδιοκτήτης βυρσοδεψείου
[231] Ο τεχνίτης που ειδικεύεται στο βάψιμο με ελαιόχρωμα ελαιοχρωματιστή · ο μπογιατζής
[232] Ο υφασματέμπορος και ράφτης συγχρόνως ανδρικών ρούχων.

[233] Ο κατεργαζόμενος το μαλλί των εριφίων και αμνών για την κατασκευή ινών προς ύφανση.
[234] Ο τεχνίτης που επισκεύαζε ή κατασκεύαζε παπλώματα.

Ζωέμπορος

Καπνεργάτης

Καρροποιός

Καρροπώλης

Καφετζής/καφεπώλης[235]

Καφεψάς/Καφεκόπτης[236]

Κεραμεύς/κεραμοποιός[237]

Κουρεύς/Κομμωτής[238]

Λεπτουργός[239]

Λεσχιάρχης[240]

Μεταξουργός[241]

Μαχαιροποιός

Μικροπωλητής

Ξυλέμπορος

Ξυλουργός[242]

Λεμβούχος[243]

Λιθοξόος[244]

Μικροπωλητής

[235] Ο ιδιοκτήτης καφενείου.
[236] Αυτός που ασχολείται με το καβούρντισμα των κόκκων του καφέ.
[237] 1. Ο τεχνίτης που κατασκευάζει κεραμίδια και τούβλα
2. αυτός που κατεργάζεται τον πηλό για κατασκευή πήλινων αντικειμένων· ο κεραμουργός.

[238] Με τον όρο κουρεύς ή κουρέας ή μπαρμπέρης ή κομμωτής, προσδιοριζόταν το πρόσωπο που επαγγελματικά ασχολούνταν με το κούρεμα, την περιποίηση των μαλλιών και το ξύρισμα των πελατών του.
[239]Αυτός που κατασκευάζει λεπτοτεχνήματα, ιδίως ο ειδικός τεχνίτης ξυλουργός που κατασκευάζει πολυτελή έπιπλα με λεπτουργημένες γλυπτές διακοσμητικές επιφάνειες.
[240] Ο υπεύθυνος της λέσχης.
[241] Αυτός που ασχολείται με την παραγωγή και την κατεργασία του μεταξιού.
[242] Ο ειδικός στην κατεργασία του ξύλου· ο μαραγκός
[243] Ο λεμβούχος ή λατζέρης ή βαρκάρης ήταν το πρόσωπο που κατείχε ή οδηγούσε λέμβο (βάρκα).
[244] Ο τεχνίτης που κατεργάζεται την πέτρα, το μάρμαρο· μαρμαράς.

Μυλωθρός[245]

Οινοπνευματοποιός

Οινοπνευματέμπορος

Οπλοποιός/Οπλοπώλης:

Παντοπώλης

Παραγγελιοδόχος[246]

Πεταλωτής[247]

Πιλοποιός[248]

Ποτοποιός/Ποτοπώλης

Σαγματοποιός[249]

Σανδαλοποιός

Σαπωνοποιός

Σαρωθροποιός[250]

Σιδηροδρομικός[251]

Σιδηρουργός[252]

Στιλβωτής[253]

Ταπετσιέρης[254]

Τορναδόρος[255]

Τσαρουχάς

[245] Ο ιδιοκτήτης μύλου σιτηρών, μυλωνάς|| νεοελλ. εργάτης που δουλεύει σε αλευρόμυλο.
[246] Αυτός που δέχεται και εκτελεί εμπορικές κυρίως παραγγελίες.
[247] Ο ειδικός στο πετάλωμα των αλόγων και άλλων ζώων· ο καλιγωτής, ο αλμπάνης.
[248] Ο τεχνίτης που κατασκευάζει καπέλα.
[249] Ο τεχνίτης που κατασκευάζει σαμάρια.
[250] Ο κατασκευής σαρώθρων (ψάθινων σκουπών)· ο σκουπάς.
[251] Ο υπάλληλος ή ο τεχνίτης που εργαζόταν στους σιδηροδρόμους.
[252] Ο τεχνίτης που απασχολούνταν στη βιοτεχνία παραγωγής και επεξεργασίας σιδήρου.
[253] Αυτός που στιλβώνει και ειδικότερα αυτός που γυαλίζει παπούτσια· ο λούστρος.
[254] Ο ειδικευμένος τεχνίτης που τοποθετούσε ταπετσαρία στα έπιπλα. Συγκεκριμένα, η δουλειά του ήταν η τοποθέτηση ή αντικατάσταση του φθαρμένου δερμάτινου ή υφασμάτινου τμήματος των επίπλων, αποτελώντας ουσιαστικά μία εξειδίκευση του ξυλουργού
[255] Ο τεχνίτης που κατεργαζόταν με τόρνο ξύλινα ή μεταλλικά αντικείμενα· ο τορνευτής.

Τυροκόμος/Τυροποιός

Τυρέμπορος

Υαλοπώλης

Υπάλληλος τηλεγραφείου

Υποδηματοκαθαριστής[256]

Υποδηματοποιός[257]

Υφασματοποιός

Υφασματοπώλης[258]

Χαλβαδοποιός

Χαρτοπώλης

Χαλκεύς/ Χαλκουργός[259]

[256] Βλ.στιλβωτής

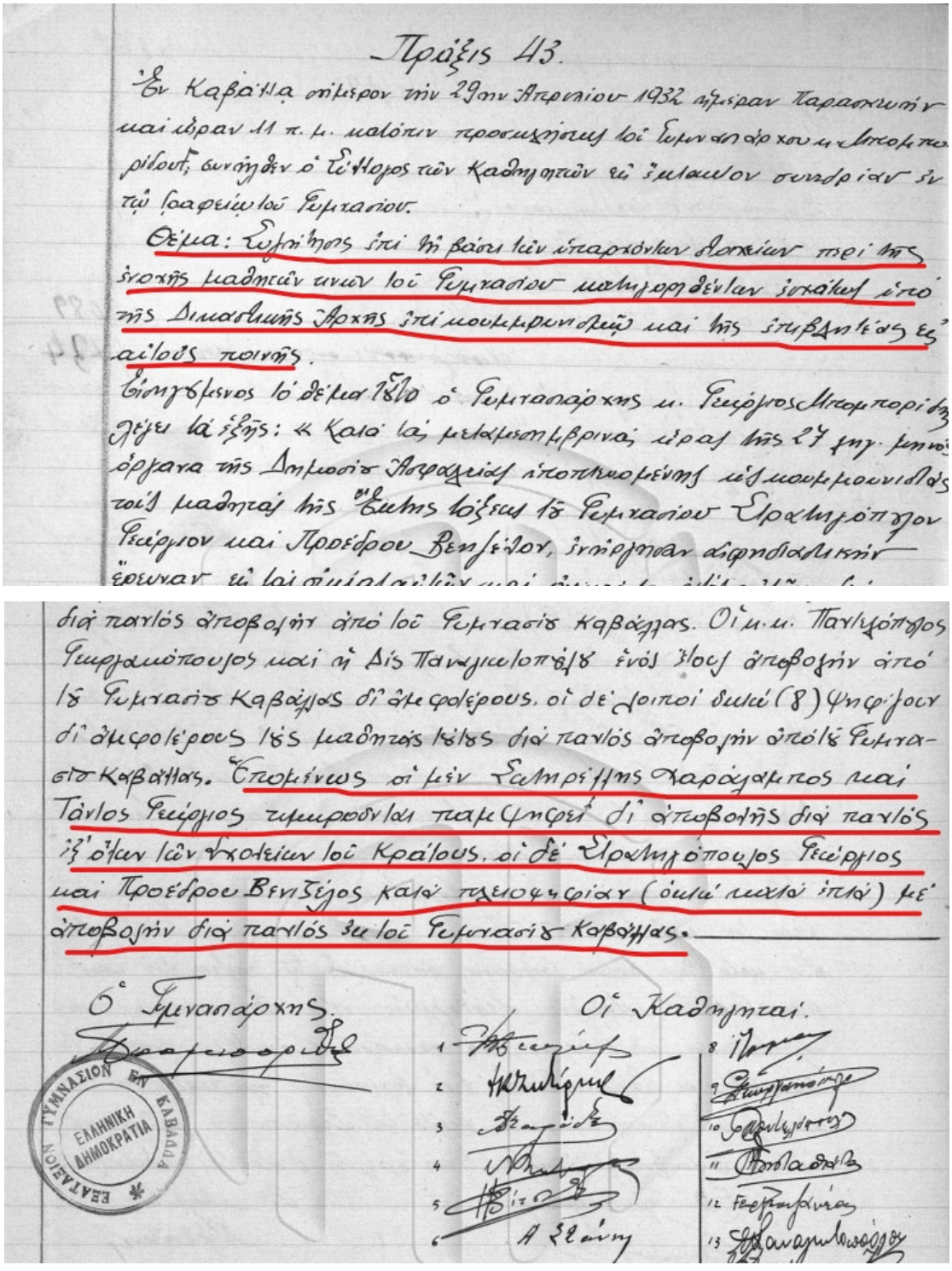
[257] Υποδηματοποιός ή τσαγκάρης· ο τεχνίτης που κατασκεύαζε ή επισκεύαζε τα υποδήματα.

[258] Υφασματοπώλης ή μπασματζής λεγόταν ο ιδιοκτήτης υφασματοπωλείου ή το πρόσωπο που εμπορευόταν υφάσματα.

[259] Ο τεχνίτης που απασχολούταν επαγγελματικά με τη χαλκουργία, δηλαδή με την κατεργασία του χαλκού για την παραγωγή αντικειμένων· ο μπακιρτζής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ – ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Πραξη 43/29.04.1932 - Περι ενοχης μαθητων επι κομμουνισμω

Πράξις 43.

Ἐν Καβάλλᾳ σήμερον τὴν 29ην Ἀπριλίου 1932 ἡμέραν Παρασκευὴν καὶ ὥραν 11 π. μ. κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Γυμνασιάρχου συνῆλθεν ὁ Σύλλογος τῶν Καθηγητῶν εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ τοῦ Γυμνασίου.

Θέμα: Ἐξέτασις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων περὶ τῆς ἐνοχῆς μαθητῶν τινων τοῦ Γυμνασίου καταγραφέντων ἐσχάτως ἐπὶ τῇ διαδόσει ἄφαντων προκηρύξεων καὶ τῆς συμβολῆς εἰς αὐτὰς ποινῆς.

Εἰσηγούμενος τὸ θέμα τοῦτο ὁ Γυμνασιάρχης κ. Γεώργιος Μπομπορίδης ἔλεγε κατὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 27ης μηνὸς ὄργανα τῆς Δημοσίου Ἀσφαλείας ἀποτελούμενης ἐκ μυστικῶν καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Ἕκτης Τάξεως τοῦ Γυμνασίου Ἐμμανουὴλ Γεωργίου καὶ Προέδρου Βενιζέλου, ἐνήργησαν διερευνητικὴν ἔρευναν εἰς καὶ σπιτιὰ αὐτῶν καὶ

διὰ παντὸς ἀποβολὴν ἀπὸ τοῦ Γυμνασίου Καβάλλας. Οἱ κ.κ. Παναγιώτης Γεωργαμπόπουλος καὶ ὁ Δίς Παναγιωτόπουλος ἑνὸς ἤσαν ἀποβολὴν ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον Καβάλλας δι' ἅπαντας. οἱ δὲ λοιποὶ ὀκτὼ (8) ψηφίσαν δι' ἅπαντας τοὺς μαθητὰς τούτους διὰ παντὸς ἀποβολὴν ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον Καβάλλας. Ἐπομένως οἱ μὲν Σαλπρίδης Παράδεισος καὶ Τάντος Γεώργιος ἐψήφισαν παμψηφεὶ δι' ἀποβολὴν διὰ παντὸς ἐξ' ὅλων τῶν ἀνηκόντων τοῦ Κράτους, οἱ δὲ Ἐμμανουὴλ Γεώργιος καὶ Πρόεδρος Βενιζέλος κατὰ πλειοψηφίαν (ὀκτὼ κατὰ δύο) ἀποβολὴν διὰ παντὸς ἀπὸ τοῦ Γυμνασίου Καβάλλας.

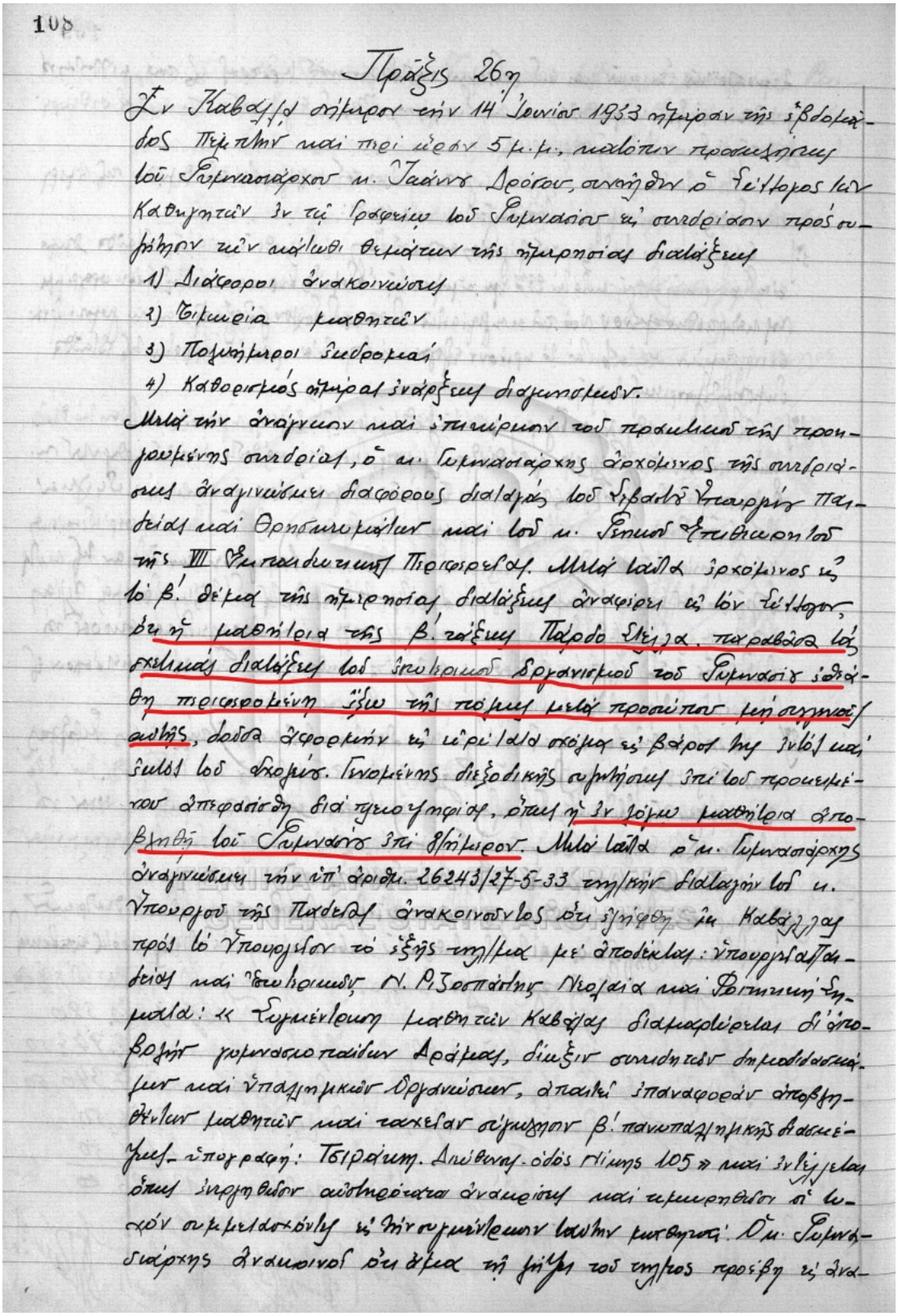
Ὁ Γυμνασιάρχης.

Οἱ Καθηγηταί.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΑΡΡ. ΚΑΒΑΛΑΣ

Πηγή: ΓΑΚ, Πράξεις Συλλόγου διδασκόντων Γυμνασίου Καβάλας, 1931-32.

2. ΠΡΑΞΗ 26/14.06.1933 - ΠΕΡΙ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

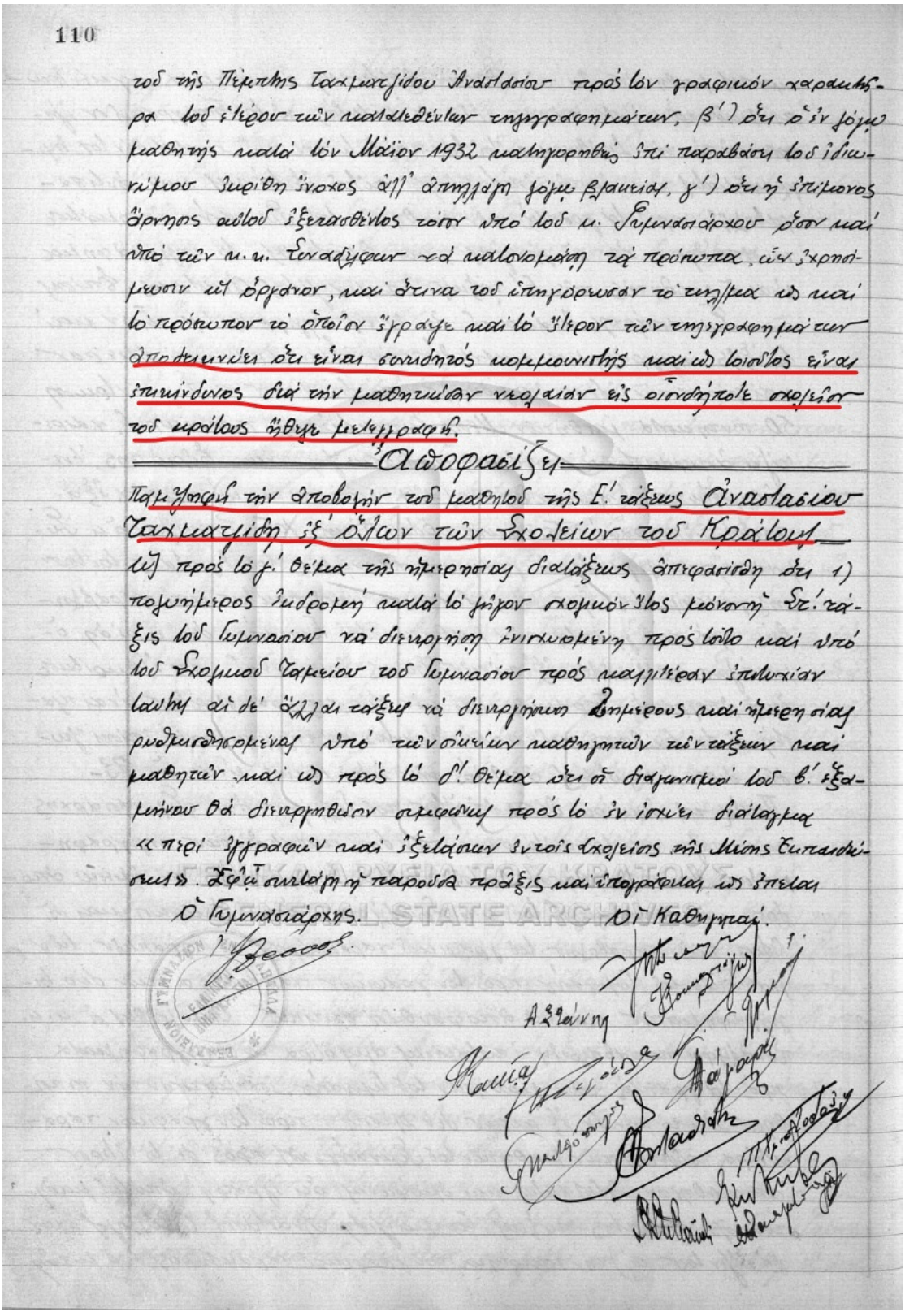
108

Πράξις 26η

Ἐν Καβάλλᾳ σήμερον τὴν 14 Ἰουνίου 1933 ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Πέμπτην καὶ περὶ ὥραν 5 μ.μ., παλαίτερον προσκλήσεως τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Ἰωάννου Δρόσου, συνῆλθον ὁ Σύλλογος τῶν Καθηγητῶν ἐν τῷ ἰδρύματι τοῦ Γυμνασίου καὶ συνεδρίασαν πρὸς συζήτησιν τῶν κάτωθι θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως

1) Διάφοροι ἀνακοινώσεις
2) Τιμήματα μαθητῶν
3) Πολυήμεροι ἐκδρομαί
4) Καθορισμὸς ἡμέρας ἐναρξέως διαγωνισμῶν.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδρίας, ὁ κ. Γυμνασιάρχης ἀρχόμενος τῆς συνεδριάσεως ἀναγινώσκει διαφόρους διαλόγους τοῦ Ἑβδομοῦ Ἀναγνωστικοῦ Παιδείας καὶ Θρησκευτικῶν καὶ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ τῆς VII Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας. Μετὰ ταῦτα ἀρχόμενος τοῦ β' μέρους τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἀναφέρει εἰς τὸν Σύλλογον, ὅτι ἡ μαθητεία τῆς β' τάξεως Παρόδου Ἐκκλησιαστικῆς παρεβλάβη λόγῳ σχολικῆς διαλύσεως τοῦ ἐπιτηρουμένου ὀργανισμοῦ τοῦ Γυμνασίου λόγῳ τῆς πολυημέρου ἀπουσίας τῆς πολλῆς μεγάλου προσωπικοῦ μὴ ὀργανικῆς αὐτῆς, δοθέντος ἀφορμὴν εἰς μεγάλα σκόπελα εἰς βάρος τῆς ἐνδόξου καὶ ἱερᾶς τοῦ διδακτοῦ. Γνωρίσεως διεξοδικῆς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀποφασίσθη διὰ ψηφοφορίας, ὅπως ἡ ἐν λόγῳ μαθητεία ἀποβληθῇ τοῦ Γυμνασίου ἐπὶ σήμερον. Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Γυμνασιάρχης ἀναγινώσκει τὴν ὑπ' ἀριθμ. 26243/27-5-33 ταχ/κὴν διαταγὴν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἀνακοινοῦντος ὅτι ἐψηφίσθη ἐν Καβάλλᾳ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τὸ ἑξῆς ταχ/μα μὲ ἀποδέκτας: Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ Ἐπιθεωρητὴν Ν. Ῥιζοσπάστης Νικολάϊδα καὶ Φοιτητικὴν Ἑταιρείαν: «Συμπόσιον μαθητῶν Καβάλλας διαμαρτύρεται διὰ ἀποβολὴν γυμνασιοπαίδων Δράμας, ὕβριν συναδέλφων δημοδιδασκάλων καὶ ὑπαξιωματικῶν ὀργανώσεων, ἀπαιτεῖ ἐπανάφοραν ἀποβληθέντων μαθητῶν καὶ ταχεῖαν σύγκλησιν β' πανελλαδικῆς ἐκπαιδευτικῆς ὑποτροφίας». Τσιράκης. Ἀπόθεναν ὁδὸς Λίμνης 105 καὶ ἐνέγγελαν ὅτως ἐπληροφορήθησαν αὐθημερόν καὶ ἐκπλαγέντες ἐπὶ ἐνεργὸν συμμετοχὴν εἰς ἀπογραφὴν ἀνηλίκων μαθητῶν. Ὁ κ. Γυμνασιάρχης ἀνακοινοῖ ὅτι ἀμέσως μὴ ἐπίσης τοῦ ταχ/κοῦ προέβη εἰς ἀνα-

110

τοῦ τῆς Πέμπτης Ταχμαντζίδου Ἀναστασίου πρὸς τὸν γραφικῶν χαρακτῆρα τοῦ ἑτέρου τῶν ταλαιπωρηθέντων ἐπιγραφομένων, β') ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μαθητὴς ταλαί τὸν Μάϊον 1932 ταλιγορηθὴς ὑπὸ παραβάσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ συμβόλου ἔνεκος ἀλλ' ἀπαλλάξη λόγῳ βραχείας, γ') ὅτι ἡ ὑπόμνησις ἄρτιος αὐτοῦ ἐξεταστθέντος τότε ὑπὸ τοῦ κ. Γυμνασιάρχου ὄντι καὶ ὑπὸ τῶν κ.κ. Καθηγητῶν καὶ ταλαιπωρίαν τὰ πρόσωπα, ὧν ἐχρησιμοποίησεν τὸ ὄργανον, καὶ ὅτινα τοῦ ἐπιγράφωσαν τὸ ἔγκλημα ὡς καὶ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἔγραψε καὶ τὸ ἕτερον τῶν ἐπιγραφομένων ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἐσκεμμένος κακεμπιστὴς καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὴν μαθητικὴν νεολαίαν εἰς οἱανδήποτε σχέσιν τοῦ κράτους ἤθελε μεταχειρισθῆ.

Ἀποφασίζει

Παραγγεῖλαι τὴν ἀποβολὴν τοῦ μαθητοῦ τῆς Ε' τάξεως Ἀναστασίου Ταχμαντζίδη ἐξ ὅλων τῶν Σχολείων τοῦ Κράτους

ὡς πρὸς τὸ β' θέμα τῆς ἡμερησίας διαλάξεως ἀπεφασίσθη ὅτι 1) ποσημέρος ἐνδεχομένη ταλαί τὸ μέγαρον σχολικὸν ἔτος μόνον ἡ Στ' τάξις τοῦ Γυμνασίου νὰ διενεργήσῃ ἐκπαιδευτικὴν προς λόγο καὶ ὑπὸ τοῦ Σχολικοῦ Ταμείου τοῦ Γυμνασίου πρὸς ταραχὴν ἐπιτυχίαν λαμβάνῃ αὐτὸ ἄλλαι τάξεις νὰ διενεργήσουν ἐκδρομὰς καὶ ἡμέρησιν ἐκδρομὴν ρυθμισθησομένας ὑπὸ τῶν σύνεδρων καθηγητῶν τῶν τάξεων καὶ μαθητῶν καὶ ὡς πρὸς τὸ δ' θέμα ὅτι οἱ διαγωνισταὶ τοῦ β' ἐξαμήνου θὰ διενεργηθοῦν σκιαγραφικὸν πρὸς τὸ ἐν ἰσχύει διάταγμα «περὶ ἐγγραφῶν καὶ ἐξελάσεων ἐντὸς σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως». Ἐφ' ᾧ συνελήφθη ἡ παροῦσα πρᾶξις καὶ ὑπογραφεῖσα ὡς ἔπεται

Ὁ Γυμνασιάρχης.

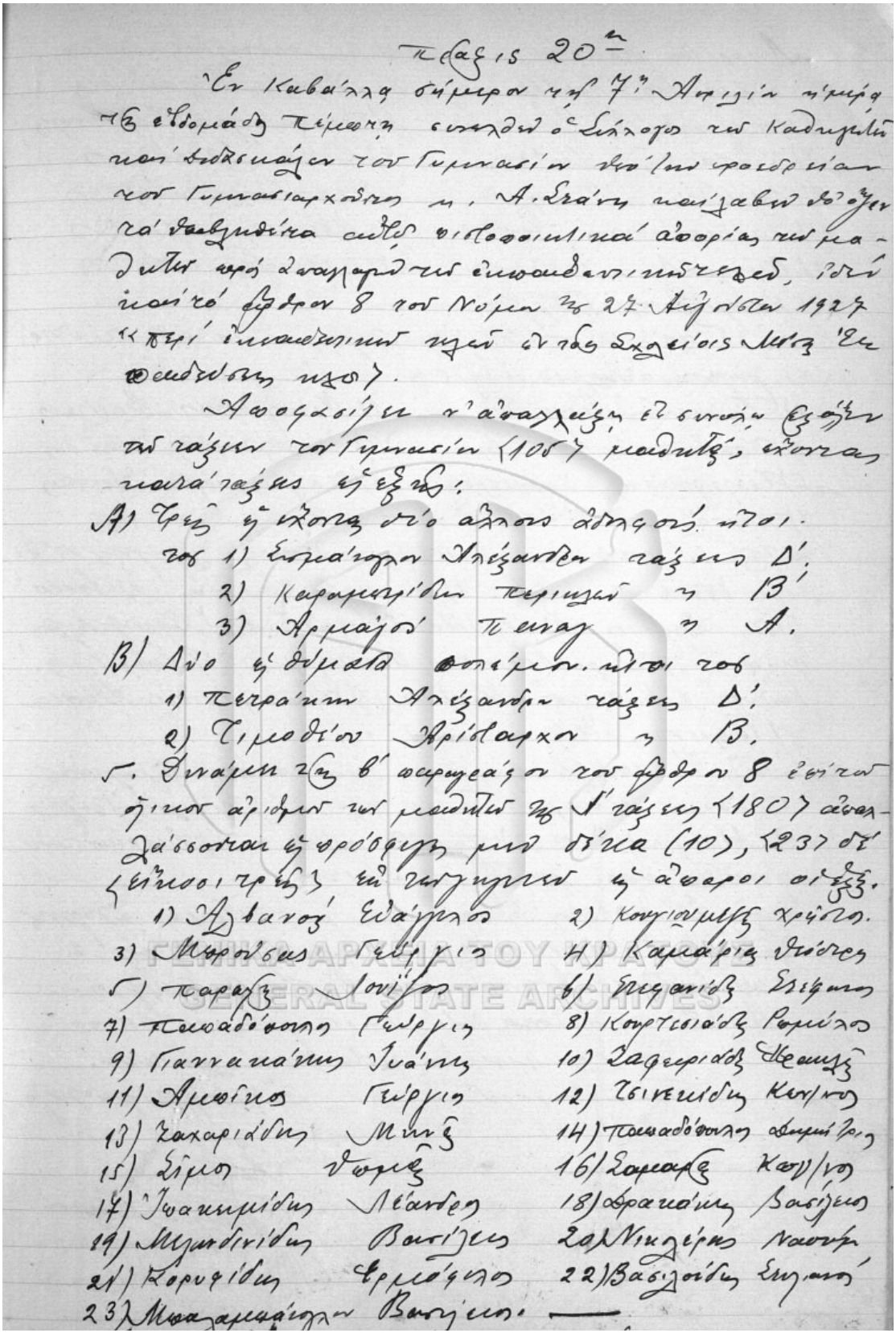
Οἱ Καθηγηταί.

Ἀξιόλογη

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
GENERAL STATE ARCHIVES

Πηγή: ΓΑΚ, Πράξεις Συλλόγου διδασκόντων Γυμνασίου Καβάλας ,1932-33.

3. ΠΡΑΞΗ 20/07.04.1929 – ΠΕΡΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΕΛΩΝ

Πράξις 20η

Ἐν Καβάλλᾳ σήμερον τῇ 7ῃ Ἀπριλίου ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος πέμπτῃ συνῆλθεν ὁ Σύλλογος τῶν Καθηγητῶν καὶ Διδασκάλων τοῦ Γυμνασίου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Α. Σταύρη καὶ ἐλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰ διαληφθέντα εἰδικὰ ὀικονομικὰ ἀφορίας τῶν μαθητῶν ἀπὸ ἀναφορᾶς τῶν ἐπιτρόπων, ἰδοὺ καὶ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ Νόμου τῆς 27 Αὐγούστου 1927 «περὶ ἐπιτροπῶν ἡμῶν ἐν τοῖς Σχολείοις Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κτλ».

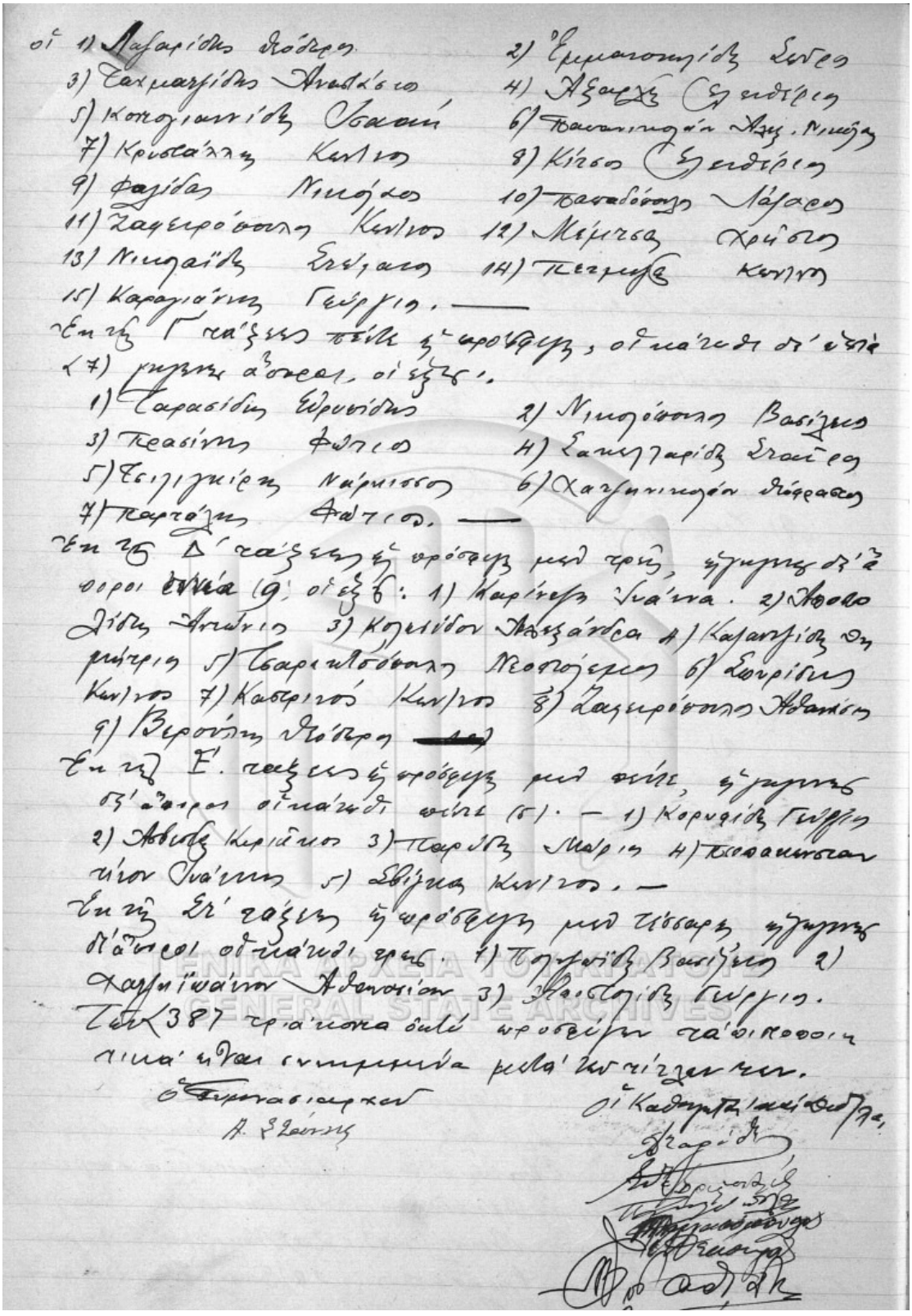
Ἀφοῦ ἀφῃρέθη ἡ ἀναγκαία ἐν συνόλῳ ἐξόδων τῶν τάξεων τοῦ Γυμνασίου (105) μαθητῶν, ἔχοντας κατὰ τάξεις ὡς ἑξῆς:

Α) Τῆς Ἑ τάξεως ὁ εἷς ἀπὸ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς τοῦ 1) Εὐριπίδου Ἀλεξανδρείου τάξεως Δ'.
2) Καραμανλίδου Περικλέους » Β'
3) Ἁρμαγὸς Πέτρου » Α.

Β) Δύο ἐξ ὁλοκλήρου ἀπόρων μαθητῶν τοῦ 1) Πετράκη Ἀλεξάνδρου τάξεως Δ'.
2) Τιμοθέου Ἀριστάρχου » Β.

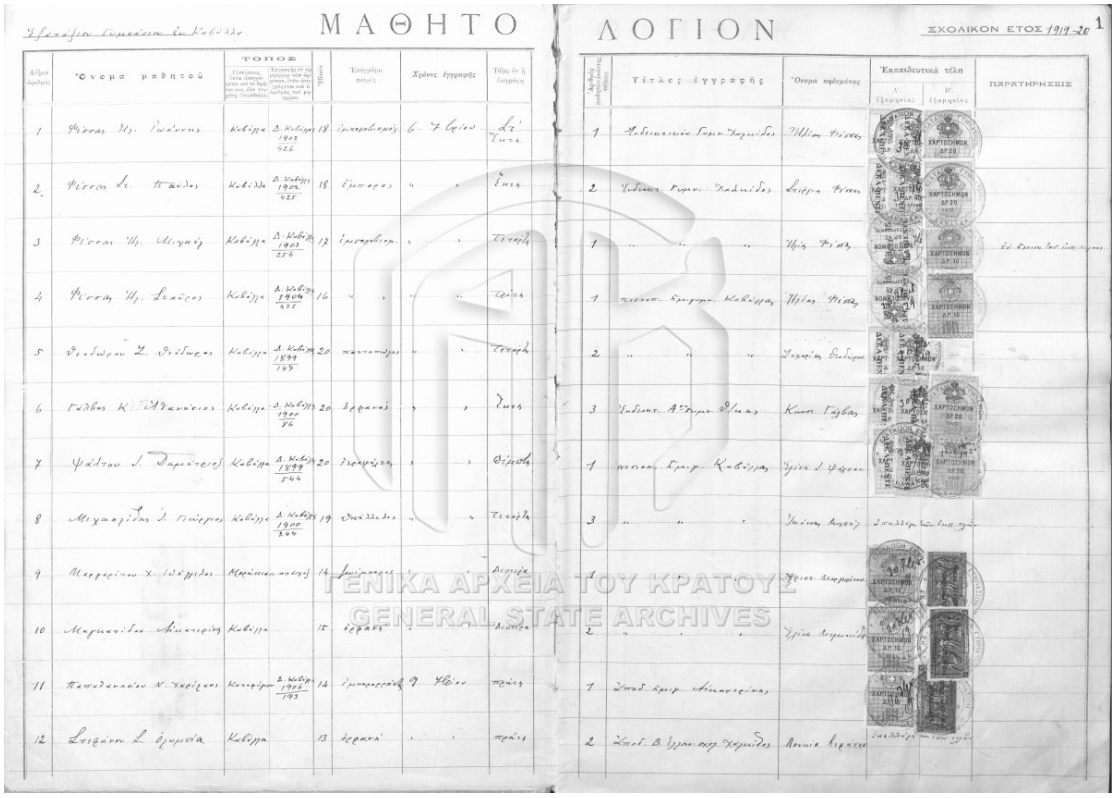
Γ. Ὑπάρχει ἡ β' ἀφαίρεσις τοῦ ἄρθρου 8 ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως (180) ἀπαλλαττόντων ἐξ ὁρόφου μὲν δέκα (10), (23) δὲ (εἴκοσι τρεῖς) ἐκ συγγενῶν ἐξ ἀφαιρέσεως.

1) Ἀβάγιος Εὐάγγελος 2) Κουγιουμτζῆς Χρῆστος.
3) Μπρούσης Γεώργιος 4) Καμπάρης Ἀντώνης
5) Παραζῆς Ἰωνίδης 6) Μεγαλίδης Στέφανος
7) Παπαδόπουλος Γεώργιος 8) Κωρτσιώδης Ῥωμύλος
9) Γιαννακάκης Ἰωάννης 10) Ζαφειριάδης Θεμιστ.
11) Ἀμοίρης Γεώργιος 12) Τσιντσιλίδης Κων/νος
13) Ζαχαριάδης Μιχ. 14) Παπαδόπουλος Δημήτριος
15) Δίμου Ἀνδρ. 16) Σαμαρᾶς Κων/νος
17) Ἰωαννιρίδης Λέανδρος 18) Φραγκούλης Βασίλειος
19) Μυρδινίδης Βασίλειος 20) Νικηφόρου Ναυσικ.
21) Κορυφίδης Ἑρμόφιλος 22) Βασιλειάδης Σημ.
23) Μπαλαμπανίδης Βασίλειος. —

Πηγή: ΓΑΚ, Πράξεις Συλλόγου διδασκόντων Γυμνασίου Καβάλας ,1928-29.

4. Σελίδα μαθητολογίου σχολικού έτους 1919-20

ΜΑΘΗΤΟ

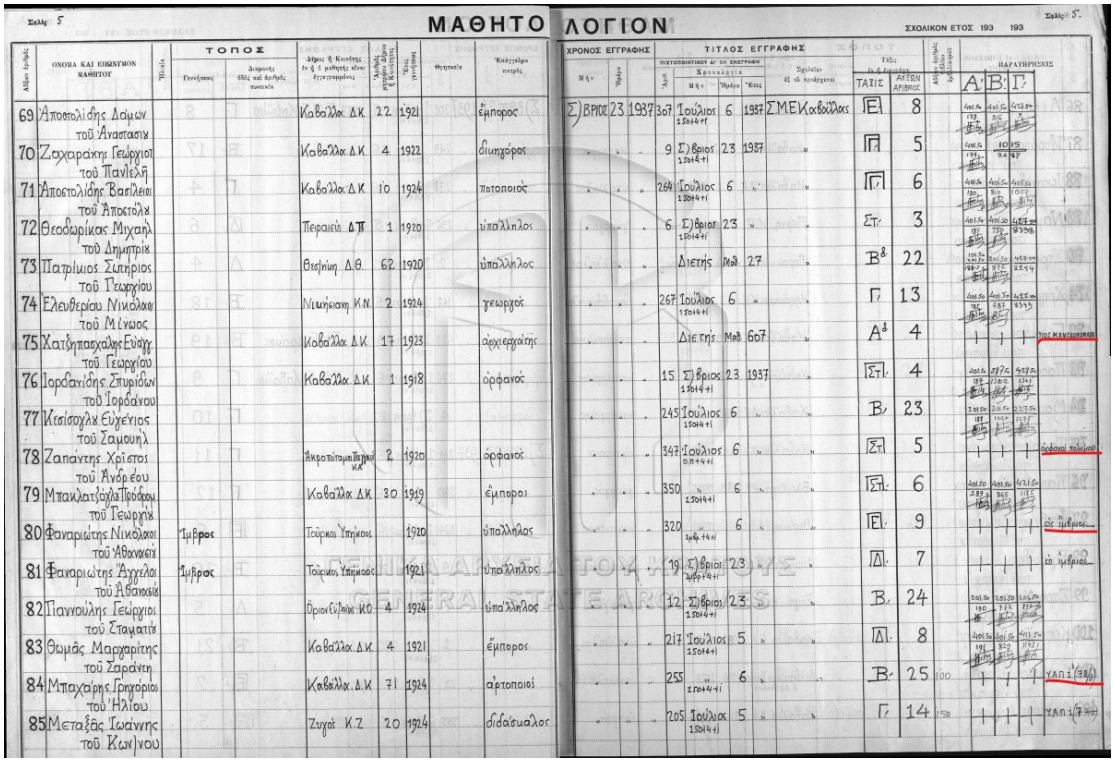
ΛΟΓΙΟΝ

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1919-20

ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
GENERAL STATE ARCHIVES

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, 1919-20

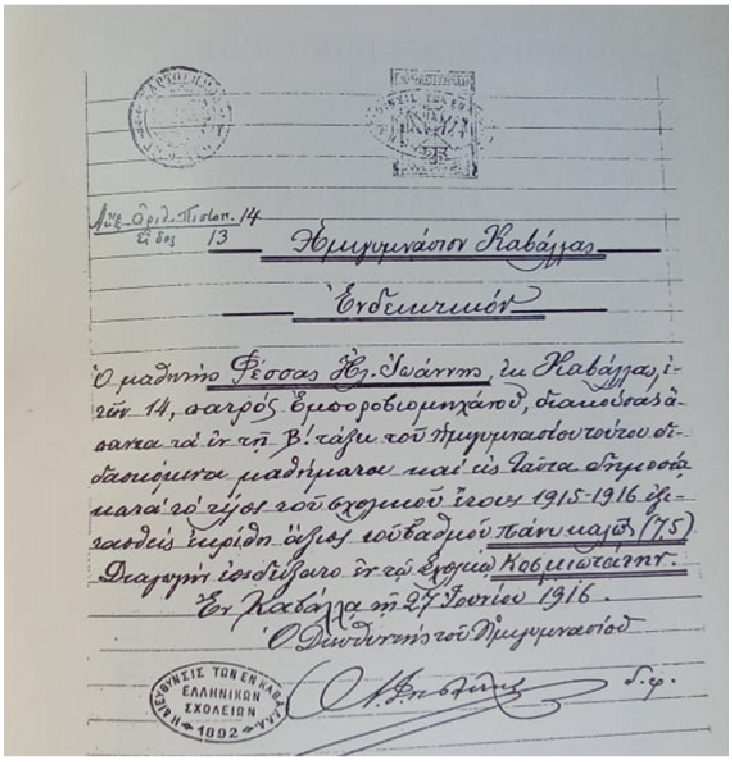
5. Σελίδα μαθητολογίου σχολικού έτους 1937-38

Πηγή: ΓΑΚ, Μαθητολόγια Γυμνασίου Καβάλας, 1937-38

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV – ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ

1. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΒΑΛΑΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1915-16

Ἡμιγυμνάσιον Καβάλλας

Ἐνδεικτικόν

Ὁ μαθητὴς Φέσσας Ἠλ. Ἰωάννης, ἐν Καβάλλᾳ, ἐτῶν 14, σαυρὸς ἐμπορομηχανικοῦ, διαπρεπὴς ἀπασῶν τῶν ἐν τῇ Β' τάξει τοῦ ἡμιγυμνασιουτούτου διδασκομένων μαθημάτων καὶ εἰς ἅπασαν δημοσίαν μαθητικὴν ἔξοδον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους 1915-1916 ἐξασκηθεὶς ἐπὶ μίαν ὥραν τοῦ βαθμοῦ πάνυ καλῶς (75) διαγωγὴν ἐπιδείξατο ἐν τῷ ἐσχολείῳ κοσμιωτάτην.

Ἐν Καβάλλᾳ τῇ 27 Ἰουνίου 1916.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἡμιγυμνασίου

Δ. φ.

ΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΝ ΚΑΒ. ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ 1992

Πηγή: Προκοπίου, Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου, *Η εκπαίδευσις εις την Καβάλαν και η ανέγερσις του Παρθεναγωγείου αυτής 1890-1915 κατά τον κώδικα της Εφορείας των Σχολών*, Θεσσαλονίκη 1979, σ.119.

2. Απολυτηριο Εξαταξιου Γυμνασιου Καβαλας σχολικου ετους 1921-1922

ΕΞΑΤΑΞΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

ΕΝ ΚΑΒΑΛΛΑ

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

Διδ. σύστα. κανον. 378 — Έτος σχολικόν 1921-1922
Προϊ. Μαθητολογίου 141 — Έτος γεννήσεως 1903
Μαθητολογίου 15 — Δήμος ή κοινότης Καβάλλας
Προϊ. Μητρώου 256

Ο μαθητὴς Ηρία Μιχαὴλ ἐκ Καβάλλας πατρὸς ὑποτελοῦς μικαήλου διακούσας τὰ ἐν τῇ Ἑκτῇ τάξει διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὴν διετῆσιον δοκιμασίαν ὑποστὰς ἐκρίθη ἄξιος ἀπολύσεως καὶ τῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον φοιτήσεως τυγὼν τοῦ βαθμοῦ Πάνυ καλῶς (9)
ὡς γνῶσιν δ' ἐπιδείξατο Καλὴν γνῶσιν

Ἐν Καβάλλᾳ, τῇ 10 Ἰουλίου 1922

Ο ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ — ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ

Δ. Βαγιάβας

Πηγή: Προκοπίου, *Η εκπαίδευσις*, ό.π., σ.120.